

Právnická fakulta Masarykovy univerzity
obor Trestní právo
Katedra trestního práva

Disertační práce

Aktuální otázky trestné činnosti páchané na mládeži

Jakub Chromý

2010/2011

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma „Aktuální otázky trestné činnosti páchané na mládeži“ zpracoval sám. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

Brno, 12. 1. 2011

.....

Děkuji školiteli doc. JUDr. Josefu Kuchtovi, CSc. za vstřícnost a odborné konzultace, jež mi věnoval v průběhu doktorského studia. Mé poděkování náleží rovněž celé katedře trestního práva brněnské právnické fakulty za poskytnutí příležitosti k tvůrčí vědecké činnosti a pobídku k hlubšímu zamyšlení nejen nad tématem disertační práce.

Obsah

Přehled použitých zkratk	7
Úvod	8
Záměr disertační práce.....	8
Metody použité v disertační práci.....	11
Poznámky k nové a staré právní úpravě.....	12
1 Vymezení základních pojmů	14
1. 1 Mládež.....	14
1. 2 Trestná činnost.....	16
1. 3 Trestná činnost páchaná na mládeži.....	16
1. 4 Dílčí závěr.....	16
2 Kriminologická charakteristika trestné činnosti páchané na mládeži	18
2. 1 Hlavní rysy trestné činnosti páchané na mládeži.....	18
2. 2 Fenomenologie trestné činnosti páchané na mládeži.....	22
2. 3 Etiologie trestné činnosti páchané na mládeži.....	33
2. 3. 1 Faktory působící ve společnosti.....	33
2. 3. 2 Faktory působící uvnitř rodiny.....	33
2. 3. 3 Faktory spočívající v jednotlivci.....	35
2. 4 Dílčí závěr.....	36
3 Aktuální jevy trestné činnosti páchané na mládeži	38
3. 1 Kyberšikana u mládeže.....	38
3. 2 Partnerské násilí mezi mládeží.....	46
3. 3 Podávání alkoholických nápojů mládeži.....	53
3. 4 Podávání anabolických látek mládeži.....	60
3. 5 Dílčí závěr.....	70
4 Právní postavení mládeže	73
4. 1 Právo a ochrana mládeže.....	73
4. 2 Trestněprávní ochrana mládeže – historické ohlédnutí.....	78
4. 3 Dílčí závěr.....	83
5 Ochrana mládeže v mezinárodních dokumentech	85
5. 1 Východiska ochrany dětí v mezinárodním prostředí.....	85
5. 2 Komerční sexuální zneužívání dětí z pohledu mezinárodních dokumentů.....	88
5. 2. 1 Komerční sexuální zneužívání a jeho charakteristika.....	88

5. 2. 2 Komerční sexuální zneužívání dětí v dokumentech Organizace spojených národů.....	89
5. 2. 3 Komerční sexuální zneužívání dětí v dokumentech Rady Evropy.....	94
5. 2. 4 Komerční sexuální zneužívání dětí v dokumentech Evropské unie.....	99
5. 2. 5 Aplikace mezinárodních dokumentů a právní řád České republiky.....	103
5. 3 Dílčí závěr.....	104
6 Trestněprávní ochrana mládeže v trestním zákoníku.....	106
6. 1 Charakteristika trestněprávní ochrany mládeže dle trestního zákoníku.....	106
6. 2 Vybrané skutkové podstaty trestných činů v trestním zákoníku.....	110
6. 2. 1 Trestný čin svěření dítěte do moci jiného podle § 169 trestního zákoníku.....	110
6. 2. 2 Trestný čin sexuální nátlak podle § 186 trestního zákoníku.....	112
6. 2. 3 Trestný čin pohlavní zneužití podle § 187 trestního zákoníku.....	115
6. 2. 4 Trestný čin provozování prostituce ohrožující mravní vývoj dětí podle § 190 trestního zákoníku.....	119
6. 2. 5 Trestný čin šíření pornografie podle § 191 trestního zákoníku.....	126
6. 2. 6 Trestný čin výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií podle § 192 trestního zákoníku.....	132
6. 2. 7 Trestný čin zneužití dítěte k výrobě pornografie podle § 193 trestního zákoníku.....	137
6. 2. 8 Trestný čin opuštění dítěte nebo svěřené osoby podle § 195 trestního zákoníku.....	138
6. 2. 9 Trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku.....	142
6. 2. 10 Trestný čin týrání svěřené osoby podle § 198 trestního zákoníku.....	154
6. 2. 11 Trestný čin únosu dítěte a osoby stížená duševní poruchou podle § 200 trestního zákoníku....	159
6.2. 12 Trestný čin ohrožování výchovy dítěte podle § 201 trestního zákoníku.....	162
6. 2. 13 Trestný čin svádění k pohlavnímu styku podle § 202 trestního zákoníku.....	168
6. 2. 14 Trestný čin podání alkoholu dítěti podle § 204 trestního zákoníku.....	171
6. 2. 15 Trestný čin výroba a jiné nakládání s látkami s hormonálním účinkem podle § 288 trestního zákoníku.....	173
6. 3 Dílčí závěr.....	179
7 Trestněprocesní souvislosti kriminality páchané na mládeži.....	185
7. 1 Postavení dítěte jako poškozeného v trestním řízení.....	185
7. 2 Výslech osoby mladší patnácti let v trestním řízení.....	188
7. 3 Ochrana soukromí dítěte jako poškozeného v trestním řízení.....	193
7. 4 Dílčí závěr.....	197
8 Poznatky z viktimologického výzkumu.....	199
8. 1 Cíl výzkumu.....	199
8. 2 Technika výzkumu.....	199
8. 3 Zkoumaný soubor.....	200
8. 4 Limitace.....	200
8. 5 Vyhodnocení jednotlivých otázek.....	200
8. 6 Dílčí závěr.....	207

9 Perspektivy trestné činnosti páchané na mládeži.....	209
9. 1 Prognóza vývoje trestné činnosti páchané na mládeži.....	209
9. 2 Navrhovaná opatření v oblasti kriminální kontroly trestné činnosti páchané na mládeži.....	211
9. 2. 1 Osvěta a prevence.....	212
9. 2. 2 Legislativa.....	213
9. 2. 3 Právní praxe.....	215
9. 2. 4 Vzdělávání a výzkum.....	216
Závěr.....	218
Resumé.....	224
Příloha: Formulář dotazníku k viktimologickému výzkumu.....	227
Věcný rejstřík.....	232
Seznam použité literatury.....	237
Tuzemské publikace knižní, časopisecké a elektronické.....	237
Zahraniční publikace knižní, časopisecké a elektronické.....	237
Vlastní publikace autora využité při zpracování disertační práce.....	252
Přehled citované judikatury.....	253
Ústavní soud.....	253
Nejvyšší soud.....	253
Další soudy České republiky.....	256
Evropský soud pro lidská práva.....	256

Přehled použitých zkratk

Není-li dále uvedeno jinak, jsou zákony použity ve znění pozdějších předpisů podle stavu k 1. 1. 2011.

Listina	ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky
o. s. ř.	zákon č. 99/1063 Sb., občanský soudní řád
obč. zák.	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
Sb. n. u. ÚS	Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu
Sb. rozh. trest.	Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek – trestní část
tr. ř.	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
tr. zák.	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
tr. zákoník	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Úmluva	Úmluva o právech dítěte z roku 1989, Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.
Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
zák. o rod.	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

Úvod

„Mláďi nikdy nepočítá s tím, že je mladé.“

Jean Dutourd

Záměr disertační práce

Předkládaná disertační práce vychází ze skutečnosti, že trestná činnost páchaná na mládeži je závažným celospolečenským problémem, který zasahuje nejrozličnější oblasti života populace. Navíc jde o jev trvalý a často diskutovaný. Trestná činnost páchaná na mládeži zasluhuje z hlediska hlubšího odborného zkoumání pozornost už proto, že je provázána na další sociálně patologické jevy, přičemž jejich vazby jsou podmiňující a opakující se.¹ Kumulace těchto sociálně patologických jevů ji dává další významové proporce. Přitom nejde o materii, která by byla české veřejnosti příliš neznámá, neboť je s ní trvale, a to nejen ve výstupech hromadných sdělovacích prostředků, konfrontována.²

Trestnou činností páchanou na mládeži je možné zkoumat z mnoha aspektů: etického, ekonomického, psychologického, sociologického, zdravotního apod. Tato práce sleduje dimenzi kriminologickou a trestněprávní. Věda trestního práva pracuje s normativními systémy, analyzuje delikt z hlediska normativních definic, dodržování procesních podmínek a stanovení možných trestněprávních následků. Kriminologie je zase zaměřená na poznávání reálných jevů a okolností souvisejících s kriminalitou.³ Identifikace vzájemných vazeb těchto disciplín je důležitá jak z hlediska stanovení efektivnosti platného práva, tak i pro úvahy o právu budoucím.⁴ S tím koresponduje známé úsloví: „*Trestní právo je bez kriminologie slepé a kriminologie je bez trestního práva bezbřehá*“. Z důvodu mezioborového přesahu se alespoň v náčrtu dotýkáme též aspektů dalších. Vlastní trestněprávní materie je budována na poznání a hodnocení širších kontextů. Zkoumanou látku je třeba vnímat komplexně, protože teprve poté můžeme dospět k rozboru, který respektuje klíčové souvztahnosti. Poznatky jiných

---

¹ Jde o šikanu, alkoholismus, drogovou toxikomanii, prostituci apod. Tyto jevy bývají zahrnovány pod pojem kriminalita *sensu lato*.

² V posledních pěti letech snad největší pozornost vzbudily kauzy mediálně označované jako: „Wolfgang Priklopil – únosce a tyran Nataschy Kampuschové“ (2006), „Kuřimská kauza“ (2007), „Josef Fritzel – zrůda z Amstettenu“ (2008), „Phillip Garrido“ (2009) a „Murphyho zpráva o zneužívání dětí knězi katolické církve“ (2010).

³ KUČTA, J., VÁLKOVÁ, H. et al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha : C. H. Beck, 2005. s. 7.

⁴ KRATOCHVÍL, V. et al. *Trestní právo hmotné. Obecná část. 3. přepracované a doplněné vydání*. Brno : Masarykova univerzita. 2002. s. 62. K obecným výkladům o úloze trestního práva srov. KRATOCHVÍL, V. et al. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání*. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 81.

společenských věd jsou v disertační práci využity ke kritickému posouzení pozitivně právní úpravy.

Téma trestné činnosti páchané na mládeži považujeme za vysoce aktuální. Znak aktuálnosti je předpokladem, že pojednání bude mít podíl na řešení současných otázek a že neustrne na opakování názorů již dávno překonaných. Znalost trestné činnosti páchané na mládeži nás přiměla k záměru, aby se tato práce soustředila na aktuální otázky i z hlediska vnitřní výstavby. To znamená na takové, o nichž je na odborné úrovni opakovaně a v širším odborném záběru vedena rozprava. Nevyhýbáme se však ani problémům méně diskutovaným, které společnost nepříznivě zasahují. Tvrzenou aktuálnost jsme nebrali pouze jako nějaké povinné „kliše“. Proto práce obsahuje konkrétní poznatky, které ji potvrzují.

Aktuální jsou zejména otázky, které souvisejí s rekodifikací trestního práva hmotného a procesního. V procesu schvalování nových zákonů je žádoucí se ptát, jak zamýšlené změny právní úpravy mohou ovlivnit stav kriminality, promyslet a zpracovat ustanovení, aby byla určitá, srozumitelná a kontrolovatelná.⁵ Zde sledujeme legislativní rovinu. Vedle tohoto stojí rovina aplikační, kde je možné dohledat problémy, které se v kontextu trestné činnosti páchané na mládeži objevují v právní praxi, zejména jsou obsaženy v judikatuře. Kromě výkladu platné právní úpravy jde také o komentář k těm společenským jevům, které stojí mimo pozornost právní úpravy, nebo které jsou takovou reglementací podchyceny neúplně a nedostatečně.

Přestože jde o závažné téma, odborná literatura se trestnou činností páchanou na mládeži souhrnně nezabývá. Alespoň v tuzemsku nebylo takové souhrnné dílo vydáno, natož aby se soustředilo na konkrétní aktuální otázky. Dohledat je možné pouze literaturu, která se zabývá dílčími aspekty trestné činnosti páchané na mládeži a jež je většinou zpracována v rámci širšího pojednání neomezujícího se jenom na kategorii mládeže.⁶ Případně lze nalézt úzce profilované statě v odborných časopisech v oboru právo.⁷ Tento stav kontrastuje s expanzí příspěvků věnovaných mladistvým a dětem

---

⁵ HENDRYCH, D. et al. *Právnická fakulta Univerzity Karlovy 1348–1998. Jubilejní sborník*. Praha : Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 1998. s. 109.

⁶ DUNOVSKÝ, J. et al. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. Praha : Grada, 2005. 251 s. MILFAIT, E. *Komerční sexualizované násilí na dětech*. Praha : Portál, 2008. 210 s. VANÍČKOVÁ, E. *Dětská prostituce*. 2. doplněné a aktualizované vydání. Praha : Grada, 2007. 141 s. Zmínit lze i učebnici NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. et al. *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha : ASPI, 2008. s. 481–491. Uvedená tematika byla rozpracována také v předcházejících vydáních zmiňované učebnice. Dále též SVATOŠ, R. *Základy kriminologie a prevence kriminality*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2009. s. 103–105.

⁷ CÍSAŘOVÁ, D. Problematika komerčního sexuálního zneužívání dětí jakožto forma organizované kriminality. *Trestní právo*. 2007, č. 3, s. 20–23. HANUŠOVÁ, J. Sexuální zneužívání dětí – jak proti němu bojovat. *Právo a rodina*. 2006, č. 7, s. 12–15. MITLÖHNER, M. Několik poznámek k prevenci

v postavení pachatelů trestných činů, respektive činů jinak trestných, zejména v návaznosti na přijetí zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Můžeme tedy konstatovat, že ačkoli je problematika trestné činnosti páchané na mládeži odborně diskutována, v juristických publikacích není uceleně a v souladu s platnou právní úpravou podchycena.

Hlavním cílem předkládané práce je identifikovat klíčové a zároveň aktuální problémy trestné činnosti páchané na mládeži v České republice, podat jejich analýzu a zhodnocení, jakož i provést důkladný rozbor trestněprávní ochrany mládeže, zejména z pohledu jejího obsahu v novém trestním zákoníku účinném od 1. 1. 2010.

K tomuto hlavnímu cíli přistupují dílčí cíle, které mu dávají zřetelnější obrysy a které se promítají do zvolené struktury práce.

Podáváme vysvětlení základních pojmů tématu trestné činnosti páchané na mládeži a vymezujeme její typické znaky. Ozřejmujeme specifika kriminologické charakteristiky trestné činnosti páchané na mládeži jak z hlediska stavu, vývoje a struktury, tak z pohledu příčin a podmínek kriminality. Identifikujeme aktuální jevy trestné činnosti páchané na mládeži, jako je kyberšikana, partnerské násilí, podávání alkoholických nápojů a podávání anabolických látek, a přitom hlouběji pronikáme do jejich kriminologického obrazu. Nabízíme nástin postavení mládeže v mezinárodních dokumentech i v právním řádu České republiky. Definujeme stěžejní body trestněprávní ochrany mládeže v trestním zákoně a zvláště v novém trestním zákoníku. Všímáme si nejdůležitějších trestněprocesních souvislostí trestné činnosti páchané na mládeži, kam patří postavení dítěte jako poškozeného v trestním řízení, výslech osoby mladší patnácti let a ochrana soukromí dítěte v trestním řízení. Proveden byl vlastní viktimologický výzkum, jehož cílem bylo zmapovat názory a zkušenosti starších žáků druhého stupně základních škol v oblasti kriminality páchané na mládeži. Taktéž jsme se pokusili nastínit perspektivy vývoje a kontroly předmětné kriminality. Na závěr jsme zformulovali shrnutí k jejímu současnému poznávání.

Předložená disertační práce podává přehled o trestné činnosti páchané na mládeži a staví ji do různých kriminologických a trestněprávních souvislostí. Takto podchycené

---

komerčního sexuálního zneužívání dětí a mládeže. *Zdravotnictví a právo*. 2006, č. 12, s. 5–8. ZEŽULOVÁ, J., BAYEROVÁ, M. Komerční sexuální zneužívání v mezinárodních dokumentech a v právním řádu České republiky. *Právní rozhledy*. 2000, č. 7, s. 299–303. ČÍRTKOVÁ, L. Dítě jak oběť trestného činu. *Právo a rodina*. 2005, č. 5, s. 12–16. DURDÍK, T. Dítě jako možný objekt trestného činu (1.). *Právo a rodina*. 2007, č. 4, s. 11–15. DURDÍK, T. Dítě jako možný objekt trestného činu (2.). *Právo a rodina*. 2007, č. 5, s. 16–20. ZEŽULOVÁ, J. Násilí vůči dítěti z pohledu trestního práva (1. část). *Právo a rodina*. 2000, č. 4, s. 10–13. ZEŽULOVÁ, J. Násilí vůči dítěti z pohledu trestního práva (2. část). *Právo a rodina*. 2000, č. 5, s. 10–13. Z novějších textů lze uvést jen HULMÁKOVÁ, J., VÁLKOVÁ, H. Trestněprávní ochrana dítěte v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2010, č. 10, s. 307–312.

poznatky tvoří syntetický soubor, který umožňuje provádět klasifikaci a vytvářet návrhy pro praxi. Rozebrány jsou teoretické otázky, které se týkají trestné činnosti páchané na mládeži a ochrany mládeže v právním řádu, zobecněny jsou zkušenosti s trestním zákonem a kriticky je zhodnocen nový trestní zákoník. Práce si všímá aplikačních problémů a snaží se předložit možnosti jejich řešení. V zájmu snazšího porozumění je materie doložena desítkami „skutečných“ kauz. Jedná se o první dílo, které podrobně a systematicky zpracovává problematiku trestné činnosti páchané na mládeži v České republice. O zpracování některých aktuálních kriminologických a trestněprávních poznatků z této oblasti se uvedená práce pokouší vůbec poprvé. Výsledky tvůrčí činnosti autora obsažené v textu disertační práce byly v posledních čtyřech letech průběžně představovány odborné i laické veřejnosti. Monografické zpracování zvoleného tématu v prvním roce účinnosti nového trestního zákoníku se pak zdá být ojedinělé.⁸

Publikace podchycuje právní stav platný k 1. 1. 2011.

Metody použité v disertační práci

Disertační práce se opírá o souhrn určitých metod, jimiž se od výchozího stavu dospěje k zamýšlenému stavu výslednému. Podává pokud možno vyčerpávající přehled o dosavadním bádání ve vymezeném směru, a to s úplným seznamem relevantní odborné literatury. Sledována je také původnost tématu, autor přichází s vlastním, v řadě ohledů novým zpracováním materie trestné činnosti páchané na mládeži. Konkrétní poznatky uchopuje i v abstraktní rovině.

Jádro práce je sepsáno jako tzv. zakotvená teorie. Z obecných metod zde nacházejí uplatnění především metody logické, tedy množina metod využívajících principy logiky a logického myšlení, zvláště analýza, syntéza, dedukce a indukce. Využita byla analýza dokumentů (statistik, úředních rozhodnutí, kazuistik aj.), zčásti obsahová analýza (prostředků masové komunikace). V kriminologické výkladu byla aplikována zvláště metoda historická, typologická a predikční. V právním textu se užívá klasických metod výkladu právní normy, a sice jazykového, logického, systematického, teologického a historického výkladu, když i tyto speciální postupy lze zahrnout pod právní metodologii.⁹ Důraz je kladen na juristickou hermeneutiku, tedy na proces zjišťování obsahu právních norem z textu psaného práva, zejména z normativních právních aktů právotvorných a aplikačních orgánů. Uplatněny jsou jak rozborů založené na kauzálních vztazích vycházejících z toho, že každý jev má svou příčinu (hledají odpověď na otázku

---

⁸ Přehled publikačních výstupů autora na téma disertační práce je podán na s. 252.

⁹ VEVERKA, V., BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. *Základy teorie práva a právní filozofie*. Praha : Codex, 1996. s. 258.

„proč?“), tak rozbory strukturální, podle nichž každý objekt má určitou strukturu (vycházejí z otázky „jak?“).¹⁰

Část disertační práce byla postavena na kvantitativním výzkumu. Empirické šetření představovalo pokus o dílčí zachycení sociální reality kriminality páchané na mládeži, měřili se její znaky, poté následovala interpretace. Využity byly metody sociologické, především ty poznávacího charakteru, neboť se přizpůsobily kriminologickému (viktimologickému) výzkumu a v něm se osvědčily.¹¹

Disertační práce si vyžádala shromáždit a vyhodnotit větší množství tuzemských a zahraničních pramenů. Počet použitých literárních titulů dosáhl 261 položek a citovaných rozhodnutí soudů je v textu 99.

Pro zpracování disertační práce bylo nutné určit také odborný styl sdělení. Ze tří základních odborných stylů (francouzský, německý a anglosaský styl) byl zvolen styl anglosaský, jenž klade důraz na jednoznačnost a srozumitelnost tvrzení, snaží se nalézt nejpříhodnější cestu k pochopení celého problému a předkládá je do čtenářsky přijatelné podoby.

Forma literárního výrazu tu spočívá v první osobě množného čísla.

Poznámky k nové a staré právní úpravě

V souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku se objevuje problém aplikace trestních norem z hlediska časové působnosti zákona. V některých případech je totiž možné, že i po 1. 1. 2010 se bude postupovat podle dosavadního trestního zákona z roku 1961. Půjde o trestné činy spáchané za účinnosti trestního zákona, pokud z hlediska trestnosti činu nebude trestní zákoník pro pachatele příznivější, při dodržení zásady, že trestnost činu se posuzuje podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán; podle pozdějšího zákona se posuzuje jen tehdy, jestliže to je pro pachatele příznivější. V opačném případě je možné uvažovat o použití trestního zákoníku také na činy spáchané před jeho účinností.

V první řadě je nezbytné určit okamžik, kdy byl konkrétní čin spáchán. Zde platí, že za dobu spáchání trestného činu se považuje okamžik dokončení jednání.¹² Pokud zjistíme, že trestný čin byl spáchán za účinnosti trestního zákona z roku 1961, pak je třeba si položit druhou otázku: zda je trestní zákoník z hlediska trestnosti činu pro pachatele příznivější. Pokud ano, postupujeme podle nového trestního zákoníku, přestože se skutek stal ještě před 1. 1. 2010. Příznivější bude ta právní úprava, podle které je skutek zcela beztrestný nebo která zakládá pouze odpovědnost mimotrestní, nebo která je jako celek

---

¹⁰ CÍSAŘOVÁ, D. K některým aktuálním problémům metodologie věd zabývajících se bojem s trestnou činností. *Československá kriminalistika*. 1975, č. 2, s. 82.

¹¹ Podrobněji k cíli a technice viktimologického výzkumu viz s. 199.

¹² Viz § 2 odst. 2 tr. zákoníku.

pro pachatele příznivější v případech, kdy jednání je trestné podle staré i podle nové právní úpravy.¹³ Posuzovat se musí celý komplex právních norem významných pro závěry o vině a trestu, všechny otázky týkající se trestní odpovědnosti, jejího trvání, právní kvalifikace a trestání.

Dále je nutné upozornit na existenci bohaté judikatury k trestnímu zákonu z roku 1961, a to jak obecných soudů, tak Ústavního soudu. S ohledem na krátkou dobu účinnosti trestního zákoníku se pochopitelně nestačila vytvořit reprezentativní judikatura i k tomuto novému právnímu předpisu. Judikatura k trestnímu zákoníku je málo početná nebo chybí vůbec. Ovšem mnohá ustanovení jsou v obou trestních kodexech totožná, jindy jsou si zase velmi podobná. Proto se nabízí přiměřená použitelnost starší judikatury také na novou právní úpravu,¹⁴ nicméně s výhradou chápat vykládaný zákon jako celek ve všech souvislostech a ne uměle vytrhávat jeho jednotlivé pasáže a vzdát se kritického přezkoumávání.

---

¹³ BERAN, K. Zpětná působnost nového trestního zákoníku na trestné činy spáchané před 1. 1. 2010. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10. s. 42–46. DRAŠTÍK, A. K časové působnosti nového trestního zákoníku. *Trestní právo*. 2010, č. 4, s. 20–30.

¹⁴ Ne všechny judikáty jsou s ohledem na novou právní úpravu použitelné v té podobě, v jaké byly zveřejněny. K podmínkách užití soudních rozhodnutí staršího data srov. KÜHN, Z., BOBEK, M., POLČÁK, R. et al. *Judikatura a právní argumentace. Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*. Praha : Auditorium, 2006. HASCH, K. Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek a její místo v praxi současných nezávislých soudů. *Trestní právo*. 1996, č. 1, s. 11–15.

1 Vymezení základních pojmů

1. 1 Mládež

Za mládež označujeme věkovou skupinu, která ve společnosti zaujímá specifické postavení. U mládeže probíhá fyzické a psychické dozrávání, v němž se odehrávají kvalitativní přeměny organismu v duševním životě i v sociální postavení jedinců a které vrcholí dosažením relativně stálého stavu dospělosti.¹⁵ Určité úskalí přináší fakt, že zralost tělesná, zralost duševní i zralost sociální nepřicházejí ve stejnou dobu a že existují různá kritéria používaná pro ohraničení každé z těchto zralostí.¹⁶ Při výkladu pojmu „mládež“ nejčastěji používáme věkové kritérium, které určuje časový úsek, během něhož je dotyčná osoba považována za příslušníka mládeže. Horní věková hranice ale není ve společenskovedních oborech pojímána zcela totožně, například sociologie míní mládeží osoby až do dovršení věku třiceti let.

I pro vymezení těchto osob v právních předpisech se uplatňuje věkové hledisko. Věk je totiž objektivně zjistitelný a poskytuje jistotu v právních vztazích.¹⁷ Pro soukromoprávní odvětví je typické používání pojmu „dítě“, naopak veřejnoprávní disciplíny pracují s podrobnější věkovou kategorizací. Občanské právo používá pojem „dítě“ především u vztahů předků a potomků. Pojem dítěte v trestním právu pak neodpovídá pojmu zletilosti z hlediska občanského práva, čili dřívější nabytí zletilosti před dovršením osmnácti let je zde bez významu.¹⁸ Článek 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod zmiňuje pojmy „děti“ a „mladiství“ tak, že společně zakládají nadřazenou kategorii mládeže. Z pohledu mezinárodněprávního však není znění citovaného článku Listiny přiléhavé, neboť dítě bývá chápáno v širším slova smyslu – zahrnuje všechny fyzické osoby od narození až do nabytí zletilosti. Podle Úmluvy o právech dítěte z roku 1989 se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, který se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve. Vzhledem k tomu, že ochrana dítěte je v Listině připojena k ochraně rodičovství a rodiny, evokuje to závěr, že dítětem se rozumí potomek prvního stupně v řadě přímé, naopak souvislost s pojmem „mladiství“ ukazuje na jedince dosud nedosahujícího dospělosti.¹⁹ Mladistvým je ten, kdo už není dítětem, ale ještě není dospělým.

---

¹⁵ SUCHÝ, O., Švancar, Z. *Mládež a kriminalita*. Praha : Melantrich, 1972. s. 42.

¹⁶ Tamtéž, s. 43.

¹⁷ FIALA, J. et al. *Občanské právo*. Praha : ASPI, 2006. s. 21.

¹⁸ HENDRYCH, D. et al. *Právní slovník*. 2. rozšířené vydání. Praha : C. H. Beck, 2003. s. 395.

¹⁹ KLÍMA, K. et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2005. s. 867. PAVLÍČEK, V. et al. *Ústava a ustavní řád České republiky. Komentář. 2. díl. 2. doplněné a podstatně rozšířené vydání*. Praha : Linde Praha, 1999. s. 260.

Pojem „mládež“ byl obsažen v trestním zákoně z roku 1961, a to jednak v názvu hlavy šesté zvláštní části, jednak v názvu tří skutkových podstat trestných činů (konkrétně v § 217, § 218 a § 218a), jejichž formální stránka už obsahovala výraz „osoba mladší osmnácti let“. V rámci skutkové podstaty trestného činu únosu podle § 216 tr. zák. (totéž platilo pro obchodování s dětmi dle § 216a tr. zák.) byl zakotven znak „dítě“ s tím, že se jím rozuměla osoba mladší osmnácti let. Uvedené ustanovení dopadalo na všechny takové osoby, třebaže zletilosti dosáhly dříve uzavřením manželství. Skutková podstata trestného činu opuštění dítěte podle § 212 tr. zák. tento pojem rovněž zmiňovala, jenže dítětem jako předmětem útoku zde bylo chápáno pouze dítě, které si samo nemohlo opatřit pomoc, to jest zpravidla dítě předškolního věku.

Nový trestní zákoník konzistentně zachází s pojmem „dítě“. Ve smyslu § 126 tr. zákoníku platí, že dítětem je osoba mladší osmnácti let, pokud tento zákon nestanoví jinak. Byla tedy prosazena extenze tohoto pojmu v trestním právu hmotném, což je plně v souladu s Úmluvou o právech dítěte. Výjimku z citovaného ohraničení představují případy, kdy zákonodárce poskytuje zvýšenou ochranu osobám mladším patnácti let [§ 185 odst. 3 písm. a), § 186 odst. 5 písm. a), § 187 odst. 1 aj.], a proto zakotvuje restriktivní pojem – „dítě mladší patnácti let“. Specifikem je i trestný čin opuštění dítěte nebo svěřené osoby podle § 195 odst. 1, 2 písm. a) tr. zákoníku, v němž je předmětem útoku pouze dítě, které si nemůže samo opatřit pomoc, respektive dítě mladší tří let. U některých skutkových podstat se z povahy věci (svěření do péče, dítě jako objekt rodičovské zodpovědnosti) může jednat pouze o děti nezletilé v občanskoprávním smyslu slova.²⁰

Pojem „mládež“ je taktéž upraven v zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Citovaný právní předpis odchylně upravuje základy trestní odpovědnost mladistvých, systém opatření jako právních následků jejich trestného jednání, výkon soudnictví nad mladistvými v trestních věcech a některé zásadní odchylky řízení ve věcech mladistvých, jakož i postupy a opatření přijímaná vůči dětem mladším patnácti let a trestně neodpovědným mladistvým, kteří se dopustili činů jinak trestných. Není-li v tomto zákoně stanoveno jinak, „mládeží“ se rozumí děti a mladiství. „Dítětem mladším patnácti let“ je ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku, za „mladistvého“ se považuje osoba, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok, avšak nepřekročila osmnáctý rok svého věku (§ 2 odst. 1 citovaného zákona).

---

²⁰ KUCHTA, J. et al. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 103.

Co se týče předkládané práce, pod pojem „mládež“ zahrnujeme fyzické osoby od narození až do dovršení věku osmnácti let. Případná odchýlení od tohoto pravidla jsou v textu zvýrazněna.

1. 2 Trestná činnost

Pojem „trestná činnost“ používáme při rozboru právní úpravy, stejně tak v interdisciplinárních pasážích práce, a to s ohledem na potřebu nalézt společný, co nejvíce výstižný výraz. V případě kriminologického výkladu zacházíme s pojmem „kriminalita“, neboť akcentuje výrazový aparát tohoto vědního oboru.

Rozeznává se jednak legální pojetí kriminality a jednak sociologizující pojetí kriminality.²¹ První přístup rozumí kriminalitou pouze trestnou činnost, druhý přístup sem řadí i ta jednání, která sice nejsou trestněprávně postižitelná, ale jsou společensky patologická a trestné činnosti předcházejí nebo ji výrazně podmiňují (například alkoholismus, extremismus).

V předložené práci se přikláníme k legálnímu pojetí kriminality, které poskytuje větší terminologickou přesnost a zřetelně navazuje na platnou právní úpravu. Kriminalita zahrnuje souhrn všech trestných činů spáchaných v určité době na určitém území, které úmyslně nebo z nedbalosti spáchali trestně odpovědní pachatelé. S tím není v rozporu zkoumání jevů, které nejsou upraveny trestním právem, ovšem v důsledku kriminologického poznání by uvedeným odvětvím práva mohly být regulovány.

1. 3 Trestná činnost páchaná na mládeži

V neposlední řadě je třeba se zamyslet nad vymezením sousloví „trestná činnost páchaná na mládeži“. Shora popsané a rozebrané definiční komponenty podporují závěr, že jde o protispoločenské činy, které zákonodárství označuje jako trestné činy (soudně trestné delikty) a jež trestně odpovědní pachatelé spáchali proti osobám mladším osmnácti let. Pokud jde o právní reglementaci, užíváme také alternativní vyjádření „trestná činnost proti mládeži“. V pasážích o kriminologickém obrazu zkoumaného jevu volíme i výraz „kriminalita páchaná na mládeži“.

1. 4 Dílčí závěr

Definování trestné činnosti páchané na mládeži vyžaduje zevrubnou znalost pojmů, z nichž tato problematika vychází. Jejich zvládnutí, pokud jde o významovou a obsahovou

---

²¹ HOLCR, K. et al. *Kriminológia*. Bratislava : IURA Edition, 2008. s. 17. KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. et al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha : C. H. Beck, 2005. s. 1.

stránku, vede k pochopení a porozumění zkoumané látky. Je nutné extrahovat kriminologické a trestněprávní definice, i když mezi nimi dochází k částečnému jazykovému obohacování. Velkou pozornost je třeba věnovat tzv. věkové kategorizaci. V jednotlivých vědních disciplínách totiž rozeznáváme rozdílná kritéria, která určují, kdo do té či oné věkové kategorie patří. Totéž platí z pohledu odvětví práva soukromého a veřejného. Vítané především je, že nový trestní zákoník sjednotil a zpřehlednil pojmosloví trestního kodexu, které se vztahuje k trestným činům proti mládeži. Na rozdíl od předcházející úpravy celým trestním zákoníkem jednotně prostupuje pojem „dítě“, jímž se rozumí všechny fyzické osoby ve věku mladším než osmnáct let, pokud tento zákon nestanoví jinak.

2 Kriminologická charakteristika trestné činnosti páchané na mládeži

2. 1 Hlavní rysy trestné činnosti páchané na mládeži

V rámci trestné činnosti páchané na mládeži vystupuje do popředí věk jako takový. Je objektivním hlediskem určujícím, zda jde o předmětnou kriminalitu, či nikoliv. Skutečnost, že se zabýváme osobami nedospělými nalézajícími se v duševním a fyzickém vývoji, se pak promítá do samotné podstaty tohoto jevu.

Mládež je nositelem svébytných skupinových znaků, které jsou pro ni příznačné a které jsou relativně ustálené. Předně se jedná o somatické vlastnosti, jako například nedospělé fyzické vzezření, slabší tělesná konstituce, pro něž jsou pachatelé vyhledávány. Rovněž jsou evidentní psychické vlastnosti dětí a mladistvých, jimiž se rozumí nerozvinuté intelektové schopnosti, otevřená emoční struktura atd., které usnadňují spáchat trestný čin proti nim. Mládež se také vyznačuje charakteristickými interakcemi v mezilidských vztazích: obsah komunikace zaměřený na zájmové aktivity, důvěřivý styl seznamování, snadné podřízení se autoritě, přímý způsob vyjadřování atd., jež třetí osoby mohou zneužít k protiprávnímu jednání. Totéž platí u souboru typických činností, jimiž osoby mladší osmnácti let uspokojují své životní potřeby. Kriminalitu proti mládeži determinuje i vnější prostředí, v němž se děti a mladiství pohybují. Pro život mládeže jsou příznačné místní a časové podmínky, z nichž pachatelé mohou vycházet a využít je ve svůj prospěch. Jde především o to, že děti a mladiství se věnují studijním a zájmovým činnostem na určených místech (škola, centrum volného času apod.), přičemž se tak děje v jistém časovém ohraničení (dopolední vyučování, odpolední aktivity, období prázdnin apod.). Zmíněné osobnostní, sociální a behaviorální znaky dostávají mládež do pozice „snadné kořisti“. Samozřejmě i zde mohou být rozhodující faktory individuální povahy, které jsou jedinečné a neopakovatelné pro jednu a tutéž oběť – osobu mladší osmnácti let.

Mládež však může být i iniciátorem trestné činnosti, třebaže příslušné ustanovení trestního kodexu je přijato k její ochraně. Je tomu tak například u podávání alkoholických nápojů: mládež má zájem konzumovat alkoholické nápoje a vítá možnost jejich získání na základě vyjádřené poptávky. Co se týče oboustranně dobrovolného pohlavního styku mezi příslušníky mládeže, z nichž jeden je mladší patnácti let, v naprosté většině případů to mládež nepovažuje za trestný čin. Jen minimální procento z nich je srozuměno s tím, že by se podobným případem měl zabývat soud nebo jiná

instituce ochrany práva. Mnohým mladým lidem připadá právní norma patnácti let pro začátek tolerovaného sexuálního života za neadekvátní a intervenci trestního práva v otázkách dobrovolného pohlavního styku mezi mladými lidmi pokládá za nesmyslnou.²² I tento postoj mládeže je v rozporu s prosazovaným postojem společnosti, který pohlavní styk s osobou mladší patnácti let zakazuje, a to bez ohledu na subjektivně prožívanou citovou a sexuální náklonnost. Osoby mladší osmnácti let jsou vůbec náchylnější k různým excesům ve svém chování a jednání.²³ Mládež je proto považována za skupinu osob nejvíce ohroženou sociálně patologickými jevy, a to jak negativními společenskými jevy charakteristickými pro moderní společnost (bída, nemocnost, úrazovost), tak asociálními společenskými jevy (výtržnictví, vandalismus, šikanování, extremismus), a v neposlední řadě sociálně patologickými jevy v užším slova smyslu (sebevražednost, prostituce).²⁴

Sama skutečnost, že trestný čin je spáchán vůči osobě mladší osmnácti let, však nemusí mít z pohledu pachatele žádnou relevanci. Děti a mladiství mohou být jen „náhodnými oběťmi“. Pachatel nemusí věk oběti znát nebo může ke spáchání činu přistoupit bez ohledu na něj. Je tomu typicky při krádežích odložených věcí, naopak při loupežích již fyzická výbava jedince sehrává důležitou roli. Tato trestná činnost se v základních rysech neliší od jiné, zvláštní přístup vyžaduje až její objasňování a vyšetřování (účast zákonných zástupců, limity ochrany soukromí, šetrné provádění výslechu apod.).

K osobě mladší osmnácti let může mít pachatel blízký citový vztah. Ovšem nemusí zde být přítomen aktuální konflikt s pachatelem, dítě či mladistvý se může stát obětí trestného činu jen proto, že je konkrétnímu pachateli snadno dostupný. Například u pohlavního zneužívání dětí je známo, že se jej často dopouštějí muži (zvláště nevlastní otcové), kteří se svou dospělou partnerkou nemají naplněný sexuální život a nevlastní dceru volí jako náhradní objekt pohlavního uspokojení (nebývá u nich diagnostikována sexuální deviace v objektu – pedofilie). Děti a mladiství jsou do značné míry odkázáni na

---

²² VEČERKA, K., ŠTĚCHOVÁ, M., NEUMANN, J. *Vztah mladých lidí k některým mravním a právním normám*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1992. s. 63. Nověji srov. VEČERKA, K. et al. *Mládež v kriminologické perspektivě*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. s. 57.

²³ Registrovat lze i účast mládeže na kriminalitě v postavení pachatelů. Věková křivka kriminality (age-crime curve) sleduje souvislosti páchaní trestné činnosti s věkem pachatelů. Věk je vnitřní podmínkou, jejímž prostřednictvím se realizuje působení vnějšího prostředí. MOULISOVÁ, M. Věk a trestná činnost z pohledu vývojové kriminologie. *Kriminalistika*. 2009, č. 2. Zapletal, J. Sociálně demografické znaky osobnosti pachatelů trestných činů. *Československá kriminalistika*. 1978, č. 2.

²⁴ KASTNEROVÁ, M., ŽIŽKOVÁ, B. *Odborná způsobilost v primární prevenci sociálně patologických jevů*. In BUREŠOVÁ, G., ZIERHUTOVÁ, J. et al. Sborník z mezinárodní konference o zdravotně sociální problematice dětství v evropském kontextu, konané ve dnech 8. – 9. 11. 2006. České Budějovice : Jihočeská univerzita, 2007. s. 49.

osoby dospělé jako jsou rodiče, příbuzní, pedagogové, vychovatelé atd. Trestná činnost těchto osob je v příkrém rozporu s ochranou, kterou jim mají poskytovat. Zanedbání dohledu a dalších povinností může být v příčinné souvislosti se vznikem úrazů dětí, kdy jde o akutní expozice termální, mechanické, elektrické či chemické energie a z nedostatku životně nezbytných energetických prvků. Polovina úmrtí dětí na následky úrazů spočívá v otravách, poleptáních, opařeních, popáleních a utonutích,²⁵ přičemž místem jejich nejčastějšího výskytu je právě domácnost a školní prostředí. Tyto úrazy by bylo možné kvalifikovat jako nedbalostní trestné činy, ovšem s výhradou neostrých definičních hranic a obtíží při dokazování zavinění.

Pokud jde o trestnou činnost, u níž individuálním objektem trestného činu je osoba mladší osmnácti let (potažmo osoba mladší patnácti let), projevuje se tu zvýšený zájem na ochraně určitého typu společenských vztahů charakteristických pro danou skutkovou podstatu. Vystupuje zákonodárcem v zákoně zesílená ochrana osob mladších osmnácti let před některými jednáními (opomenutími), která jsou proti nim namířená a která jsou v rozporu se zájmy společnosti. Mládež je ovšem obětí nejen těchto specifických trestných činů, ale též konvenčních trestných činů, které jsou páchany i vůči dospělým osobám.

Zvláštní kapitolu představuje kriminalita páchaná mládeží proti mládeži, která nabývá velmi osobitých podob a u které je významná právní relevance, že ten, kdo v době spáchání činu nedosáhl věku patnácti let, není trestně odpovědný (u mladistvých jde o tzv. relativní trestní odpovědnost). V současnosti se zvýšená pozornost věnuje delikvenci mládeže ve školách a podobných zařízeních. I když nelze hovořit o prudkém nárůstu negativních jevů ve školním prostředí jako je tomu například ve Spojených státech amerických – někteří autoři označují americké střední školy ve velkoměstech za místa nebezpečná jak pro studenty, tak pro učitele; v souhrnu hovoří o fenoménu „*school crime*“²⁶ – nelze ponechat bez zřetele šikanu, která se tady odehrává.

Z viktimologického hlediska je mládež označována za zvlášť zranitelnou skupinu osob, která je ve vyšším ohrožení kriminalitou. Děti a mladiství se mnohdy nemohou o své vlastní vůli rozhodnout a svobodně ji vyjádřit, nejsou schopny celou situaci duševně pochopit a vůči pachateli se autoritativně prosadit. V důsledku svých fyzických, emocionálních a kognitivních charakteristik zaujímají pozici slabší a bezbranné osoby.²⁷ I činy s menší intenzitou strádání, pokud působí delší dobu, u nich vyvolávají silnou traumatizaci²⁸ a mají negativní vliv na jejich zdravotní a psychický stav i kvalitu života

---

²⁵ Úrazy jsou příčinnou 40 % úmrtí dětí mladších patnácti let. Z těchto důvodů je ročně hospitalizováno přibližně 30 000 dětí.

²⁶ LAWRENCE, R. *School crime and Juvenile Justice*. New York : Oxford University Press, 1998. s. 2.

²⁷ ČÍRTKOVÁ, L. Sexuální zneužívání dětí. *Kriminalistický sborník*. 1999, č. 2, s. 42.

²⁸ VYHLÍDALOVÁ, P. Trauma oběti trestného činu. *Policista*. Zvláštní příloha. 1998, č. 1, s. 6.

dotčených rodin²⁹. Dětem (podobně také ženám v seniorském věku) je přisuzován status „ideální oběti“, a to právě z důvodu jejich slabosti, zranitelnosti, nevinnosti a odkázanosti na cizí pomoc a soucit, který si zaslouží zvláštní pozornost a jenž není ani přisuzován jiným, byť velmi často viktimizovaným kategoriím obětí trestných činů, mezi něž patří například bezdomovci či opilí lidé.³⁰ Typickou obětí trestných činů však nepředstavují, tou jsou muži v produktivním věku. Existuje přitom určitá hierarchie viktimizace, v níž některé škodlivé události stojí v centru pozornosti (únosy dětí), jiné jsou poměrně přehlíženy (dětská práce).³¹ V případě konfrontace s mimořádnou událostí, jakou je trestný čin násilné nebo mravnostní povahy, nastává rozvinutí posttraumatické stresové poruchy, jejíž průběh a projevy se různí podle profilu oběti. Nadměrný stres aktivizuje tzv. systémy přežití (*survival circuits*) v lidském mozku. Změny v chování a prožívání se odvíjejí od věku a délky trvání traumatu. Pro následky traumatu jsou klíčové i způsob a intenzita nevhodného chování vůči dítěti a osoba, která takto vystupovala proti dítěti.³² U nejmladších dětí dochází k tělesné ztuhlosti, poruchám spánku a návratu do předčasných vývojových stádií. U dětí školního věku a dospívající mládeže se dostavuje snížené sebehodnocení, agrese namířená proti vlastní osobě, odpor k autoritám či abúzus drog.³³ Vyloučena není rekviktimizace, kdy osoba mladší osmnácti let se opakovaně stává obětí trestného činu. Kriminální útoky určitého druhu ve školním a výchovateckém prostředí mohou vést k dalším stejnorodým činům a způsobit tak řetězovou viktimizaci. Důsledky špatného zacházení s dětmi se projevují také v jejich trestné činnosti a spoluvytvářejí předpoklady pro vznik kriminální kariéry³⁴ nebo pozdějšího konfliktního partnerského soužití.³⁵ Zjištěna byla spojitost mezi vyrůstáním dětí v agresivním prostředí a jejich pozdějším násilným chováním v dospělosti – hovoří se o tzv. cyklu násilí.³⁶

---

²⁹ Tak například vysoké procento rozvodovosti bylo zjištěno u manželů – rodičů zavražděných dětí. Rozdílné prožívání zármutku a volba odlišných způsobů adjustace podnítily partnerský rozchod. Srov. ZEHR, H. *Changing lenses: a new focus for crime and justice*. Scottsdale : Herald Press, 1990. s. 23.

³⁰ CARRABINE, E., COX, P., LEE, M. et al. *Criminology: a sociological introduction*. Second edition. New York : Routledge, 2009. s. 160.

³¹ MUNCIE, J. *Youth & Crime*. 3rd edition. London : Sage, 2009. s. 165.

³² MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánované péče*. Praha : Portál, 2010. s. 151.

³³ Podrobněji ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. et al. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Praha : Grada, 2007. s. 55–56.

³⁴ MARTINKOVÁ, M. *Výskyt některých forem násilného a sociálně nežádoucího jednání rodičů vůči dětem při výchově v rodině*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1995. s. 77. WEAVER, C. M., BORKOWSKI, J. G., WHITMAN, T. L. Violence breeds violence: Childhood exposure and adolescent conduct problems. *Journal of Community Psychology*. 2008, č. 1, s. 108.

³⁵ HENNING, K., RENAUER, B., HOLDFORD, R. Victim or Offender? Heterogeneity Among Women Arrested for Intimate Partner Violence. *Journal of Family Violence*. 2006, č. 21, s. 363.

³⁶ DIJK, J. *The world of crime: breaking the silence on problems of security, justice and development across the world*. Las Angeles : Sage Publications, 2008. s. 88.

2. 2 Fenomenologie trestné činnosti páchané na mládeži

Komplikovaný může být sběr informací od mládeže, která je kriminalitou zasažena, buď z důvodu předpojaté kritiky těchto osob vůči oficiálním institucím, nebo s ohledem na obavu ze zneužití získaných údajů. Mládež může mít i zkreslené a neúplné představy o problému, na který je dotazována.

Při získávání poznatků o kriminalitě páchané na mládeži sehrávají důležitou roli občanská sdružení zabývající se intervencí v krizových situacích. Jsou to zejména ta občanská sdružení, která poskytují pomoc obětem trestné činnosti, patří sem Bílý kruh bezpečí, Krizové centrum Linky bezpečí, La Strada, Nadace Naše Dítě aj. Přínosné jsou údaje od sociálních a zdravotních pracovníků, kteří se z titulu své profese zabývají péčí o ohrožené děti. Tito pracovníci mohou v počátku indikovat znaky zneužívání a zanedbávání dětí a přispět k odhalení a rozkrytí těchto případů.³⁷

Setkáváme se s kritikou kriminálních statistik s odkazem na umělé nadsazování nebezpečnosti prezentovaných jevů. Podle názoru Milfajta je třeba si vždy položit otázku, zda jde v daném případě skutečně o nárůst jevu v absolutních číslech, nebo zda jde spíše o projev jeho snazší identifikace v praxi.³⁸ Američtí autoři Pallone a Workowski zase konstatují, že mnohé studie pojednávající o mládeži jako o obětech trestné činnosti se opírají o nereprezentativní vzorky respondentů, v horším případě je jich četnost pouze odhadována.³⁹ To kontrastuje s alarmujícími prohlášeními o nárůstu některých forem kriminality páchané na mládeži.

Významný zdroj informací o kriminalitě páchané na mládeži představují hromadné sdělovací prostředky. Do nedávné doby se předpokládalo, že fascinace pachatelem a činem působí očividně tak silně a trvale, že zájem o oběť se v analýze masmédií projevuje jen váhavě.⁴⁰ Zveřejňování případů obětí trestných činů z řad dětí a mladistvých však bylo i v minulosti časté a není tomu jinak ani v poslední době. Přitom hrozí zesílené sekundární poškození obětí v důsledku veřejné prezentace jejich případů.⁴¹ Zájem hromadných sdělovacích prostředků o téma kriminality páchané na mládeži stupňuje obavy rodičů o jejich potomky. U mediální prezentace bývá útočeno na city diváka, je vyvoláván pocit zranitelnosti a nebezpečí z kriminality. Strach z kriminality je zesilován předdramatizováním reakcí oběti na událost. Ve snaze předejít viktimizaci jsou

³⁷ PALLONE, N. J. et al. *Young Victims, Young Offenders*. New York : The Harwort Press, 1994. s. 41.

³⁸ MILFAIT, R. *Komerční sexualizované násilí na dětech: prostituce, pornografie, obchod*. Praha : Portál, 2008. s. 25.

³⁹ PALLONE, N. J. et al. *Young Victims, Young Offenders*. New York : The Hawort Press, 1994. s. 6.

⁴⁰ KAISER, G. *Kriminologie*. Praha : C. H. Beck, 1993. s. 227.

⁴¹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2004. s. 117.

dětem vštěpována doporučení, která je mají před ohrožujícími činy ochránit. Například jde o modlení se k dětskému bůžku, zákaz přijímat cukrovinky od neznámých lidí, upozorňování na odlišnosti mezi „dobrymi“ a „špatnými“ dotyky apod.⁴² Jen publicita věnována případům špatného zacházení s dětmi pochopitelně nestačí k řešení vzniklé situace, což dokládá známá kauza Elisy Izquierdo z roku 1995 ze Spojených států amerických. Jmenovaná šestiletá dívka byla týrána matkou a nevlastním otcem (oba byli nealkoholoví toxikomani) a tato skutečnost byla po delší dobu známa dvaceti třem odborníkům. Navzdory tomu nebyla vykonána žádná intervence k pomoci Elise, která nakonec zemřela (zmiňovaný případ vedl k přehodnocení systému pomáhajících služeb).⁴³

Rovněž se objevují nepravdivá sdělení o trestných činech. Falešná obvinění se nejčastěji vyskytují v dramatických rozvodových sporech, s cílem získat dítě do vlastní výchovy. Matky bývají obviňovány z nevhodné péče a otcové ze sexuálního zneužívání.⁴⁴ Křivá obvinění byla také zaznamenána v souvislosti s hromadným zneužíváním dětí v uzavřeném prostředí (mateřské školy, dětské domovy atd.), kdy jako výsledek sugesce se i nezneužívané děti vžívají do role obětí.⁴⁵ Popsán byl „Múnchhausenův syndrom by proxy“, což znamená vymyšlení a zveličování újmy způsobené trestným činem. Dochází k opakovanému vyšetření a léčení v míře, která neodpovídá skutečnosti. Zpravidla se tak stává z iniciativy jednoho z rodičů, který argumentuje tím, aby se na „něco“ nezapomnělo.⁴⁶ Také lze připomenout „syndrom náhlého úmrtí kojence“ (*sudden infant death syndrome*) vyjadřující náhlou a neočekávanou smrt dítěte mladšího jednoho roku, bez předcházejících varovných příznaků a možnosti zjištění její příčiny i po provedení detailního patologicko-anatomického vyšetření.⁴⁷ Vůbec obezřetně se přistupuje k vyšetřování úmrtí mladých lidí, o nichž nebylo do té doby zjištěno, že by trpěli nějakou nemocí ohrožující jejich život (*tzv. sussy death*).

---

⁴² KARMEN, A. *Crime Victims. An Introduction to Victimology*. The second edition. Belmont : Wadsworth publishing Company, 1989. s. 228.

⁴³ WALDFOGEL, J. *The future of Child Protection: How to Break the Cycle of Abuse and Neglect*. Cambridge : Harvard University Press, 1998. s. 2.

⁴⁴ ŠVARC, J. *Sexuální delikvence a deviace a jejich znalecké posuzování*. Přednáška pro Justiční akademii ze dne 22. 4. 2009. [cit. 2010-26-02]. Dostupné z: <<http://portl.justice.cz/justice2/soubor.aspx?id=80696>>.

⁴⁵ WEISS, P. Sexuální zneužití v dětství. *Psychologie dnes*. 1999, č. 8, s. 15.

⁴⁶ TOMAŠÍKOVÁ, M., FETISOVÁ, Ž., ONDREJKA, I. *Incest a týrané dieťa*. In Kol. Sborník z mezinárodní konference o zdravotně sociální problematice dětství v evropském kontextu, konané ve dnech 8. – 9. 11. 2006. České Budějovice : Jihočeská univerzita, 2007. s. 102.

⁴⁷ Ačkoli dosud nejsou známy příčiny takového úmrtí dítěte, byly identifikovány jeho rizikové faktory, mezi něž patří: drobné vrozené anomálie centrální nervové soustavy, abnormní látková přeměna základních živin, chronická hypoxie, nízká porodní hmotnost dítěte, poloha dítěte ve spánku na břicho, umístění dítěte v přehřáté místnosti, kouření matky před a po porodu, nízký věk rodičky. S odkazem na uvedený syndrom umírá 0,3 % nečekaně zemřelých dětí. Srov. ALDER, C., POLK, K. *Child victim of homicide*. Singapore : Cambridge university Press, 2001. s. 21.

Při popisu stavu a vývoje kriminality páchané na mládeži v České republice je nezbytné vyjít ze Statistické ročenky kriminality Ministerstva spravedlnosti a Statistiky vyšetřované (stíhané) trestné činnosti Ministerstva vnitra. Tyto statistiky poskytují obraz o kriminalitě jako celku, jakož i o jejích rysech a prvcích. Fakt, že spáchání trestného činu na osobě mladší osmnácti let není ve Statistické ročence kriminality samostatně vykazováno, však tuto situaci poněkud komplikuje. Není možné podat celistvý přehled o tom, které trestné činy se mládeže nejvíce dotýkají a nemůžeme učinit ani souborné závěry o vývoji kriminality páchané na mládeži. Na druhou stranu lze vycházet z toho, že některé trestné činy mohou být spáchány výhradně na osobách mladších osmnácti let (podávání alkoholických nápojů dítěti, svádění k pohlavnímu styku aj.) a že existují trestněprávní kvalifikace pokrývající kategorii mládeže parciálně (předmětem útoku trestného činu pohlavního zneužívání může být jen osoba mladší patnácti let). V neposlední řadě se vyskytují trestné činy, které ačkoli svou konstrukcí dopadají nejen na osoby mladší osmnácti let, tak je jejich převážná většina páchána právě na osobách mladších osmnácti let (trestný čin zanedbání povinné výživy).

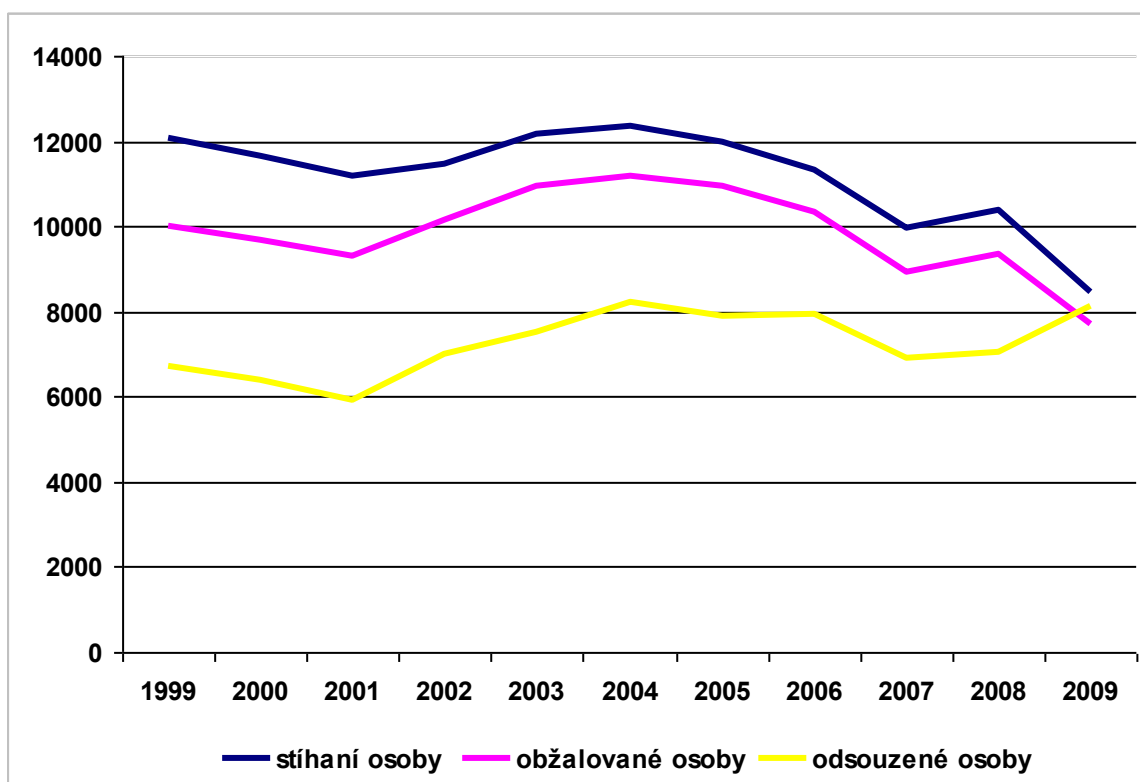
Přehled počtu stíhaných, obžalovaných a odsouzených osob u trestných činů proti rodině a mládeži dle hlavy VI. trestního zákona v letech 1999–2009 podává graf 1. Všechny tři sledované hodnoty klesaly až do roku 2001, poté mírně vzrostly a od roku 2004 po dobu tří let opět nabraly sestupný směr. Tento klesající trend byl prolomen až v roce 2007, zatím bez možnosti jeho registrace v delší časové periodě. Počet stíhaných a obžalovaných osob mezi sebou koreloval. Částečně to platí také ve vztahu k osobám odsouzeným, ovšem v druhé polovině rozhodného období už nebyl vykazován jejich srovnatelný úbytek. Z porovnání začátku a konce daného časového úseku 1999–2008 vyplývá pokles stíhaných osob o 14,4 % a obžalovaných osob o 6,7 %. Počet odsouzených osob se naopak zvýšil, a sice o 4,8 %. Po zavedení institutu zkráceného přípravného řízení trestního nedošlo k snížení počtu stíhaných osob s recipročním navýšením odsouzených osob. I v případě, že přičteme počet osob vyřízených v přípravném řízení trestním v období let 2002 – 2008, nedostaneme se na úroveň původních hodnot. Počet osob vyřízených v tomto druhu trestního řízení není nikterak vysoký a není konformní s jeho jinak pozitivním trendem, což dokládá graf. 2. V žádném roce nepřesáhl 500 osob, v roce 2008 dokonce klesl pod úroveň 300 osob. Rok 2009 přinesl radikální obrat ve sledovaných statistických údajích. Opět se zvýšil počet odsouzených osob (8 138), nicméně byl již doprovázen vzestupem počtu osob vyřízených ve zkráceném řízení. V meziročním srovnání šlo o nárůst 1 424 %, ve vztahu k osobám, vůči nimž byl podán návrh na potrestání, se jednalo o 1 421 %. V daném meziročním srovnání snížil počet stíhaných osob pouze o 18,3 %, u obžalovaných osob o 17,5 %. Je však zapotřebí

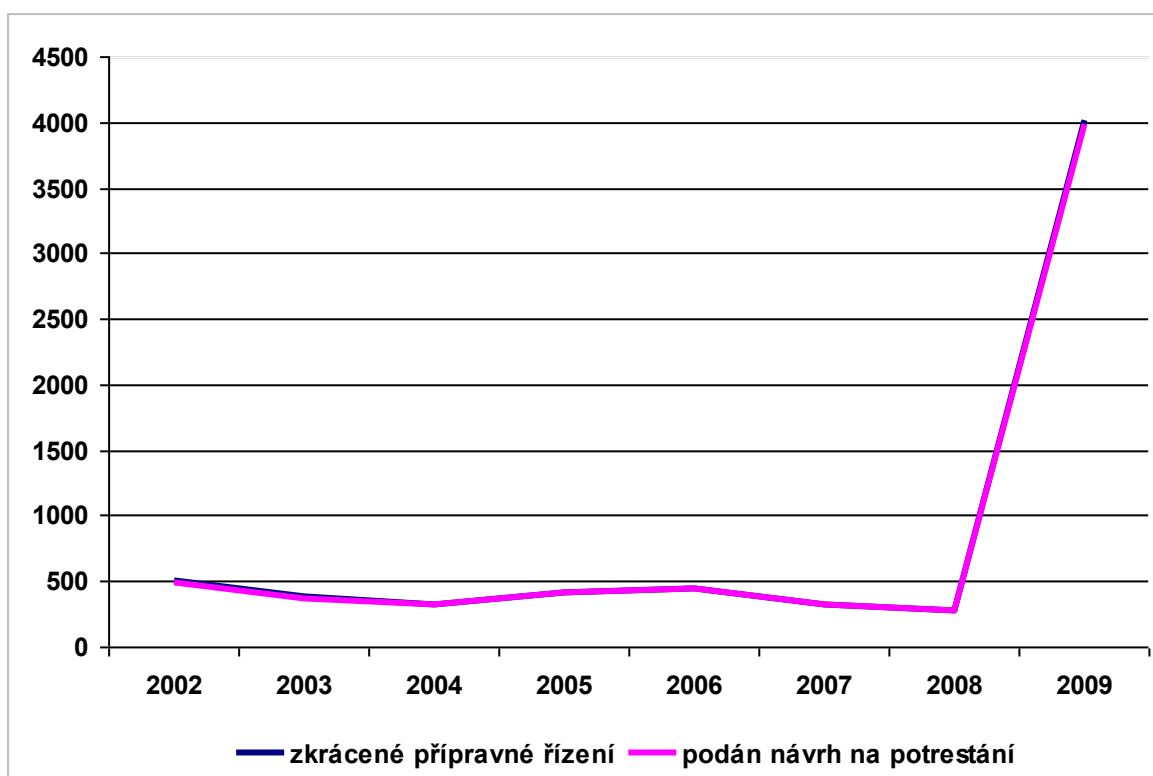
zohlednit absolutní čísla u všech sledovaných hodnot, jež nakonec zmírňují impozantní nárůst zkráceného přípravného řízení. I přesto se počet odsouzených osob zvýšil o 15,7 %, což je druhá nejvyšší hodnota za celé období 1999–2009.

Trestné činy proti rodině a dětem dle hlavy VI. trestního zákona jsou páčány rovnoměrně na celém území České republiky (rozuměj ve srovnání s jinou trestnou činností). Nejvíce těchto trestných činů je evidováno v Severomoravském kraji a Jihomoravském kraji, nejméně v Jihočeském kraji. Takové údaje zcela nekorrespondují se zjištěními u veškeré trestné činnosti, neboť druhou pozici zde zaujal Severočeský kraj. Na jednoho odsouzeného pachatele připadá zhruba jeden trestný čin, konkrétně 1,08 (v roce 2009). V souhrnu všech trestných činů obsažených ve Statistické ročence kriminality je to 1,35 trestných činů na jednoho odsouzeného pachatele. Podíl trestných činů proti rodině a mládeži činí přibližně 8 % ze všech trestných činů známých pachatelů.

Graf 1: Počet stíhaných, obžalovaných a odsouzených osob u trestných činů proti rodině a mládeži podle hlavy VI. trestního zákona v letech 1999–2009

Graf 2: Počet osob, u nichž bylo zkrácené přípravné řízení ukončeno, a počet podaných návrhů na potrestání, u trestných činů proti rodině a mládeži podle hlavy VI. trestního zákona v letech 2002–2009

Nejvyšší počet stíhaných a odsouzených osob registrujeme u trestného činu ohrožování výchovy mládeže dle § 217 tr. zák. V posledních deseti letech se vždy pohyboval nad hranicí 740 stíhaných osob a 390 odsouzených osob. Jeho klesající trend – zaznamenaný v posledních pěti letech – byl překonán až v roce 2008, kdy bylo registrováno 947 stíhaných osob a 582 odsouzených osob, v roce 2009 prudce vzrost počet odsouzených osob na 800. V jednotlivých letech existovaly značné rozdíly v poměru osob stíhaných vůči osobám odsouzeným. Za tento trestný čin byla odsouzena zhruba jen polovina stíhaných osob. Velmi frekventovaný je i trestný čin pohlavního zneužívání podle § 242 tr. zák., u něhož pozorujeme (kromě roku 2005) pozvolný pokles sledovaných hodnot až na 508 stíhaných osob a 332 odsouzených osob v roce 2008. V posledním roce je zaznamenán nárůst obou hodnot. Statistice by patrně dominoval trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. (jde o třetí nejčastěji spáchaný trestný čin vůbec), ovšem chybí u něj kritérium oddělující osoby mladší osmnácti let od jiných osob. Počet stíhaných osob se pohyboval kolem 10 000 ročně. Naproti tomu počet odsouzených osob byl značně kolísavý, jelikož osciloval v intervalu 5 900 až 7 500. Ačkoli dlouhodobě klesal počet stíhaných i odsouzených osob, poměr mezi nimi vykazoval pozitivní směr. V současnosti bývá odsouzeno bezmála 70 % stíhaných osob. Na opačném konci statistiky stojí trestný čin podávání anabolických látek mládeži podle § 218a tr. zák. Od zakotvení tohoto trestného činu do trestního zákona až do konce roku 2009 nebyla stíhána, natož

odsouzena ani jedna osoba. U řady dalších trestných činů, u nichž je osoba mladší osmnácti let předmětem útoku, dlouhodobě sledujeme mimořádně nízké počty stíhaných i odsouzených osob. Zejména jde o trestný čin opuštění dítěte podle § 212 tr. zák. a trestný čin svádění k pohlavnímu styku podle § 217a tr. zák. U trestného činu obchodování s dětmi podle § 216a tr. zák. je stíhání a odsouzení pachatele výjimkou.

Přehled stíhaných a odsouzených osob u jednotlivých trestných činů proti rodině a mládeži podle hlavy VI. trestního zákona za rok 2009 ukazuje tabulka 1. Je z ní zřejmé nevyvážené zastoupení jmenovaných trestných činů. 92,4 % stíhaných osob spáchalo trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 213 tr. zák., nebo trestný čin ohrožování výchovy mládeže dle § 217 tr. zák. Co se týče odsouzených osob, bylo tomu v 95,8 % případů. Počet stíhaných a odsouzených osob u čtyř, respektive u pěti trestných činů byl pouze v jednotkových číslech, případně dosahoval nulové hodnoty. Vyšší počet odsouzených osob vypovídá o tom, že trestná činnost byla soudem pravomocně odsouzena v jiném roce, než v jakém byla stíhána, tedy s určitým časovým odstupem.

Tabulka 1: Počet stíhaných a odsouzených osob u trestných činů podle hlavy VI. trestního zákona za rok 2009

Trestný čin	Stíhané osoby	Odsouzené osoby
Dvojí manželství dle § 210	3	2
Opuštění dítěte dle § 212	7	9
Zanedbání povinné výživy dle § 213	6 877	6 993
Týrání svěřené osoby dle § 215	116	89
Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě dle § 215a	435	216
Únos dle § 216	5	6
Obchodování s dětmi dle § 216a	0	0
Ohrožování výchovy mládeže dle § 217	913	800
Svádění k pohlavnímu styku dle § 217a	39	6
Podávání alkoholických nápojů mládeži dle § 218	33	17
Podávání anabolických látek mládeži dle § 218a	0	0

Tabulka 2: Vybrané údaje kriminální statistiky za rok 2009

Kategorie	Tr. činy hlava VI.	Tr. čin § 242	Tr. činy celkem
Vyřízeno proti osobám	12 833	648	159 547
Počet trestných činů	13 891	696	170 453
Stíhané osoby	8 479	556	77 252
Obžalované osoby	7 705	500	68 229
z toho věk 15 – 17 let	27	134	5 815
Zkrácené přípravné řízení	4 015	0	70 317
Podán návrh na potrestání	3 979	0	67 338
Trestných činů odsouzeno	8 782	361	99 381
Odsouzené osoby	8 138	329	73 685
z toho věk 15 – 17 let	5	79	2 728

Z tabulky 2 je možné vysledovat, že obžalovatelnost u trestných činů proti rodině a mládeži dle hlavy VI. trestního zákona dosahovala velice příznivé hodnoty 90,9 %. Pozitivní je také poměr osob odsouzených k osobám stíhaným. Nižší redukce mezi počtem stíhaných osob a počtem odsouzených osob (96,0 %) je zapříčiněna pohybem počtu osob vyřizovaných ve zkráceném přípravném řízení. Překvapivě nízké je zastoupení mladistvých pachatelů jak u obžalovaných osob (0,35 %), tak u odsouzených osob (0,06 %). Zhruba polovinu trestných činů spáchaly osoby ve věku 30 až 49 let. Poměr mezi obžalovanými osobami a osobami, vůči nimž byl podán návrh na potrestání, činil téměř 2 : 1 (přitom ještě v roce 2008 byl 35 : 1). U trestného činu pohlavního zneužívání podle § 242 tr. zák. sledujeme několikanásobně vyšší zastoupení mladistvých pachatelů než u ostatních trestných činů. Podíl pachatelů ve věku 15–17 let dosahoval 26,8 % u osob obžalovaných a 24,0 % u osob odsouzených. Vzhledem k horní trestní sazbě odnětí svobody u tohoto trestného činu nebylo možné využívat zkrácené přípravné řízení trestní. S věkovým profilem pachatelů korespondoval neobvykle vyšší počet rozsudků, v nichž bylo rozhodnuto o upuštění od potrestání (12,4 %). Pokud jde o srovnání se všemi statisticky registrovanými trestnými činy, nalezneme téměř totožné hodnoty u obžalovatelnosti (83,3 %) a u poměru odsouzených osob vůči stíhaným osobám (95,4 %, ovšem i zde se projevil prudký vzestup osob vyřizovaných ve zkráceném přípravném řízení). Naopak výrazně diferencované je zastoupení mladistvých pachatelů, jednak u osob stíhaných (8,5 %), jednak u osob odsouzených (3,7 %). Poměr mezi obžalovanými osobami a osobami, vůči nimž byl podán návrh na potrestání, je podstatně sevřenější. Počet osob, na které byl podán návrh na potrestání, činil o 1,3 % méně, než počet obžalovaných osob (avšak už v roce 2008 uvedený poměr dosahoval 2 : 1).

Co se týče statistik vyšetřované (stíhané) trestné činnosti, nejsou údaje o obětech vykazovány ve standardních sestavách. Podrobnější údaje o trestné činnosti páchané na mládeži je možné dohledat jedině z vyžádaných statistik, které obsahují tzv. objekt napadení. Tím lze získat počty obětí mladších osmnácti let u vybraných trestných činů, pakliže jsou registrovány jednotlivě.⁴⁸

Graf 3 prezentuje počty napadených osob mladších osmnácti let, a sice u trestného činu ublížení na zdraví podle § 221, § 222 tr. zák., trestného činu loupeže podle § 234 tr. zák., trestného činu vydírání podle § 235 tr. zák., trestného činu znásilnění podle § 241 tr. zák. a trestného činu krádeže podle § 247 odst. písm. d) tr. zák. Jedná se o pět nejfrekventovanějších trestných činů, jichž se pachatelé dopustili na osobách mladších

---

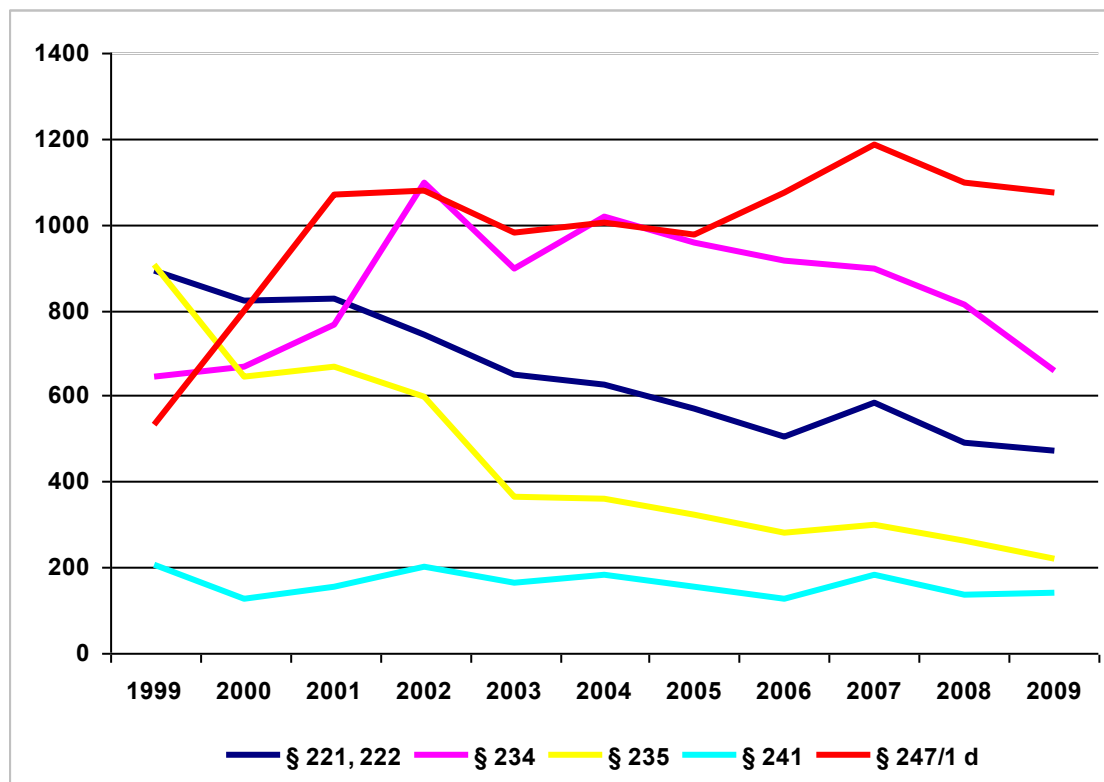
⁴⁸ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2002. s. 42.

osmnácti let v letech 1999 – 2009 (rozuměj mimo trestných činů proti rodině a mládeži a trestného činu pohlavního zneužívání). Při srovnání počátku a konce zvolené časové periody zjišťujeme výrazný rozptyl v počtu napadených osob mladších osmnácti let. V roce 1999 se pohyboval v intervalu 530–907, v roce 2008 již v intervalu 135–1099, v roce 2009 se pak mírně uzavřel do úseku 139–1074. Z hlediska počtu objektů napadení bylo „proházeno“ pořadí jednotlivých trestných činů. Výjimkou je trestný čin znásilnění podle § 241 tr. zák., u něhož byl výskyt napadených osob mladších osmnácti let v zásadě konsolidovaný. Trestný čin znásilnění pak taktéž představuje jediný delikt, u něhož je v roce 2009 vykazován nárůst počtu napadených osob mladších osmnácti let, i když celkově vzato nijak výrazný. Všem pěti trestným činům je společný pokles počtu napadených osob v roce 2007.

Vůbec nejvyšší počet napadených osob mladších osmnácti let nalezneme u trestného činu krádeže podle § 247 odst. 1 písm. d) tr. zák. Vykazuje skokovou vzrůstající tendenci, s maximem v roce 2007 (1 186). U trestného činu ublížení na zdraví podle § 221, § 222 tr. zák. a trestného činu vydírání podle § 235 tr. zák. pozorujeme pozvolný klesající trend s hraničním rokem 2006. Zatímco v roce 1999 byl počet napadených osob mladších osmnácti let nejvyšší u trestného činu vydírání podle § 235 tr. zák. (907), v roce 2005 dosahoval nejvyšší hodnoty u trestného činu krádeže podle § 247 odst. 1 písm. d) tr. zák. (977). V případě trestného činu loupeže podle § 234 tr. zák. se prvních pěti letech zvyšoval počet napadených osob, v roce 2002 (respektive 2004) nastal zlom a poté následoval trvalý pokles, ovšem až do roku 2008 ne do kvantitativní úrovně, jaká byla evidována před oním zlomem. V roce 2009 došlo k nejméně výraznému pohybu údajů, napadeno bylo jen 657 osob mladších osmnácti let. Klesající trend u trestného činu vydírání podle § 235 tr. zák. byl úzce doprovázen vzestupnou tendencí u trestného činu loupeže podle § 234 tr. zák. Přesun těžiště v této trestné činnosti nelze vysvětlit změnou legislativy, třebaže tyto trestné činy jsou v poměru speciality. Relevantní změna právní úpravy se však dotkla vzájemné vazby trestného činu vydírání podle § 235 tr. zák. a trestného činu znásilnění podle § 241 tr. zák. Novela trestního zákona provedená zákonem č. 29/2000 Sb. upravila dikci trestného činu znásilnění tím, že postihuje ne výlučně donucení ženy k souloži, nýbrž donucení jiného k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku. Zvýšení počtu objektů napadení u trestného činu znásilnění podle § 241 tr. zák., registrované od roku 2000 po dobu dvou let, bylo

doprovázeno snížením počtu objektů napadení u trestného činu vydírání podle § 235 tr. zák. (jehož kvalifikace byla na takové případy aplikována do 30. 6. 2000).⁴⁹

Graf 3: Počet objektů napadení – osob mladších 18 let u vybraných trestných činů v letech 1999–2009

Podíl žen a mužů jakožto objektů napadení je celkově vyrovnaný. Markantní rozdíly lze však nalézt ve struktuře trestné činnosti. Násilné trestné činy nejčastěji směřují proti mužům, u mravnostních trestných činů je tomu zase obráceně. Procentuální podíl je však poměrně pohyblivý. Lze to názorně doložit třeba na roku 2009 (v závorce je uveden údaj za rok 2008) : 88,2 % (75,3 %) násilných trestných činů spáchali pachatelé na mužích, naproti tomu 69,8 % (88,5 %) mravnostních trestných činů spáchali pachatelé na ženách.

Zastoupení osob mladších osmnácti let v celkovém počtu známých obětí trestných činů činí kolem 11 %, z čehož zhruba polovinu tvoří osoby mladší patnácti let. Podíl osob mladších osmnácti let je výraznější u trestného činu znásilnění podle § 241 tr. zák. (25 %, u chlapců činí až 63 %) a trestného činu omezování, resp. zbavení osobní svobody podle § 231, resp. § 232 tr. zák. (22 %). V tomto kontextu je nutné exaktně sledovat demografický stav a vývoj obyvatelstva, neboť za jeho pomoci můžeme srovnávat počty

⁴⁹ Domníváme se, že je to způsobeno přidáním zákonného znaku „k jinému obdobnému pohlavnímu styku“ (pohlavní styk, který je způsoben provedení a svou závažností srovnatelný se souloží), méně už tím, že předmětem útoku může být i muž. O oběti mužského pohlaví se jedná spíše výjimečně. Tak například v roce 2008 byla struktura obětí u tohoto trestného činu následující: muži 17, ženy 114, skupiny osob 4.

populace s počtem obětí trestných činů. V současnosti činí jen osob mladších patnácti let 15–16 % z celkového obyvatel České republiky. Zatížení této věkové kategorie trestnou činností nevyznívá na první pohled nikterak dramaticky, jenže kriminalitou není mládež zasažena rovnoměrně, v důsledku čehož se nám uvedené srovnání zkresluje. Dítě se od narození do nástupu školní docházky pohybuje převážně v protektivním rodinném kruhu, teprve poté vstupuje do neznámého prostředí. Zároveň sama kategorie mládeže není stejnorodá, přes společné znaky existují mezi dětmi a mladistvými rozdíly, což se projevuje i při páchaní trestných činů proti nim.

Na základě shora uvedených statistických údajů získáváme informace o kriminalitě zjevné. Stav trestné činnosti však nelze hodnotit jen prostřednictvím statistických údajů. Statistika trestné činnosti je nepříznivě ovlivněna latencí. Právě kriminalita páchaná na mládeži v rodině je považována za vysoce latentní.⁵⁰ Vzhledem k tomu, že se odehrává za „zavřenými dveřmi“, je nutné k jejímu odhalení odkrýt soukromí rodiny, což může být nepřekročitelná hranice nejen pro oběť, ale i pro třetí osobu stojící vně takové rodiny. Jde o značně citlivou záležitost oznámit podezření z protiprávního jednání, které vykazuje znaky trestného činu. Přitom se ukazuje, že násilí vůči dítěti jde nezřídka ruku v ruce s násilím uplatňovaným jedním z partnerů vůči druhému. To, že na rodině setrvává hlavní zodpovědnost za výchovu dětí a formu jejího provedení, neznamená nezávislost rodiny na právních normách jakožto rámci vymezujícím prostor svobody. Trestné činy páchané v rodině (především sexuálně motivované trestné činy), třebaže frekvencí netvoří kriminologický problém, představují ze sociálně psychologického hlediska projevy selhání kýžené úlohy rodiny, na níž společnost spoléhá.⁵¹ O takových činech se nemusí nikdo, vyjma samotné rodiny, dozvědět.

Pokud jde o kriminalitu páchanou na mládeži obecně, neochota oznámit trestný čin může být dána z toho důvodu, že dotčená oběť se na něm nějakým způsobem podílela, přinejmenším to takhle může vnímat. U věkově mladých obětí se mohou dostavit pocity viny, že svým jednáním přispěly ke vzniku způsobeného následku. S tím se setkáváme u pohlavně zneužívaných dívek, které si vyčítají „provokativní“ vystupování vůči pachateli (ačkoli odpovědnost leží na pachateli, kterého ke spáchání takového činu nic neopravňuje). Rovněž může být přítomna obava a stud z reakce okolí. Zejména mladiství

---

⁵⁰ ZOUBKOVÁ, I. Kriminalita páchaná na mládeži. *Kriminalistika*. 2001, č. 2, s. 89.

⁵¹ GROMOVÁ, K. Incest – sexuální delikt páchaný v rodině. *Československá kriminalistika*. 1985, č. 1, s. 43–52.

⁵² VEČERKA, K., ŠTĚCHOVÁ, M., NEUMANN, J. *Vztah mladých lidí k některým mravním a právním normám*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1992. s. 63.

se usilovně snaží zbavit nálepky nedospělosti, s čímž je podle jejich názoru v rozporu to, že na sobě „umožnili“ spáchat trestný čin.

Mezi pachatelem a obětí může existovat vztah, který posiluje zájem na utajení činu. Oba těží z „výhod“, které předmětný čin přináší, přestože tyto „výhody“ nebývají totožné. Oběť může být na pachateli závislá jak materiálně, tak citově. Osoby z řad mládeže mají snížené kompetence jak řešit případy trestné činnosti proti nim namířené. Jednak je tomu z důvodu jejich fyzické dispozice, důležitá je v případě potřeby postavit se na odpor proti útoku vedeném na tělesnou integritu, jednak nemají zcela dostatečně zvládnuty praktické postupy, kam a jak se obrátit o pomoc. Oběť nedokáže sama vyřešit vnitřní konflikt spojený s oznámením trestného činu, svěřuje se s ním blízkým osobám, které žádá o radu, nebo je zkrátka jen informuje o tom, co se stalo.⁵² Děti a mladiství se svěřují svým vrstevníkům, kteří obdrženou informaci nezřídka vyrazí dospělé osobě (typicky rodiči, vychovateli), která se posléze obrátí na orgány činné v trestní řízení. Navíc mládež nemusí ani rozpoznat, že jde o jednání, které není z hlediska sociálních norem konformní, natož že je v rozporu s normami trestního práva. Ale i v případě, že děti a mladiství jsou si této skutečnosti vědomi, mohou s ohledem na uvedený vztah k pachateli upřednostnit volbu, že čin raději strpí či neoznámí, než aby zakročili ke změně nastalé situace.

Od latence trestné činnosti je třeba odlišit kriminální citlivost, která vyjadřuje míru vnitřního, zejména emotivně určeného vztahu k páchanému nebo spáchanému trestnému činu jiné osoby.⁵³ Na trestnou činnost proti mládeži občané zpravidla rozhodně reagují a jsou ochotni veřejně vystoupit ve prospěch její kontroly. Například sexuální zneužívání dětí není v diskusích opomíjeno a jsou reflektovány následky na dětech tímto jevem zasažených, ovšem vždy, když se objeví medializovaný případ na toto téma, vyvolá značně emotivní reakce.⁵⁴ Pravdou je, že sexuální zneužívání dětí je pro většinu lidí jen velmi obtížně přijatelnou skutečností, u níž je tendence vytěšňovat ji za hranici vědomí nebo popírat. Na jedné straně je znatelná rozpačitost z veřejné prezentace sexuality –

---

⁵² MUSIL, J., KONDRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2004. s. 69.

⁵³ VOJNA, P. et al. *Kriminalita – skutečnost a právní vědomí*. Praha : Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR, 1984. s. 223.

⁵⁴ Příkladem může být iniciativa občanů středočeské Kmetiněvsi z roku 2010, směřující k otevření nové diskuse ohledně snížení dolní věkové hranice trestní odpovědnosti nezletilých pachatelů závažných trestných činů (tzv. Kmetiněvská výzva). V roce 2004 zde třináctiletý chlapec znásilnil a usmrtil stejně starou spolužačku. Nalezena byla u potoka nedaleko silnice mezi poli. Chlapec se k činu přiznal až po devíti měsících, kdy byl ztotožněn na základě výsledků testů DNA, hromadně provedených na všech obyvatelích obce mužského pohlaví. Po šesti letech byl propuštěn z nařízené ochranné výchovy, bez jakékoli povinnosti podrobit se dalšímu sledování.

vystupňovaná jejím patologickým nábojem u dětských obětí,⁵⁵ na straně druhé tady vyvstává veřejný zájem a potřeba na prosazení ochrany dětí. Přitom ne všechny sexuální trestné činy jsou páchany sexuálními devianty.

2. 3 Etiologie trestné činnosti páchané na mládeži

Odborné statě věnované etiologii trestné činnosti páchané na mládeži nabízejí tři hlavní okruhy kriminogenních faktorů. Jedná se o faktory působící ve společnosti, faktory působící uvnitř rodiny a faktory spočívající v jednotlivci.⁵⁶

2. 3. 1 Faktory působící ve společnosti

Obtížnost identifikace faktorů působících ve společnosti se zvýrazní tehdy, když si uvědomíme, že mládež nepředstavuje zcela homogenní skupinu. Dopad těchto faktorů proto může být rozdílný, ať v pozitivním nebo v negativním slova smyslu. Za faktory působící ve společnosti se považují především kulturní a sociální podmínky a demografická situace.⁵⁷ Hodnoty společnosti determinují specifickou ochranu mládeže, takže významným aspektem je také zakotvení postavení mládeže v právním řádu. Jak praví profesor Sokol: „Právo funguje na jedné straně jako hrozba pro ty, kteří by je chtěli porušit, a tím zároveň i jako ochrana těch, kteří se na ně spoléhají.“⁵⁸ Nemáme na mysli jen práva ochranná, ale rovněž práva týkající se zajištění blaha dítěte, práva na sebeurčení a práva jinak poskytovaná dospělým lidem. Reálná existence práva je založena souhrou mezi systémem právních norem a státními institucemi, zvláště soudy a státními zastupitelstvími.⁵⁹ Z tohoto pohledu jsou významné aktivity orgánů činných v trestním řízení, orgánů sociálně-právní ochrany dětí a institucí neformální kontroly (náboženství, veřejné mínění, hromadné sdělovací prostředky atd.).

2. 3. 2 Faktory působící uvnitř rodiny

Zneužívání dětí uvnitř rodiny patří mezi nejstarší společenská tabu. Podle názoru Radvanové stojí zdravému tělesnému a psychologickému vývoji dítěte v cestě mnoho

---

⁵⁵ Tak například výzkumník Dern v rámci studie Spolkového kriminálního úřadu (BKA) týkající se geografie těžkých sexuálních deliktů zjistil, že při sexuálně orientovaném útoku cizího pachatele je riziko, že dítě útok nepřežije, více než dvakrát vyšší. V případech znásilnění to bylo 88,70 % nikoliv dětských obětí a 11,21 % dětských obětí, kdežto u sexuálních vražd 69,46 % nikoliv dětských obětí a 30,54 % dětských obětí. PROTIVINSKÝ, M. Sexuálně asociované smrtelné delikty na dětech. Anotace článku DERN, H. Sexuell assoziierte Tötungsdelikte an Kindern. *Kriminalistik*. 2009, č. 11. *Kriminalistika*. 2010, č. 2, s. 146.

⁵⁶ K této klasifikaci jinak srov. ZOUBKOVÁ, I. Kriminalita páchaná na mládeži. *Kriminalistika*. 2001, č. 2, s. 91.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ SOKOL, J. *Moc, peníze a právo*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 239.

⁵⁹ WEINBERGER, O. *Norma a instituce. Úvod do teorie práva*. Brno : Masarykova univerzita, 1995.

objektivních překážek (chudoba či sociální vyloučení), vedle toho však existují daleko nebezpečnější překážky spočívající v subjektivních vlastnostech a projevech osob, které o děti pečují, nebo které s nimi žijí v rodinné pospolitosti.⁶⁰ Zajímavá je také poznámka Čírtkové, že veřejnost se jen obtížně vyrovnává s faktem, že nejvíce případů zneužívání se odehrává v rodinách nebo v jim podobných partnerských uskupeních. Až poté následují jako pravděpodobní pachatelé zneužívání osoby přicházející do kontaktu s dítětem díky své institucionální povinnosti či zájmové aktivitě (učitelé, trenéři, vychovatelé). Na posledním místě se uvádí náhodní pachatelé, které dítě před zneužíváním vůbec neznalo.⁶¹ Mezi pachateli sexuálního zneužívání převažují rodiče a rodinní příbuzní, tudíž jsou sledovány rizikové faktory, jako dysfunkčnost rodiny, soužití matky s dítětem a jeho nevlastním otcem, uzavřenost rodiny postrádající sociální síť, rigidní patriarchální hierarchie, neuspokojivé partnerské vztahy apod.⁶²

Zvláště ohrožené jsou děti z multiproblémových rodin, které se vyznačují nezaměstnaností, pravidelným užíváním alkoholu, vysokým počtem dětí a špatnými bytovými podmínkami.⁶³ Selhání rodiny (a související nepřítomnost představitelů dospělé mužské role u rostoucího počtu chlapců) zvyšuje vliv skupin vrstevníků na takto ohrožené osoby mladší osmnácti let, což vede k nárůstu skupinových aktivit, které mají různou podobu: od toho, co je vnímáno jako protispolečenské, až po závažnější kriminální jednání.⁶⁴

Ačkoli se příčinami patologického chování v rodině zabýváme zvláště u rodičů a zvláště u dětí, ve skutečnosti se jedná o vztah, kterého se vždy zúčastňují obě tyto strany.⁶⁵ Podle Provazníkové se osobnost rodičů odráží na jejich chování k dítěti, přičemž nejen vyrovnané osobnosti se stávají rodiči. Může být přítomna porucha, pro kterou nejsou rodiče schopni vytvořit si pozitivní vztah k dítěti. Příčinou negativního chování k dítěti bývá charakterová (emocionální) odchylka, která rodiči zabraňuje vytvořit si kladný vztah k jiné osobě. Jde o jedince s duševní poruchou, nebo o osoby, jež jsou deviantní jiným způsobem, například alkoholici, narkomani apod.⁶⁶ Mnozí rodiče, kteří

---

⁶⁰ RADVANOVÁ, S. *Ubližování dětem – nebezpečná rodina*. In VANDUCHOVÁ, M, GRIVNA, T. et al. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha : ASPI, 2008. s. 270.

⁶¹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2004. s. 183.

⁶² VYKOPALOVÁ, H. *Násilí v rodině*. *Kriminalistika*. 2001, č. 4, s. 254.

⁶³ KAISER, G. *Kriminologie*. Praha : C. H. Beck, 1993. s. 229.

⁶⁴ Kol. *Přehled znalostí o násilí mezi mládeží: trendy, strategie a reakce v členských státech Evropské unie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006. s. 27.

⁶⁵ VANÍČKOVÁ, E., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., PROVAZNÍKOVÁ, H. *Násilí v rodině. Syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1995. s. 28–32.

⁶⁶ Lze zmínit neobvyklý případ 29leté pachatelky, která v roce 2009 na Hodonínsku celkem 39 bodněreznými ranami nožem usmrtila své dvě nezletilé děti, psa a poté si sama způsobila bodněrezná zranění břicha. Přestože po činu její jednání bylo více méně racionální a její dosavadní chování vyjma smutku, únavy a zamlklosti nenaznačovalo, že by jevila známky či projevy duševní poruchy, trpěla dle

zanedbávají své dítě, tak činí proto, že jsou zcela zaujati svou vlastní kariérou či jinými osobními zájmy.

2. 3. 3 Faktory spočívající v jednotlivci

Stejně jako je široké spektrum kriminality páchané na mládeži, tak je široké i spektrum pachatelů této kriminality. Značnou část kriminality proti mládeži páchají recidivisté, u nichž je trestná činnost běžnou součástí jejich života. Také může jít o pachatele, kteří se dopustili trestné činnosti na osobách mladších osmnácti let jen proto, že to vyplynulo z konkrétních okolností, aniž by vůči této kategorii byly předem vyhrazeny. Je však třeba počítat se svěbytnou skupinou pachatelů mravnostní kriminality, u nichž je přítomna sexuální odchylka,⁶⁷ ne vždy se jedná o předpokládanou deviaci v objektu nebo deviaci v aktivitě. Často jde o pachatele se sociálně nevyzrálou osobností v morálním úpadku.

Zanedbávání dětí přichází zejména od jedinců, kteří trpí duševní nemocí, zvláště depresí, schizofrenií, u dospělých s organickým postižením mozku nebo závislostí na návykových látkách.⁶⁸

Pachatelé kriminality na mládeži bývají i jedinci s nevyřešenými vztahy k osobám, které o děti pečují, což se v konečném důsledku promítá v jejich neprospěch. Zmínit lze trestný čin zanedbání povinné výživy jakožto „*evergreen*“ trestněprávní praxe, jenž vyjadřuje špatný vztah (neplaticího) otce k matce, s níž dítě počal. Takový otec o dítě nejeví opravdový zájem, nepodílí se na placení výživného a neposkytuje mu ani osobní péči. Při rozchodu partnerů pak hrozí upozadění zájmů dětí. S dětmi je manipulováno a dochází k jejich indoktrinaci. V minulosti se poukazovalo na psychickou, emocionální a sociální nezralost mladých lidí vstupujících do manželství.⁶⁹ Ačkoli nyní je průměrný věk partnerů uzavírajících manželství podstatně vyšší, počet případů neplacení výživného neklesl. Stále častěji je možné se setkat s tím, že řádnému prověření věci zanedbání

---

znalců závažným duševním onemocněním, a to schizoafektivní poruchou smíšeného typu, v důsledku které byly její rozpoznávací i ovládací schopnosti v době páchaní trestného činu zcela vymizelé. Nástup této poruchy byl v jejím případě rychlý a masivní. Vražda dětí měla charakter tzv. rozšířené sebevraždy. Trestní stíhání pachatelky pro trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. a), e) tr. zák., bylo usnesením podle § 172 odst. 1 písm. e) tr. ř. pravomocně zastaveno a následně ji bylo uloženo ochranné léčení psychiatrické ústavní formou.

⁶⁷ V souboru uvězněných pachatelů komerčního sexuálního zneužívání dětí byly identifikovány následující osobnostní charakteristiky: nedostatečná kontrola chování realitou, dispozice prožívat spíše negativní pocity, sklon k pesimismu, nízká výkonnost a sklon k somatickým steskům. Zjištěny byly také antisociální rysy osobnosti jako odmítání autority a tendence obviňovat druhé za své potíže. BLATNÍKOVÁ, Š. et al. *Pachatelé komerčního sexuálního zneužívání dětí*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. s. 80 a násl.

⁶⁸ MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánované péče*. Praha : Portál, 2010. s. 139.

⁶⁹ ZAPLETAL, J., VÁLKOVÁ, H. *K některým kriminologickým aspektům trestným činům proti mládeži*. In PŘENOSIL, G. et al. *Aktuální problémy kriminologie V. Sborník*. Praha : Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR, 1985. s. 89.

povinné výživy brání neznámý pobyt povinné osoby nebo skutečnost, že se tato osoba zdržuje sice na známém místě, ale v cizině, popř. jedná se o cizího státního příslušníka, jehož stát nemá jednání za trestné.

Existují zvláštní skupiny lidí s pevnou vnitřní strukturou a vlastním systémem hodnot. Takovým příkladem jsou náboženské sekty, jež se vyznačují silnou psychickou manipulací vůči svým členům, kteří prosazují deformativní vzorce ve výchově dětí.

Dostatečná pozornost není věnována stereotypům osobnostní charakteristiky pachatelů. Allen a Pothas u pachatelů sexuálního zneužívání dětí identifikovali vyšší úroveň emocionální potřeby v mezilidských vztazích, a to na rozdíl od osob, u nichž páchaní takových činů nebylo zaznamenáno.⁷⁰ Úroveň sexuální potřeby se překvapivě ukázala vyšší u žen než u mužů; markantnější difference byla shledána mezi ženami a muži z řad pachatelů sexuálního zneužívání dětí. Největší míra maskulinity byla detekována u mužů – nepachatelů. Muži – pachatelé sexuálního zneužívání dětí a ženy – nepachatelky měli identickou úroveň maskulinity. Feminitu měly ve vyšší hladině ženy než muži, zneužívatelé dětí nevykazovali relevantně odlišnou úroveň této hodnoty.

2. 4 Dílčí závěr

U kriminologické charakteristiky trestné činnosti páchané na mládeži se nabízí otázka: jde o kriminalitu různorodou, bez hlubších sjednocujících složek? Jsme přesvědčeni, že o zcela uměle vytvořenou množinu trestných činů nejde. Ačkoli její společné charakteristiky hledáme obtížně, respektive nejsou na první pohled příliš zřetelné, neznamena to jejich absenci. Sjednocujícím prvkem trestné činnosti páchané na mládeži je horní hranice věku oběti. Specifika nacházíme zvláště v případech, v nichž pachatelé cíleně vystupují proti osobám mladším osmnácti let. Rovněž se vyskytují tehdy, když se začneme zabývat jednotlivými druhy a formami této kriminality, jako je komerční sexuální zneužívání dětí a zanedbávání dětí v rodinách. A zvláště jsou zřetelná tam, kde jde o případy kriminality mládeže proti mládeži. Samozřejmě vždy platí, že pachatel se může trestného činu dopustit bez ohledu na věk oběti nebo věk potencionální oběti nemusí znát. Pokud je trestný čin spáchán bez ohledu na věk oběti a s ním spojeným charakteristikám, o zmíněných specifikách se hovořit nedá. Je tu zapotřebí odmítnout chybu simplifikace, neboli nadměrného zjednodušení.

Ačkoli kriminalitu mládeže lze popisovat zdárně, ve vztahu ke kriminalitě páchané na mládeži to tak jednoduché není. Což může být důsledkem toho, že mládež není pouze pasivním objektem kriminality, nýbrž také jejím aktivním činitelem. Vývoj člověka určuje

---

⁷⁰ PALLONE, N. J. et al. *Young Victims, Young Offenders*. New York : The Hawort Press, 1994. s. 73–86.

do značné míry jeho myšlení a chování, a proto změny v něm probíhající ovlivňují i způsoby aktivního projevu jedince v oblasti normálního a antisociálního chování.⁷¹

V případě trestných činů proti mládeži jde převážně o tzv. přirozený zločin, to jest o činy, které se považovaly a považují i jinými normativními systémy (hlavně morálními a náboženskými normami) za nepřijatelné a postižitelné. Rozmanitost krizových situací a kontaktů, do nichž se mládež dostává, je skutečně nepřehledná. Děti a mladiství jsou nezřídkou nuceni žít v prostředí, které je svou podstatou a podněty deviační (například dysfunkční rodiny) a které neskýtá záruky jejich plnohodnotného rozvoje. Ačkoli se v souvislosti s trestnou činností proti mládeži obvykle hovoří o kriminálních činech se sexuálním podtextem a o jejich pachatelích jako o osobách se sexuální odchylkou, zdaleka nejde výlučně o ně. Děti a mladiství jsou oběťmi jak specifických trestných činů, tak konvenčních trestných činů, které směřují i vůči dospělým osobám.

Pro mládež jsou příznačné fyzické, psychologické a sociální znaky, na jejichž základě hovoříme o zvlášť zranitelné skupině obětí. Děti a mladiství zažívají v důsledku viktimizace silné otřesy, což se podepisuje na jejich zdravotním a psychickém stavu a jejich další životní dráze. Příčiny kriminality páchané na mládeži jsou zpravidla klasifikovány do tří základních okruhů. Jde o faktory působící ve společnosti, faktory působící uvnitř rodiny a faktory spočívající v jednotlivci. Latence předmětné kriminality je podporována tím, že se odehrává za „zavřenými dveřmi“, jakož i přítomností silné interpersonální angažovanosti zúčastněných aktérů. Na druhou stranu existuje také zvýšená citlivost občanů vůči trestným činům páchaným na dětech, a to s výrazně negativními reakcemi napříč celou společností.

Na základě dostupných údajů z kriminálních statistik není možné vyvozovat komplexní závěry o stavu, vývoji a dynamice kriminality páchané na mládeži, i když jde výhradně o registrovanou trestnou činnost známých pachatelů. K dispozici jsou sice dílčí studie pocházející z různých zdrojů a týkající se různých oblastí kriminality, ovšem tyto studie prioritně sledují jiné cíle nebo nemají reprezentativní povahu. Ze Statistické ročenky kriminality a Statistiky vyšetřované (stíhané) trestné činnosti lze získat pouze fragmentární obraz o kriminalitě páchané na mládeži, který je až příliš svázan zjištěními k určité fázi trestního řízení a zvolenými trestněprávními kvalifikacemi.

---

⁷¹ NEZKUSIL, J. et al. *Základy Kriminologie*. Praha : Univerzita Karlova, 1974. s. 61.

3 Aktuální jevy trestné činnosti páchané na mládeži

3. 1 Kyberšikana u mládeže

Pokud se uvádí, že šikana je jev, který zůstává kontrole veřejných institucí skryt, o to více to platí pro specifickou formu šikany, kterou je tzv. kyberšikana. Používání moderních komunikačních a informačních technologií, které tuto formu šikany vystihuje, skýtá agresorovi anonymitu, tudíž je u něj dána menší obava usvědčení z takového jednání. Také není pochyb o tom, že mládež používá moderní komunikační a informační technologie masově, naprostá většina dospívajících vlastní mobilní telefon a disponuje přístupem k internetu.

Jakkoli se na první pohled může zdát, že vymezení pojmu „kyberšikana“ – angl. „*cyberbullying*“⁷² bude triviální, opak je pravdou. Představa, že jde pouze o výklad dvou slov „*cyber*“ a „*bullying*“, zmizí, pokud se podíváme na definici uvedeného pojmu tak, jak ji prezentují zahraniční autoři. Už samotný pojem „šikany“ (*bullying*) není v odborné literatuře popisován shodně, navíc k němu přistupuje přívlastek „kyber“ (*cyber*). Nejde o to osvětlit obsah kyberšikany prostřednictvím průniku dvou dílčích definic, ale nabízí se představit vybrané definice kyberšikany a zaujmout k nim konečné stanovisko. Pro pojmenování zkoumaného jevu používáme výraz anglický (*cyberbullying*) i český (kyberšikana), přičemž je považujeme za výrazy totožné.

České slovo „šikana“ je odvozováno od francouzského pojmu „*chicané*“, jímž se rozumí zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování a byrokratické lpění na liteře předpisů.⁷³ V anglosaských zemích se setkáváme s pojmem „*chicanery*“, jenž je také odvozen od citovaného francouzského slova. V současnosti se prosazuje již avizovaný pojem „*bullying*“, typický je pro označení šikany u mládeže, a vedle něj výrazy „*mobbing*“ a „*harassment*“, pod nimiž se má na mysli určení zvláštních forem šikany v pracovním prostředí.

Autoři Hinduja, Patchin a Proctor definují kyberšikanu jako vědomé a opakované ublížování prostřednictvím elektronického textu média.⁷⁴ Jedná se o vymezení, ve kterém není podrobněji specifikována podoba jednání agresora. Jmenování autoři se zaměřují na

---

⁷² Pakliže jde o zneužívání elektronických prostředků k šikaně, je také užíván výraz „*electronic bullying*“ nebo „*digital bullying*“. Srov. VANDEBOSCH, H., CLEEMPET, K. V. Defining Cyberbullying: A Qualitative research into the Perceptions of Youngsters. *Cyber Psychology & Behavior*. 2008, č. 4, s. 499.

⁷³ VANÍČKOVÁ, E. *Cesta za poznáním šikany, šikanování mezi dětmi*. Praha : Česká společnost na ochranu dětí – Růžová linka, 2002. s. 3.

⁷⁴ HINDUJA, S., PATCHIN, J. W., BURGESS-PROCTOR, A. *Cyberbullying – parent/teenager „scripts“ to promote dialogue and discussion* [online]. [cit. 2009-04-12]. Dostupné z: <<http://www.cyberbullying.us>>.

technologie, které umožňují zachytit verbální projevy osob, nicméně vizuální a audiovizuální hledisko věci nechávají mimo svou pozornost. Metodický materiál zpracovaný autorským kolektivem pro potřeby škol ve Velké Británii vymezuje „*cyberbullying*“ jinak, a sice jako použití informační a komunikační technologie, zvláště mobilních telefonů a internetu, a to s cílem vědomě rozrušit jinou osobu.⁷⁵ U obou citovaných definic je zdůrazněna subjektivní stránka, kdy je předpokládána pozitivní vědomostní složka zaměřenosti jednání agresora vůči jinému. Zmíněné definice možná překvapivě nevyžadují přítomnost násilí. Z povahy věci je však nutně vyloučena bezprostřední fyzická agrese a hrozba vyvolání pocitu podřízenosti a závislosti tak jako je tomu u šikany obvyklé.⁷⁶

Najdeme i takové vymezení kyberšikany, které přímo odkazuje na šikanu jako takovou. Například Beran označuje kyberšikanu za novou metodu šikanování, která zahrnuje použití informačních a komunikačních technologií (mobilních telefonů, videokamer, e-mailů, webových stránek) k zobrazování či posílání trýznivých a do rozpaku uvádějících záznamů či zpráv jiné osobě.⁷⁷ Kyberšikanu chápe jako alternativu k obvyklé formě šikany, při níž agresor netrýzní oběť v interakci „tváří v tvář“, nýbrž prostřednictvím vybrané technologie.

Pokud jsme uvedeným definicím vytýkali řadu formulačních nedostatků, neplatí to pro Belseyho definici (absentuje u ní jen precizace podstaty jednání agresora), podle které se za kyberšikanu považuje použití informačních a komunikačních technologií, jako e-mailů, textových zpráv mobilních telefonů, pagerů, chatu a webových stránek, k podpoře záměrného, opakovaného, hostilního chování osoby nebo skupiny osob, a to s úmyslem poškodit jiného.⁷⁸

Šikana je kvalifikována jako negativní jev, který je v rozporu s normami a hodnotami uznávanými morálkou.⁷⁹ Lze ji hodnotit jako sociální deviaci, která se podstatně vymyká sociálním normám ve směru negativní odchylky. Z hlediska charakteristiky sociálních deviací⁸⁰ jde o vědomé chování orientované na vnější prostředí, které je předem naplánované. Kyberšikana jakožto podskupina šikany tedy spadá do sociálních deviací, stejně jako kriminalita, toxikomanie, prostituce apod. Tato

---

⁷⁵ Kol. *Cyberbullying Guidance*. Nottingham : DCSF Publications, 2007. s. 6.

⁷⁶ K vymezení znaku násilí srov. ŠTĚCHOVÁ, M., VEČERKA, K. *Šikanování mezi mladistvými – úskyt a formy v prostředí internátů*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1992. s. 4.

⁷⁷ BERAN, T., QING, L. The relationship between cyberbullying and school bullying. *Journal of Student Wellbeing*. 2007, č. 12, s. 16.

⁷⁸ BELSEY, B. *Cyberbullying* [online]. [cit. 2009-04-12]. Dostupné z: <<http://www.cyberbullying.ca>>.

⁷⁹ TURAYOVÁ, Y. et al. *Vybrané kapitoly z kriminologie*. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1999. s. 9.

⁸⁰ KUDRJAVCOV, V. N. et al. *Sociální deviace. Úvod do obecné teorie*. Praha : Svoboda, 1988. s. 118.

diferenciace ale není neprolomitelná, neboť právě některé projevy kyberšikany mohou nabývat takové intenzity a podoby, že jsou trestněprávně postižitelné. Stěžejní otázkou je zejména vztah kyberšikany k počítačové kriminalitě,⁸¹ poněvadž tuto formu šikany lze za jistých podmínek zahrnout pod počítačovou kriminalitu, a sice ve smyslu trestné činnosti páchané za využití počítače.

Věk osob zúčastněných na kyberšikaně přináší do zkoumaného jevu specifické rysy. U mládeže sledujeme problematiku šikanování v horizontální rovině, to znamená jako manipulativní chování uskutečňované v kterékoli skupině, kde je přítomna porucha vztahů mezi jejími členy.⁸² K definování projevů šikany se používá tzv. trojdimenzionální mapa, která vychází z popisu vnějších rysů chování agresora.⁸³ Pokud ji vztáhneme ke kyberšikaně, můžeme konstatovat, že je tvořena kombinací přímé i nepřímé, verbální a aktivní agrese.

Šikanování považujeme za jev komplexní. Zahrnuje totiž nejrůznější prvky ubližování, zejména vydírání, útisk, omezování osobní svobody a ubližování na zdraví.⁸⁴ U kyberšikany je tato komplexnost upravena tím, že nástrojem jejího provedení jsou komunikační a informační technologie. Pro šikanu mezi mládeží je příznačná asymetrie, to znamená nerovné postavení osoby agresora a oběti, třebaže jde o věkově si blízké osoby. Souhlasíme s názorem Lovasové, která při popisu šikany zdůrazňuje znak bezbrannosti oběti.⁸⁵ Tato bezbrannost je důsledkem subjektivních charakteristik připisovaných konkrétní oběti (fyzický handicap, psychologická odolnost, izolovanost od komunity). U kyberšikany je zmíněná podmínka opět modifikována, a to v tom smyslu, že oběti kyberšikany se může stát kdokoli. Bezbrannost nespočívá výlučně v charakteristice té které oběti, nýbrž v tom, jak je šikana uskutečňována. Nutně nedochází k přímé konfrontaci agresora s obětí, neboť k agresivním projevům se mohou přiklonit i ty osoby, které by se jich v reálných podmínkách zdržely, buď pro nedostatek fyzické či psychické převahy nad (potencionální) obětí, anebo pro absenci podpory sociálního okolí. Neplatí bezvýjimečně, že šikaně jsou vystaveni jedinci nějakým způsobem handicapování, odlišní od průměru populace, kteří nevolí adekvátní metody proti projevům šikanování.⁸⁶ Pro

---

⁸¹ K tomuto pojmu POŽÁR, J. et al. *Základy teorie informační bezpečnosti*. Praha : Policejní akademie České republiky, 2007. s. 127. MADLIAK, J., MIHALOV, J., ŠTEFÁNKOVÁ, S. *Počítačová kriminalita. Karlovarská právní revue*. 2008, č. 1, s. 45–64.

⁸² VANÍČKOVÁ, E. *Cesta za poznáním šikany, šikanování mezi dětmi*. Praha : Česká společnost na ochranu dětí – Růžová linka, 2002. s. 3.

⁸³ KOLÁŘ, M. *Management sociální práce se žáky základní školy II. Školní násilí a šikanování*. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, 2005. s. 27.

⁸⁴ ŠTURMA, J. *Šikanování a šikanování jako pedagogický problém*. Hradec Králové : Líp, 2001. s. 5.

⁸⁵ LOVASOVÁ, L. *Šikana*. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí – Sdružení linka bezpečí, 2005. s. 6.

⁸⁶ ŠTĚCHOVÁ, M., VEČERKA, K. *Šikanování mezi mladistvými – výskyt a formy v prostředí internátů*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1992. s. 41.

tuto formu šikany není třeba získat akceptaci dalších osob, aby byla přijímána a vzbudila by jen nepřímou podporu.

Konkrétní podoby kyberšikany jsou velmi rozmanité. Kyberšikana jich nabývá podle toho, jaká komunikační a informační technologie je používána k jejímu provedení. Podle Willarda existuje sedm hlavních forem kyberšikany:⁸⁷

- a) *flaming* (zatracení): posílání zlomyslných a vulgárních sdělení o určité osobě prostřednictvím e-mailu nebo textových zpráv;
- b) *on-line harassment* (harašení): opakované posílání útočných sdělení prostřednictvím e-mailů nebo textových zpráv;
- c) *cyberstalking* (pronásledování): on-line trýznění výhrůžkami ublížení na zdraví či jinými hrubě zastrašujícími projevy;
- d) *denigration* (degradace): posílání poškozujících a lživých sdělení o určité osobě nebo jejich zobrazování on-line;
- e) *masquerade* (maskování): předstírání identity jiné osoby za souběžného posílání materiálů, které ohrožují postavení takové osoby;
- f) *outing* (odhalování): posílání a zobrazování osobních materiálů, které obsahují citlivé, soukromé a zahanbující informace, včetně předávání zpráv a obrázků.
- g) *exclusion* (vyločení): zobrazování hrubostí, které vedou k vyločení určité osoby z on-line skupiny lidí.

Přehled jednotlivých forem kyberšikany podává též Belsey:⁸⁸

- a) e-mail: přenos zpráv prostřednictvím komunikační sítě do osobních poštovních schránek uživatelů;
- b) zasílání zpráv a souborů mezi uživateli sítě (*instant messaging*): komunikace umožňující vytvoření uzavřené chatové místnosti, v níž se provádí interakce systémy ICQ, AOL Messenger, MSN Messenger atd.;
- c) chatové místnosti (*chat rooms*): v reálném čase vedená komunikace mezi dvěma nebo více osobami prostřednictvím počítače, zvláštním druhem jsou tzv. *bash boards*, tedy on-line bulletiny a virtuální chatové místnosti sloužící k anonymní a volné diskusi mladých lidí, a to bez tématického omezení;
- d) krátké textové zprávy: posílání a přijímání textových zpráv mobilním telefonem, nejčastěji SMS, dále MMS (*Multimedia Messaging Service*), EMS (*Enhanced Messaging Service*) a PDA (*Personal Digital Assistants*);

---

⁸⁷ WILLARD., N. *An educator's guide to cyberbullying and cyberthreats* [online]. [cit. 2009-04-14]. Dostupné z: <<http://www.new.csriu/cyberbully/does/cbceducator.pdf>>.

⁸⁸ BELSEY, B. *What are the forms that cyberbullying might take?* [online]. [cit. 2009-04-14]. Dostupné z: <<http://www.cyberbullying.ca>>.

- e) webové stránky: *Word Wide Web* informační systém pro práci s hypertextovými dokumenty umožňujícími vytváření a spravování internetových stránek;
- f) hlasovací boxy (*polling booths*): vytvářené na webových stránkách s cílem umožnit hlasovat o nějaké osobní charakteristice (například o nejošklivější dívku a chlapce);
- g) jiné formy komunikace usnadňující připojení k internetu: Wi-Fi, SPOT aj.

Poznání kyberšikany vyžaduje zabývat se příčinami jejího vzniku a působení. Vaníčková identifikovala šest základních příčin šikanování, které jsou použitelné i pro kyberšikanu.⁸⁹ Zmiňuje příčiny celospolečenské, jimiž rozumí vysoké nároky adaptace na rychlé společenské změny, změny ve škole, změny struktury a funkcí současné rodiny, absenci pozitivních vzorů v každodenních situacích a expozici virtuální realitou. Dále si všímá individuálních predispozic dítěte, které jsou dány genetickou zátěží jedince, biologickými faktory a odchylkami ve vývoji osobnosti dítěte. Rodinná predispozice je ovlivňována formováním atmosféry rodinného prostředí a v ní identitou a sebepojetím dítěte. Z vnějších příčin považuje za neopomenutelné ekologické predispozice (odpovědnost za snižování odolnosti jednotlivců vyrovnat se s nároky životního prostředí, zhoršující se prostředí vede k zátěži a stresu) a kulturní predispozice (negativní vzory chování dospělých, které jsou přijímány formou sociální impresie jako vlastní výbava chování, dále i produkce vrstevnických skupin). V neposlední řadě jde o predispozice životních okolností, mezi něž patří nemoc v rodině, úmrtí, problémy s přijetím vlastního fyzického vzhledu a citová zklamání.

Výskyt kyberšikany není vázán na fyzické prostředí. Kyberšikana je realizována virtuálně, bez určení hmotného místa kontaktu agresora s obětí. Příležitost k tomuto jednání vzniká všude tam, kde existují slabé kontrolní mechanismy. Některá prostředí působení agrese brání,⁹⁰ zde taková limitace není, neboť kyberšikana je páchána skrytě ve specifickém, komunikačními a informačními technologiemi určeném prostředí.

Pokud se věnujeme procesu možného působení kyberšikany, vystupuje do popředí relace agresor – oběť. Oběti přitěžuje, že nemůže identifikovat agresora a vystoupit tak proti jeho útoku. Kyberšikana zasahuje nejen oběť vůči níž je primárně namířena, ale dochází také k exploraci agresivních projevů mezi další osoby – tzv. účastníky (jedná se o pracovní název; pozn. J. Ch.). I těmto osobám může být projev agresora adresován, aniž by si jej vyžádaly a do agrese se aktivně zapojily. Otevřená prezentace projevů agresora může být inspirující, získávány jsou stimuly k agresi směřující vůči těm, kteří k agresorovi

---

⁸⁹ VANÍČKOVÁ, E. *Cesta za poznáním šikany, šikanování mezi dětmi*. Praha : Česká společnost na ochranu dětí – Růžová linka, 2002. s. 3.

⁹⁰ ČERMÁK, F. et al. *Šikaně stop!* Praha : Ministerstvo obrany České republiky, 1997. s. 62.

už mají určitý vztah, původní oběť nevyjímaje. Sdílení projevů agrese mezi více osobami bývá zamýšlenou součástí některých forem kyberšikany. Agresor zasahuje oběť tím, že o ní poskytuje třetím osobám soukromé a důvěrné informace. Dopady na oběť jsou zesilovány prezentací projevů agrese i mimo její sociální okolí. Konkrétní osoba může vystupovat v jedné poloze jako oběť, v druhé poloze jako agresor. Může dojít k splynutí těchto postavení, v tomto případě však není přiléhavé hovořit o šikaně, neboť absentuje znak asymetrie agrese.

Stejně jako pro šikanu v širokém slova smyslu, platí také pro kyberšikanu samoúčelnost agrese. Agrese se považuje za tendenci jedince k útočnému a nepřátelskému jednání, jehož účelem je uspokojení základní potřeby či její odvrácení. U šikany je agrese zbavena své podstaty ve smyslu obrany nebo dosažení nějakého konkrétního zisku. Agrese je sama o sobě cílem jednání.

Šikana se považuje za silný sociální stres projevující se psychickými a somatizujícími dopady spočívajícími ve zvýšení sklonů k úzkosti, depresivním laděním, vyvoláním obranného postoje a v senzitivní vztahovačnosti.⁹¹ Jedince poznamenává v tom smyslu, že budoucí události interpretuje jako negativní chování namířené proti jeho osobě. Pokud jsou osoby šikanovány verbálně, oběť nemusí jeho veškerý obsah postřehnout a zapamatovat si jej. V případě hmotného zachycení projevů agrese, právě díky e-mailů a textových zpráv, dochází k opakovanému a intenzivnímu zasahování oběti. Psané výhrůžky jsou totiž vnímány jako konkrétní a reálné.⁹² Zajímavé je, že u obětí kyberšikany byly zaznamenány příznaky sociální úzkosti, nikoliv však očekávané symptomy deprese.⁹³

Kyberšikanou je postižena značná část populace, což souvisí s prudkým rozvojem komunikačních a informačních technologií, které vytvářejí bohaté možnosti interakce. Dochází k expanzi těchto technologií do všech oblastí života, a proto se nelze divit tomu, že vytvářejí i zdroj problémů.⁹⁴ Vlivem moderních komunikačních a informačních technologií na sociální komunikaci se zabýval Campell.⁹⁵ Za pozitivní stránku považuje, že sociálně nepřizpůsobiví jedinci mohou rozvíjet komunikaci, naopak negativním aspektem míní povzbuzení k antisociálnímu chování a posílení pocitu vlastní izolace.

---

⁹¹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha : Portál, 1999. s. 287.

⁹² CAMPBELL, M. A. An old problem in a new guise? *Australian Journal of Guidance and Counselling*. 2005, č. 15, s. 69.

⁹³ DEMPSEY, A. G., SULKOWSKI, M. L., NICHOLS, R., STORCH, E. A. Differences between peer victimization in cyber and physical settings and associated psychosocial adjustment in early adolescence. *Psychology in the Schools*. 2009, č. 10, s. 970.

⁹⁴ POŽÁR, J. et al. *Základy teorie informační bezpečnosti*. Praha : Policejní akademie České republiky, 2007. s. 127.

⁹⁵ CAMPBELL, M. A. An old problem in a new guise? *Australian Journal of Guidance and Counselling*. 2005, č. 15, s. 69.

Vývoj moderních komunikačních a informačních technologií výskyt kyberšikany podporuje tím, že ji umožňuje provádět anonymně, rázně a rozsáhle.⁹⁶

Za jeden z prvních případů, které doslova celosvětově upoutaly pozornost k problému kyberšikany, se považuje kauza kanadského chlapce Ghyslaina Razy. Ten se v listopadu roku 2002 doma nahrál na video při ztvárnění filmové postavy Dartha Maula z Hvězdných válek. O půl roku později spolužáci záznam chlapci odcizili a proti jeho vůli umístili na internet, kde jej zhlédli milióny uživatelů. Nahraná scéna působila trapným až komickým dojmem, především s ohledem na fyzické dispozice aktéra, jakož i celkové podání filmové postavy. Uvedený případ vedl k vyloučení provinivších se studentů ze školy, přičemž poškozený chlapec dlouhodobě trpěl psychickými obtížemi.

Za zmínku stojí také případ čtrnáctileté polské studentky Anie z roku 2007. Spolužáci této dívky z gymnázia v Gdaňsku zachytili na mobilní telefon, jak Anie před třídou svlékli do spodního prádla a předváděli, že ji znásilňují. Tato scéna trvala dvacet minut. Poté, co spolužáci vyjádřili záměr zveřejnit videozáznam na internetu, spáchala jmenovaná dívka sebevraždu.

Sebevraždou ukončila život i třináctiletá dívka Megan z amerického státu Missouri v roce 2006. Stalo se tak proto, že chlapec s kterým flirtovala na portálu MySpace.com ji elektronickou formou neočekávaně sdělil, že ukončuje jejich přátelský vztah, a to s odůvodněním, že slyšel je „hrozná“. Posléze se zjistilo, že chlapec ve skutečnosti neexistoval – byl to žert dívky ze sousedství, iniciovaný její matkou.

Rovněž lze poukázat na kauzu patnáctileté středoškolské studentky Phoebe, která se v roce 2010 oběsila v South Halley, neboť psychicky neunesla opakované urážky zveřejňované na sociální síti Facebook, týkající se jejího irského původu a fyzického vzezření. K sebevraždě ji aktivně nabádaly spolužačky, které se nemohly smířit s její atraktivitou a zejména s úspěchem u chlapců, který si získala bezprostředně po přistěhování z rodného Irska.

V České republice předpokládáme, že výskyt kyberšikany je srovnatelný se situací v jiných evropských státech. Co se týče konkrétních případů kyberšikany, byly některé z nich prezentovány ve sdělovacích prostředcích. Ovšem mnohdy šlo „pouze“ o audiovizuální nahrávky „tradiční“ šikany, zveřejněné na internetu. Snad mezi nejznámější patří záznam pořízený z mobilního telefonu v roce 2007, na němž byla zachycena rvačka desítek žáků Základní školy Elišky Krásnohorské a Základní školy Slovenského národního povstání z Ústí nad Labem. Nahrávka byla vytvořena účastníky

---

⁹⁶ QING, L. New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. *Information Communication Technology*. 2007, č. 2, s. 4. MATĚJKA, M. *Počítačová kriminalita*. Praha : Computer Press, 2002. s. 4.

incidentu a umístěna na internetu, následně ji odvysílala CET 21 spol. s.r.o. na televizním programu Nova. Ostatně na internetovém portálu YouTube.com je umístěna celá řada videozáznamů šikany mládeže, výjimkou nejsou záznamy, na nichž je šikanování – dle tvrzení jejich pořizovatelů – předstíráno, a to za účelem pobavení osob přímo na incidentech zúčastněných a z důvodu očekávaných ohlasů.⁹⁷

Z výzkumu s názvem „*Cyberbullying and Online Teens*“, provedeného v roce 2007, vyplynula zjištění, která ukazují na silný zásah americké mládeže kyberšikanou.⁹⁸ 32 % respondentů užívajících internet přiznalo, že se stalo terčem anonymních a výhrůžných on-line aktivit. Jednalo se o nevyžádané e-mailové zprávy, textové zprávy a obrazové soubory. Studie ukázala, že objektem kyberšikany jsou častěji dívky než chlapci, a dále ti, kteří sdílejí svoji identitu na on-line aktivitách. Konkrétně 15 % respondentů sdělilo, že jim byla adresována informace s privátním obsahem o třetí osobě. O 13 % dotázaných někdo rozšiřoval špatnou pověst. Stejný počet respondentů obdržel vyhrožující či agresivní e-mail nebo telefonní zprávu. 6 % těch, kteří se věnují on-line aktivitám, byl doručen obrazový soubor, který měl trýznivý charakter.

V roce 2007 provedli výzkum Kowalski a Limber na středních školách ve Spojených státech amerických, v němž bylo výtěženo 3 767 studentů. Z výsledků výzkumu vyplývá, že 11 % studentů bylo zapojeno do kyberšikany alespoň jednou v průběhu uplynulého roku. 7 % respondentů se označilo za oběti kyberšikany; 4 % dotázaných šikanovalo jinou osobu. Nejčastější metodou kyberšikany bylo používání přímých zpráv, využívání chatových místností a e-mailů. Polovina obětí kyberšikany neznala identitu agresora.

Opomenout nelze kanadskou studii od autorů Beran a Qing, která byla uskutečněna na vzorku 432 studentů základních škol.⁹⁹ 58 % oslovených studentů uvedlo alespoň jednu zkušenost s kyberšikanou. 26 % respondentů mělo poznatky o tom, že jiná osoba se stala obětí kyberšikany. 37 % studentů mělo zkušenost jak s kyberšikanou, tak s tradiční formou šikany ve škole. Spoluautorka uvedené studie Qing provedla i samostatný výzkum.¹⁰⁰ Z něho se podává, že 54 % studentů jsou oběti „tradičního“ šikanování, čtvrtina z nich i kyberšikany. 15 % respondentů přiznalo, že kyberšikanu provádělo někomu jinému. 60 % obětí byly dívky, 52 % agresorů byli chlapci.

---

⁹⁷ KLIMEŠ, D. *Proměny dětského zla* [online]. [cit. 2009-04-12]. Dostupné z: <<http://www.mimochodem.cz>>.

⁹⁸ LENHART, A. *Cyberbullying and Online Teens Pew Internet & American Life Project* [online]. [cit. 2010-01-02]. Dostupné z: <<http://cyber.law.harvard.edu>>.

⁹⁹ BERAN, T., QING, L. The relationship between cyberbullying and school bullying. *Journal of Student Wellbeing*. 2007, č. 12, s. 21.

¹⁰⁰ QING, L. New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. *Information Communication Technology*. 2007, č. 2.

Price a Dalglish v rámci australské studie z roku 2009 zjistili, že s kyberšikanou má zkušenost 49 % dětí ve věku 10 až 12 let, mezi 15. až 18. rokem je to už 72 %. Na prahu dospělosti se zasažení kyberšikanou snižuje, ale neustává. Mezi tři nejčastější způsoby provádění kyberšikany, jejichž zastoupení je poměrně vyrovnané (činí kolem 20 %), patří e-mail, sociální síť a mobilní telefon.¹⁰¹

Reprezentativní výzkumy na téma kyberšikany byly v České republice realizovány až v posledních dvou letech.

Krejčí, Kopecký a další pracovníci z Centra prevence rizikové virtuální komunikace Univerzity Palackého v Olomouci uskutečnili výzkumné šetření zaměřené na výskyt nebezpečných komunikačních jevů spojených s využíváním informačních a komunikačních technologií. V roce 2009 vytěžili 2 000 respondentů.¹⁰² Téměř polovina dětí (46,8 %) byla vystavena některé z forem kyberšikany, nejčastěji se jednalo o nadávky, urážky nebo ponižování v rámci SMS zpráv, e-mailů, chatu nebo v diskuzi (15,8 %), dále o napadení elektronického účtu (13,5 %) a výhružky a zastrašování (8,9 %). 27,8 % dětí přiznalo, že si kyberšikanu již aktivně vyzkoušelo. Bylo zjištěno, že velké množství dětí nemá představu o citlivé povaze osobních údajů, dvě třetiny dotázaných jsou ochotny sdílet své osobní údaje s lidmi, které znají pouze z virtuální komunikace na internetu.

Empirické šetření občanského sdružení Aisis – realizované v roce 2009 ve spolupráci s Nadací O2 – ukázalo, že v posledních šesti měsících se 10 % dětí ve věku 8 – 15 let stalo obětí kyberšikany. Přitom 60 % dotázaných pojem kyberšikany vůbec neznalo nebo nerozumělo správně tomu, co skutečně znamená. Jen 19 % dětí se o kyberšikaně dozvědělo ve škole, přičemž 8 % se s ní svěřilo učiteli. Většina dětí (69 %), která nebyla šikanována, si myslí, že se jim něco podobného stát nemůže.

3. 2 Partnerské násilí mezi mládeží

A. M. je dvanáctileté děvče z New Yorku. V současnosti udržuje intimní vztah se čtrnáctiletým chlapcem. Jde o její první vážný vztah, u chlapce se jedná o třetí partnerku v pořadí. A. M. vykazuje některé předpoklady rizikového chování, jako nedostatečný příjem hodnotné stravy, konzumaci alkoholu, dále nemá vybudovány návyky bezpečného sexuálního života a nepodstoupila lékařskou kontrolu po porodu. A. M. sama sebe hodnotí jako žárlivou a majetnickou osobu. Situace, kdy se domnívá, že partner je vůči ní

---

¹⁰¹ PRICE, M., DALGLEISCH, J. Cyberbullying. Experiences, impacts and coping strategies as described by Australian young people. *Youth Studies Australia*. 2010, č. 3, s. 54.

¹⁰² KREJČÍ, V., KOPECKÝ, K. *Kyberšikana u českých dětí – závěry z výzkumného šetření projektu E-Bezpečí a Centra PRVOK (září – listopad 2009)*. [cit. 2010-01-02]. Dostupné z: <<http://cms.e-bezpeci.cz>>.

lhostejný nebo hovoří s jinou osobou, jí vadí, a proto ho fyzicky napadá. Používá údery, škrábání a bouchání pěstmi. Přítel toto násilné chování odmítá opětovat. Dívka však nemá ráda, když se partner nebrání. Domnívá se totiž, že je to známka slabosti, to ji vede ke snaze hledat nového partnera. Má za to, že od agrese se osvobodí pouze tehdy, když partnera uhodí. A. M. v této souvislosti uvádí: „Nemohu vystát, že mě (rozuměj partner; pozn. J. Ch.) také neuhodí.“ „To nerespektuji.“ „Nemohu zůstat s chlapcem, kterého nerespektuji.“ „První chlap, který mi úder vrátí, bude muž za kterého se vdám.“¹⁰³

Shora uvedený případ je jedním z těch, které ilustrativně – možná, že i trochu provokativně – dokládají existenci partnerského násilí mezi mládeží. V České republice tato problematika nestojí v centru pozornosti, koneckonců můžeme konstatovat, že v minulosti byla opomíjena a zlehčována celá oblast partnerského násilí a že teprve od nedávné doby představuje téma, kterému se instituce státu věnují zevrubněji. Co se partnerského násilí týče, předmět zájmu je zaměřen především na pomoc obětem tzv. domácího násilí, na partnery, kteří spolu žijí v manželství, potažmo ve vztahu jako druh a družka ve společné domácnosti. K partnerskému násilí však dochází i mezi mládeží. Rozsah výskytu tohoto jevu není řízeně sledován a až na některé výjimky není v tuzemské odborné literatuře detailněji rozpracován. Pokud se zmínky o partnerském násilí mezi mládeží objeví, většinou se tak děje na pozadí problematiky domácího násilí.

Důvody podporující zájem zabývat se otázkami partnerského násilí mezi mládeží spočívají v postavení mládeže a jí přiznané ochraně, zejména v tom smyslu, že se jedná o osoby nedospělé, které může takové násilí výrazně negativním způsobem poznamenat, mnohdy nenávratně po celý zbytek života. Partnerské násilí mezi mládeží lze považovat za závažný problém z těchto důvodů:¹⁰⁴

- mládež má méně kompetencí zvládat konfliktní situace
- mládež neví, kam se v případě ohrožení obrátit o pomoc
- dospělí podceňují partnerské vztahy mezi mládeží
- mládež nemá zcela upevněnu důvěru v sebe sama a nedostatečně se orientuje v intimních vztazích.

Můžeme argumentovat rovněž tím, že partnerské násilí mezi mládeží je veřejnosti skryto, což brání jejímu řešení, a to s ohledem na tyto skutečnosti:¹⁰⁵

- mládež nemá dostatečné zkušenosti v partnerských vztazích

---

¹⁰³ V plném znění je tento případ prezentován ve stati autorky CLOSE, S. M. Dating Violence Prevention in Middle School and High School Youth. *Journal of Child and Adolescent Psychiatry Nursing*. 2005, č. 18, s. 2.

¹⁰⁴ Kol. *Domácí násilí. Postupy k řešení problematiky ve vybraných evropských zemích*. Praha : Bílý kruh bezpečí, 2002. s. 106.

¹⁰⁵ Kol. *Teen Dating Violence* [online]. [cit. 2009-06-08]. Dostupné z: <<http://www.coolnurse.com>>.

- mládež usiluje o vybudování nezávislosti na rodičích
- mládež má romantizující představy o partnerství
- příslušníci mládeže mezi sebou soupeří v navazování partnerských vztahů.

Při vymezení pojmu partnerského násilí mezi mládeží se setkáváme s názorem, že se shoduje s definicí domácího násilí. Podle tohoto přístupu se partnerské násilí odehrává mezi lidmi, kteří byly nebo jsou spojeni společným soukromím, tedy nejen mezi partnery sdílejícími společnou domácnost, nýbrž i v počátcích či po ukončení vztahu, kdy spolu nebydlí.¹⁰⁶ Položme si proto otázku, zda partnerské násilí mezi mládeží lze skutečně podřadit pod domácí násilí, nebo zda jde o svébytný jev. Jednotlivé definice domácího násilí se liší v konkretizaci jednotlivých způsobů chování, které je považováno za násilí, dále okruhem subjektů, které se ho dopouštějí, jakož i okruhem subjektů, jimž je adresováno. Domácím násilím se obvykle rozumí opakované, dlouhodobé a stupňující se násilí, kterého se dopouštějí dospělí nebo mládež na osobách blízkých – obětí mohou být manžel, druh, rozvedení manželé, prarodiče.¹⁰⁷ Citované vymezení ukazuje na širší chápání domácího násilí, nesleduje pouze rovinu násilí mezi partnery. Domácí násilí se rovněž chápe jako jakékoli jednání, které má za cíl uplatnění moci nebo kontroly nad osobou, ve vztahu k níž pachatel může nebo někdy v minulosti mohl být považován za osobou blízkou. Taková rozvinutá definice skutečně umožňuje partnerské násilí mezi mládeží zahrnout pod pojem domácí násilí. Lze však namítat, že zmíněná definice – ve snaze pokrýt všechny v praxi vyskytující se případy – ztrácí kritérium určitosti, takže je v ní možné rozpustit celou řadu (i jiných) sociálně deviantních jednání. Existují také úzeji koncipované definice domácího násilí, jež se výlučně soustředí na násilí uvnitř partnerského vztahu, zatímco násilí v rámci mezigeneračních vztahů či vztahů rodičů a dětí v rodině nechávají stranou pozornosti. Ve vztahu k nim je sice splněna podmínka partnerství, jenže partneři z řad mládeže nemají založenou rodinu, respektive svazek společného soužití v pravém slova smyslu. Proto se nepřikláníme k tomu, aby partnerské násilí mezi mládeží bylo pod takové vymezení domácího násilí podřazováno. Partnerské násilí mezi mládeží je taktéž nutné odlišit od případů, kdy příslušníci mládeže (potomci) jsou oběťmi domácího násilí,¹⁰⁸ a od případů, kdy děti a mladiství násilně vystupují vůči ostatním členům rodiny, v které vyrůstají.¹⁰⁹

¹⁰⁶ VARGOVÁ-MARVANOVÁ, D., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M. *Partnerské násilí*. Praha : Linde Praha, 2008. s. 10.

¹⁰⁷ DUFKOVÁ, J., ZLÁMAL, I. *Domácí násilí se zaměřením na problematiku obětí*. Praha : Střední policejní škola ministerstva vnitra, 2005. s. 7.

¹⁰⁸ Čírtková popisuje domácí násilí jako trojpólový problém mezi mužem, ženou a dítětem. Násilí mezi rodiči je charakterizováno jako psychické týrání potomků, kteří jsou do tohoto konfliktu vtaženi. Charakterizuje tři traumatizující situace domácího násilí z pohledu dětí, jedná se o: děti s matkou na útěku před domácím násilím, děti asistující zákrokům policie, děti v kontaktu s násilnou osobou po

Setkáváme se s tezí, že partnerské násilí mezi mládeží je jevem odehrávajícím se mezi mladými mileneckými dvojicemi; v této souvislosti se užívá příměru „násilí na rande“.¹¹⁰ „*Dating violence*“ je násilí nebo zastrašování násilím jednoho z partnerů nesezdaného páru druhým partnerem, a to v období, kdy tito spolu chodí na schůzky, ale nežijí ve společné domácnosti.¹¹¹ Rovněž je přípustné takové ohraničení, podle něhož jde o fyzické násilí nebo výhrůžky násilí jednoho partnera adresované druhému partneru nesezdaného páru, a sice v souvislosti s procesem seznamování. Patří sem manželé, rozvedení manželé, ale i osoby, které se znají krátce, teprve po prvních seznamovacích schůzkách.¹¹² Pojem „*dating violence*“ se někdy užívá bez přívlastku „*teen*“, poněvadž je typický převážně pro dospívající jedince. Slovo „*teen(s)*“ přitom zahrnuje osoby ve věku od třinácti do devatenácti let a nelze jej zaměňovat s českým výrazem „náctiletí“.

Partnerské násilí mezi mládeží vykazuje určitá specifika. Za prvé jde o to, že osoby z řad mládeže vystupují jako partneři, ovšem nesdílejí společnou domácnost. Za druhé jsou oba partneři (zpravidla) zapojeni do denního studijního procesu. Za třetí jsou tito partneři závislí na své původní rodině, to znamená na rodičích nebo na jiných dospělých osobách, jímž jsou svěřeny do výchovy. Na rozdíl od partnerského násilí mezi dospělými osobami zde nemůže násilí probíhat za „zavřenými dveřmi“. To však vyvolává související otázku: jakým způsobem určíme, že mezi dotyčnými osobami existuje partnerský vztah? Příslušníci mládeže mohou být v partnerském vztahu, aniž by měli intimní styk (pohlavní styk je osobám mladším patnácti let zakázán), přičemž kritérium společného soužití v domácnosti zde také odpadá. Hovoříme-li o násilí mezi partnery, je zastáván postoj, že musí jít o dlouhodobý a opakovaný jev. Máme za to, že zmíněné znaky musí platit i pro vztah mezi partnery, takže nejde o náhodný a letmý kontakt mezi dvěma osobami. Závěr o existenci partnerského vztahu je nutné učinit na základě hledisek, která odlišují tento vztah od přátelského a rodinného vztahu.

Co se týče výčtu druhů partnerského násilí mezi mládeží, nic nebrání tomu přijmout ten, který je tradičně zmiňován v souvislosti s domácím násilím (zahrnuje násilí fyzické, psychické, sexuální a ekonomické).¹¹³ Bylo by však nesprávné opomenout

---

odluce rodičů. ČÍRTKOVÁ, L. Rodiče, děti, domácí násilí a traumatizující následky. *Právo a rodina*. 2007, č. 9, s. 12–17.

¹⁰⁹ MARTINKOVÁ, M., MACHÁČKOVÁ, K. *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001. s. 62 a násl.

¹¹⁰ Kol. *Domácí násilí. Postupy k řešení problematiky ve vybraných evropských zemích*. Praha : Bílý kruh bezpečí, 2002. s. 106.

¹¹¹ Kol. *Teen Dating Violence* [online]. [cit. 2009–06–08]. Dostupné z: <<http://www.coolnurse.com>>.

¹¹² MAUREEN, A. *Violence in Dating Relationships: Emerging Social Issues*. Westport : Praeger Publishers, 1989.

¹¹³ K podrobnějšímu výkladu VOŇKOVÁ, J., HUŇKOVÁ, M. et al. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha : proFem, 2004. s. 13.

modality týkající se forem partnerského násilí mezi mládeží. Podle našeho názoru to platí zejména ohledně tzv. ekonomického týrání. Mezi dospívajícími lidmi totiž neexistuje intenzivní materiální závislost. Tyto osoby nejsou v trvalém pracovním poměru (pro zaměstnance od patnáctého do osmnáctého roku věku platí časové a typové omezení výkonu práce) a nemají jinou pravidelnou výdělečnou činnost. Pokud tyto osoby nějakým finančním příjmem disponují, nepokrývají jím všechny své životní potřeby jako tomu bývá u dospělých partnerů, kteří s vydělanými (získanými) finančními prostředky společně hospodaří. O specifiku lze hovořit také ohledně míry sociální závislosti. Ačkoli partneři z řad mládeže mohou mít společné vztahy s vrstevníky, autoritami či jinými osobami, neznamená to uzavřenost sociální komunikace, která by byla vynutitelná jedním z partnerů (bývá příznačná pro domácí násilí). Partner nemůže druhému partnerovi tolik účinně bránit v komunikaci s jinými osobami, pokud oba nežijí ve společné domácnosti a je u nich zachován přímý kontakt na původní rodinu.

Jestliže se zamýšlíme nad partnerskými vztahy mládeže, zajímá nás, jaké procesy mezi nimi v tomto období probíhají. V počátcích puberty se chlapci a dívky ještě navzájem straní a projevuje se u nich antagonismus. V tomto životním období nelze o trvalém partnerství hovořit. Mezi oběma pohlavími jde spíše o krátké epizody, v nichž se uskutečňuje testování zájmu o druhého a odehrává se touha po fyzické blízkosti.¹¹⁴ Okolo čtrnáctého až šestnáctého roku věku dochází k adoraci, objekty lásky nabývají absolutní hodnoty a je znatelná oddanosti hraničící až s extází.¹¹⁵ Hluboká a trvalá láska je často zaměňována za rychlé citové vzplanutí, z něhož mládež rychle vystřízliví, někdy až v předčasně uzavřeném manželství.¹¹⁶ Třebaže je zřejmé, že partnerství mezi dospívajícími chlapci a dívkami nebude mít celoživotní trvání, je důležité pro učení se vzájemné úcty, porozumění a formování vlastní osobnosti.¹¹⁷ Pakliže dochází k násilí mezi partnery, nebezpečí spočívá nejen v bezprostředním ohrožení partnera, nýbrž i v tom, že oba partneři si takto utvořené návyky přenášejí do dalších partnerských vztahů. Například Hady-Mousova uvádí, že jednou použitý vzorec chování, pokud byl úspěšný, je jedincem používán znovu, přičemž si vytváří dispozice chovat se určitým způsobem, která se postupně stává trvalým rysem chování jedince (chování ovlivňuje oběť i agresora bezprostředně, ale také v delší časové perspektivě).¹¹⁸ Díky tomu, že opakovaná agrese snižuje sebevědomí jedince, dochází k zasahování sebehodnocení, které může být

---

¹¹⁴ NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*. Praha : Academia, 2003. s. 386.

¹¹⁵ ČOČKOVÁ, O. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno : Masarykova univerzita, 2000. s. 323–324.

¹¹⁶ KURIC, J. *Ontologická psychologie*. Brno : Akademické nakladatelství CERM, 2000. s. 127.

¹¹⁷ KRAUS, B. et al. *Středoškolská mládež a její svět na prahu století*. Brno : Paido, 2006. s. 76.

¹¹⁸ VANÍČKOVÁ, E., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., PROVAZNÍKOVÁ, H. *Násilí v rodině. Syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1995. s. 25.

opakovaným týráním natolik deformováno, že postižený jedinec akceptuje vědomí vlastní nižší hodnoty a nadřazenosti agresora.¹¹⁹ To by odpovídalo faktu, že mnohé oběti setrvávají v partnerském vztahu, kde se odehrává násilí, ačkoli nejsou připoutány prvky společného soužití s agresorem, jako jsou děti, peníze apod. Násilí v takovém vztahu je vedeno motivem dosáhnout kontrolu nad partnerem, a to především bezpodmínečným prosazováním společného trávení času a dohledem nad prováděním vzdělávacích a zájmových činností. V případě rozvázání partnerského vztahu může nastoupit nebezpečné pronásledování – tzv. *stalking*, a to s cílem udržet si nebo znovu získat kontrolu nad (ex)partnerem.

Násilí mezi mládeží (jakož i násilí mezi partnery vůbec) se odehrává pod vlivem řady předsudků. Vaníčková shrnula nejdůležitější z nich.¹²⁰ Pokud jde o mladé muže, tvrdí, že jsou ubezpečováni svými rodiči, že právo kontrolovat svoji partnerku je v lásce naprosto nezbytné, nebo že pro mužnost je typická tělesná agresivita. Domnívají se, že se od nich očekává, aby svou partnerku „vlastnili“, neboť to je hlavní měřítko kvalit. Chování mladých partnerů podtrhuje skutečnost, že se jako nezkušení muži obávají, aby neztratili na veřejnosti respekt, pokud by byli ke své partnerce příliš vstřícní a podporující. Co se týče mladých žen, vnímají násilí jako normální tehdy, jestliže se obdobně chovají i jejich přátelé a rodiče je ubezpečují, že obdobné chování jejich partnera se po svatbě změní, nyní je pouze projevem nejistoty a boje o partnerku. Ve výsledku se mládež rozhoduje přijmout chování a sexuální role podle toho, jak jsou jim vykládány referenční skupinou.¹²¹ Zaznamenáváme důrazné vymezení rolí mezi pohlavími, prosazována je představa o mužské dominanci a ženské pasivitě. Projevují se tady klasické mýty: „Když partnerka řekne ne, ve skutečnosti myslí ano.“; „Koupil jsem oběd, teď mi patří sex.“; „Pokud jedním tvrdě, partnerka se mnou zachází lépe.“¹²²

Postupně byly odhaleny rizikové faktory, které partnerské násilí mezi mládeží podporují nebo s ním bezprostředně souvisejí. Zneužívání v dětství bylo identifikováno, jak píše Close, jako význačný faktor podílející se na partnerském násilí mezi mládeží.¹²³ Silně rizikovým faktorem je i promiskuita a nadměrné užívání drog a alkoholu. Dále se sem řadí nízká kvalita životního uspokojení, hovoří se o psychologických a ekonomických

---

¹¹⁹ Tamtéž, s. 26.

¹²⁰ VANÍČKOVÁ, E. Násilí mezi milenci. *Psychologie dnes*. 2004, č. 4, s. 23.

¹²¹ Kol. *Domestic & Dating violence. An information and resource handbook* [online]. Metropolitan King County Council. [cit. 2009-04-08]. Dostupné z: <<http://www.metrokc.gov>>.

¹²² HERRMAN, J. W. There is a Fine Line...Adolescent Dating Violence and Prevention. *Pediatric Nursing*. 2009, č. 3, s. 166.

¹²³ CLOSE, S. M. Dating Violence Prevention in Middle School and High School Youth. *Journal of Child and Adolescent Psychiatry Nursing*. 2005, č. 18, s. 4.

ztrátách, a návyků „zdravých“ způsobů mezilidské interakce.¹²⁴ Olshen a kolektiv pak shledali, že partnerské násilí mezi mládeží je u dívek asociováno s pokusy o sebevraždu.¹²⁵ U dívek, které zažily partnerské násilí, byla v rozhodném období zaznamenána o 60 % větší pravděpodobnost pokusu o sebevraždu. U obětí partnerského násilí mezi mládeží byl registrován rozvoj posttraumatické stresové poruchy (soubor poruch chování a prožívání). Davidson a kolektiv dokonce uvádí, že 50 % osob ve věku 10 až 19 let, které zažily partnerské násilí, se pokusilo o sebevraždu.¹²⁶ Mezi okolnosti, které byly zjištěny u obětí partnerského násilí, patřil i větší věkový odstup mezi partnery a nízký počet předcházejících schůzek.¹²⁷

Výskyt rozsahu násilí mezi partnery lze jen obtížně zjistit. Z rozsáhlého výzkumu realizovaného v roce 2005, v němž bylo vytěženo 15 349 studentů amerických škol, vyplynulo, že 10,3 % dospívajících žen má zkušenosti s partnerským násilím.¹²⁸ Starší studie ukazují ještě na vyšší výskyt partnerského násilí mezi mládeží. Například v roce 1997 se 12,0 % studentů devátých až dvanáctých tříd na 5 414 veřejných středních škol přiznalo, že mají zkušenosti s partnerským násilím (*South Carolina Youth Risk Behavior Survey*).¹²⁹ Z projektu *Massachusetts Youth Risk Behavior Surveys*, zaměřeného na studentky devátých až dvanáctých tříd středních škol, vyplývá, že v roce 1997 20,2 % a v roce 1999 18,8 % z nich se stalo obětí partnerského násilí.¹³⁰ Určení prevalence násilí mezi partnery je výrazně závislé na vymezení zkoumaného problému. Proto studie Teten a kol. z roku 2009 uvádí zdánlivě nepřesné zjištění, že s fyzickým násilím ze strany partnera má zkušenost 10 % až 57 % mladistvých dívek, u sexuálního ubližování jich mělo

---

¹²⁴ Souhrnně k tomuto výkladu srov. CLOSE, S. M. Dating Violence Prevention in Middle School and High School Youth. *Journal of Child and Adolescent Psychiatry Nursing*. 2005, č. 18, s. 2–9. MIKLER-RAMISSETTY, S., GOEBERT, D., NISHIMURA, S., CAETANO, R. Dating Violence Victimization: Associated Drinking and Sexual Risk Behaviors of Asian, Native Hawaiian, Caucasian High School Students in Hawaii. *Journal of School Health*. 2006, č. 8, s. 428.

¹²⁵ OLSHEN, E., McVEIGHT, K. H., WUNSCH-HITZIG, R. A., RICKERT, V. I. Dating Violence Assault and Suicide Attempts Among Urban Teenagers. *Archives of Pediatrics and Adolescence Medical*. 2007, č. 6, 539–545.

¹²⁶ DAVIDSON, J. R., HUGHES, D. C., BLAZET, D. G. The association of sexual assault and attempted suicide within the community. *Archives of Psychiatry*. 1996, č. 6, s. 550 a násl.

¹²⁷ RICKERT, V. I., WICMANN, C. M., VAUGHAM, R. D., WHITE, J. W. Rates and Risk Factors for Sexual Violence Among an Ethnically diverse sample of Adolescents. *Archives of Pediatrics*. 2004, č. 12, s. 1132–1139.

¹²⁸ HOWARD, D. E., WANG, M. Q., YAN, F. *Psychosocial factors associated with reports of physical dating violence among U.S. adolescent females (Report)*. 2007. [cit. 2009–04–08]. Dostupné z: <<http://goliath.ecnext.com>>.

¹²⁹ COKER, A. *Severe dating violence and quality of life among South Carolina high school students* [online]. Abstrakt. [cit. 2009–04–10]. Dostupné z: <<http://www.linkinghub.elsevier.com>>.

¹³⁰ SILVERMAN J. G., RAJ, A., MUCCI, L. A., HATHAWAY, J. E. *Dating Violence Against Adolescent Girls and Associated Substance Use, Unhealthy Weight Control, Sexual Risk Behavior, Pregnancy and Suicidality* [online]. [cit. 2008–05–08]. Dostupné z: <<http://www.jama.ama-assn.org>>.

být 3 až 43 %.¹³¹ V každém případě není okruh mládeže zasažený partnerským násilím v zahraničí vůbec zanedbatelný, přičemž reprezentativní studii o statistickém výskytu tohoto jevu v České republice k dispozici nemáme.

3. 3 Podávání alkoholických nápojů mládeži

Od devadesátých let minulého století zaznamenáváme v oblasti konzumace návykových látek přesun pozornosti od alkoholu¹³² k užívání omamných a psychotropních látek. S nadsázkou se hovoří o tom, že česká společnost ve snaze užít si svobodu zaujala i podobný postoj k drogám a jejich užívání.¹³³ Droga (rozuměj v širokém slova smyslu) je prezentována jako nekonvenční prostředek úniku od běžných povinností, jako prostředek nesouhlasu s konzumním způsobem života a jako projev generačního protestu.¹³⁴ Takto vnímané důvody konzumace alkoholu vyznívají poněkud paradoxně, jelikož právě konzumací alkoholických nápojů se mládež přimyká k životnímu stylu dospělé populace. Zároveň si můžeme povšimnout, že nealkoholová toxikomanie je často vykreslována jako tzv. horror-efekt,¹³⁵ ovšem k ráznému a konečnému ústupu od požívání alkoholických nápojů ve prospěch užívání omamných a psychotropních látek nedochází. Zdá se, že alkohol si u mládeže stále drží své nezastupitelné místo a navíc díky celkové extenzi nabídky jiných návykových látek je na užívání alkoholu nahlíženo dokonce benevolentněji.

Konzumace alkoholických nápojů negativním způsobem zasahuje velkou část obyvatelstva. U mládeže je situace o to vážnější, neboť právě v období dospívání dochází k snazšímu upevňování škodlivých návyků. Podle Nešpora existují zvláštnosti působení návykových látek na děti a mladistvé, a sice:¹³⁶

- závislost na návykových látkách se vytváří podstatně rychleji než u dospělých,

---

¹³¹ TETEN, A. L., BALL, B., VALLE, L. A., NOONAN, R., ROSENBLUTH, B. Considerations for the Definition, Measurement, Consequences, and Prevention of Dating Violence Victimization among Adolescent Girls. *Journal of Women's Health*. 2009, č. 7, s. 924.

¹³² Pokud zde není stanoveno jinak, je pojem „alkohol“ chápán jako synonymum k pojmu „alkoholické nápoje“, jimiž se rozumí nápoje s obsahem ethanolu, například pivo, víno, lihoviny apod. Ethanol (funkční vzorec C₂H₅OH) se nachází v přírodě volný nebo ve formě svých esterů. Jde o bezbarvou prchavou kapalinu s charakteristickou vůní. Je hygroskopický a lehce zápalný. V nižších koncentracích má příjemnou chuť, ve vyšších koncentracích ostrou a palčivou. Právní vymezení „alkoholických nápojů“ najdeme v § 2 písm. k) zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, podle něhož jde o lihovinu, víno a pivo a též o nápoj, který není uveden výše, pakliže obsahuje více než 0,5 objemového procenta alkoholu.

¹³³ Kol. *Mládež, drogy, společnost*. Praha : Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1997. s. 113.

¹³⁴ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. et al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha : C. H. Beck, 2005. s. 431.

¹³⁵ ŠEDIVÝ, V., VÁLKOVÁ, H. *Lidé, alkohol, drogy*. Praha : Naše vojsko, 1988. s. 154.

¹³⁶ NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost. Současné poznatky a perspektivy léčby*. Praha : Portál, 2000. s. 54.

- existuje vyšší riziko těžkých otrav s ohledem na nižší toleranci, menší zkušenost a sklon k riskování,
- je dáno vyšší riziko nebezpečného jednání pod vlivem návykové látky,
- samotné experimentování s návykovými látkami je u dětí a mladistvých spojeno s většími problémy v různých oblastech života, jako je rodina, škola, trestná činnost atd.,
- je přítomna silnější tendence zneužívat širší spektrum návykových látek a přecházet od jedné ke druhé nebo více látkám současně;
- je častá recidiva závislosti (dlouhodobá prognóza ovšem může být podstatně příznivější, než jak by naznačoval bouřlivý průběh závislosti).

Na začátek a rozvoj konzumace alkoholu u mládeže příznivě působí tolerantní postoj veřejnosti a rodinných příslušníků k této konzumaci. Většina dětí má už do doby dospívání první zkušenosti s požíváním alkoholických nápojů, eventuálně i s podnapilostí, ovšem až v období dospívání dochází k formování uvědomělého postoje k pití alkoholu.¹³⁷ Je proto zdůrazňována potřeba oddálit první kontakt s alkoholem – v naprosté většině případů ke konzumaci alkoholu dříve či později opravdu dojde – což vede ke snížení nebezpečí vzniku závislosti na alkoholu.¹³⁸ Podstata problému zřejmě nespočívá v absolutním zákazu požívání alkoholických nápojů, a to s přihlédnutím k nereálnosti takového záměru, nýbrž ve snaze tuto konzumaci co nejvíce oddálit. Přinejmenším v tom smyslu, aby byla zvýšena rezistence, ať už jde o vstřebávání alkoholu v organismu jedince, nebo pokud jde o subjektivní nahlížení na vhodnost a přiměřenost takové konzumace.

Postoj mládeže k alkoholickým nápojům se vyvíjí od ranného dětství výrazně podle postojů, jaké zauímají k alkoholu jejich rodiče nebo jiné osoby, jimž jsou svěřeny do výchovy. Postoj rodičů ke konzumaci alkoholu dětí je nezřídka netečný, shovívavý a někdy i podněcující.¹³⁹ Je pravdou, že rodiče zpravidla mají o konzumaci alkoholických nápojů nějakou obecnou představu, ve skutečnosti však přesně nevědí, kolik a jak často jejich děti pijí.¹⁴⁰ Navíc místem, kde dochází k prvnímu kontaktu s alkoholickými nápoji, bývá právě rodinné prostředí.¹⁴¹ Rodiče nabízejí svým dětem ochutnávku alkoholických nápojů jako odměnu za jejich chování a úspěchy, jakož i v souvislosti s nejrůznějšími

¹³⁷ MEČÍŘ, J. *Alkoholismus nezletilých*. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1965. s. 26.

¹³⁸ NRŠPOR, K., DVOŘÁK, K. *Prevence trestné činnosti související s návykovými látkami*. Praha : Nakladatelství Armex, 1998. s. 18.

¹³⁹ SVOBODOVÁ, A., VODRÁŽKA, R. *Mládež a alkohol*. Praha : Ústav zdravotní výchovy, 1979. s. 6.

¹⁴⁰ Kol. *Youth Alcohol Action Plan* [online]. TSO, Norwich, 2008, s. 10. [cit. 2009–11–02]. Dostupné z: <<http://www.alcoholpolicy.net/2008/06/youth-alcohol-a.html>>.

¹⁴¹ KRAUS, B. et al. *Jak se žije středoškolské mládeži na počátku XXI. století. Výzkum v Královehradeckém kraji v letech 2000 – 2003*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2004. s. 98.

rodinnými událostmi, jako jsou oslavy narozenin, svatby, svátky atd. Tolerantní postoj k pití alkoholu je rovněž odrazem společenského vědomí a tolerantnosti k častému pití alkoholu u všech vrstev obyvatelstva. Postoj mládeže ke konzumaci alkoholu je determinován nejen rodinným prostředím, v němž jedinec vyrůstá, ale i celkovou společenskou atmosférou. Nejde o postoj veřejně proklamovaný, nýbrž o takový, který je uplatňován a s nímž je mládež konfrontována. Projevuje se tu minulé zkušenost současných podavatelů v období jejich dospívání. Důležitá je též otázka, do jaké míry je podle přesvědčení samotné mládeže pití alkoholu poškozující. Empirické studie v tomto směru ukazují, že z činností poškozujících zdraví je pití alkoholu vnímáno mladými lidmi jako činnost spíše málo nebezpečná.

Mládež, která má vytvořený pozitivní vztah ke zneužívání i nadužívání alkoholu, obvykle tvrdí, že pití alkoholu je jejich ryze soukromá záležitost. Mohlo by se zdát, že nejefektivnějším řešením bude konzumaci alkoholu zakázat a tento zákaz následně vynucovat. Východisko je však daleko komplikovanější, než jak se na první pohled jeví. Odkážme na přílehlavou tezi Turčeka, totiž: „Problém s konzumací alkoholu mládeže nespočívá v tom, že se něco vypije, ale v tom, že se alkoholické nápoje staví do protikladu s nealkoholickými nápoji v rámci hodnocení dobré – zlé (rozuměj dobré: alkoholické; zlé: nealkoholické nápoje)“.¹⁴² Zatímco dospělí lidé mají svůj postoj k alkoholu a k lidem požívajícím alkoholické nápoje zpravidla ustálený, u mládeže tomu tak není. Postoj mládeže k alkoholu je proměnlivý a je výrazně podmiňován emočními faktory.¹⁴³ Mládež, zvláště to platí pro děti, přebírá informace od dospělých spontánně bez kritického odstupu, a proto dochází i k odpozorování návyku požívat alkoholické nápoje. Potom se z jejich strany setkáváme s bezděčným přijímáním nabídky alkoholických nápojů.

Mimo osobnost jedince mají pro vznik a rozvoj konzumace alkoholu rozhodující význam užší a širší společenské vlivy. Řada autorů, mezi něž patří přední odborník Mečír, poukazuje na všeobecně zažitý zvyk slavit nejrůznější příležitosti alkoholem, čímž na takové konzumaci ulpívá jakýsi „slavnostní odlesk“. Opakovaná konzumace petrifikuje styl zábavy a zakládá podstatnou náplň volného času mládeže.¹⁴⁴ Do popředí vystupuje vliv vrstevníků, pod jejichž působením se konzumace alkoholu stává běžnou součástí prováděných aktivit. Mohli bychom dokonce konstatovat, že konzumace alkoholických nápojů je zde primárně sledovaným cílem, kdy ostatní zájmové aktivity ustupují do pozadí a stávají se podružnými, tedy představují pouze záminku k setkání určenému ke konzumaci alkoholických nápojů. Skutečností, která rovněž svědčí o akceptaci podávání

---

¹⁴² TURČEK, M. *Alkohol a děti*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladatelstvo, 1964. s. 54.

¹⁴³ Tamtéž, s. 72.

¹⁴⁴ MEČÍŘ, J. *Alkoholismus nezletilých*. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1965. s. 45.

alkoholických látek mládeží, je neodmítavý postoj té části mládeže, která sice sama konzumaci neinicuje, nicméně poté, co je k ní vybíduta, podlehne. Především z důvodu neochoty nebo obavy vzdorovat tlaku ostatních vrstevníků, z jejichž pohledu může být odmítnutí alkoholických nápojů vnímáno jako opoziční nežádoucí postoj.

Je třeba upozornit na poměrně snadnou dostupnost alkoholu na spotřebitelském trhu. Kupní cena alkoholických nápojů se v porovnání s ostatními nápoji pohybuje v nižších cenových relacích. Pivo je zpravidla cenově nejdostupnějším nápojem v restauračních a zábavních zařízeních, která mládež pravidelně navštěvuje. Zlehčována je nebezpečnost účinků tohoto druhu nápoje na zdraví konzumentů v tom smyslu, že pro nízký obsah alkoholu nejde o alkoholický nápoj. To, že se na veřejnosti otevřeně podávají alkoholické nápoje osobám mladším osmnácti let, vyplývá z Evropské studie o alkoholu a jiných drogách, provedené v posledních dvou sledovaných obdobích, podle níž nejvíce dotázaných uvedlo, že alkohol pili v baru, hospodě a na diskotéce, jakož i ze zpráv o uskutečněných bezpečnostně preventivních akcí Policie České republiky.¹⁴⁵ ¹⁴⁶ V případě, že osoba mladší osmnácti let odmítne uvést toho, kdo jí alkoholický nápoj podal, nejsou-li spolupracující očití svědkové, a ze strany zaměstnanců restauračních a zábavních podniků je tvrzeno, že taková osoba do jejich zařízení již přišla pod vlivem alkoholu, nelze pachatele – podavatele alkoholického nápoje reálně ztotožnit.

Je všeobecně známo, že alkohol má negativní dopady na zdraví obyvatelstva, jelikož se podílí na celkové mortalitě, a to nejen s ohledem na zřejmé souvislosti s úrazy, ale také vzhledem k řadě onemocnění na jejichž vzniku a průběhu se spolupodílí.¹⁴⁷ Zejména se jedná o nádorová onemocnění, onemocnění trávicího systému, onemocnění srdce a oběhového systému. Některé zahraniční studie poukazují na spojitost konzumace

---

¹⁴⁵ Tak například na základě preventivně bezpečnostní akce Policie České republiky, provedené z pátku 19. 12. na sobotu 20. 12. 2008 na Trutnovsku (zaměřené na podávání alkoholu mladistvým v restauračních zařízeních a provozovnách diskoték), bylo zjištěno, že čtyři desítky kontrolovaných osob ve věku od patnácti do osmnácti let byly pod vlivem alkoholu. Naměřené hodnoty se pohybovaly v rozmezí od 0,1 do 3,8 promile alkoholu v dechu zkontrolovaných dětí. *Zpráva Policie České republiky – Krajské ředitelství policie Východočeského kraje* [online]. [cit. 2009–11–02]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/clanek/kontroly-podavani-alkoholu-detem-a-mladistvym.aspx>>.

¹⁴⁶ Rozsáhlá preventivně bezpečnostní akce, která proběhla ze soboty na neděli 24. – 25. 10. 2009 na Kroměřížsku, byla vyvrcholením průběžných akcí zaměřených na zákaz podávání a prodávání alkoholu osobám mladším osmnácti let. Ze sto třiceti mladých lidí bylo čtyřicet šest pod vlivem alkoholu. Nejvíce nadýchala sedmnáctiletá dívka, a sice 1,47 promile alkoholu. Nejmladší byl třináctiletý chlapec, u něhož bylo zjištěno 0,18 promile. Srov. *Zpráva Policie České republiky – Krajské ředitelství policie Jihomoravského kraje* [online]. [cit. 2009–11–02]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/clanek/policiste-se-zamerili-na-alkohol-a-jine-navykove-latky.aspx>>. Nově byl přijat společný projekt Sekce protidrogové politiky Úřadu vlády České republiky a Policie České republiky na ochranu nezletilých osob před alkoholismem, v jehož počáteční části byla v období od 23. 8 do 1. 9 2010 realizována kontrola prodávání, podávání a požívání alkoholu osobami mladšími 18 let ve vybraných provozovnách a zařízeních na území celé České republiky.

¹⁴⁷ SOVINOVÁ, H., CSÉMY, L. et al. *Kouření cigaret a pití alkoholu v ČR*. Praha : Státní zdravotní ústav, 2003.

alkoholu se zvýšeným výskytem sebevražedných jednání. Působení alkoholu na lidský organismus záleží na koncentraci alkoholu v požitém nápoji, na množství alkoholického nápoje, na podmínkách, které ovlivňují rychlost vstřebávání a vylučování alkoholického nápoje. Vývoj návyku na alkohol má několik fází. Od počáteční fáze, kdy jedinec zjistí, že mu alkohol přináší úlevu a začíná ho pít systematicky, přes fázi varovnou, kdy se alkohol pro něj stává drogou, k fázi rozhodné, kdy ztrácí kontrolu a míru v pití, až k fázi konečné, kdy je jedinec alkoholem zcela ovládnut.¹⁴⁸

Psychoaktivní účinky alkoholu opět závisí na množství, formě a způsobu užití požitého alkoholického nápoje. Na výsledných projevech se vedle biologických vlivů (osobní dispozice, kondice, zdravotní stav) podílejí také psychologické vlivy (předvídání účinku, očekávaný efekt) a vlivy sociální (působení prostředí, ve kterém dochází k pití, včetně působení společnosti, dalších osob).¹⁴⁹ Za škodlivý se považuje takový způsob užívání alkoholu, který vede k poškození zdraví. Většinou mu předchází několik let vlastní závislosti na alkoholu. Při diagnóze závislosti na alkoholu se využívá zhodnocení abnormního konzumu, zhodnocení závislosti samé a zhodnocení důsledků a škod na tělesném či duševním zdraví, jakož i na společenských vztazích.¹⁵⁰ Za syndrom závislosti na alkoholu se označuje chorobný stav vznikající po několikaleté systematické konzumaci alkoholu, rychlejší rozvoj tohoto syndromu přitom nastává u mladších jedinců. Pro vývoj alkoholismu je charakteristická převažující potřeba pokračovat v konzumaci alkoholu a snaha závislosti na pití alkoholu za každých okolností. Postupně vzniká tendence ke stupňování dávky, roste tolerance a objevují se změny účinků alkoholu.

Mezi psychiatrické komplikace závislosti na alkoholu patří alkoholické psychózy, organické psychické poruchy a poruchy osobnosti, jde například o alkoholické delirium, alkoholovou halucinózu, alkoholickou paranoidní psychózu, ecefalopatii, alkoholické charakteropatie.¹⁵¹ Biologická citlivost vůči alkoholu může představovat problém právě pro mladší jedince, protože existují závěry, že psychosociální změny, k nimž dochází ve vyvíjejícím se dětském mozku, mohou ovlivnit způsob, jakým se utvářejí reakce na alkohol.

Tradičně se rozeznává pět typů závislosti na alkoholu.¹⁵² Typ alfa představuje abúzus pro ulehčení vnitřních konfliktů. Alkohol slouží k potlačení tenzí konzumenta

---

¹⁴⁸ VANTUCH, P. *Kriminologie*. Zvláštní část. Brno : UJEP, 1982. s. 73.

¹⁴⁹ Podrobněji KALINA, K. et al. *Drogy a drogové závislosti*. Praha : Úřad vlády České republiky, 2003. s. 151.

¹⁵⁰ SKÁLA, J. et al. *Závislost na alkoholu a jiných návykových látkách*. Praha : Avicem, 1987. s. 44.

¹⁵¹ KOBLIÁŠ, E., NOVOTNÝ, V. *Alkohol, drogy, závislosti*. Bratislava : Universita Komenského, 2007. s. 71–72.

¹⁵² Srov. SKÁLA, J. et al. *Závislost na alkoholu a jiných návykových látkách*. Praha : Avicem, 1987. s. 45–46.

a k získání euforie nebo navázání vztahů s druhými lidmi. Typ beta je příležitostný abúzus ovlivněný sociokulturními okolnostmi, zejména pro udržení společenské soudržnosti. Typ gama se vyznačuje znakem nespolehlivé, změněné a poruchové kontroly závislosti na alkoholu. Konzument neovládá překročení určité hladiny alkoholu a pokračuje v pití až do intoxikace. Po proběhlé intoxikaci je jedinec schopen zčásti abstinovat, ale tolerance na alkohol graduje. Typem delta se rozumí chronická konzumace alkoholických nápojů ve formě subintoxikace v profilaci na somatickou závislost. Typ epsilon představuje epizodický abúzus, v němž se vyskytují tzv. dramatické dny a dny s trvajícím průběhem.

Konzumace alkoholických nápojů je rovněž spojována s problémy sociálního rázu, zvláště co se týče modifikace životní úrovně nadměrného konzumenta. U dospělých osob dochází ke změnám v rodinném životě a zaměstnání, u mládeže pak sledujeme dopady na partnerské vztahy a proces vzdělávání. Mládež, která pravidelně pije alkohol, má větší pravděpodobnost abúzu všech druhů drog a nerespektování zásad bezpečného sexuálního života.¹⁵³ Nezanedbatelné jsou relace mezi konzumací alkoholických nápojů a kriminalitou. Uživatelé alkoholických nápojů z řad mládeže bývají často oběťmi trestné činnosti a rovněž oni samotní se nemalou mírou podílejí na páchaní trestné činnosti.¹⁵⁴ Výskyt alkoholu u obětí násilných trestných činů činí až 50 %.¹⁵⁵ Pod vlivem alkoholu se snižuje kontrola a obrana proti útoku třetí osoby a může dojít k nesprávné nebo zkreslené interpretaci chování druhého člověka. Přítomnost alkoholu může mít za následek vznik a stupňování mezilidského konfliktu ústícího ke spáchání trestného činu, v rámci toho není ani vyloučena konverze postavení pachatele a oběti. Po konzumaci alkoholu dochází ve smyslovém vnímání jedince k narušení rozlišovací schopnosti na kombinované podněty, zejména zrakové a sluchové. I malé dávky alkoholu narušují ve výkonové sféře souhrn vizuálně motorických funkcí organismu a reakční dobu: čím složitější je úkol pro jedince, tím více se projevuje jeho citlivost na alkohol.¹⁵⁶ Uvedené závěry platí pro mládež dvojnásob, poněvadž účinky alkoholu se u ní dostavují rychleji a působí silněji.

Pod vlivem alkoholu jsou nejčastěji páhány trestné činy násilné povahy, charakterizované emocemi, agresivitou a pudovým jednáním.¹⁵⁷ Ukazuje se však, že alkohol podstatným způsobem ovlivňuje také nenásilnou trestnou činnost, konkrétně

---

¹⁵³ Kol. *Youth Alcohol Action Plan* [online]. TSO, Norwich, 2008, s. 10. [cit. 2009–11–02]. Dostupné z: <<http://www.alcoholpolicy.net/2008/06/youth-alcohol-a.html>>.

¹⁵⁴ HAWKINS, J. D., HERRENKOLHL, T. I. et al. Predictors of Youth Violence. *Juvenile Justice Bulletin*. 2000, č. 4, s. 5. RICHARDSEN, A., BUDD, T. *Alcohol, crime and disorders: A Study of Young Adults*. Home Office Research, Development and Statistics Directorate, 2003. s. 7.

¹⁵⁵ NEŠPOR, K., DVOŘÁK, K. *Prevence trestné činnosti související s návykovými látkami*. Praha : Nakladatelství Armex, 1998. s. 7.

¹⁵⁶ ŠEDIVÝ, V., VÁLKOVÁ, H. *Lidé, alkohol, drogy*. Praha : Naše vojsko, 1988. s. 88.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 119.

vandalismus, krádeže aut (nikoli krádeže v obchodech a vloupání do obydlí) a sprejerství, neboť dává podnět k impulzivnímu chování a využití spontánní kriminální situace, což je typické právě pro páchání takových deliktů.¹⁵⁸ Rozsah výskytu alkoholu u obětí trestné činnosti lze ale jen s obtížemi odhadnout, přičemž podle našeho názoru je třeba počítat s tím, že poškozené osoby z řad mládeže ne vždy přiznají stav podnapilosti, aby se vyhnuly následnému postihu ze strany rodičů a jiných osob, jimž jsou svěřeny do péče. A konečně je nezbytné vzít v potaz, že mnohdy ani nevědí, právě v důsledku nadměrného požití alkoholu, jak k činu došlo a kdo je jeho pachatelem.

Podle údajů o spotřebě alkoholických nápojů v České republice od roku 1950 plynule rostla průměrná spotřeba alkoholu (kromě mírného výkyvu v polovině 80. let minulého století) až na současných 10,2 litrů 100% alkoholu připadajících ročně na jednoho obyvatele včetně dětí. V České republice byla v roce 2007, stejně jako v minulosti, realizována Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD), která se zabývala monitoringem užívání legálních i nelegálních návykových látek mezi mládeží, a to včetně postojů a názorů vztahujících se k návykovým látkám. Ukázala, že v užívání alkoholických nápojů se situace od 90. let významně nezměnila, což je vzhledem k relativně vysoké spotřebě alkoholu mezi mladými lidmi varující údaj. Nadměrné dávky alkoholu (tj. 5 a více sklenic při jedné příležitosti) více než 3krát v posledním měsíci konzumovalo 20 % studentů. Časté pití alkoholických nápojů udávali více chlapci, přičemž nejvíce preferovaným nápojem bylo u nich pivo. U dívek nebyla preference nápoje tak výrazná jako chlapců. Ve srovnání s rokem 1995 bylo v roce 1999 více častých konzumentů alkoholických nápojů u obou pohlaví a u všech druhů alkoholických nápojů. Mezi rokem 1999 až 2007 je možné sledovat mírný pokles častého pití u chlapců a stabilizaci u dívek. Zdravotně nežádoucí formy pití jsou velmi rozšířené u chlapců a stávají se stále běžnějšími u dívek. Evidovány jsou u 24 % populace chlapců a u 17 % populace dívek. Rozdíl mezi rokem 2003 a 2007 naznačují nárůst u dívek z 12,6 % na 16,7 %. Novým jevem je pití tzv. alcopops (limonád s obsahem alkoholu), kdy jej pilo alespoň někdy 41 % dotázaných.¹⁵⁹

Pokud jde o kriminální jednání označované jako podávání alkoholických nápojů mládeži, pachatele je možné třídit do tří základních skupin.

První skupinu pachatelů tvoří pracovníci pohostinských zařízení a zábavních podniků. Tyto osoby prodávají alkoholické nápoje osobám mladším osmnácti let v rámci poskytovaných služeb a jejich zjevnou motivací k takovému jednání je snaha

¹⁵⁸ FELSON, R., SAVOLAINEN, J., AALTONEN, M., MOUSTGAARD, H. Is the association between alcohol use and delinquency causal or spurious? *Criminology*. 2008, č. 3, s. 800.

¹⁵⁹ Kol. *ESPAD 07. Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách*. Přehled hlavních výsledků za rok 2007 a trendů za období 1995 – 2007. Praha : Psychiatrické centrum Praha, 2008. s. 4 a násl.

o maximalizaci zisku z prodeje. Lze se setkat s případy, kdy zaměstnanci jsou ze strany majitelů či provozovatelů takovýchto zařízení tlačeni ke splnění stanovených limitů objemu tržeb nebo bonifikování při mzdě s poukazem na prodej určitého počtu alkoholických nápojů. Tato strategie prodeje spojená s hmotnou zainteresovaností vede k tomu, aby byl věk zákazníka přehlížen.

Druhou skupinu pachatelů představují osoby, které jsou ve vztahu k osobě mladší osmnácti let, již alkoholické nápoje podávají, v rodinném poměru. V tomto ohledu bývají alkoholické nápoje nabízeny při příležitosti různých rodinných oslav, jako jsou narozeniny, svatba, svátky apod. Shovívavost nad podáváním alkoholu v těchto případech bývá odůvodněna jedinečností takové události. Jsou však evidentní i případy, kdy konzumace alkoholu je v rodině pěstována trvale a patří k jakýmsi rituálním záležitostem domácnosti. V těchto případech pak absentuje epizodní charakter této konzumace.

Třetí skupina pachatelů je reprezentována osobami, které jsou ve vztahu k osobě mladší osmnáct let, již alkoholické nápoje podávají, v přátelském poměru. Alkoholické nápoje jsou často podávány v souvislosti s pořádáním privátních večírků a jiných zábavních akcí. V těchto případech se pachatelé od poškozených z hlediska věku příliš neliší. Alkohol je jimi podáván, neboť je referenční skupinou vyžadován a jeho dostupnost předpokládána. Konzumace alkoholických nápojů je brána jako prvek, který má garantovat zábavu a přispět k jejímu vydatnému prožití.

3. 4 Podávání anabolických látek mládeži

Podávání anabolických látek představuje problém, o kterém se příliš často a otevřeně nemluví, a pokud se už nějaké zmínky o něm objeví, nevztahují se k trestněprávní praxi. Dohledat je možné literaturu se sportovním, případně i s medicínským zaměřením, která se sice v obecné rovině předmětného problému týká, většinou však jde o publikační výstupy pojednávající o dopingů jako takovém. Statě, které by se soustředily na užívání anabolických látek mládeží v kontextu trestního práva, v tuzemských publikacích nenalezneme. Totéž, snad i výrazněji, platí o výstupech z hromadných sdělovacích prostředků, výjimkou jsou zveřejňované případy zneužívání podpůrných látek sportovci na vrcholové úrovni ze zahraničí. Podávání anabolických látek je přitom aktuálním tématem. Na podporu tohoto tvrzení lze poukázat na zveřejněné empirické údaje o uživatelích anabolických látek, jakož i na novou právní úpravu týkající se trestněprávního postihu nakládání s látkami s hormonálním účinkem.

Za anabolika se považují látky (rovněž slovní spojení – anabolické látky) podporující anabolismus jakožto součást metabolismu, který spočívá ve vytváření

složitějších a větších molekul a ukládání energie do zásoby; patří sem syntéza bílkovin, tvorba zásob sacharidu glykogenu či energie bílkovin a tuků.¹⁶⁰ Přírodními anabolickými látkami jsou androgeny, tedy mužské pohlavní hormony produkované varlaty, odpovídající za rozvoj primárních a sekundárních mužských pohlavních znaků a spermatogenezi a stimulující růst svalové hmoty. V klinické praxi se používají především k náhradě nebo podpoře endogenní sekrece, v menší míře jako stimulanty růstu, k regeneraci svalové hmoty (po traumatech, chirurgických zákrocích a dlouhodobé imobilizaci pacientů), k léčení řídnutí a snižování pevnosti kostí v důsledku jejich demineralizace.¹⁶¹ Názvem steroidní hormony se označuje skupina sloučenin s perhydrocyklopentanofenanthrenovým jádrem, podle biologického účinku se dělí na: glukokortikoidy, mineralokortikoidy, androgeny, estrogeny a gestageny.¹⁶² Je třeba vydělit steroidní sloučeniny, jimiž rozumíme sloučeniny, které mají společnou chemickou strukturu odvozenou od steroidního jádra (tři šestiuhlíkové a jeden pětiuhlíkový cyklus), k nimž patří cholesterol, vitamin D, žlučové kyseliny a právě i steroidní hormony.¹⁶³

Klasifikaci anabolických látek lze provést na základě jejich seznamu schváleném Světovou antidopingovou agenturou (poslední verze je účinná od 1. 1. 2010). V první skupině androgenních anabolických steroidů se rozlišují: exogenní androgenní anabolické látky – vztahují se k látce, kterou organismus není schopen produkovat přirozeně (bolandion, ethylestrenol, prostanazol aj.), endogenní androgenní anabolické steroidy – vztahují se k látce, kterou organismus může produkovat přirozeně (epitestosteron, epidihydrotestosteron aj.), a ostatní anabolické látky, kam patří selektivní modulátory androgenových receptorů, klenbuterol, tibulo, zeranol nebo zilpaterol. Uvedený seznam dále představuje skupinu peptidových hormonů, růstových faktorů a příbuzných látek, skupinu beta-2-agonisté, skupinu antagonistů a modulátorů hormonů a skupinu diuretik a ostatních maskovacích látek.

Za anabolické steroidy se pokládají syntetické substance s vysokou anabolickou aktivitou a s potlačením androgenní aktivity. Vzhledem k tomu, že u těchto substancí nelze zcela oddělit anabolické a androgenní účinky, jejich správný název zní „androgenní anabolické steroidy“. V literatuře se však setkáváme s onou zkrácenou verzí označení těchto látek. Pokud je užit pojem „anabolické steroidy“, máme na mysli substance ve

---

¹⁶⁰ VOKURKA, M., HUGO, J. *Praktický slovník medicíny*. 8. rozšířené vydání. Praha : Maxdorf, 2007. s. 18.

¹⁶¹ PALEČEK, J., HAMPL, F. *Farmakochemie*. Praha : Vydavatelství VŠCHT, 1997. s. 149.

¹⁶² PYŠNÝ, L. *Doping, zdraví, výkon*. Praha : Karolinum, 1999. s. 35.

¹⁶³ VOKURKA, M., HUGO, J. *Praktický slovník medicíny*. 8. rozšířené vydání. Praha : Maxdorf, 2007. s. 433. PERLÍK, F. *Základy farmakologie*. Praha : Galen a Nakladatelství Karolinum, 2003. s. 139.

shora uvedeném smyslu. Pro (androgenní) anabolické steroidy se vžil hovorový výraz „juice“, „juicing“ a „roids“, v tuzemsku zase „bobule“, „sypání“ a „zrní“.

Historie extrakce anabolických steroidů je stará více než sto let, po tuto dobu je zaznamenáván trvající výzkum v oblasti hormonální kontroly. Jeho počátky sahají do roku 1889, kdy badatel Brown – Sequard získal výtažek z varlat psa, který sám na sobě aplikoval, přičemž pozoroval krátkodobý nárůst síly a sexuální vitality.¹⁶⁴ V roce 1935 Laquer izoloval krystalky z býčích žláz, jejichž chemické složení jim předurčilo pojmenování testosteron. V témže roce se podařilo syntetizovat testosteron, nově zjištěná látka náležela do skupiny steroidů, s ohledem na působení anabolických efektů byla nazvána jako anabolický steroid.¹⁶⁵ K rozšíření aplikace anabolických steroidů došlo po druhé světové válce, díky médiím jsou známy případy jejich zneužití v oblasti sportu. V současnosti se za nejfrekventovanější androgenní anabolické steroidy, které se aplikují orálně, považují (v závorce jsou uvedeny přípravky tyto látky obsahující)¹⁶⁶: methandrostenolon (Dianabol, Stenolon, Nerabol), oxymetholon (Nadrol), oxadrolon (Anavar), stanozol (Winstrolon), methenolon acetát (Primobolan) a methyltestosteron (Testovirin, Agavirin). Co se týče androgenních anabolických steroidů podávaných injekční formou, je velmi častý výskyt: nandrolon dekanóat (Deca-Durabolín, Turinabol-Depot), nandrolon fenypropionát (Durabolín, Superanabolon), methanolon enantát (Primobolan-Depot) a testosteron propionát (Testoviron). Anabolické steroidy dnes patří mezi jedny z nejčastěji poptávaných nelegálních přípravků na černém trhu.¹⁶⁷

Motivace k užívání anabolických látek je v první řadě zaznamenávána u sportovců na vrcholové (výkonnosti) úrovni. Aplikací podpůrných látek je sledováno zvýšení výkonu a dosažení sportovního úspěchu. Podle Nekoly¹⁶⁸ se sportovní výkon stal „zbožím“ se kterým se obchoduje, což vede ke snaze po zlepšení výkonů a opakovanému dosahování úspěchů. Stimulována je lidská výkonnost (ekonomicky a sociálně oceňovaná), a proto jsou hledány způsoby jak ji dosáhnout a tím vyniknout nad ostatními. Nekola také

---

¹⁶⁴ EMBLETON, P., THORNE, G. *Suplementy ve výživě*. Přeložila ŠMÍDOVÁ, K. Pardubice : Svět kulturistiky, 1999. s. 44

¹⁶⁵ EMBLETON, P., THORNE, G. *Encyklopedie kulturistiky*. Přeložila ŠMÍDOVÁ, K. Pardubice : Svět kulturistiky, 1999. s. 533.

¹⁶⁶ PYŠNÝ, L. *Doping, zdraví, výkon*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 1999. s. 21–22.

¹⁶⁷ Tak například v srpnu 2008 byla policisty Národní protidrogové centrály Služby kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky ukončena operace s krycím názvem „SWORD“. V jejím rámci, kdy Národní protidrogová centrála Služby kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky spolupracovala s policejními orgány ve Švédsku a Španělsku a prostřednictvím Generálního ředitelství cel České republiky s celními orgány ve Velké Británii a Německu, došlo na území Evropy k zadržení čtyř zásilek anabolických steroidů. Ve Švédsku bylo mimo jiné zadrženo více než 650 000 dávek, takže se jednalo o největší dosud zadrženou zásilku anabolik. Ve Velké Británii byla zadržena jediná zásilka v hodnotě 800 000 GBP, což je více než 24 000 000 Kč, jedná se o další zásilku anabolických steroidů o váze 1 100 kg. [cit. 2010–04–05]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/clanek/operace-sword.aspx>>.

¹⁶⁸ NEKOLA, J. *Doping a sport*. Praha : Olympia, 2000. s. 13.

poukazuje na zvláštnosti osobnosti vrcholového sportovce, pro nějž je charakteristická silná tendence dosáhnout úspěchu a vyhnout se selhání, usilovat o vítězství a prvenství.¹⁶⁹ Čím dál dopředu je posouvána hranice, kdy mladý sportovec musí s danou sportovní aktivitou začít. Velmi brzy dochází k poměřování výsledků sportovních úspěchů mezi mládeží, k čemuž jsou využívány „nejrůznější“ prostředky. Příjem anabolických látek, zvláště anabolických steroidů, je příznačný i pro skupinu rekreačních sportovců, kteří tyto látky neaplikují za účelem sportovního úspěchu v soutěžním, pravidly ohraničeném zápolení. Anabolické látky jsou jimi vyhledávány z důvodu intenzivního zájmu formovat vlastní fyzický diametr, jemuž je přikládán značný význam.

Otázce významu tělesného vzhledu se věnuje Fialová,¹⁷⁰ která upozorňuje, že tělo jako objekt sociálního a kulturního rozvoje podléhá měnícím se normám a hodnotám, které ovlivňují naše sebepojetí, přičemž dnes se pěstuje určitý kult těla – tělo je symbolem úspěchu, který veřejně prezentujeme. Vzhledem k tomu, že sebepojetí a sebehodnocení je výsledkem styku s druhými lidmi a skutečné možnosti jsou determinovány organismem, může mezi nimi vzniknout rozpor. Mezi reálným tělem a tělesným ideálem existuje nesoulad, a to i značně silný. Podle názoru jmenované autorky bývá nespokojenost s vlastní osobou vnímána na základě subjektivního a společensky podmíněného způsobu chápání. Tentýž tvar postavy může být posuzován odlišně různými lidmi (podle pohlaví, rasy, společenské skupiny) a není určován skutečným tvarem a velikostí těla, ale vlastním hodnocením jedince, svůj význam si udržuje též hodnocení přejímané z okolí.¹⁷¹ To, že se posuzování člověka často děje pouze na základě oceňování fyzického vzhledu, případně je rozhodující v počáteční fázi seznamování, je zřejmé.¹⁷² Aniž bychom chtěli znevážit význam péče o tělo, zdůrazněme, že u dospívající mládeže je právě význam hodnocení fyzického vzhledu zvláště vyhrocen. V dospívání jsou intenzivně pozorovány probíhající tělesné změny na vlastní postavě a následně jsou porovnány s ostatními vrstevníky. Měřítkem uznání je fyzický vzhled a výsledky ve sportovních aktivitách, a to při vědomí, že ne všichni mají předpoklady v této oblasti vyniknout. Navíc ti, kteří si uznání v kolektivu již takto získali, jej chtějí udržet či ještě stupňovat.

---

¹⁶⁹ NEKOLA, J. *Doping a sport*. Praha : Olympia, 2000. s. 13. Podobné závěry lze nalézt v publikaci SEKOT, A., LEŠKA, V., OBORNÝ, J., JŮVA, V. *Sociální dimenze sportu*. Brno : Masarykova univerzita, 2004. s. 97.

¹⁷⁰ FIALOVÁ, L. *Moderní body image. Jak se vyrovnat s kultem lidského těla*. Praha : Grada Publishing, 2006. s. 72.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 71.

¹⁷² CROOK, M. *V zajetí image těla*. Přeložila GAJDOVÁ, D. Ostrava : Oldag Publishers, 1995. s. 59.

Slepička a kolektiv v rámci rozboru vlivů působících na mládež definovali vlivy sociálního makroklimatu a mikroklimatu.¹⁷³ K prvně zmíněné skupině vlivů konstatují, že atraktivita mládeži prezentovaných vzorů a idolů spočívá v jejich popularitě, bohatství a sexuální přitažlivosti. Svalnatá těla jsou prezentována jako vzory lidské krásy, zdraví a sexuality, čímž se vytváří na straně jedné určitý „ideál“, na straně druhé se posiluje pocit méněcennosti u těch, kteří by se rádi tomuto „ideálu“ přiblížili a nejsou při této snaze úspěšní. Pokud jde o vlivy mikroklimatické, jsou toho názoru, že prostředí posiloven je jedním z hlavních důvodů užívání podpůrných látek. Opakovaný pobyt a cvičení v tomto prostředí spoluutváří názory na aplikaci podpůrných látek a zvyšuje k nim toleranci.

Celospolečenských vlivů a vlivů blízkého sociálního okolí, působících na užívání anabolických látek mládeží, si všímají Nekola a Zimmer.¹⁷⁴ Upozorňují, že mládež navštěvující fitcentra touží být silná, odvážná a sebejistá, chce se identifikovat se vzory úspěšných sportovců, hrdinů akčních filmů a jinak úspěšných jedinců. Podporu pro svoji motivaci a odhodlání zkoušet dobrodružství s anabolickými podpůrnými prostředky nacházejí mladí lidé v obdivu u skupin svých vrstevníků, v celkem snadné dostupnosti těchto prostředků a ve všeobecně tolerantním společenském klimatu ke zneužívání povzbuzujících látek. Vnitřní motivace uživatelů anabolických steroidů je spjata s potřebou pozitivní sociální odezvy, respekt je získáván jako projev obdivu ke změnám vnějšího vzhledu, přičemž zpočátku nejsou patrné negativní zdravotní důsledky.¹⁷⁵

Je evidentní, že evropská a americká společnost přikládá atraktivitě tělesného vzhledu nemalý význam. U mužů je upřednostňováno svalnaté a urostlé tělo, ovšem v kontextu tématu zneužívání anabolických látek paradoxně vyznívá závěr, že je vnímáno jako výraz zdravého životního stylu. Péče o tělesný vzhled má své nezastupitelné místo, nicméně ze strany dospívající mládeže jí bývá přikládán deformativní význam, což se promítá do hledání způsobů, jak dosáhnout vytoužené atraktivity. Mylně je předpokládána kauzalita mezi přitažlivostí fyzické stránky jedince a poutavostí jeho schopností a vlastností. Z výzkumu Slepičkové, Slepičky a Jansy,¹⁷⁶ realizovaném v roce 1995 na souboru 554 žáků základních a středních škol, vyplývá, že většina sledovaných

---

¹⁷³ SLEPIČKA, P., PYŠNÝ, L. et al. *Problematika dopingu a možnosti dopingové prevence*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2000. s. 22–23.

¹⁷⁴ NEKOLA, J., ZIMMER, J. Zneužívání anabolických steroidů mládeží ve fitcentrech. *Československá pediatrie*. 2005, č. 7, s. 403.

¹⁷⁵ NEKOLA, J. *Doping a sport*. Praha : Olympia, 2000. s. 19.

¹⁷⁶ SLEPIČKOVÁ, I., SLEPIČKA, P., JANSÁ, P. Social aspects of doping and anti-doping prevention possibilities in children and youth. *Acta Universitatis Carolinae Kinanthropologica*. 1996, č. 31, s. 23–33.

respondentů sice má negativní názory na doping ve sportu, avšak více než třetina z nich připouští užití dopingu ke zvýšení výkonu.

Zneužívání anabolických látek je spojováno se zdravotními riziky pro lidský organismus. Podle Pražáka¹⁷⁷ příčinná souvislost mezi podáváním anabolických steroidů a možnými zdravotními důsledky byla vždy předmětem sporů jak mezi vědeckými kapacitami, tak laickou veřejností, a to i proto, že ne každý sportovec, který utrpěl nějaké zdravotní postižení, přiznal příjem anabolických látek. Na druhé straně ne každé přiznané užívání anabolických steroidů bylo příčinou nemoci, kterou sportovec na sobě zpozoroval. Poškození zdraví v důsledku podávání steroidů je však reálné, neboť z dokumentovaných případů vyplývá přímá závislost negativních zdravotních důsledků na typu a dávce podávané látky a délce abúzu.¹⁷⁸ To, kterých orgánů lidského organismu se poškození týká, vychází z podstaty účinků podávaných látek: zpravidla jsou zasahovány játra, ledviny, neuroendokrinní a kardiovaskulární systémy, varlata a přídatné sexuální žlázy.

Anabolické steroidy mohou způsobit změnu oběhového systému člověka, v literatuře jsou zmiňovány následující negativní projevy:¹⁷⁹ ovlivnění objemu krve a nárůst hodnot krevního tlaku, nežádoucí účinky na stavbu a funkci svaloviny komor srdce, onemocnění cévního systému s možností infarktu srdeční svaloviny, snížení plazmy fibrinogenu a poruchy srážlivosti krve. Co se týče reprodukčního systému, podávané anabolické steroidy potlačují tvorbu gonadotropinů v hypofýze, což vede k potlačení produkce testosteronu ve varlatech, snížení hladiny přirozených androgenů v krvi. Výsledkem je značně snížená spermatogeneze a tím i snížená plodnost. V reakci na sníženou produkci testosteronu a spermií dochází k atrofii varlat.¹⁸⁰ Konzumace anabolických steroidů ovlivňuje sexuální život jedince. Při malých dávkách lze pozorovat zvýšení libida, naopak při vysokých dávkách a dlouhotrvajícím užíváním je zaznamenána tendence k hyposexualitě. Pod virilizační účinky anabolických steroidů se zařazuje předčasný rozvoj sekundárních pohlavních znaků, předčasná osifikace chrupavek růstových plotének dlouhých kostí s ukončením růstu jedince a zvětšení prostaty, kožní

---

¹⁷⁷ PRAŽÁK, E. *Kulturistika a doping*. Pardubice : Svět kulturistiky, 1991. s. 48.

¹⁷⁸ Existují dva základní modely zneužívání anabolických steroidů. V cyklu se pravidelně podává více druhů látek k zvýšení účinnosti, po jeho ukončení se přestane s jejich aplikací a po uplynutí stanoveného časového úseku se dávky opět začnou přijímat. Pyramidový přístup zahrnuje postupné zvyšování dávek, po dosažení vrcholu jejich příjmu se zase snižují na původní úroveň. Následně se tento proces opakuje. Srov. ŠIMERKA, P., ZAVŘEL, M. Anabolické steroidy a mládež. *Pediatric pro praxi*. 2008, č. 9, s. 295.

¹⁷⁹ KICMAN, A. Pharmacology of anabolic steroids. *British Journal of Pharmacology*. 2008, č. 154, s. 518. SLEPIČKA, P., PYŠNÝ, L. et al. *Problematika dopingu a možnosti dopingové prevence*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2000. s. 22.

¹⁸⁰ PRAŽÁK, E. *Kulturistika a doping*. Pardubice : Svět kulturistiky, 1991. s. 51.

potíže a ústup vlasového porostu. U konzumentů anabolických steroidů se objevuje gynekomastie, nadměrné množství testosteronu se aromatizuje v periferních tkáních na estrogen, u mužů vzniká dojem „ženského“ poprsí. V souvislosti s užíváním anabolických steroidů se mluví o riziku nádorového onemocnění, popsány jsou benigní tumory prostaty a hepatocelulární adenomy.¹⁸¹ V neposlední řadě je doloženo riziko poškození genetické informace buněk, zvyšován je počet zlomů chromozómů.

Psychiatrickými a zdravotními účinky anabolickými steroidy se zabývala studie Pope a Katze, k jejíž realizaci byl vytěžen vzorek 160 sportovců – atletů.¹⁸² Výsledky výzkumu ukázaly, že u atletů, kteří užívali anabolika, byla zaznamenána gynekomastie, zvýšená hladina cholesterolu s nízkou lipoproteinovou hustotou, diagnostikována byla hypermánie a deprese. Byl u nich zjištěn i abúzus návykových látek. Na spojitost užívání anabolických steroidů s drogami mezi mládeží poukázala také americká studie, uskutečněná na souboru 1 881 studentů ve věku 14 až 16 let ze středních škol s tělovýchovným zaměřením, od autorů Durant, Rickert, Ashwort, Newman a Slavents.¹⁸³ Užívání anabolických steroidů bez lékařského předpisu bylo potvrzeno u 6,5 % chlapců a u 1,9 % dívek středních škol. Zjištěny byly poznatky o kumulaci užívání anabolických steroidů s návykovými látkami, zejména s kokainem, marihuanou a baleným tabákem, v menším počtu případů i s alkoholem a cigaretami. Kombinace užívání anabolických steroidů a drog byla potvrzena i dalšími výzkumy. Důvodem této paralelní konzumace byly žádoucí (rozuměj z hlediska uživatele) účinky drog ve vztahu k aplikaci anabolických steroidů. Někteří odborníci tvrdí, že v souvislosti s užíváním anabolických steroidů se prokázalo naplnění šesti kritérií určujících závislost konzumenta.¹⁸⁴

Vedle přímých negativních účinků poškození zdraví, jakožto důsledku podávání anabolických steroidů, můžeme hovořit o účincích nepřímých. S užíváním anabolických látek jsou totiž spojována zdravotní rizika vznikající sdílením injekčních stříkaček, jimiž jsou anabolika podávána. Existuje nebezpečí přenosu řady onemocnění, žloutenky typu B a viru HIV nevyjímaje. Samostatnou kapitolu tvoří nepřímé efekty užívání anabolických látek v sociální sféře. Známý jsou případy izolace konzumentů anabolických steroidů

---

¹⁸¹ PYŠNÝ, L. *Doping, rizika zneužití*. Praha : Grada Publishing, 2006. s. 25.

¹⁸² POPE, H. G., KATZ, D. L. Psychiatric and medical effects of anabolic-androgenic steroid use. A controlled study of 160 athletes. *Archives of General Psychiatry*. 1994, č. 5, s. 375–382.

¹⁸³ DURANT, R. H., RICKERT, V. I., ASHWORT, C. S., NEWMAN, C., SLAVENTS, G. Use of multiple drugs among adolescents who use steroids. *The New England Journal of Medicine*. 1993, č. 4, s. 922–926.

¹⁸⁴ Jde o šest kritérií závislosti: 1) pokračující užívání drogy, ačkoli již uplynula po kterou chtěl jedinec látku užívat, 2) neúspěšné pokusy drogu vysadit, 3) pokračující užívání drogy a její nepříznivý vliv na sociální život jedince, 4) rozvinutí tolerance na účinky látky, 5) zkušenosti s abstinenčními příznaky po vysazení drogy, 6) pokračující užívání drogy ve snaze zabránit abstinenčním příznakům. EMBLETON, P., THORNE, G. *Suplementy ve výživě*. Přeložila ŠMÍDOVÁ, K. Pardubice: Svět kulturistiky, 1999, s. 75.

v důsledku silného podřízení se budování vlastního fyzického diametru. Tomu je přizpůsobeno nakládání s finančními prostředky a trávení volného času, které je redukováno pouze na trénink a následnou pasivní regeneraci.

Objektem vědeckého bádání švédských výzkumníků se stal vztah užívání anabolických steroidů a kriminálního jednání v kontextu známého tvrzení, že užívání anabolických látek spouští nekontrolované a násilnické chování. Výzkum prováděli v období let 1995 až 2001 Klötz, Granath a Thiblin.¹⁸⁵ Soubor zkoumaných subjektů činil 1 440 osob, které byly testovány v dopingové laboratoři univerzitní nemocnice v Huddinge ve Švédsku. Vyšetřovaní byly rozděleni do dvou skupin podle toho, zda u nich byla zjištěna přítomnost anabolických steroidů, či nikoliv. Z centrálního registru kriminálních údajů se vytěžily údaje o jejich odsouzení za trestnou činnost. Vyplynulo, že u osob pozitivně testovaných na anabolické steroidy existuje větší pravděpodobnost spáchat útoky (trestné činy) se zbraní a podvody, než je tomu u osob, u nichž přítomnost na anabolické steroidy zjištěna nebyla. Překvapivě se nepotvrdila hypotéza, že uživatelé anabolických steroidů budou mít více odsouzení za násilné trestné činy než neuživatelé těchto látek.

Jestliže chceme porozumět důvodům užívání anabolických látek, musíme se ptát přímo jejich konzumentů. Výzkum zaměřený na výskyt užívání anabolických steroidů mezi mládeží a na jejich postoje k těmto látkám realizovali Faigenbaum, Zaichowsky, Gardner a Micheli na souboru 965 žáků ve věku 9 až 13 let. Tito výzkumníci porovnávali názory uživatelů a neuživatelů anabolických steroidů:¹⁸⁶ 47 % v. 43 % si myslí, že anabolické steroidy dělají svaly větší; 58 % v. 31% si myslí, že anabolické steroidy dělají svaly silnější; 31 % v. 11 % si myslí, že anabolické steroidy zlepší atletický výkon; 23 % v. 13 % si myslí, že anabolické steroidy je udělají hezčí; 23 % v. 9 % ví o někom v jejich věku, kdo v současnosti užívá anabolické steroidy; 38 % v. 4 % bylo osloveno k užívání anabolických steroidů; 54 % v. 91 % si myslí, že anabolické steroidy jsou pro ně špatné; 35 % v. 2 % signalizovalo, že v budoucnu by chtělo anabolické steroidy užívat. Alarmující je, že ačkoli se nadpoloviční většina uživatelů anabolických steroidů domnívala, že anabolické steroidy jsou „špatné“, přesto je konzumovala. Lze tedy předpokládat, že k jejich užívání byli donuceni prostřednictvím jiných osob. Tomu by napovídal i fakt, že pouhá třetina uživatelů anabolických steroidů deklarovala, že v budoucnu bude tyto látky konzumovat.

---

¹⁸⁵ KLÖTZ, F., GRANATH, F., THIBILIN, I. Criminality among individuals testing positive for the presence of anabolic androgenic steroids. *Archives of General Psychiatry*. 2006, č. 1, s. 1274–1279.

¹⁸⁶ FAIGENBAUM, A. D., ZAICHOWSKY, L. D., GARDNER, D. E., MICHELI, L. J. Anabolic steroid use by male and female middle school students. *Pediatrics*. 1998, č. 5, s. 1–6.

Do roku 1989 se užívání anabolických látek v Československu týkalo spíše vrcholového sportu. Údaje o aplikaci anabolických látek nebyly veřejně prezentovány a značně omezen byl i přístup k informacím o těchto podpůrných látkách. Zpětně se ukazuje, že v tomto období k podávání anabolických látek docházelo (dokonce se hovoří o řízeném podávání těchto látek trenéry), nicméně z otevřených zdrojů není možné ucelené poznatky o počtu jejich uživatelů dohledat. Na počátku devadesátých let minulého století bylo u nás provedeno několik empirických studií, z nichž vyplynuly nižší počty mladých konzumentů anabolických steroidů, než byly počty těchto konzumentů prezentované v odborné literatuře zahraniční provenience. Ovšem dále zaznamenané signály o nárůstu uživatelů anabolik z řad mládeže vedly v roce 2002 k uskutečnění výzkumu, jehož záměrem bylo prozkoumat na reprezentativním výběru návštěvníků posiloven v České republice skutečný rozsah vědomostí a praktických zkušeností o podpůrných prostředcích, zejména o anabolických steroidech, a to v širších souvislostech zájmu o cvičení v těchto zařízeních.¹⁸⁷

Závěry z předmětného výzkumu zveřejnili Nekola a Zimmer. Výzkum nebyl zaměřen jen na mládež, sledovány byly všechny věkové kategorie navštěvující fitcentra. Zjištění od respondentů ve věkové kategorii 15–19 let (není kopírována kategorizace mladistvých dle trestního práva) byla vykazována samostatně. Kontakt s nabízením anabolických steroidů přiznalo 20,0 % dotázaných ve věku 15–19 let, pocházel od kamarádů (13,3 %), dealerů (2,8 %), trenérů (1,1 %), jakož i od jiných zdrojů (2,8 %). Pětina respondentů tedy byla obeznámena se zdrojem, který mohl obstarat anabolické steroidy. V rámci výzkumu se zkoumaly také představy respondentů o potřebnosti užívat anabolické steroidy. 16,7 % respondentů ve věku 15–19 let odpovědělo, že považují užívání anabolických steroidů za nezbytné. Z tohoto počtu 1,0 % respondentů považovalo užívání anabolických steroidů za zcela nezbytné, 14,8 % dotázaných si myslelo, že tyto látky jim mohou pomoci. Odvaha podstoupit riziko spojené s užíváním anabolických steroidů byla rovněž zjišťována. 20,5 % respondentů ve věku 15–19 let bylo ochotno se podrobit tomuto riziku, 1,5 % z nich odpovědělo jednoznačně ano, zbývajících 19,4 % by anabolické látky užívalo v případě kontroly jejich příjmu. Vlastní zkušenost s užíváním podpůrných prostředků přiznalo 17,9 % dotazovaných, přičemž 2,9 % z nich se považovalo za jejich pravidelné uživatele. Bez zajímavosti není, že s přibývajícím věkem konzumace těchto látek rozhodně neklesala. 17,9 % respondentů ve věku 15–19 let bylo ochotno investovat do nákupu anabolických steroidů finanční prostředky, 3,4 % více než

---

¹⁸⁷ NEKOLA, J., ZIMMER, J. Zneužívání anabolických steroidů mládeží ve fitcentrech. *Československá pediatrie*. 2005, č. 7, s. 402–407.

2 000 Kč měsíčně. To je varující, neboť výdaje takového rozsahu jsou pro tuto kategorii osob značně zatěžující.

Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) – mezinárodní projekt, jehož hlavním cílem je získat informace o rozsahu užívání návykových látek mezi českou mládeží, analyzovat kontextové vztahy u vybraných indikátorů návykového chování a provést komparaci se situací v zahraničí – předkládá zjištění, která se týkají zkoumaného problému užívání anabolických látek mládeží. Z posledně provedeného zkoumání v roce 2007 je zřetelný pokles užívání všech sledovaných drog, vyjma konopných látek, jejichž konzumace je stabilizována. Výsledky studie ale poukázaly na daleko závažnější problém, konkrétně na značný nárůst počtu dospívajících osob, které užily či užívají anabolické látky. Zejména ve srovnání se stavem evidovaným v předcházejících letech vyznívá toto zjištění markantně. V roce 2007 4,3 % respondentů přiznalo vlastní zkušenost s aplikací anabolických steroidů, což je trojnásobný nárůst oproti výsledkům plynoucím ze studie z roku 2003. Zvýšení počtu uživatelů anabolických steroidů u šestnáctiletých je evidentní rovněž při srovnání s údaji z roku 1995 (2,2 %) a z roku 1999 (2,0 %). Pokud respondenty rozřadíme podle pohlaví, mělo dle studie z roku 2007 vlastní zkušenost s aplikací anabolických steroidů 2,1 % dívek a 6,6 % chlapců.

Existuje zvýšený zájem zainteresovaných stran na utajení užívání anabolických látek, to jest zájem podavatele anabolické látky či jiného prostředku s anabolickým účinkem (interpersonální angažovanost, ekonomický prospěch apod.) na jedné straně, a zájem osoby mladší let – konzumenta této látky na straně druhé (užitek z fyziologických a psychologických účinků látky apod.). K podávání anabolických látek nedochází veřejně, pouze omezený okruh osob, zpravidla též konzumentů, je s jejich podáváním podrobněji seznámen. To nevylučuje, že nabídku anabolických látek je možné získat z otevřených zdrojů, například lze dohledat webové stránky s přehledem přípravků obsahujících anabolické steroidy. Podněty od sportovních zařízení nelze příliš očekávat, neboť by tím došlo k poškození pověsti nejen osoby konzumenta, ale i zařízení, kde by taková konzumace byla dohledána.

Osoba mladší osmnácti let může být iniciátorem podání anabolické látky, kdy podavatel reaguje až na projevenou poptávku takové osoby. Mezi zdrojem příjmu anabolických látek a konzumentem může vystupovat zprostředkovatel. Pokud jde o vrcholový sport, objevují se názory, že podavateli zmíněných látek jsou trenéři, eventuálně rodiče. Nelze ani vyloučit, že podávání anabolických látek je uskutečňováno bez vědomí osoby mladší osmnácti let, respektive tato osoba je seznámena výhradně s tím, že jsou jí nějaké prostředky poskytovány (již v tomto věku jsou užívány suplementy

výživy), ale nikoli s tím, že jde o látky s anabolickým účinkem. Podávání anabolických látek zde může vycházet z úsilí na dosažení sportovního úspěchu, na němž chce podavatel participovat. U rekreačních sportovců jsou anabolické látky nejvíce vyhledávány v prostředí sportovních zařízení, a to jak u personálu, tak u ostatních návštěvníků.

3. 5 Dílčí závěr

Mezi aktuální jevy kriminality páchané na mládeži patří kyberšikana, partnerské násilí, podávání alkoholických nápojů a podávání anabolických látek.

Kyberšikana představuje šikanu ve zcela novém a dynamickém kontextu. Pokud dnes hovoříme o problému šikany u mládeže, je třeba mít na zřeteli také tento fenomén. Kyberšikanu nelze izolovat od „tradiční“ šikany mezi mládeží ve školním prostředí, neboť tyto nežádoucí jevy spolu souvisejí, přinejmenším tím, že agresori a oběti bývají souběžně účastni na obou formách šikany. O šikanování existují zkreslené představy, v důsledku čehož se oslabuje vnímání její skutečné nebezpečnosti. Objevují se skeptické názory, že vývoj komunikačních a informačních technologií je v současnosti natolik rychlý a flexibilní, že jakýkoli pokus o vědecké zvládnutí se stane zastaralým již v momentě svého prvního uveřejnění. S takovým názorem se ztotožnit nelze, nemůžeme se zříci právního postihu jen s poukazem na předpokládaný výskyt nežádoucího jednání ve společnosti. Souhlasit lze však s tezí, že vzhledem k permanentnímu rozvoji moderních technologií jsou konkrétní formy kyberšikany neustále proměnlivé. Technické „*know how*“ mladých agresorů – z hlediska jejich profesního uplatnění jinak velmi pozitivní – jim umožňuje provádět útoky prostřednictvím kyberšikany důrazně a citelně. Nebezpečí kyberšikany je navíc zesilováno její nezávislostí na fyzickém prostředí a anonymitou agresorů. Trvalé postavení oběti, aniž by nutně šlo o oběť ve slabší pozici, vyvolává v zájmovém kolektivu angažovanost dalších osob. Tento jev je díky propojenosti sociálních sítí rychle rozšiřován, v cizím prostředí se snadno uchycuje a vyvolává zpětnou odezvu.

Partnerské násilí mezi mládeží je negativním jevem, který narušuje vztah dvou mladých lidí natolik, že překračuje rámec soukromých věcí, a proto vyžaduje intervenci ze strany státu. Jedná se o násilí, kdy agresor je oběti důvěrně znám. Partnerské násilí mezi mládeží nelze zaměňovat s domácím násilím, a to s ohledem na specifické ekonomické a interpersonální aspekty partnerských vztahů mladých lidí, neboť nesdílejí společnou domácnost a nepečují o své potomky. Nebezpečí partnerského násilí je ale umocněno zejména tím, že dospívající nejsou vybaveni dostatečnými kompetencemi pro účinné řešení konfliktních situací. Často nemají s čím konfrontovat představy o „normálnosti“

průběhu partnerského vztahu, neboť v této oblasti nemají zkušenosti. K partnerskému násilí přitom dochází navzdory všeobecnému názoru, že nyní mládež dospívá dříve než tomu bylo v minulosti. Nízké podchycení tohoto jevu zřejmě souvisí i s neochotou připustit problémy v partnerských vztazích dospívajících ze strany dospělých osob, které z pohledu vzájemného srovnání již vedou stabilní život a mají založenou rodinu.

Pevně zakořeněným problémem je podávání alkoholických nápojů mládeži. V nazírání na konzumaci alkoholu se v českých podmínkách prosadil model „kultury tolerance“, rozlišující mezi střídavým pitím alkoholu (kulturní hodnotou a zdrojem potěšení) a zneužíváním alkoholu, který neusiluje o omezení odpovědné konzumace alkoholu, nýbrž se pokouší omezit faktory ovlivňující přechod od odpovědného k jeho problémovému užívání a závislosti.¹⁸⁸ Zřetelné je nahlížení na přípustnost požívání alkoholu ve vazbě na věk konzumenta, když dosažením osmnácti let se ze dne na den prolamuje stanovený zákaz a dotyčná osoba smí alkoholické nápoje libovolně požívat a být za takovou konzumaci vůči společnosti i sobě sama odpovědná. I před tím ovšem dochází, rozhodně ne výjimečně, k podávání alkoholu dětem a mladistvým, kteří mají méně schopností a možností vypořádat se s účinky alkoholu. Zatímco u dospělých se připouští (eventuálně i doporučuje) bezpečná denní dávka alkoholu, jež u jinak zdravého organismu pravděpodobně nepoškozuje zdraví, tak u osob mladších osmnácti let není stanovena vůbec. V podávání alkoholických nápojů mládeži se však projevuje zvýšený toleranční limit v odchylných dodržování právních norem. Konzumace alkoholu u mládeže upevňuje styl zábavy a ulpívá na ní „slavnostní odlesk.“ Zákonodárce kriminalizuje nikoli konzumaci alkoholických nápojů, nýbrž výhradně opakované podání alkoholu dítěti, nebo jeho podání ve větší míře. Ve srovnání s drogovými delikty je postihována podstatně užší paleta nedovoleného nakládání s alkoholickými nápoji, v praxi převážně s omezením jen na naplnění znaků skutkových podstat správních deliktů.

V poslední době u mládeže registrujeme zvýšený zájem o užívání anabolických látek, a to jak ze strany výkonnostních sportovců, tak i rekreačních. Anabolické látky jsou jimi vnímány jako prostředek pro zvýšení sportovního výkonu a urychlující utváření body image. To i v případech, že tato hlediska nejsou hodnocena ve formálně ohraničeném soutěžním prostředí. Konzumace anabolických látek je odrazem intenzivní potřeby mladých lidí vyniknout za „každou cenu“, na což výrobci a distributoři reagují pestrou nabídkou. Ačkoli motivy vedoucí k užívání těchto látek mohou být rozdílné, nic to nemění na závěru, že zdravotní a sociální rizika jsou zatěžující pro všechny konzumenty.

---

¹⁸⁸ UHL, A. *Jak maskovat etické otázky ve výzkumu závislosti*. Přeložil FUCHS, D. Praha : Úřad vlády České republiky, 2008. s. 9.

V budoucnu lze očekávat zvýšený zájem dospívajících o užívání těchto látek, a to navzdory znalosti jejich nezvratné škodlivosti. Počet mladých konzumentů anabolických steroidů je reálně daleko vyšší než ten, který vyplývá z předložených empirických studií. Provedené výzkumy totiž sledovaly jen prevalenci užívání anabolických steroidů, a proto je nutné sem zahrnout i konzumenty ostatních látek s anabolickým (hormonálním) účinkem. Trestná činnost podávání anabolických látek mládeži přitom zůstává orgány činnými v trestním řízení zcela nepodchycena. Skutečnost, že žádná osoba nebyla za trestný čin podávání anabolických látek dosud stíhána, vypovídá spíše o práci orgánů činných v trestním řízení na úseku odhalování a vyšetřování této trestné činnosti, než o stavu trestné činnosti pachatelů.

4 Právní postavení mládeže

4. 1 Právo a ochrana mládeže

Nauka definuje právo jako společenský normativní a regulativní systém, který vytváří stát k dosažení určitých společenských účelů a k prosazení a ochraně určitých obecných zájmů.¹⁸⁹ Právo zakládají normy, které jsou produktem sociálního života společnosti. Přesněji se jedná o normativní systém, pro nějž je charakteristická vynutitelnost obsahu normy státní mocí, což umožňuje účinné prosazování stanovených práv a povinností. V právních normách jsou často obsaženy důležité mravy společnosti, které byly do této podoby povýšeny právě pro možnost jejich vynucení specifickými prostředky – což je případ i ochrany mládeže.

Samotná existence normy samozřejmě neznamená, že příslušný subjekt bude jednat v souladu s jejím obsahem. Tato teze platí také ve vztahu k právním normám, dokonce navzdory jejím znakům spočívajícím ve všeobecné závaznosti, státem stanovené a uznané formě a v sankci vynutitelné státní mocí v případě jejího nerespektování. To, pro které jednání se dotýčný subjekt práva rozhodne, závisí na řadě faktorů (motivy, hodnoty, potřeby, zájmy, postoje apod.), přičemž jejich komplex se označuje jako právní motivace.¹⁹⁰ Subjekt práva je zpravidla orientován k výběru takového jednání, ve kterém může dosáhnout svého cíle a uspokojit své potřeby společensky akceptovaným způsobem. Ovšem ne vždy se uvedený způsob uspokojení nabízí, zvláště je-li tato potřeba ze strany společnosti posuzována odmítavě. V kontextu ochrany mládeže můžeme poukázat na diskusi ohledně trestněprávního postihu přechovávání dětské pornografie pro vlastní potřebu, včetně osob s diagnostikou pedofilie, u nichž držení pornografie může představovat alternativu k aktivnímu sexuálně deviantnímu jednání. Příkladem střetu dvou a více sociálních norem je pak prostituce. Ačkoli je posuzována jako sociálně patologický jev a majoritní část společnosti ji takto skutečně vnímá, dosud neexistuje právní úprava, která by ji komplexně usměrňovala. Zájem společnosti na ochraně mládeže před jejím morálním narušením se však promítl do legislativního záměru trestněprávně postihovat alespoň provozování prostituce ohrožující mravní vývoj dětí.

Podstata právní regulace spočívá podle Šína v působení právní normy na společenské vztahy, je nástrojem vytvářejícím systém pravidel společenského řízení a vztahů v souladu se sociálně ekonomickými podmínkami. Ovlivňuje společenské vztahy z hlediska stability právních vztahů a jejich právních záruk a zároveň přispívá k rozvoji

---

¹⁸⁹ KNAPP, V. *Teorie práva*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 1995. s. 48.

¹⁹⁰ URBANOVÁ, M. *Systémy sociální kontroly a právo*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2006. s. 71.

nových společenských vztahů.¹⁹¹ Obdobně se vyjádřil Alexejev: právní regulaci spatřuje v cílovém, normativně organizačním působení na společenské vztahy prostřednictvím systému právních nástinů, kdy se sleduje jejich uspořádání, ochrana a rozvoj v souladu s požadavky sociálněekonomické základny a společenské potřeby.¹⁹² Působení práva se uskutečňuje na základě dvou výchozích principů, které označuje jako princip informační a hodnotově orientační. Prvně uvedený princip je založen na tom, že právo je jedním druhem sociální normativní informace, za pomoci právních norem se dává účastníkům společenských vztahů na vědomí stanovisko státu o požadovaném, dovoleném nebo zakázaném chování. Druhý princip práva naopak zvýrazňuje, že právo představuje jednak samostatnou hodnotu, jednak vystupuje jako nositel mnohých morálních, duchovních i jiných hodnot.

Hodnoty společností uznané jsou tím, co výrazně determinuje ochranu mládeže. Mládež vystupuje jako nositel určitých zájmů, které je třeba chránit právními prostředky. Odrážejí se tu současné vědecké poznatky o tom, že mládež vykazuje tělesná, duševní, mravní a sociální specifika. V minulosti však dětství nebylo obdobím, pro které by byly stanoveny zvláštní podmínky a potřeby. V průběhu historie lze vysledovat posun v přístupu k mládeži: od stavu, kdy společnost zacházela s mládeží stejně jako s dospělými, až po dnešní praxi, která usiluje o respektování zmíněných zvláštností této kategorie osob.¹⁹³ Jak se měnila struktura rodiny a její postavení ve společnosti, objektivně se měnilo také postavení dítěte.¹⁹⁴ To bylo odvozováno od vazby k dospělé osobě, přičemž tento vztah byl chápán jako vztah nerovný, založený na moci dospělého. Navzdory viditelnému posunu v právech dítěte se setkáváme s tzv. moderními formami dětského otroctví, kam spadá nucená práce, nedobrovolné manželství a přikázaná služba v armádě.¹⁹⁵ Politika státu vůči dětem vychází z kulturních a náboženských tradic, státní ideologie a v demokratických státech i z respektování vůle občanů.¹⁹⁶ V sociologickém pohledu, který se promítá i do právní vědy, se ustálila dvě základní nazírání na dítě: jednak je dítě bráno jako neplnohodnotný a neúplný dospělý, jednak je dítě vnímáno jako zcela jiný jedinec než dospělý.

Význam úlohy společnosti ve vztahu k ochraně mládeže rozvíjel Foustek v rámci kritiky soudobého zacházení s mládeží. Konstatoval, že byť rodiče k dětem chovali lásku,

¹⁹¹ ŠÍN, Z. *Tvorba práva. Pravidla, metodika, technika*. Praha : C. H. Beck, 2003. s. 37.

¹⁹² ALEXEJEV, S. *Obecná teorie práva*. Přeložil FABIÁN, K., JANSÁ, V., NOVÁK, F. Praha : Panorama, 1986. s. 282.

¹⁹³ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. et al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha : C. H. Beck, 2005. s. 265.

¹⁹⁴ HRUŠÁKOVÁ, M. *Dítě, rodina, stát*. Brno : Masarykova univerzita, 1993. s. 15. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : Sociologické nakladatelství, 1993. s. 35.

¹⁹⁵ MUNCIE, J. *Youth & Crime*. 3rd edition. London : Sage, 2009. s. 180.

¹⁹⁶ PÖTHER, P. *Dítě v ohrožení*. Praha : Nakladatelství G plus G, 1999. s. 16.

neměla sociální ráz, to jest nedovedla se vtělit ve společnou, organizovanou a trvalou práci o zlepšení postavení mládeže, která hmotně i duchovně strádala.¹⁹⁷ Upozorňoval, že k současnému postavení mládeže muselo být nejprve překonáno právo smrti nad dětmi, právo pohazování, právo otroctví či právo prodeje. Stojlar v tomto kontextu uváděl, že zájem dítěte má být bezpodmínečně podroben veřejnému dohledu, který je spjat s možnostmi intervence ze strany společnosti. Sociální a veřejná kontrola podpořená sociálně-politickým rozvojem má rozdělit poměry mezi jednotlivce, nikoli jen mezi rodiče a děti, nebo rodiče a zbytek společnosti.¹⁹⁸

Mládež (zvláště ve smyslu potomků), k níž je neodmyslitelně přiřazována instituce rodiny, patří mezi tradiční hodnoty české společnosti u všech sociálních skupin a vrstev. Ve srovnání se západními evropskými kulturami je u nás reálné chování rodičů k dětem až přehnané, zejména jde-li o protekcionistický přístup.¹⁹⁹ Početí a narození dítěte je výsledkem směsice privátních a společenských impulsů, nejedná se pouze o reprodukci lidského plodu, ale i o reprodukci lidského řádu. Například z výzkumu týkajícího se postojů žen k početí dítěte vyplynuly následující variace: dítě jako zdroj emocí, dítě jako opora, dítě jako výraz kontinuity života a dítě jako potvrzení vztahů v rodině.²⁰⁰ Rovněž je zřejmé, že vedle ochrany dětí silně rezonují další celospolečenské problémy.²⁰¹

---

¹⁹⁷ FOUSTKA, B. *Péče o dítě. Sociální postavení evropské mládeže a její ochrana*. Praha : Nakladatelství Vilímek, 1915. s. 4.

¹⁹⁸ STOLJAR, S. J. *Children, parents and guardians*. International Encyclopedia of Comparative Law IV. – Chapter 7. New York : International Association of Legal Science. s. 3.

¹⁹⁹ SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha : Petrklíč, 2000. s. 70.

²⁰⁰ PLAŇAVA, I., PILÁT, M. et al. *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Brno : Baririster & Principal, 2002. s. 160.

²⁰¹ Připomeňme rok starý příběh dvouleté rómské dívky N. K. z Vítkova, který zostřil debatu o nebezpečnosti extremismu v České republice. Uvedený případ měl i trestněprávní vyústění. Dne 9. 2. 2010 byla podána ke Krajskému soudu v Ostravě obžaloba na čtyři obviněné pro pokus trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1, § 219 odst. 1, 2 písm. a), e), g) tr. zák., spáchaný formou spolupachatelství podle § 9 odst. 2 tr. zák., a trestný čin poškozování cizí věci podle § 257 odst. 1 tr. zák., spáchaný formou spolupachatelství podle § 9 odst. 2 tr. zák., kterých se měli dopustit tím, že v rámci své příslušnosti k extremistickým skupinám a hnutím, spojené s neskrývanými rasovými a xenofobními projevy, vedeni snahou zviditelnit se v rámci těchto hnutí i obecně vůči společnosti provedením něčeho „většího“, před 110. výročím narození Adolfa Hitlera, které si členové těchto skupin obvykle připomínají pořádáním nejrůznějších akcí, dne 18. 4. 2009 kolem 23.45 hodin, po předchozím, několik týdnů trvajícím plánování, poté co J. L., v rámci dobré znalosti lokality, úmyslně vybrané pro její vysokou hustotu obyvatelstva rómského původu, vytipoval dům na ulici Opavské ve Vítkově, obývaný početnou rómskou rodinou, při společné vědomosti o poměrech obyvatel tohoto domu, se záměrem založením požáru usmrtit pro jejich příslušnost k rómské etnické skupině více osob, společně přijeli do Vítkova, kde si na opuštěném místě, poblíž místa chystaného útoku, připravili tři zápalné láhve. Během cesty si všichni, kromě řidiče, zamaskovali obličej a nasadili rukavice a po příjezdu k vybranému domu D. V., I. M. a V. C., každý držíce v ruce jednu z připravených zažehnutých zápalných lahví je vhodili dovnitř. Poté z místa odjeli a svým jednáním způsobili na třech místech současně, téměř po celé obytné ploše domu, rychle se šířící požár a následné úplné vyhoření domu, přičemž hořící hořlavinou zápalné lahve byla především potřísněna nezletilým N. K., která utrpěla život přímo ohrožující poranění, popáleniny II. - III. stupně na 77 % povrchu těla a popálení horních cest dýchacích, přičemž popáleniny byly lokalizované téměř v celém rozsahu obličej, přední části hrudníku, v bederní krajině a dále v celém rozsahu dolních i horních končetin; na některých místech dosahovaly až IV. stupně. Tato poškozená byla hospitalizována od 19. 4. 2009 do 2. 12. 2009 ve Fakultní nemocnici v Ostravě,

Skutečnost, že mládeži je přisuzována zvýšená ochrana, je třeba vnímat na pozadí toho, že mládež vystupuje jako nositel dynamiky a reprodukce hodnotového systému společnosti. Přejímá z hodnotového systému především to, co má reprodukční charakter a je ve společnosti živé. Tím dochází k inovaci hodnotového systému takovým směrem, aby odpovídal měnícím se podmínkám a stavu společnosti a jejímu postavení v mezinárodním prostředí.²⁰² Současně nelze zapomínat, že mládež je skupinou vyznačující se přípravou na zastávání budoucích funkcí a rolí ve veřejném, hospodářské a kulturním životě. Příprava na věk sociální stability proto spoluurčuje její svérázný společenský status.²⁰³ Uvedené hodnoty jsou přijímány i kriminální subkulturou, ostatně není žádným tajemstvím, že v prostředí vězeňských zařízení panuje zášť vůči odsouzeným za trestnou činnost proti životu a zdraví dětí, výjimkou nejsou útoky spoluvězňů vůči těmto pachatelům.

Od devadesátých let minulého století se pak zvýrazňuje koncept „*emerging adults*“ upozorňující na mládež ve věku mezi 20. a 30. rokem života, která ještě nezávazně experimentuje, hledá vlastní identitu, studuje a cestuje.²⁰⁴ Pro současnou dobu je také příznačné, že mládež a dospělí spojuje kult mládí. Touha po mládí se stává masovým hnutím, které potlačuje existenci mezigeneračního konfliktu.²⁰⁵ Střední generace nevystupuje razantně proti mládeži, která si od života slibuje velká očekávání, naopak svým životním stylem se jí snaží napodobit.

Ochrana dětství (níže uvedená tvrzení lze vztáhnout na ochranu mládeže vcelku) spočívá ve vytváření sociálně-ekonomických a socio-kulturních podmínek ovlivňujících reprodukci společnosti.²⁰⁶ Zahrnuje složitý a rozsáhlý komplex těchto podmínek, z nichž některé působí preventivně na dítě, jiné působí na okolí. Již citovaný profesor Foustka psal: „Ochrana mládeže musí být uvědomělá, aby splnila své úkoly. Ovšem i kdyby

---

v průběhu hospitalizace prodělala celkem 14 operací, které spočívaly v zajištění dýchacích cest, odstranění devitalizované kůže a amputaci dvou odumřelých prstů pravé ruky s popáleninami IV. stupně, dále jí byly prováděny opakované transplantace umělé kůže a prováděny opakované transplantace vlastní kůže (autotransplantace kožních štěpů); v průběhu dlouhodobé hospitalizace byla poškozená nezletilá N. K. několikrát v ohrožení života, a to nejenom popáleninovým šokem, ale i selháváním funkce ledvin a sepsí. Dále utrpěla středně těžká poranění i poškozená A. S. a P. K. Jmenovaní poškození v době útoku spali na posteli situované přímo pod zasaženým oknem a pouze shodou okolností, nezávislých na vůli obviněných, nedošlo k usmrcení těchto osob a v době požáru dále v domě přítomných V. M., V. M., nezletilý K. K., nezletilý P. K., a nezletilý K. S. Dne 20. 10. 2010 byly Krajským soudem v Ostravě odsouzeni obvinění D. V., J. K. a I. M. k trestu odnětí svobody ve výměře 22 let, obviněný V. C. k trestu odnětí svobody ve výměře 20 let. Byla jim uložena povinnost náhrady škody v celkové výši 17. mil. Kč. Proti rozsudku soudu prvního stupně podali všichni obvinění odvolání. O jejich opravném prostředku nebylo dosud rozhodnuto.

²⁰² SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha : Petrklíč, 2000. s. 64.

²⁰³ SUCHÝ, O., ŠVANCAR, Z. *Mládež a kriminalita*. Praha : Melantrich, 1972. s. 43.

²⁰⁴ KRAMULOVÁ, D. Být dospělým už mladé neláká. Rozhovor s Petrem Mackem. *Psychologie dnes*. 2010, č. 5. s. 9.

²⁰⁵ KUBÁTOVÁ, H. *Sociologie životního způsobu*. Praha : Grada Publishing, 2010. s. 229.

²⁰⁶ HRUŠÁKOVÁ, M. *Dítě, rodina, stát*. Brno : Masarykova univerzita, 1993. s. 19.

nadobro se jí podařilo zasáhnout svou ochrannou rukou všade, kde to zapotřebí, přece se tím vykoná jen část osvobozovací práce. Národy však čeká další dílo: vymanit celý svět mládí z všelikého nerozumného tlaku, jenž poutá těla a ducha, jenž dusí osobnost a tvořivost; vybudovat pozitivní podmínky sociální a mravní, aby mohlo vyrůst svobodné, silné, vnitřně ukázněné, ušlechtilé a čínorodé plémě budoucnosti.²⁰⁷ Na druhou stranu je nutné brát v úvahu, že na každého jedince působí od jeho narození a dokonce i předtím mnoho vlivů, které ho mohou poznamenat jak v dobrém, tak ve špatném slova smyslu.²⁰⁸ Proto není akceptovatelné usilovat o vyloučení všech vlivů, které jsou mimo pozornost příslušné autority, protože mladému člověku ukazují pravou realitu života.

Pod právní ochranu dítěte je zařazován dvojitý okruh problémů: otázky týkající se právního postavení dítěte ve společnosti a otázky zahrnující právní ochranu ohroženého dítěte.²⁰⁹ Nejde tedy pouze o právní ochranu v užším slova smyslu, to jest o ochranu vyjádřenou v právních normách postihující pouze následnou odpověď orgánů státu (pověřených institucí) při ohrožení či porušení zájmů dítěte. Právní ochrana dítěte totiž zahrnuje celý soubor subjektivních práv přiznaných dítěti, a to v důsledku zmiňovaného specifického postavení ve společnosti. Česká republika má v tradičních ochranných právech bohaté zkušenosti a v jejich zachování patří k předním státům ve světě, naopak v právech liberálních je oproti zemím západní Evropy výrazně konzervativní.²¹⁰ Práva dítěte jsou klasifikována následovně:²¹¹

- a) práva na přežití (*survival rights*),
- b) práva na rozvoj (*development rights*),
- c) práva na ochranu (*protection rights*),
- d) práva na participaci (*participation rights*).

Základ právní ochrany mládeže spočívá v rodinném právu, nicméně také další právní odvětví respektují specifické postavení této kategorie osob, a proto ji v nejrůznějších právních vztazích poskytují zvýšenou ochranu. V ústavněprávní rovině jde o článek 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, v němž je ochrana mládeže chápána nejen jako ochrana proti porušení či ohrožení subjektivního práva, nýbrž i jako různá sociální zvýhodnění, jež jsou právem těmto subjektům poskytována.²¹² Toto ustanovení představuje východisko právní úpravy rozvádějící ochranu dětí v normách

²⁰⁷ FOUSTKA, B. *Péče o dítě. Sociální postavení evropské mládeže a její ochrana*. Praha : Nakladatelství Vilímek, 1915. s. 53.

²⁰⁸ Kol. *Ochrana dětí a mládeže před negativními vlivy*. Praha : Mladá fronta, 1988. s. 5.

²⁰⁹ HRUŠÁKOVÁ, M. *Dítě, rodina, stát*. Brno : Masarykova univerzita, 1993. s. 19.

²¹⁰ ZOUBKOVÁ I. *Kontrola kriminality mládeže*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2002. s. 36.

²¹¹ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. et al. *Kriminologie*. Praha : Eurolex Bohemia, 2001. s. 380.

²¹² PAVLÍČEK, V. et al. *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář*. 2. díl. 2. doplněné a podstatně rozšířené vydání. Praha : Linde Praha, 1999. s. 256. Dále též nálezy Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2000, sp. zn. III. ÚS 404/2000.

nižší právní síly. Záruky práv zakotvených v článku 32 Listiny v podrobnostech upravují dílčí zákony. S odkazem na článek 41 odst. 1 Listiny se těchto práv lze domáhat pouze v mezích zákona, která předmětná ustanovení Listiny provádí. Pokud je dětem zaručena ochrana zákonná i ústavní, je nutné tyto garance při jejich aplikaci v konkrétní věci podložit co nejpečlivěji zjištěným skutkovým stavem a pečlivě z něj odvozeným právním posouzením.

4. 2 Trestněprávní ochrana mládeže – historické ohlédnutí

Při podrobnějším pohledu na vývoj trestněprávní ochrany mládeže v Československu zjistíme, že již zákon č. 117/1852 z. ř., o zločinech, přečinech a přestupcích (v roce 1918 byl tzv. recepční normou inkorporován do právního řádu Československé republiky), obsahoval ustanovení, která na danou oblast dopadala. Trestněprávní ochrana mládeže nebyla v tomto právním předpise zakotvena v koncentrované podobě, nýbrž byla roztroušena v celém jeho textu. Zmínit můžeme zločin zavraždění dítěte (§ 130), zločin odložení dítěte (§ 149), zločin dvojnásobného manželství (§ 206). Z přečinů uveďme alespoň opominutí povinné dohlídky na děti nebo na ty, kdo nejsou s to, před nebezpečím sami se chránit (§ 376), užívání odvaru z makovic při dětech (§ 377), zlé nakládání rodičů s dětmi (§ 414), učitelů a vychovatelů s jejich chovanci (§ 420), smilstvo služebné ženy s nezletilým synem nebo příbuzným v domě žijícím (§ 505), rodiče, nutící dívky k manželství po zákonu neplatnému (§ 508). Tato právní úprava platila na českém území až do 1. 8. 1950.

Svébytná skupina trestných činů proti rodině a mládeži se objevila až v trestním zákoně z roku 1950 (zákon č. 86/1950 Sb.), konkrétně v jeho hlavě páté. Po věcné stránce obsahovala menší počet skutkových podstat trestných činů, než je tomu nyní v trestním zákoníku. Byly v ní zakotveny i ty trestné činy, které dnešní právní úprava nezná. Jednalo se o trestný čin porušení zákona o právu rodinném (§ 207) a o trestný čin záměny rodinné příslušnosti (§ 208). Mezi trestné činy proti rodině a mládeži dále patřily: trestný čin dvojího manželství (§ 206), trestný čin odložení dítěte (§ 209), trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 210), trestný čin týrání svěřené osoby (§ 212), trestný čin podávání alkoholických nápojů osobám nezletilým (§ 213), trestný čin únosu (§ 214) a trestný čin ohrožení mravní výchovy mládeže (§ 215). Posledně jmenované delikty jsou v té či oné podobě zakotveny také v současném trestním kodexu. Hlava pátá trestního zákona z roku 1950 reflektovala ustanovení § 10 a § 11 Ústavy Československé republiky z roku 1948 (ústavní zákon č. 150/1948 Sb.), stanovící, že rodina a mládež jsou pod ochrannou státu. Bylo proklamováno, že s ohledem na rozvoj mládeže je třeba účinně bránit všemu, co by

mohlo tyto snahy mařit, ať ohrožováním tělesného nebo duševního, zejména i mravního rozvoje mládeže.²¹³

Specifická kategorie trestných činů proti rodině a mládeži byla také prosazena při tvorbě trestního zákona z roku 1961, to jest zákona č. 140/1961 Sb. Byl zohledněn článek 26 Ústavy Československé socialistické republiky (ústavní zákon č. 100/1960 Sb.), že společnost všem dětem a mládeži zabezpečuje veškeré možnosti k všestrannému rozvoji tělesných i duševních schopností. Tato úprava vyjadřovala péči společnosti:²¹⁴

- a) o rodinu, která v socialistickém společenství a hospodářském uspořádání má všechny předpoklady pro existenci a zdravý vývoj a pro plnění své základní funkce, tedy výchovu dětí,
- b) o manželství jako rovnoprávný svazek muže a ženy založený na citovém základě,
- c) o mládež, pro jejíž všestranný rozvoj se vytvářejí všechny potřebné materiální, duchovní a morální předpoklady.

Uvedený trestní zákon platil čtyřicet osm let, a proto se nelze divit tomu, že v jeho šesté hlavě došlo k řadě modifikací. Navzdory tomu zde byly některé trestné činy zakotveny nepřetržitě. Do této skupiny trestných činů patřil trestný čin opuštění dítěte podle § 212 tr. zák., trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. a trestný čin podávání alkoholických nápojů mládeži podle § 218 tr. zák. Bylo by možné sem zařadit také trestný čin únosu podle § 216 tr. zák. a trestný čin ohrožování výchovy mládeže podle § 217 tr. zák., nicméně jejich znění doznalo výraznějších změn. Ostatní trestné činy uvedené v hlavě šesté trestního zákona byly od roku 1990 reglementovány novelami trestního zákona, a sice zákonem č. 175/1990 Sb., zákonem č. 557/1991 Sb., zákonem č. 290/1993 Sb., zákonem č. 253/1997 Sb., zákonem č. 134/2002 Sb., zákonem č. 218/2003 Sb., zákonem č. 91/2004 Sb. a zákonem č. 537/2004 Sb.

Trestné činy proti rodině a mládeži představovaly samostatnou hlavu šestou trestního zákona, která spolu s hlavou čtvrtou a pátou tvořila přechod mezi trestnými činy dotýkajícími se zájmů celku a trestnými činy dotýkajícími se zájmů jednotlivce.²¹⁵ Spojovala ochranu rodiny a ochranu mládeže do jednoho koncentrovaného celku. Druhovým objektem byla výchova a vývoj mladého člověka, přičemž individuální objekty jednotlivých trestných činů byly již rozvinutější. Jednak v tom směru, že vedle výchovy se chránilo i zdraví, jednak v tom směru, že vedle mládeže byly chráněny také osoby starší,

---

²¹³ GLOGAR, R. et al. *Trestní zákon. Komentář*. Praha : Orbis, 1956. s. 528.

²¹⁴ MATYS, K. et al. *Trestní zákon. Komentář. II. Část zvláštní. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha : Panorama, 1980. s. 673.

²¹⁵ NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., NAVRÁTILOVÁ, J., PÚRY, F., RIZMAN, S., VANDUCHVÁ, M., VOKOUN, R. *Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část*. Praha : ASPI Publishing, 2004. s. 203.

kteřé se nacházely v péči třetích osob a byly na ně odkázány.²¹⁶ Hlava šestá trestního zákona zakotvovala především tyto individuální objekty: řádná výchova a výživa děti, nerušený výkon péče o děti, výchova děti v souladu se zásadami morálky občanské společnosti, zdravý tělesný a duševní rozvoj dětí; mnohdy se překrývaly – nebyly výlučné jen pro jednu skutkovou podstatu. V uvedené hlavě šesté kodexu byly obsaženy následující soudně trestné delikty: trestný čin opuštění dítěte podle § 212 tr. zák., trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák., trestný čin týrání svěřené osoby podle § 215, trestný čin týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě podle § 216, trestný čin obchodování s dětmi podle § 216a tr. zák., trestný čin ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 tr. zák., trestný čin svádění k pohlavního styku podle § 217a tr. zák., trestný čin podávání alkoholických nápojů mládeži podle § 218 tr. zák. a trestný čin podávání anabolických látek mládeži podle § 218a tr. zák.

Ochrana mládeže profilovala individuální objekty i jiných trestných činů než jen těch v hlavě šesté trestního zákona. Individuální objekty týkající se ochrany mládeže nebyly soustředěny výlučně do hlavy šesté trestního zákona, nýbrž se nacházely i mimo toto uskupení příbuzných chráněných zájmů. Jednalo se o trestný čin pohlavního zneužívání podle § 242 tr. zák., jehož individuální objekt spočíval v ochraně mravního a tělesného vývoje dětí v pohlavní oblasti. Tento trestný čin byl zařazen do hlavy osmé trestního zákona, trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti, oddílu nazvaném jako trestné činy proti lidské důstojnosti. Dále šlo identifikovat individuální objekt jakožto zájem na ochraně mravního rozvoje a výchovy mládeže proti negativnímu působení pornografie, a to u trestného činu šíření pornografie podle § 205 tr. zák., trestného činu přechovávání dětské pornografie podle § 205a tr. zák. a trestného činu zneužití dítěte k výrobě pornografie podle § 205b tr. zák. Jmenované trestné činy spadaly pod hlavu pátou trestního zákona, mezi trestné činy hrubě narušující občanské soužití. Zvláštní případ představoval trestný čin obchodování s lidmi, protože ustanovení § 232 tr. zák. se skládalo ze dvou samostatných skutkových podstat, z nichž ta první pokrývala zvýšenou ochranu osob mladších osmnácti let (individuálním objektem byla osobní svoboda dětí v širokém slova smyslu).

To, že čin byl spáchán vůči osobě mladší patnácti let (respektive osobě mladší osmnácti let), byl jeden z případů zakládající kvalifikační důvod pro použití vyšší trestní sazby. Vyšší typová nebezpečnost tady záležela v předmětu útoku. Bylo nutné odlišit objekt ochrany od předmětu útoku, jímž se rozuměly konkrétní předměty vůči nimž čin bezprostředně směřoval. Osoba mladší osmnácti let (osoba mladší patnácti let)

---

²¹⁶ NOVOTNÝ, O. et al. *Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část. 2.* přepracované vydání. Praha : Eurolex Bohemia, 1995. s. 121.

vystupovala jednak jako zacílení individuálního objektu trestného činu, jednak jako předmět útoku.

Spáchání činu vůči osobě mladší patnácti let bylo okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby u těchto skutkových podstat trestných činů: § 187 odst. 3 písm. b) tr. zák., § 204 odst. 4 tr. zák., § 219 písm. e) tr. zák., § 233 odst. 2 písm. b) tr. zák., § 241 odst. 3 písm. b) tr. zák. Spáchání činu vůči osobě mladší osmnácti let vystupovalo jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby v následujících skutkových podstatách trestných činů: § 187 odst. 2 písm. b) tr. zák., § 188 odst. 2 písm. b) tr. zák., § 188a odst. 2 písm. a) tr. zák., § 204 odst. 3 písm. c) tr. zák., § 230 odst. 2 tr. zák., § 234a odst. 2 písm. b) tr. zák. a § 241 odst. 2 tr. zák.

Pojem „dítě“ byl zmíněn v rámci skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou podle § 220 tr. zák. Individuálním objektem byl život novorozeného dítěte. Dále jsme se s ním setkali u trestného činu genocidium podle § 259 odst. 1 písm. b), c) tr. zák. a u trestného činu válečné krutosti podle § 263 odst. 2 písm. a) tr. zák., u něhož byl užít jako součást popisu objektivní stránky.

Také v obecné části trestního zákona byly obsaženy instituty, které stanovily právní relevance v případě, že byl trestný čin spáchán vůči osobě mladší patnácti let (osoby mladší osmnácti let). Pokud spáchání trestného činu vůči osobě mladší osmnácti let vystupovalo jako znak základní skutkové podstaty trestného činu, pak bylo nezbytné aplikovat pravidlo zakotvené v ustanovení § 3 odst. 3 tr. zák., a sice, že k trestnosti je třeba úmyslného zavinění, pokud trestní zákon výslovně nestanoví, že postačí zavinění z nedbalosti. Z demonstrativního výčtu přitěžujících okolností v trestním zákoně se podávalo, že spáchání trestného činu ke škodě osoby mladší patnácti let bylo přitěžující okolností ve smyslu § 34 odst. písm. d) tr. zák. Důvodem vedoucím k zakotvení této přitěžující okolnosti bylo, že tato okolnost pachatelé přitěžovala, neboť jím spáchaný trestný čin představoval škodlivé následky pro osoby určitým způsobem znevýhodněné, méně způsobilé či vůbec nezpůsobilé bránit se trestnému činu a jeho následkům, přičemž tyto osoby byly obětí pachatelova trestného činu.²¹⁷ Vzhledem k tomu, že přitěžující okolnosti, stejně jako okolnosti polehčující byly v zákoně vypočteny pouze příkladmo, nebyla vyloučena možnost, aby soud přihlédl také k jiným okolnostem, které měly vliv na společenskou nebezpečnost činu nebo jeho pachatele. Tedy i k jiné přitěžující okolnosti, která se vázala ke kategorii mládeže. Pokud šlo o okolnost přitěžující v trestním zákoně výslovně neuvedenou a pokud tato okolnost nebyla znakem trestného činu, přihlédl k ní soud v rámci stanovení druhu a výměry trestu při soudcovské individualizaci trestu.

---

²¹⁷ ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář*. I. díl. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004. s. 285.

Obdobně bylo možné uvažovat ve vztahu k (obecným) přitěžujícím okolnostem v trestním zákoně výslovně uvedeným, kupříkladu o okolnosti spáchání činu vůči osobě mladší osmnácti let jakožto alternativy ke spáchání trestného činu vůči osobě mladší patnácti let, v zákoně již explicitně uvedené. Bylo nutné respektovat zásadu „*ne bis in idem*“ z hlediska trestního práva hmotného, že k okolnosti, která je zákonným znakem trestného činu nejde přihlídnout jako k okolnosti polehčující nebo přitěžující nebo k okolnosti, která podmiňovala použití vyšší trestní sazby (§ 31 odst. 3 tr. zák.). Z takto vyjádřené zásady vyplýval zákaz dvojího přičítání téže okolnosti k tíži nebo ve prospěch pachatele. Dosah zásady „*ne bis in idem*“ se omezoval pouze na jednu a tutéž skutečnost existující v intenzitě minimálně potřebné k naplnění určitého znaku skutkové podstaty.²¹⁸

Skutečnost, že trestný čin byl spáchán vůči osobě mladší osmnácti let, mohla zakládat použití vyšší trestní sazby, respektive kvalifikované skutkové podstaty. Totéž platilo, pokud byl trestný čin spáchán vůči osobě mladší patnácti let. V těchto případech se jednalo o jinou skutečnost ve smyslu § 6 písm. b) tr. zák. K této okolnosti se přihlídklo i tehdy, jestliže o ní pachatele nevěděl, ač o ní vzhledem k okolnostem a ke svým poměrům vědět měl a mohl, vyjímaje případy, kdy tento zákon vyžadoval, aby o ní pachatele věděl.²¹⁹

Dne 21. 7. 2004 byl Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky předložen vládní návrh nového trestního kodexu. Avšak Poslanecká sněmovna tento návrh nakonec v hlasování po zamítnutí Senátem nepřijala.²²⁰ Ochrana mládeže zakotvená v hlavě čtvrté zamítnutého trestního zákoníku se po věcné stránce blížila reglementaci obsažené v trestním zákoně z roku 1961, což připouštěla i sama důvodová zpráva. Uvažovalo se o následujících soudně trestných deliktech: trestný čin dvojího manželství (§ 167), trestný čin opuštění dítěte nebo svěřené osoby (§ 168), trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 169), trestný čin týrání svěřené osoby (§ 171), trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 172), trestný čin únosu dítěte a osoby stížená duševní poruchou (§ 173), trestný čin ohrožování výchovy dětí (§ 174), trestný čin svádění k pohlavnímu styku (§ 175), trestný čin podávání alkoholických nápojů dětem (§ 177) a trestný čin podávání anabolických látek dětem (§ 178). Ze systematického hlediska byly trestné činy proti rodině a dětem předsunuty vpřed a zařazeny za trestné činy proti životu a zdraví, trestné činy proti svobodě a právům na ochraně osobnosti, soukromí a listovního

---

²¹⁸ KRATOCHVÍL, V. et al. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2002. s. 413.

²¹⁹ Náhled na aplikaci kvalifikované skutkové podstaty v případě, že čin byl spáchán vůči osobě mladší patnácti let přineslo rozhodnutí č. 20/1978 Sb. rozh. trest.

²²⁰ K procesu schvalování trestního zákoníku ŠÁMAL, P. *Osnova trestního zákoníku 2004 – 2006*. Praha : C. H. Beck, 2006.

tajemství a trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Název této hlavy byl mírně upraven, neboť místo pojmu „mládež“ se počítalo s pojmem „děti“. Také se měnilo označení vybraných skutkových podstat trestných činů, nicméně po obsahové stránce byla v podstatě „kopírována“ předcházející úprava.

4. 3 Dílčí závěr

Útoky proti mládeži se vyznačují různou mírou závažnosti a podle toho na ně musí reagovat právo. To je nástrojem vědomého regulování a kontroly společenských vztahů – vymezuje prostor pro chování lidí v pozitivním i negativním smyslu. Zacházení s dětmi reflektovalo jejich nerovné postavení ve společnosti a neukončenou socializaci. V současnosti děti vystupují nejen jako pasivní objekty právní ochrany, nýbrž také jako subjekty práv, poněvadž jsou jim zaručena práva na rozvoj a práva vyjadřovat svůj názor ve všech záležitostech, které se jich týkají.

Intervence trestního práva je bezprostředně spojována s intenzivními, někdy až s fatálními zásahy do individuálních a skupinových zájmů. V případě kriminality páchané na mládeži jde nejvíce o zásahy do vztahů uvnitř rodiny a osobitých entit, jakými jsou vrstevnické party, školní třídy, sportovní skupiny, umělecké soubory atd. Stěžejním bodem trestněprávní ochrany je, že se mládeži přiznává i v případech, kde s ní tyto osoby nesouhlasí. Objevuje se tady subjektivní ambivalence v tom, že z pohledu mládeže mohou být některá protiprávní jednání vůči ní namířená vnímána jako akceptovatelná, vítaná anebo dokonce jí samotnou iniciovaná.

Trestněprávní ochranu mládeže je třeba chápat jako ochranu mládeže v hmotněprávním aspektu, kdy předmětem útoku je fyzická osoba mladší osmnácti let. Nezahrnuje procesní normy upravující specifika právního postavení mládeže v trestním řízení, a to ani jako osob poškozených (například zákonné zastoupení nezletilého dítěte), stejně tak ne normy trestního práva hmotného stanovené jako výraz specifického přístupu k subjektu trestného činu. Pokud bychom měli na mysli takto široce koncipovanou ochranu mládeže, nabízí se přiléhavější pojmenování, a sice: ochrana mládeže v trestním právu.

Trestněprávní ochranu mládeže však nelze redukovat pouze na trestné činy proti rodině a mládeži (dětem) dle zvláštní hlavy trestního kodexu. Nepochybně sem patří také další trestné činy, u nichž individuální objekt spočívá v ochraně mládeže, taktéž trestné činy, u nichž spáchání činu vůči osobě mladší osmnácti let (osobě mladší patnácti let) je okolností zakládající použití vyšší trestní sazby (kvalifikované skutkové podstaty), a instituty obecné části trestního kodexu, které stanoví právní relevance v případě, že je

trestný čin spáchan vŕči osobě mladší osmnácti let (osobě mladší patnácti let). To platí jak pro předcházející trestní zákony, tak pro nový trestní zákoník účinný od 1. 1. 2010.

Už zákon č. 117/1852 z. ř., o zločinech, přečinech a přestupcích, obsahoval některá ustanovení, která se vztahovala k trestněprávní ochraně mládeže. Svěbytná skupina trestných činů proti rodině a mládeži se objevila až v trestním zákoně z roku 1950 a byla prosazena i v trestní zákoně z roku 1961. Současný trestní zákoník vychází ze staršího vládního návrhu trestního kodexu, který byl Parlamentu České republiky předložen v roce 2004 a který byl o dva roky později zamítnut. Sama osnova trestního kodexu byla po odborné (a politické) diskusi upravována.

5 Ochrana mládeže v mezinárodních dokumentech

5. 1 Východiska ochrany mládeže v mezinárodním prostředí

Na počátku dvacátého století zesílila myšlenka prosadit v právních systémech takové záruky, aby důkladněji chránily život dětí a zlepšily jejich postavení ve společnosti. Kořeny mezinárodní ochrany práv dětí sahají do první dekády minulého století a úzce souvisejí s činností tehdy vznikajících mezivládních organizací. Práva přiznaná dětem byla velkou výzvou k odpovědnosti vůči dětství a byla spojována s lidskými právy tzv. druhé generace.²²¹ Jednalo se o vyšší vývojový stupeň lidských práv označovaných přívlastkem programová pro podmíněnost sociálními, ekonomickými a politickými faktory a možnostmi toho kterého státu.

První smlouvy uzavřené na poli mezinárodní ochrany dětí usilovaly o potlačení obchodu s dětmi (Mezinárodní úmluva o potlačování obchodu s děvčaty z roku 1920, Mezinárodní úmluva o potírání obchodu s ženami a dětmi z roku 1921). Mezinárodní smlouvy sjednané na půdě Mezinárodní organizace práce se zase vyznačovaly úsilím o omezení hospodářského vykořisťování dětí.²²² Ovšem teprve širší a intenzivnější sdružování států do mezinárodních organizací probudilo vážný zájem o celkové zlepšení ochrany dětí. Za mezník jejího vývoje je považován rok 1926, kdy byla přijata Deklarace práv dítěte, jež se stala osnovou a prvním programem rodičího se systému mezinárodní ochrany práv dítěte.²²³ Ukládala povinnost vytvořit podmínky pro uspokojivou péči o zdraví dětí, jejich všestranný rozvoj a ochranu před některými rizikovými faktory (zejména před týráním, zneužíváním a zanedbáváním).²²⁴

Snaha vyvarovat se opakování systematického a hromadného porušování lidských práv po druhé světové válce nakonec vyústila v přijetí Všeobecné deklarace lidských práv (1948), která práva jedince pojala v celistvosti, aniž by opomenula status dítěte.²²⁵ Ačkoli Všeobecná deklarace lidských práv nebyla koncipována jako právně závazný dokument, jsou v ní obsaženy obecné principy mezinárodního standardu lidských práv, který požívá

---

²²¹ KOGANOVÁ, V. et al. *Lidské práva a slobody v demokratickej spoločnosti*. Bratislava : Ekonóm, 2001. s. 26. Dále HANUŠ, J. et al. *Lidská práva. Nárok na obecnou platnost a kulturní diferenciaci*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001.

²²² JÍLEK, D. Stručná geneze mezinárodní ochrany dítěte. *Právník*. 1990, č. 4, s. 365.

²²³ Tamtéž, s. 365.

²²⁴ Už v polovině 19. století vzniklo celosvětové hnutí „*The Children's Rights Movement*“ zaměřené na boj proti dětské práci. Děti byly brzy včleňovány do pracovního a sociálního života rodiny a společenské vrstvy, k níž náležely, takže i časně přecházely do rolí dospělých. Srov. HEJLOVÁ, H. Rozumíme právům dítěte ve škole? *Komenský*. 2004, č. 11, s. 20. Také lze upozornit na polského humanistu a pedagoga Janusz Korczaka, jemuž se dostalo mezinárodního uznání díky progresivnímu přístupu k výchově dětí, formulovaném v publikacích „*Jak kochać dziecko, Dziecko w rodzinie*“ (1919) a „*Prawo dziecka do szacunku*“ (1929).

²²⁵ JÍLEK, D. Stručná geneze mezinárodní ochrany dítěte. *Právník*. 1990, č. 4, s. 366.

vysoké autority a který vyústil v přijetí dalších mezinárodních dokumentů (původní myšlenka její transformace do závazné konvence nenašla podporu). Zakotvila elementární normy určující osobní, politické, sociálně-ekonomické a duchovně-kulturní postavení člověka.²²⁶ Rodinu vymezila jako přirozenou a základní jednotku společnosti, která má nárok na ochranu ze strany společnosti a státu. Mateřství a dětství mají dle deklarace nárok na zvláštní péči a pomoc. Všechny děti, ať manželské či nemanželské, mají požívat stejné sociální ochrany.

Silně pocíťovaná potřeba nápravy životních podmínek dětí si vynutila zřízení Dětského fondu Organizace spojených národů (UNICEF). Vznikl na počátku padesátých let minulého století, aby se jeho aktivity soustředily na rozsáhlou praktickou činnost ve prospěch dětí ohrožených epidemiemi, hladomory, válečnými konflikty a přírodními katastrofami. V roce 1959 pak Valné shromáždění Organizace spojených národů přijalo Deklaraci práv dítěte s deseti zásadami práv dítěte.

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (1950) zakotvila regionální katalog lidských práv a svobod, a to s významným systémem ochrany, který je označován za nejefektivnější na světě. Práva vztahující se k ochraně dětí byla zakomponována do oblasti posilování plurality a tolerance společnosti (práva na respektování rodinného a soukromého života). Evropský soud pro lidská práva, jemuž náleží rozhodování o právech z úmluvy vyplývajících, poskytl za dobu svého působení nepřehledné množství rozhodnutí, která se stala důležitými zdroji výkladu norem národních právních řádů. Vzpomeňme judikaturu věnovanou ochraně rodinného života, vztahům mezi rodiči a nezletilými dětmi, umisťování dětí do výchovných ústavů, určování otcovství apod.

Na katalog lidských práv a základních svobod Všeobecné deklarace lidských práv navázal Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1966) a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (1966). Podle prvního dokumentu má každé dítě právo bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, národnostního nebo sociálního původu, majetku nebo rodu na takovou ochranu, která mu přísluší s ohledem na postavení nezletilce, ze strany jeho rodiny, společnosti a státu. Každé dítě je registrováno okamžitě po narození a má právo na státní příslušnost. Kontrola dodržování uvedených práv je svěřena Výboru pro lidská práva. Smluvní strany Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech uznaly, že nejširší možná ochrana a pomoc by měla být poskytnuta rodině, která je přirozenou a základní jednotkou společnosti, zvláště k jejímu založení a po dobu, kdy

---

²²⁶ KLÍMA, K. *Teorie veřejné moci (vládnutí)*. Praha : ASPI, 2003. s. 253.

odpovídá za péči a výchovu nezletilých dětí. Zvláštní ochrana má být poskytována matkám v průběhu přiměřeného období před a po narození dítěte. Během tohoto období by pracujícím matkám měla být poskytnuta placená dovolená nebo dovolená s odpovídajícími požitky ze sociálního zabezpečení. Prosazena má být ochrana a pomoc všem dětem a mládeži bez jakékoli diskriminace na základě rodinného původu nebo jiných podmínek. Děti a mládež mají být pod ochranou před hospodářským a sociálním vykořisťováním. Jejich zaměstnávání prací, která škodí jejich morálce nebo zdraví nebo je nebezpečná jejich životu, nebo brzdí jejich normální vývoj, má být trestné podle zákona. Státy by měly stanovit věkovou hranici, pod kterou dětská námezdní práce má být zakázána a trestána. Ústředním orgánem zodpovědným za uskutečňování těchto práv je Hospodářská a sociální rada Organizace spojených národů. Přijetím shora citovaných paktů byl potvrzen univerzální charakter lidských práv a svobod, dříve formulovaných jen v právně nezávazných dokumentech. Avšak zatímco ustanovení Mezinárodního paktu o občanských a politických právech patří do kategorie tzv. tvrdých norem (*hard law*), ustanovení Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech mají charakter tzv. měkkého práva (*soft law*).²²⁷

Ochraně dětí byla věnována pozornost již od samého vzniku Organizace spojených národů, nicméně požadavek její komplexní úpravy dosáhl naplnění až koncem 80. let minulého století, a to přijetím Úmluvy o právech dítěte (1989). Ve všech opatřeních Úmluvy je sledován nejlepší zájem dítěte, který má být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí. Úmluva zavazuje všechny smluvní státy, aby přijaly opatření, jež učiní soulad vnitrostátních právních předpisů s ustanoveními tohoto dokumentu. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, se zavazují respektovat a zabezpečit uvedená práva každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů nebo zákonných zástupců. Dítě má být chráněno před všemi formami diskriminace nebo trestání, které vyplývají z postavení, činnosti, vyjádřených názorů nebo přesvědčení jeho rodičů, zákonných zástupců anebo členů rodiny. Koncepce Úmluvy o právech dítěte je postavena na „měkkých“ formulacích, čímž je smluvním stranám poskytnut poměrně široký prostor pro jejich výklad. Za účelem zjišťování pokroku dosaženého smluvními stranami při plnění jejich závazků byl ustanoven Výbor pro práva dítěte. Smluvní strany jsou povinny

---

²²⁷ Ustanovení „soft law“ nejsou stanovena jako povinnosti, nýbrž jako závazky respektovat a chránit určité hodnoty. ZEMANOVÁ, Š. et al. *Lidská dimenze mezinárodní politiky*. Praha : Oeconomica – nakladatelství VŠE. 2004. s. 64.

tomuto výboru (prostřednictvím generálního tajemníka Organizace spojených národů) předkládat zprávy o opatřeních přijatých k uvedení práv uznaných v Úmluvě v život a pokroku, kterého bylo při užívání těchto práv dosaženo. Úmluvu o právech dítěte ratifikovaly všechny členské státy Organizace spojených národů, vyjma Spojených států amerických²²⁸ a Somálska.²²⁹

5. 2 Komerční sexuální zneužívání dětí z pohledu mezinárodních dokumentů

5. 2. 1 Komerční sexuální zneužívání dětí a jeho charakteristika

Komerční sexuální zneužívání dětí bylo v minulosti tématem značně tabuizovaným. Tento fakt nelze vysvětlit ani tak předpojatou nevšímavostí k tomuto problému, jako spíše senzitivním přístupem k patologickým otázkám lidské sexuality. Vzhledem k tomu, že se postupně začaly stále zřetelněji rozvíjet co do hloubky i šíře odborné analýzy o zneužívaných dětech, odkryl se také dílčí aspekt této oblasti – komerční sexuální zneužívání dětí. Úprava této problematiky v mezinárodních dokumentech²³⁰ zvýrazňuje konsens při nalézání společných východisek a promítá se do právních řádů jednotlivých států.

Počátek vědeckého zkoumání předmětné materie se zasazuje do 50. let minulého století, přičemž tato oblast se zprvu pojmenovávala jako tzv. neúrazová poranění. Obširnější analýzy, datované přibližně o desetiletí později, přinesly identifikaci syndromu týraného dítěte „*Battered Child Syndrome*“ (BCS), kterým se rozuměla zranění vyvolaná u dětí jakožto důsledek fyzického zneužívání obvykle způsobeného dospělou osobou v pozici vychovatele.²³¹ Poté byl experty popsán syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, jinak známý pod označením „*Child Abuse and Neglect*“ (CAN). V tuzemsku se vžila definice tohoto syndromu od Dunovského, Dytricha a Matějčka. Jde o jakékoliv nenáhodné, preventabilní, vědomé (případně i nevědomé) jednání rodiče,

---

²²⁸ Důvodem byl nesouhlas se zákazem výkonu trestu smrti na osobách mladších osmnácti let. Jen v období 1990–2005 byly popraveny dvě desítky těchto osob.

²²⁹ Některé státy, které ačkoli jsou signatáři Úmluvy o právech dítěte, umožňují vykonávat trest smrti i na osobách mladších osmnácti let. V roce 2007 jich bylo popraveno osm v Íránu, jeden v Saúdské Arábii a jeden v Jemenu. V roce 2008 byl trest smrti vykonán na osmi nezletilých v Íránu, dalších nejméně sto čtyřicet na něj čekalo v celách smrti. [cit. 2010-04-01]. Dostupné z: <<http://www.amnesty.cz/zpravy/Svetovy-den-proti-trestu-smrti-zastavte-popravy-nezletilych/>>.

²³⁰ Pojem „mezinárodní dokumenty“ zde zahrnuje jak mezinárodní dokumenty právně závazné povahy (včetně právních aktů Evropské unie), tak právně nezávazné dokumenty. Jde o dokumenty Organizace spojených národů, Rady Evropy a Evropské unie.

²³¹ TENERELLI, J. *Battered child syndrome* [online]. Gale Encyclopedia of Medicine. [cit. 2009-12-06]. Dostupné z: <<http://www.healthatoz.com>>.

vychovatele anebo jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a které poškozují tělesný, duševní a i společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt.²³² S ohledem na popis dílčích forem syndromu CAN došlo k vydělení sexuálního zneužívání dítěte, které bylo nazváno jako „*Child Sexual Abuse*“ (CSA). Sexuální zneužívání dítěte tedy představuje podmnožinu syndromu CAN, ovšem je možné jej chápat i jako jeden z jeho gradujících projevů. Co se týče klasifikace sexuálního zneužívání dítěte, rozlišuje se (vedle kontaktního a nekontaktního) komerční a nekomerční zneužívání. Z rozboru komerčního sexuálního zneužívání dětí – „*Commercial Sexual Exploitation of Children*“ (CSEC) vyplývá, že kritérium profilující sexuální zneužívání jako komerční spočívá v přidání ziskového motivu. Výraz „*exploitation*“ znamená „vykořisťování“, v našich podmínkách se přikláníme k výstižnějšímu termínu „zneužívání“ (angl. „*abuse*“).

Existuje řada definic sexuálního zneužívání. Základní charakteristiku sexuálního zneužívání dítěte podala Zdravotnická komise Rady Evropy v roce 1992. Jedná se o nevhodné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, aktivitě nebo chování, jež zahrnuje jakékoliv sexuální dotýkání, osahávání, soulož nebo vykořisťování kýmkoliv, kdo má dítě v péči nebo kdo takto dítě využívá. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, profesionální či dobrovolnický pracovník.²³³ Stran komerčního sexuálního zneužívání dětí jsou akceptovány závěry I. Světového kongresu proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí, který se konal ve Stockholmu ve dnech 27. až 31. 8. 1996. Uvedený jev byl vymezen jako použití dítěte pro sexuální účely výměnou za peníze nebo za odměnu v naturálních mezi dítětem, zákazníkem, prostředníkem nebo agentem a jinými, kdo vydělávají na obchodu s dětmi pro tyto účely.

5. 2. 2 Komerční sexuální zneužívání dětí v dokumentech Organizace spojených národů

Organizace spojených národů je celosvětová mezinárodní organizace, založená v roce 1945 a nadaná všeobecnou kompetentností, s přidruženými mezinárodními odbornými organizacemi, z nichž každá má zvláštní kompetenci.²³⁴ Ochrana dětí – včetně oblasti komerčního sexuálního zneužívání dětí – navazuje na požadavek zajištění základních lidských práv na speciálních úsecích (pracovní podmínky, ochrana menšin), které se

---

²³² DUNOVSKÝ, J., DYTRICH, Z., MATEJČEK, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha : Grada Publishing, 1998, s. 24.

²³³ Tamtéž, dále srov. ZEZULOVÁ, J. Násilí vůči dítěti z pohledu trestního práva (2. část). *Právo a rodina*. 2000, č. 5, s. 10–13.

²³⁴ POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné. Zvláštní část*. 5. doplněné a rozšířené vydání. Praha : C. H. Beck, 2006. s. 287.

objevily po první světové válce. Zkoumaná problematika je v mezinárodních dokumentech Organizace spojených národů upravena jen zčásti, respektive je skrytá v dalších segmentech. Mezinárodní ochrana práv dítěte v normotvorné oblasti probíhala ve dvou rovinách. Jednak jsou práva dítěte obsažena v mezinárodních dokumentech upravujících rozsáhlejší okruh otázek (jsou zmíněna v souvislosti s úpravou práv určitých skupin osob) a jednak jsou práva dítěte zakotvena v mezinárodních dokumentech zaměřených výlučně na tuto oblast.

Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948 (*Universal Declaration of Human Rights*) představuje formulaci nezávazných postulátů. Naplnění ustanovení deklarace je závislé na vývojovém stupni každého státu, zda je schopen tato práva realizovat.²³⁵ Na problematiku komerčního sexuálního zneužívání dětí deklarace nedopadá přímo, nicméně vyzdvihnout lze myšlenku, od níž se garance ochrany dětí odvíjí. Je to článek 16 deklarace, který uvádí, že dětství požívá nároku na zvláštní péči a pomoc, přičemž všechny děti, ať už manželské či nemanželské, mají požívat stejné ochrany. Deklarace zakazuje kruté a nelidské zacházení. Ve smyslu článku 25 deklarace je zakotvena ochrana rodiny jakožto přirozené a základní jednotky společnosti. Přestože je Všeobecná deklarace lidských práv právně nezávazným dokumentem, její politická autorita je celosvětově přijímána a současný přístup k závazkům v deklaraci upraveným zakládá obyčejová pravidla.

Deklarace práv dítěte z roku 1959 (*Declaration of the Rights of the Child*) patří mezi právně nezávazné mezinárodní dokumenty, nicméně i v tomto případě je otevřeně proklamována shoda mezinárodního společenství na tam nastíněných otázkách. Deklarace byla schválena Valným shromážděním Organizace spojených národů, přičemž je sestavena z deseti zásad upravujících práva a povinnosti rodičů a dětí a mezinárodní ochranu lidských práv. Vyzvedává životní etapu dětství tím, že k jejímu naplnění musí být respektovány stanovené principy. Dochází k formulaci deseti zásad, které se vztahují k zákazu diskriminace, sociálnímu zabezpečení, vzdělání, výchově apod. Dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a právní ochranu před narozením i po něm. Rozhodná je především desátá zásada, podle které má být dítě chráněno před všemi formami nedbalosti, krutosti a vykořisťování a nesmí být předmětem obchodu v žádné podobě.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966 (*International Covenant on Civil and Political Rights*) se dovolává ideálu svobodné lidské bytosti. Zdůrazňuje nutnost vytvořit takové podmínky, v nichž každý bude moci požívat

---

²³⁵ DAVID, V., SLADKÝ, P., ZBOŘIL, F. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha : Linde Praha, 2005. s. 259.

občanských a politických práv (k právům hospodářským, sociálním a kulturním srov. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech). Tento pakt se posuzuje jako unifikační úmluva, dílem s funkcí kodifikace platné kogentní normativity ochrany lidských práv.²³⁶ Otázka komerčního zneužívání dětí je subsumována pod ponižující zacházení upravené v článku 7 paktu, z něhož vyplývá, že nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu. Ve smyslu článku 23 paktu má každé dítě bez jakékoli diskriminace podle rasy, pleti, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství nebo sociálního původu, majetku nebo rodu právo na takovou ochranu, která mu přísluší s ohledem na postavení nezletilce, ze strany jeho rodiny, společnosti a státu.

Úmluva o právech dítěte z roku 1989 (*Convention on the Rights of the Child*) tvoří fundament mezinárodně právní ochrany dítěte. Je založena na principu všestranné ochrany dětí, předkládá katalog práv dítěte a vyjadřuje obsahovou kontinuitu na Deklaraci práv dítěte z roku 1959. Navzdory velkému počtu států přistoupivších k této úmluvě (s odlišným kulturním a historickým pozadím) je respekt k jejím ustanovením společný kontinentálním i anglosaským úpravám.²³⁷ Úmluva zakotvuje povinnost státu, jakožto smluvní strany úmluvy, zasahovat ve prospěch dítěte, případně se zdržet nežádoucí intervence. Odlišně je chápáno postavení dítěte a dospělé osoby. Dítě vzhledem k větší zranitelnosti potřebuje mnohem větší ochranu a péči než dospělá osoba.²³⁸ Úmluva podává vymezení pojmu „dítě“, jímž se rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, který se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve. Za klíčový je třeba považovat článek 3 Úmluvy, který smluvním stranám ukládá povinnost zajistit a prosazovat nejlepší zájem dítěte. Tento požadavek se promítá do všech dalších ustanovení úmluvy. Představuje výchozí ideové pojetí, na němž je text Úmluvy stavěn. Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnymi orgány. Státy se dle Úmluvy zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž mají brát ohled na práva a povinnosti jejich rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činit pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření. Dále je státům uloženo zabezpečit, aby instituce, služby a zařízení odpovědná za péči a ochranu dětí odpovídaly standardům stanoveným kompetentními úřady, zejména

---

²³⁶ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha : Eurolex Bohemia, 2003. s. 395.

²³⁷ VÁLKOVÁ, H., VOŇKOVÁ, J., SOTOLÁŘ, A. Ohrožené děti a mladiství v současné a budoucí české právní úpravě. *Právní rozhledy*. 1998, č. 12, s. 603.

²³⁸ BAYEROVÁ, M. Právo dítěte na život. *Právo a rodina*. 2001, č. 6, s. 12.

v oblastech bezpečnosti a ochrany zdraví, počtu a vhodnosti personálu, jakož i kompetentnímu doзору.

Pakliže se detailněji zaměříme na komerční sexuální zneužívání dětí, vidíme, že tato materie spadá do kategorie závazků, které smluvním stranám ukládají aktivní povinnost. Ochrana dětí před sexuálním zneužíváním, ale i před jinými formami zneužívání, je upravena v článku 19 Úmluvy. Závazky smluvních stran plynoucí ze zmíněného ustanovení jsou vztaheny k situacím, v nichž jsou děti v péči rodičů, zákonných zástupců nebo jiných osob. To je odůvodnitelné systematickým začleněním citovaného článku do bloku, který pojednává o ochraně dítěte v rodinném prostředí. Ke komerčnímu sexuálnímu zneužívání se vztahují také povinnosti zakotvené v člancích 34 a 35 Úmluvy, které zahrnují ochranu před sexuálními útoky namířenými vůči dětem. Ačkoli nejsou vázány výlučně na komerční motiv, je takto vnímaný prospěch u většiny z nich zvýrazněn. Z dikce článku 34 Úmluvy vyplývá, že státy se zavazují chránit dítě před všemi formami sexuálního vykořisťování a sexuálního zneužívání. Stanovena jsou vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná mezinárodní opatření k zabránění: a) svádění nebo donucování dětí k jakékoli nezákonné sexuální činnosti, b) využívání dětí k prostituci nebo k jiným nezákonným sexuálním praktikám za účelem finančního obohacování, c) využívání dětí v pornografii a při výrobě pornografických materiálů za účelem finančního obohacování. Článek 35 Úmluvy stanoví povinnost přijmout opatření k zabránění únosů dětí, prodávání dětí a obchodování s nimi za jakýmkoli účelem a v jakékoli podobě. Za zmínku stojí i článek 36 Úmluvy, který poskytuje „zbytkovou“ ochranu dětem v oblastech v Úmluvě výslovně nevyjmenovaných. Konstatuje, že státy chrání děti před všemi ostatními formami vykořisťování, které jakýmkoli způsobem škodí blahu dítěte. Úmluva pamatuje též na případy, kdy je dítě v postavení oběti. Z ustanovení článku 39 Úmluvy vyplývá povinnost učinit opatření nezbytná k podpoře tělesného i duševního zotavení a sociální reintegraci dítěte, které je obětí jakékoli formy zanedbávání, využívání za účelem finančního obohacování nebo zneužívání a zacházení. Za účelem zjišťování stavu dosaženého smluvními stranami při plnění závazků v úmluvě obsažených se ustanovuje Výbor pro práva dítěte.

Za pozitivum Úmluvy o právech dítěte se považuje, že k ní přistoupil velký počet států, tudíž je dána silná akceptace zde přijatých závazků. Předpoklad takové smluvní účasti se však negativně odrazil v jejím znění. Formulace obsažené v jednotlivých ustanoveních Úmluvy a obraty tam použité jsou koncipovány příliš obecně, neurčitě a vágně.²³⁹ V textu převažují závazky zaměřené na výsledek, kdy je ponecháno na vůli

---

²³⁹ BAYEROVÁ, M. Obecná charakteristika Úmluvy o právech dítěte. *Právo a rodina*. 2000, č. 5, s. 9.

a uvážení jednotlivých smluvních stran, aby rozhodly, jaká opatření přijmou k realizaci úmluvy a její uvedení v život. Za nedostatečné se považují kontrolní mechanismy upravené v Úmluvě (srov. funkce Výboru pro práva dítěte, který není judiciálním orgánem). Zřejmá je zejména absence možnosti přijímat a projednávat individuální stížnosti před judiciálním orgánem. Uvedená zjištění vedou k závěru, že ačkoliv je Úmluva o právech dítěte právně závazným dokumentem, řadí se spíše do kategorie norem „soft law“. Přes úctyhodný počet smluvních států je její koncepce považována za nedostačenou, zvláště pokud jde o nepřesnosti práv a jejich slabou kontrolu. Opomíjí reálný kontext, v kterém se děti pohybují a v němž se vyskytují konflikty právního postavení dětí.²⁴⁰

Valné shromáždění Organizace spojených národů přijalo v roce 2000 dva opční protokoly k Úmluvě o právech dítěte. Pro účely našeho výkladu je významný Opční protokol týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie, jelikož rozvádí potírání sexuálního vykořisťování a sexuálního zneužívání dětí ve formách nastíněných Úmluvou. Prodejem dětí se tady rozumí úkon či transakce, při kterém kdokoli, jednotlivec nebo skupina, předá jinému dítě za úplatu či jinou protihodnotu. Dětská prostituce se chápe jako využívání dítěte ke sexuálním aktivitám za úplatu či jakoukoli jinou protihodnotu. Dětskou pornografií se míní jakékoli zobrazování dítěte libovolnými prostředky při skutečných nebo předstíraných zřejmých sexuálních aktivitách či jakékoli zobrazení pohlavních orgánů dítěte k prvotně sexuálním účelům. Z hlediska tvorby trestní politiky je důležitý článek 3 protokolu, který smluvním stranám ukládá závazek zajistit, aby trestní právo v plném rozsahu postihovalo alespoň stanovené činy, bez ohledu na to, zda jsou spáchány vnitrostátně či mezinárodně, jednotlivcem či organizovanou skupinou. Jde o prodej dětí, který zahrnuje nabízení, předávání či přijímání dítěte jakýmkoli prostředky za účelem sexuálního vykořisťování dítěte, přenosu orgánů dítěte za účelem zisku a zapojení dítěte do nucené práce. Za prodej dětí se považuje také nabízení, získávání, zprostředkování či poskytování dítěte k prostituci, jakož i výroba, distribuce, šíření, dovoz, vývoz, nabízení, prodej či držení dětské prostituce. Vymezení druhu a sazby trestů za tyto činy je v kompetenci každého státu. Protokolem je stanoven požadavek, aby trest odpovídal závažnosti vytykanému jednání pachatele. Určení jurisdikce za uvedené činy je upraveno v článku 4 protokolu.

---

²⁴⁰ SCHEU, H. CH. O smysluplnosti současné koncepce práv dětí. *Správní právo*. 2003, č. 5 – 6, s. 270.

5. 2. 3 Komerční sexuální zneužívání dětí v dokumentech Rady Evropy

Rada Evropy je regionální, mezivládní a mezinárodní organizace založená v roce 1949. Výstupem aktivit Rady Evropy jsou především úmluvy, doporučení a rezoluce. Ve vztahu k posledně dvěma jmenovaným je třeba uvést, že představují usnesení s povahou právně nezávazných dokumentů, které jsou adresovány pro členy této organizace. Rozlišuje se, zda jde o akt Výboru ministrů či Parlamentního shromáždění Rady Evropy (existují dva druhy těchto dokumentů).²⁴¹ Význam práv dětí a jejich ochrany proti násilí dokládá skutečnost, že toto téma bylo Radou Evropy určeno jako stěžejní na období let 2006 – 2008, a to na základě programu „Budujeme Evropu pro děti a s dětmi“.

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950 (*European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*) patří do evropského systému ochrany lidských práv, který představuje podrobnější a pokrokovější regionální úpravu této ochrany, než je poskytována univerzálními standardy přijatými v rámci Organizace spojených národů.²⁴² U sexuálního zneužívání je relevantní článek 3 úmluvy, podle něhož nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení. V souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva je přijímán názor, že rozdíl mezi jednotlivými formami takového zacházení spočívá v gradaci. Sexuální zneužívání se podřazuje pod ponižující zacházení. Zacházení jednotlivce se pokládá za ponižující tehdy, jestliže někdo danou osobu hrubě ponižuje před ostatními nebo ji nutí jednat proti vůli nebo přesvědčení.²⁴³

Doporučení Parlamentního shromáždění Rady Evropy 1065 (1987) o obchodování s dětmi a dalších formách vykořisťování dětí (*Recommendation on the Traffic in Children and other Forms of Child Exploitation*) vybízí členské státy k neprodlenému přijetí vyjmenovaných mezinárodních dokumentů. Za účelem zlepšení praxe v oblasti mezinárodních adopcí navrhuje vypracovat kodex chování a směrnic umožňující dohlížet na přeshraniční pohyb nezletilců bez doprovodu. Doporučení zdůrazňuje potřebu uskutečňovat mezinárodní adopce prostřednictvím kompetentních orgánů a agentur. Význam je přikládán informační politice jak obecně v oblasti dětských práv, tak speciálně ve vztahu k obchodu s dětmi a vykořisťování dětí pro práci. Doporučení požaduje adresovat informace na vychovatele a mládež a navrhuje ustanovit institut dětského ombudsmana.

---

²⁴¹ PROUZA, D. *Zásada ne bis in idem v českém trestním procesu*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. s. 15.

²⁴² POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné. Zvláštní část*. 5. doplněné a rozšířené vydání. Praha : C. H. Beck, 2006. s. 107.

²⁴³ ČAPEK, J. *Právní slovník evropské ochrany lidských práv*. Praha : Orac, 2002. s. 88.

Doporučení Parlamentního shromáždění Rady Evropy 1121 (1990) o právech dětí (*Recommendation on the Rights of Children*) představuje sumář dosavadních normotvorných aktivit na úseku mezinárodní ochrany dětí. Odkazuje zejména na Evropskou sociální chartu (1961), Evropskou úmluvu o adopcích dětí (1967), Úmluvu mezinárodní organizace práce o minimální věku k přijetí do zaměstnání (1980). Doporučení nastiňuje perspektivu přijetí dalších mezinárodních závazků týkajících se ochrany práv dětí.

Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy (91) 11 o sexuálním zneužívání, pornografii, prostituci a obchodu s dětmi a mladými dospělými (*Recommendation to Member States concerning Sexual Exploitation, Pornography and Prostitution of, and Trafficking in, Children and Young Adults*) vybízí členské státy ke zhodnocení jejich dosavadní legislativy a praxe, a to s ohledem na implementaci nových opatření, která navrhuje. Předkládaná opatření rozděluje do pěti skupin. Nejprve jsou vymezena všeobecná opatření, která se dělí na čtyři podskupiny: povědomí veřejnosti, výchova a informace, shromažďování a výměna informací, prevence, odhalování a pomoc, trestní právo a trestní řízení. Pokud jde o trestní právo, navrhuje zabezpečit práva a zájmy dětí a mladých dospělých, kteří se účastní trestního řízení. Zajištěna má být diskrétnost záznamů z řízení a přihlížet se má k právu na soukromí. Nezbytné je vyhnout se nežádoucí identifikaci dětí a mladých dospělých na základě jimi podaných informací. Doporučuje vytvořit náležité podmínky pro výslech dětí, které se staly oběťmi či svědky sexuálního zneužívání. Cílem je snížit traumatizující dopady výslechů a naopak zvýšit důvěryhodnost jejich tvrzení.

Přejdeme-li k obsahu opatření, která se týkají dětské pornografie, podporuje zejména: přijetí příslušných sankcí za výrobu a šíření pornografických materiálů zobrazujících děti, zavedení trestů za pouhé držení pornografických materiálů zobrazujících děti, zajištění mezinárodní spolupráce v rámci odhalování jednotlivců i organizací s aktivitami ve dvou a více státech, informování veřejnosti o problematice dětské prostituce a zajištění anonymity dětem, které jsou oběťmi. Co se týče opatření dotýkajících se prostituce dětí a mladých dospělých (na rozdíl od pornografie je kategorie chráněných osob rozšířena též na osoby starší – tzv. mladé dospělé), klade důraz na: zvýšení materiálních a lidských prostředků ve službách sociální péče a v policii, podporu vzniku mobilních jednotek pro dohlížení a navázání kontaktu s ohroženými dětmi, asistenci k návratu do rodin či nasměrování dětí na agentury péče o zdraví a výchovné a vzdělávací instituce. Opatření sledují zájem na ztotožnění a postihu osob podporujících prostituci dětí a mladých dospělých a těch osob, které z této prostituce mají zisk. Cílem je odradit cestovní agentury z propagování sexuální turistiky. Vůči dětem postižených

prostitucí mají být uplatňovány preventivní a reintegrační programy. Pokud jde o obchodování s dětmi a s mladými dospělými, je navrhován dohled nad aktivitami umělců, manželských a adopčních agentur, aby se zamezilo možnosti zneužit jejich činnosti k prostituci či jiným formám sexuálního zneužívání. Dohled má být zvýšen nad aktivitou imigračních úřadů a policií. Předmětné doporučení stanoví priority ve sféře výzkumu, zvláště pokud jde o poznání povahy různých forem sexuálního zneužívání, hodnocení systému trestní justice a hledání souvislostí sexuálního zneužívání s dalšími problémovými jevy.

Rezoluce Parlamentního shromáždění Rady Evropy 1099 (1996) o sexuálnímu zneužívání dětí (*Resolution on the Sexual Exploitation of Children*) odkazuje na Akční plán I. Světového kongresu proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí (1996) a na dřívější doporučení Rady Evropy. Rezoluce vybízí k přijetí informačních programů a preventivních a trestních opatření. Předkládá možnost zřízovat dětské komisaře (ombudsmany), nebo vytvořit jiné vhodné struktury. V oblasti trestních opatření jsou stanoveny požadavky na trestné činy, aby zahrnovaly postih: a) držení pornografického materiálů (například video záznamů, písemností a fotografií) zobrazujících děti, b) výrobu, dopravu a šíření pornografických materiálů zobrazujících nezletilce, c) vysílání a nahrávání pornografických výjevů nezletilců. Rezoluce předpokládá, že všechny sexuální trestné činy proti dětem budou kvalifikovány jako závažné trestné činy. Za žádných okolností by neměly spadat do kategorie bagatelních deliktů. Mělo by dojít k harmonizaci zacházení s pachateli trestných činů (útoků), zvláště se zřetelem na podmíněné propuštění, psychologické šetření a sociální monitoring. Rezoluce zakotvuje princip, podle něhož děti mladší patnácti let nemohou dát souhlas k sexuálnímu vztahu s dospělou osobou. Sdružením a nevládním organizacím má být umožněna účast na ochraně sexuálně zneužívaných dětí. Samostatná část rezoluce je věnována sexuální turistice. Za tímto účelem mají členské státy přijmout trestní a administrativní opatření uplatnitelná vůči cestovním agenturám a cestovním kancelářím (odnětí licence, pokuty apod.).

Doporučení Parlamentního shromáždění Rady Evropy 1371 (1998) o zneužívaných a zanedbávaných dětech (*Recommendation Abuse and Neglect of Children*) vyzývá k prosazení ochrany před specifickými nebezpečnými jevy, které se týkají dětí. Zdůrazňuje právní a sociální ochranu před pedofilií, zneužíváním k pornografii, prostitucí, incestem, nevhodným trestním řízením, opakováním trestných činů sexuálního násilí, nezákonnou sterilizací, násilím, sebepoškozováním, odmítáním nezbytné péče a podvodným jednáním za účelem adopce. Doporučení podává návrhy opatření k výše uvedeným jevům, které formují podstatu zneužívání a zanedbávání dětí.

U dětské prostituce je navrhována legislativa, podle které prostituce s osobou mladší patnácti let má vždy zakládat právní kvalifikaci znásilnění, nebo sexuálního zneužívání, a to i v případě poskytnutí odměny za takovou aktivitu. Dítě totiž nemůže být považováno za subjekt, který je způsobilý dát souhlas k takovému jednání. Doporučení navrhuje pořádat konference za účasti států, jež jsou známy sexuální turistikou. Sexuální turistika rezultuje v lidské a sociální ztráty, šíření pohlavních nemocí a nárůst kriminality. Vymezeny mají být sankce pro zákazníky prostituce a jiné osoby, které podporují dětskou prostituci a které prostřednictvím této prostituce získávají finanční prostředky. Doporučení vybízí k řešení chudoby, což je faktor podílející se na vzniku dětské prostituce. Pozornost se má zaměřit na vzdělávání a péči o děti, zvláště pokud jde o dívky, které jsou tradičním objektem sociální diskriminace. Organizována má být mezinárodní justiční a policejní spolupráce a nesmí se zapomínat na podporu výměny informací.

Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy (2001) 16 o ochraně dětí před sexuálním zneužíváním (*Recommendation on the Protection of Children Against Sexual Exploitation*) sleduje ochranu blahobytu a zájmu dítěte. Život dítěte by neměl být poznamenán sexuálním zneužíváním, násilím a vykořisťováním.

Rezoluce Parlamentního shromáždění Rady Evropy 1307 (2002) o sexuálním zneužívání dětí: Nulová tolerance (*Resolution about the Sexual Exploitation of Children: Zero Tolerance*). Sexuální zneužívání dětí prostřednictvím obchodování, prostituce a dětské pornografie označuje za nebezpečné, neboť nezná hranic zeměpisných, kulturních ani sociálních. Problém sexuálního zneužívání dětí se stal nebezpečnější od okamžiku, kdy začal být jako médium využíván internet, a to v důsledku zvýšení počtu uživatelů, jejich anonymitě a využívání získaných kontaktů. Státy by měly zaujmout postoj nulové tolerance k zločinům páchaným na dětech, a to tak, že zavedou proaktivní strategii: a) která umožňuje, aby žádný zločin nebo pokus o něj nezůstal nepotrestán, b) která věnuje zvýšenou pozornost právům a stanoviskům dětských obětí a která se snaží aktivně nalézt a identifikovat oběti, aby se jim dostalo spravedlnosti a řádného odškodnění, c) která usiluje o uvěznění pachatelů, aniž by jim byla dána možnost vyhnout se spravedlnosti a která uplatňuje tresty dostatečně přísné ve vztahu ke spáchanému zločinu, d) která využívá veškeré prostředky, aby zabránila dalším trestným činům, včetně nucené léčby pachatelů trestných činů a zákazu činnosti usvědčených pachatelů, jež by jim umožňovala kontakt s dětmi. Další skupina opatření směřuje k: a) potírání sexuálního zneužívání dětí prostřednictvím povinnosti hlásit sexuální trestné činy a zneužívání dětí, b) vytvoření bezplatných a dostupných pohotovostních telefonních linek, c) poskytování pomoci, zejména finanční povahy, těm nevládním organizacím, které jsou činné na tomto poli, aby jim pomohly předávat informace, jež mají poskytovat

preventivní služby dětem a jejich rodičům, zejména pokud jde o využití nových technologií, například internetu. Rezoluce apeluje i na mezinárodní spolupráci prováděnou v součinnosti s Europolem.

Relevantní jsou také závěry XXVIII. konference ministrů spravedlnosti, která se konala za účasti čtyřiceti sedmi zástupců členských států Rady Evropy ve dnech 25. a 26. 10. 2007 na ostrově Lanzarote ve Španělsku. Na této konferenci se hledala řešení migrace a ochrany žadatelů o azyl a byla zde otevřena k podpisu Úmluva o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a sexuálním zneužíváním (*Convention on the Protection of Children Against Sexual Exploitation and Sexual Abuse*). Tato úmluva zdůrazňuje prevenci a boj proti sexuálnímu vykořisťování a sexuálnímu zneužívání, ochranu práv dětí jakožto obětí sexuálního vykořisťování a sexuálního zneužívání a podporu národní a mezinárodní spolupráce před sexuálním vykořisťováním a sexuálním zneužíváním. Ochrana dětí je rozdělena do devíti hlav nazvaných jako: preventivní opatření, ochranná opatření a pomoc obětem, intervenční programy a opatření, trestní právo hmotné, vyšetřování, stíhání a právo procesní, mezinárodní spolupráce, zaznamenávání informací a jejich zálohování, mechanismus monitoringu a vztahy k dalším mezinárodním instrumentům. Hlava šestá úmluvy, která pojednává o trestním právu hmotném, stanoví závazek přijmout legislativní a jiná opatření vedoucí ke kriminalizaci vybraných úmyslných činů. Formuluje šest trestných činů, které tvoří jádro sexuálního vykořisťování a zneužívání dětí. Jedná se o: sexuální zneužívání, útoky týkající se dětské prostituce, útoky týkající se účasti na dětské pornografii, nezákonnost dětí, navádění dětí k sexuálním aktivitám. Sexuální zneužívání zahrnuje sexuální aktivity s dítětem, které v souladu s příslušnými ustanoveními národního právního řádu nedosáhlo zákonného věku k sexuální aktivitě. Pro účely tohoto článku má každá ze smluvních stran úmluvy právo určit věk, od kterého jsou sexuální aktivity s dítětem zakázány. Za sexuální zneužívání se považují i případy sexuálních aktivit s dítětem, které k nim bylo donuceno násilím nebo výhrůžkou anebo pod vlivem důvěry, postavení či vlivu na dítě, jakož i v důsledku bezbrannosti dítěte, zejména z důvodu duševní a fyzické nezpůsobilosti či závislosti. Co se týče trestněprávního postihu dětské prostituce, má být kriminalizován nábor dětí k prostituci, svádění dítěte k účasti na prostituci, jakož i donucení dítěte k prostituci nebo kořisťení ze zneužívání dítěte pro takové účely. Dětská prostituce je definována jako použití dítěte k sexuálním aktivitám za peníze nebo jinou formu odměny či protiplnění (za poskytnuté nebo slíbené), přičemž úplata, příslib nebo protiplnění musí být učiněny vůči dítěti nebo jiné osobě. Třetí oblast kriminalizace je pojmenována jako útoky týkající se dětské pornografie, jichž se dopustí ten, kdo vyrobí dětskou pornografii, nabízí nebo zpřístupňuje dětskou pornografii, rozšiřuje nebo přenáší dětskou pornografii,

svádí k dětské pornografii, přechovává dětskou pornografii, vědomě získává prospěch prostřednictvím informací a komunikačních technologií z dětské pornografie. Dětskou pornografií se rozumí jakékoli hmotné nebo obrazové zobrazení dítěte ve skutečném nebo předstíraném sexuálním chování, nebo jakékoli jiné zobrazení dětských pohlavních orgánů především pro sexuální potřeby. Každá ze smluvních stran má právo učinit výhradu k aplikaci ustanovení týkající se výroby a přechovávání dětské pornografie, pakliže pornografie obsahuje předstírané znázornění nebo skutečné obrazy neexistujícího dítěte. Výhradu lze uplatnit i v případě, že jde o pornografii s dítětem, které již dosáhlo zákonného věku k sexuálním aktivitám, pokud je tato pornografie vyráběna a přechovávána s jeho souhlasem a pouze pro soukromé účely.

5. 2. 4 Komerční sexuální zneužívání dětí v dokumentech Evropské unie

Proces evropské integrace kromě hospodářských, politických a občanských výhod přináší také společensky nežádoucí jevy, kterým je třeba společnými silami čelit. Proto je nutné – zvláště pokud jde o kontrolu kriminality – dospět k vymezení takových cílů a prostředků, které by byly odrazem zájmu dodržování sdílených hodnot.

Před přijetím Lisabonské smlouvy byl uplatňován článek 29 Smlouvy o Evropské unie, který do jisté míry předpokládal sbližování trestněprávních předpisů členských států. Forma rozhodnutí se užívala tam, kde mělo být dosaženo jakéhokoliv cíle v policejní a justiční spolupráci v trestních věcech, s výjimkou sbližování právních a správních předpisů členských států, což bylo vyhrazeno rámcovému rozhodnutí. To se uplatňovalo jako akt, který nemá přímý účinek a který slouží ke sbližování zákonů a jiných právních předpisů členských států Evropské unie.²⁴⁴ Pro členské státy bylo rámcové rozhodnutí závazné co do výsledku, kterého mělo být dosaženo, přičemž volba forem a prostředků byla ponechána na uvážení každého národního orgánu.

Rozhodnutí Rady 2000/375/SVV o boji proti dětské pornografii na internetu (*Council Decision to Combat Child Pornography on the Internet*) bylo přijato s cílem omezit sexuální vykořisťování dětí vyskytující se zejména v souvislosti s výrobou, zpracováním, šířením a držením dětského pornografického materiálu na internetu. Sleduje opatření, která podporují uživatele internetu, aby oznamovali podezření z šíření dětského pornografického materiálu na internetu, pokud se s takovým materiálem setkají. Členské státy mají zahájit konstruktivní dialog s průmyslovým odvětvím

---

²⁴⁴ TICHÝ, L., ARNOLD, R., SVOBODA, P. ZEMÁNEK, J., KRÁL, V. *Evropské právo*. Praha : C. H. Beck, 2006. s. 928.

a posoudit vhodná dobrovolná nebo právně závazná opatření, která by umožnila odstranit dětskou pornografii z internetu. V rámci toho mají členské státy posoudit opatření, která by poskytovatelům internetových služeb uložily ve formě povinností. Jde o uplatnění informační povinnosti vůči určeným subjektům, stahování dětského pornografického materiálu z oběhu, uchovávání údajů o nedovoleném obchodu (zejména pro účely trestního stíhání v případě podezření z pohlavního vykořisťování dětí a výroby, zpracování a šíření dětské pornografie). Vytvořen má být kontrolní systém proti výrobě, zpracování, držení a šíření dětských pornografických materiálů.

Rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV o boji proti obchodování s lidmi (*Council Framework Decision on Combating Trafficking in Human Beings*) dopadá – jak to plyne z jeho názvu – na obchod s lidmi, nicméně i v jeho rámci jsou stanovena specifika vůči dětem. Děti se považují za více zranitelné a hrozí u nich větší nebezpečí, že se stanou oběťmi obchodu. Každému členskému státu je uložen závazek přijmout opatření k zajištění trestnosti najímání, přepravě, předání, přechovávání nebo následnému přijetí osoby, včetně výměny nebo předání kontroly nad touto osobou, pokud: a) je při něm použito nátlaku, síly nebo výhrůžek (včetně únosu), b) je při něm využito omylu nebo podvodu, c) je při něm zneužito moci nebo zranitelného postavení, takže osoba nemá jinou skutečnou a přijatelnou možnost než podvolit se zneužívání, d) při něm dochází k poskytování či přijímání finančních prostředků nebo výhod k získání souhlasu osoby, která má kontrolu nad jinou osobou, a to za účelem vykořisťování pracovní síly nebo služeb, zahrnující nedobrovolnou nebo nucenou práci či služby, otroctví či praktiky podobné otroctví či nevolnictví, anebo za účelem využívání k prostituci nebo jiným formám pohlavního vykořisťování včetně pornografie. Pokud se takové jednání týká dítěte, je postihováno jako obchodování s lidmi, a to i v případě, že nebylo použito uvedených donucovacích prostředků. Sankcí za takové jednání má být trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně osm let, pokud: a) trestným činem došlo úmyslně nebo v důsledku hrubé nedbalosti k ohrožení života oběti, b) trestný čin byl spáchán na oběti, která byla zvláště zranitelná (osoby, které nedosáhly věku pohlavní nedospělosti), a byl-li trestný čin spáchán za účelem využívání jiných osob k prostituci nebo k jiným formám sexuálního vykořisťování včetně pornografie, c) trestný čin byl spáchán za užití hrubého násilí nebo oběti byla způsobena zvlášť závažná újma, d) trestný čin byl spáchán v rámci činnosti zločinného spolčení.

Rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV o boji proti sexuálnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii (*Council Framework Decision on Combating the Sexual Exploitation of Children and Child Pornography*) vymezuje dětskou pornografii jako pornografický materiál, který zobrazuje skutečné dítě, které se aktivně nebo pasivně

účastní sexuální aktivity, včetně dráždivého vystavování přirození nebo ohanbí dítěte, anebo skutečnou osobu s vzhledem dítěte, která se aktivně nebo pasivně účastní výše uvedeného jednání. Patří sem také realistické znázornění neexistujícího dítěte, jež se účastní shora popsaného jednání. Rámcové rozhodnutí navrhuje přijmout opatření k trestnosti následujících úmyslných činů: a) donucení dítěte k prostituci nebo účasti na pornografických dílech, kořistění prostřednictvím dítěte nebo jiného vykořisťování dítěte k takovým účelům, b) najímání dítěte k prostituci nebo účasti na výrobě pornografie, c) provádění sexuálních praktik s dítětem, pokud je k nim použito nátlaku, síly nebo pohrůzek a pokud dítěti za jeho účast je placeno nebo jsou mu poskytovány jiné odměny nebo výhody, nebo pokud dochází k zneužití postavení důvěry, nadřízenosti nebo vlivu nad dítětem. Dále rámcové rozhodnutí stanoví povinnost přijmout opatření k zajištění trestnosti: a) výroby dětské pornografie, b) prodeje, rozšiřování nebo dalšího předávání dětské pornografie, c) nabízení nebo zpřístupňování dětské pornografie, d) pořizování nebo držení dětské pornografie. Členský stát může vyloučit trestní odpovědnost za jednání týkající se dětské pornografie, která zobrazuje skutečnou osobu se vzhledem dítěte, pokud se aktivně nebo pasivně účastní sexuálního jednání a pokud této osobě bylo v době takového zobrazení osmnáct a více let. Trestnost lze vyloučit i tehdy, jestliže pornografie zobrazuje děti, které dosáhly pohlavní dospělosti, jakmile je taková pornografie vyráběna a držena s jejich souhlasem a výhradně pro jejich soukromé potřeby. Rovněž za předpokladu, že byl souhlas prokázán, nebude na něj brán zřetel, pokud za účelem jeho dosažení bylo zneužito některých skutečností, například postavení a zkušenosti pachatele, závislosti oběti na pachateli aj.

Doporučení Evropského parlamentu ze dne 3. 2. 2009 Radě o boji proti sexuálnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii (*European Parliament recommendation to the Council on combating the sexual exploitation of children and child pornography*) obsahuje výzvu stíhat poskytovatele pedofilních diskusních stránek nebo internetových pedofilních fór a uplatňovat zákaz inzerátů, které nabádají k sexuálnímu zneužívání dětí, jakož i dětské sexuální turistiky, jež by měla být ve všech členských státech považována za trestný čin. Bylo připomenuto, že děti stále častěji používají nové technologie a tráví čím dál větší část svého společenského života na internetu, a proto stále větší počet pachatelů sexuálně motivovaných trestných činů využívá internet k přípravě sexuálního zneužívání dětí. Ačkoli právní systémy členských států Evropské unie ukládají za sexuální vykořisťování a zneužívání dětí a dětskou pornografii tresty a zaručují vysokou úroveň ochrany, mělo by dojít k aktualizaci relevantních právních aktů. Jejich upravené znění má zvýšit ochranu dětí s ohledem na rozvíjející se moderní technologie, zvláště před lákáním dětí k sexuálním praktikám prostřednictvím internetu. Uvedené doporučení

navazuje na usnesení Evropského parlamentu z 16. 1. 2008 nazvané Směrem ke strategii Evropské Unie o právech dítěte, věnované rovněž novým formám sexuálního zneužívání a vykořisťování dětí za využití moderních informačních technologií.

Smlouva o ústavě pro Evropu (*Constitutional Treaty for Europe*) zařadila prostor svobody, bezpečnosti a práva do tzv. sdílené pravomoci. Evropská unie měla v této oblasti jednat, pokud její aktivita byla přidánou hodnotou k činnosti členských států.²⁴⁵ Evropský rámcový zákon mohl stanovit minimální pravidla ohledně vymezení trestných činů a trestních sankcí u mimořádně závažné trestné činnosti, která nabývala mezinárodního rozměru, a to z důvodu její povahy nebo dopadu nebo kvůli zvláštní potřebě potírat ji na společném základě. Patřilo sem právě i obchodování s lidmi a sexuální vykořisťování žen a dětí (zahrnující komerční zneužívání dětí). Tato úprava kopírovala oblast justice a vnitřních věcí podle hlavy IV. Smlouvy o založení Evropského Společenství a hlavy IV. Smlouvy o Evropské unii, nicméně odlišný byl proces přijímání právních aktů.²⁴⁶ Proces ratifikace Smlouvy o ústavě pro Evropu skončil poté, co ji v referendu odmítla Francie a posléze také Nizozemí. V rámci německého předsednictví v roce 2007 byla navržena Reformní smlouva, která měla převzít podstatnou část jejího textu a zapracovat ho do základních smluv Evropské unie.

Lisabonská smlouva (*Treaty of Lisbon*) byla podepsána 13. 12. 2007 a vstoupila v platnost 1. 12. 2009. Přináší progresivní změnu prostoru svobody, bezpečnosti a práva, který je začleněn do pravomoci sdílené mezi Evropskou unií a členskými státy. Řada právních aktů je přijímána postupem spolurozhodování, který dává Evropskému parlamentu větší pravomoc, a Rada hlasuje o více otázkách kvalifikovanou většinou. Zrušena byla původní struktura tzv. pilířů, což dosud charakterizovalo institucionální architekturu justiční spolupráce v trestních věcech. Justiční spolupráce v trestních věcech je budována na dvou základnách, a sice na vzájemném uznávání soudních rozhodnutí a na sblížování právních předpisů členských států v zájmových oblastech.²⁴⁷ Obchod s lidmi a sexuální vykořisťování žen a dětí je segmentem, v němž jsou formou směrnic stanovena minimální pravidla týkající se vymezení skutkových podstat trestných činů a trestních sankcí. Na základě změn přinesených Lisabonskou smlouvou se právní akty v oblasti policejní a justiční spolupráce v trestních věcech neodlišují formou, nýbrž hlasovací procedurou. Zaveden je nový mechanismus, která má členským státům umožnit jak pokračovat, tak se zdržet přijímání opatření v oblasti justiční a policejní

---

²⁴⁵ NOLČ, J. et al. *Evropská ústava s úvodním slovem*. Brno : CP Books, 2005.

²⁴⁶ PIKNA, B. *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu*. Praha : Linde Praha, 2006. s. 416.

²⁴⁷ Podrobněji PIKNA, B. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva (prizmatem Lisabonské smlouvy)*. Praha : Linde Praha, 2010. s. 144 a násl.

spolupráce v trestních věcech²⁴⁸, dokonce i v případě nesouhlasného postoje některého z členských států.

V druhé polovině roku 2010 byl představen návrh směrnice o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii, jenž je nyní projednáván v Radě pro spravedlnost a vnitřní věci. Cílem návrhu směrnice je stanovit minimální pravidla týkající se vymezení trestných činů a sankcí v oblasti pohlavního vykořisťování dětí a zavést společná ustanovení umožňující těmto trestným činům lépe předcházet a chránit jejich oběti.

5. 2. 5 Aplikace mezinárodních dokumentů a právní řád České republiky

Právní relevance úpravy komerčního sexuálního zneužívání dětí v mezinárodních dokumentech a v právním řádu České republiky lze spatřovat ve dvou rovinách. První rovina je vázána na článek 10 Ústavy, podle něhož platí, že vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva. Článek 10 Ústavy má charakter generální recepční normy (vztah mezinárodního a vnitrostátního práva se po účinnosti ústavního zákona č. 395/2001 Sb. posouvá převážně k monistickému systému), jejíž hypotéza předpokládá splnění podmínek pro přímou aplikaci mezinárodních smluv:²⁴⁹ a) musí jít o platnou mezinárodní smlouvu, kterou je Česká republika vázána podle pravidel mezinárodního práva, b) k ratifikaci byl dán souhlas obou komor Parlamentu, c) smlouva byla ratifikována v souladu s Ústavou a pravidly mezinárodního práva, d) smlouva byla vyhlášena ve Sbírce mezinárodních smluv. Kromě toho se předpokládá platnost společné podmínky, že ustavení mezinárodní smlouvy má povahu „*self-executing*“, tedy musí být

---

²⁴⁸ V roce 2009 byla započata jeho spolupráce kontaktního bodu pro ochranu dětí EUROJUSTU s Evropskou finanční koalicí proti šíření dětské pornografie na internetu. Tak například v jednom případě šíření dětské pornografie vylákal podezřelý používající španělskou IP adresu od estonských teenagerů jejich pornografické fotografie. Sám během prvních kontaktů předstíral, že je teenager. Později však donutil své oběti pod pohrůzkou zveřejnění jejich fotografií na Facebooku, aby mu poslali další. Estonská prokuratura poslala Španělsku žádost o právní pomoc a požádala o provedení domovní prohlídky. K urychlení vyřízení žádosti byl přizván Eurojust. Na koordinační schůzce se také podařilo vyřešit konflikt jurisdikce pomocí čl. 6 Rozhodnutí o založení Eurojustu. Bylo rozhodnuto, že Španělsko se nachází v lepší pozici pro trestní stíhání, neboť podezřelý měl španělské státní občanství a trestný čin byl spáchán z území Španělska. Španělsko bylo také vybráno jako místo konání procesu v zájmu ochrany mladých obětí před pozorností médií. Viz Výroční zpráva Eurojustu – 2009. Eurojust : Hague, 2010. s. 23.

²⁴⁹ Srov. ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2003. s. 126.

dostatečně přesné a nevyžadovat provedení zákonem.²⁵⁰ Naproti tomu vládní a rezortní dohody nejsou do českého právního řádu inkorporovány na základě ústavní normy, ale prostřednictvím odkazů v jednotlivých zákonech. Podmínkou jejich aplikace je vyhlášení ve Sbírce mezinárodních smluv.²⁵¹ Druhá rovina, kterou v kontextu zkoumané materie nejen že nelze ponechat bez zřetele, nýbrž ji musíme pro své dominantní uplatnění zdůraznit, spočívá v tom, že ustanovení mezinárodních dokumentů zavazují Českou republiku jako smluvní stranu takového dokumentu, potažmo zavazují jako členský stát mezinárodní organizace či uskupení. V případě, že dojde k porušení mezinárodních smluvních závazků, je založena odpovědnost za nečinnost; k bližšímu výkladu je možné odkázat na literaturu.²⁵²

5.3 Dílčí závěr

Problémy dětí v jednotlivých zemích jsou si podobné, a to i přes rozdílnou historickou, sociální, kulturní a ekonomickou realitu. Mezinárodní dokumenty zpočátku poskytovaly dětem ochranu pouze před vybranými negativními jevy jako byl obchod s dětmi, dětská námezdní práce atd., a to v návaznosti na tehdejší společensko-politické vlivy. Až od druhé dekády minulého století začaly být přijímány úmluvy pokrývající problematiku postavení dětí v celé její složitosti a komplexnosti. Sdružování států do mezinárodních organizací s vlastní normotvorbou směřovalo k soubornému postihu ochrany dětí. Docházelo k neustálému střídání a kontinuitě právně závazných a nezávazných mezinárodních dokumentů.

V posledních dvaceti letech se pozornost mezinárodního společenství zaměřila zvláště na oblast komerčního sexuálního zneužívání dětí. Čím dál zřetelněji zaznamenáváme striktní a zevrubnou reglementaci dětské prostituce, dětské pornografie a obchodování s dětmi, to jest tří hlavních forem uvedeného jevu. Z hlediska typologie dětských práv spadá komerční sexuální zneužívání dětí do skupiny tzv. ochranných práv. Jde o práva, která chrání děti před potencionálním nebezpečím a pro něž je charakteristický paternalistický přístup. Navzdory tomu se pořád objevují jedny a tytéž proklamace, zejména s ohledem na překrývání jednotlivých platforem mezinárodní ochrany. Mezinárodněprávní závazky týkající se postihu komerčního sexuálního zneužívání dětí v zásadě vyžadují implementaci do vnitrostátních právních řádů. Záleží

---

²⁵⁰ ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2003. s. 126.

²⁵¹ SCHEU, H. CH. *Úvod do mezinárodního práva veřejného*. Praha : Auditorium, 2010. s. 53.

²⁵² Například srov. MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné. Obecná část*. Brno : Nakladatelství Doplněk, 1997. s. 168–169. POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné. Zvláštní část*. 5. doplněné a rozšířené vydání. Praha : C. H. Beck, 2006. s. 246–260.

tak na každém jednom státě, jakožto smluvní straně daného mezinárodního dokumentu, zda a jak takovým závazkům dostojí, což je významně podmíněno existencí kontrolních mechanismů a systémem sankcí v případě nerespektování uložených povinností. V minulosti byla České republice vytýkána řada nedostatků, například vysoký počet opatrovnických řízení, neuspokojivé zacházení s dětmi v náhradní péči a v azylových věcech, nedostatečná pomoc obětem zneužívání a zanedbávání atd. Výbor Organizace spojených národů pro práva dítěte v roce 2009 kritizoval zejména nedostatečné zajištění práva dětí na ochranu před všemi formami násilí a nedostatečný respekt k zájmům dětí v každodenní politické praxi. Česká trestněprávní úprava komerčního sexuálního zneužívání dětí je však uspokojivá a snaží se být konformní s přijatými mezinárodními závazky. V plné míře to nelze říci o jiných právních normách, které mají těsný vztah k předmětnému tématu a které by měly být uplatněny ještě před tím, než se sáhne k trestněprávnímu instrumentariu. V tomto ohledu poukážme na plnění usnesení vlády České republiky ze dne 16. 8. 2006, č. 949/2006, k Národnímu plánu boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí na období 2006 – 2008 (jehož priority byly převzaty z dříve nesplněných úkolů) a usnesení vlády České republiky ze dne 20. 7. 2009, č. 936/2009, o Národním akčním plánu realizace Národní strategie prevence násilí na dětech v České republice na období let 2009 a 2010.

V rámci kontroly komerčního sexuálního zneužívání dětí očekáváme nárůst významu právních nástrojů Evropské unie. Minimální požadavky na skutkové podstaty trestných činů byly v základech definovány a v právních řádech členských států prosazeny. Nyní je zájem Evropské unie soustředěn na zvyšování sazeb trestních sankcí a kriminalizaci předpolí zkoumaného jevu, kam spadá svádění dětí k sexuálním aktivitám přes internet (tzv. *cyber grooming*) a sledování dětské pornografie i bez stažení závadových souborů do počítače. Efektivní trestněprávní postih pachatelů komerčního sexuálního zneužívání dětí v přeshraničních případech bude výrazně ovlivňován případným posilováním mezinárodní policejní a justiční spolupráce v trestních věcech.

6 Trestněprávní ochrana mládeže v trestním zákoníku

6. 1 Charakteristika trestněprávní ochrany mládeže dle trestního zákoníku

Jádro trestněprávní ochrany mládeže tvoří trestné činy zakotvené v hlavě čtvrté trestního zákoníku. Avšak obdobně, jako tomu bylo v trestním zákoně, i zde můžeme vyjít z dalších ustanovení, která se této ochrany dotýkají. Konkrétně jde o skutkové podstaty trestných činů, jejichž individuální objekt pokrývá ochranu dítěte, o skutkové podstaty trestných činů obsahující znak spáchaní činu na dítěti (případně na dítěti mladším patnácti let) jako okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby (zvláště přitěžující okolnost) a o vybraná ustanovení obecné části trestního zákoníku, která stanoví právní relevance v případě, že je trestný čin spáchán na dítěti.

Systematika zvláštní části trestního kodexu se obvykle vykládá tak, že pořadí hlav zvláštní části je určováno významem chráněných druhových objektů, jimž se přikládá závažnost pro určení nebezpečnosti (škodlivosti) činu pro společnost.²⁵³ Českému zákonodárci bylo mnohokrát vytýkáno, že ačkoli základní prioritou demokratického trestního práva je ochrana osobnosti člověka, jeho práv a svobod, není tato skutečnost zohledněna v systematické zvláštní části trestního zákona. Potřeba změny přístupu k trestněprávní ochraně významných společenských zájmů přiměla autory trestního zákoníku k tomu, aby nadřadili základní lidská práva a svobody nad ostatní zájmy a vyjádřili nové pořadí hlav v jeho zvláštní části. Do popředí trestněprávní ochrany se dostal člověk, jeho život, zdraví, tělesná integrita, osobní svoboda, nedotknutelnost, důstojnost, vážnost, čest, ochrana jeho soukromí, obydlí, majetku a jiných jeho základních práv a svobod. S ohledem na provedené modifikace je ochrana rodiny a dětí zakotvena v hlavě čtvrté trestního zákoníku.

Trestné činy proti rodině a dětem představují přechod mezi trestnými činy dotýkajícími se zájmů jednotlivce a trestnými činy dotýkajícími se zájmů celku, přičemž takové specifické místo si drží dlouhodobě. Nový trestní zákoník pozměňuje název předmětné hlavy – obsahuje pojem „dětí“, což je logické vzhledem k definicím v mezinárodním právu, kde tendence směřují k aplikaci tohoto pojmu, který zahrnuje osoby mladší osmnácti let. Ustanovení § 126 tr. zákoníku výslovně uvádí, že dítětem se rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud tento zákon nestanoví jinak. V souvislosti s rekodifikací trestního práva hmotného bylo konstatováno, že rodina je základní buňkou

---

²⁵³ NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R. et al. *Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část*. 5. jubilejní, zcela přepracované vydání. Praha : ASPI, 2007. s. 18.

společnosti, neboť její hodnoty a tradice jsou nedotknutelné a její role pro společnost je zcela zásadní a neocenitelná, a že mládež reprezentuje novou generaci společnosti, kontinuitu a perspektivu jejího vývoje.²⁵⁴ Hlava čtvrtá trestního zákoníku navazuje na dřívější trestněprávní úpravu v tom smyslu, že sdružuje specifickou skupinu trestných činů se společnými druhovými rysy individuálních objektů.

Ačkoli je patrné, že trestní zákoník vychází z výčtu trestných činů upravených v zamítnutém trestním zákoníku, došlo k přečíslování jednotlivých paragrafů trestných činů, a to s ohledem na změny uskutečněné v celém zákoníku. Hlava čtvrtá obsahuje následující trestné činy: trestný čin dvojí manželství (§ 194), trestný čin opuštění dítěte nebo svěřené osoby (§ 195), trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196), trestný čin týrání svěřené osoby (§ 198), trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199), trestný čin únos dítěte a osoby stížená duševní poruchou (§ 200), trestný čin ohrožování výchovy dítěte (§ 201), trestný čin svádění k pohlavnímu styku (§ 202) a trestný čin podání alkoholu dítěti (§ 203).

Individuální objekt trestných činů zasahujících ochranu mládeže nalézáme nejen ve zmiňované hlavě čtvrté trestního zákoníku, ale i ve více hlavách zvláštní části trestního zákoníku, neboť úzce souvisí s řadou dalších společenských vztahů. Předně je tomu tak u vybraných trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti: trestný čin sexuální nátlak (§ 186), trestný čin pohlavní zneužití (§ 187), trestný čin provozování prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 190), trestný čin výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§ 192), trestný čin zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193). Dále jde o dva trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství, a sice o trestný čin obchodování s lidmi (§ 168 odst. 1) a trestný čin svedení dítěte do moci jiného (§ 169).

Spáchání trestného činu na dítěti, respektive na dítěti mladším patnácti let vystupuje u vybraných skutkových podstat jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, respektive ve smyslu nového pojmosloví jako zvlášť přitěžující okolnost. Pokud jde o zavinění ve vztahu k zvlášť přitěžující okolnosti, přebrána je dosavadní koncepce. Podle § 17 tr. zákoníku se k okolnosti, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby, přihlédne,

- a) jde-li o těžší následek, i tehdy, zavinil-li jej pachatel z nedbalosti, vyjímaje případy, že trestní zákon vyžaduje i zde zavinění úmyslné, nebo

---

²⁵⁴ Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, tisk 410/O, 2006.

b) jde-li o jinou skutečnost, i tehdy, jestliže o ní pachatel nevěděl, ač o ní vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl, vyjímaje případy, kdy trestní zákon vyžaduje, aby o ní pachatel věděl.

„Těžší následek“ a „jiná skutečnost“ se považují za zvlášť přitěžující okolnosti. Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby jsou uvedeny v druhých, třetích a následujících odstavcích u jednotlivých trestných činů vyjmenovaných ve zvláštní části kodexu.

Trestní zákoník užívá pojmů „dítě“ a „dítě mladší patnácti let“, a to místo původních výrazů „osoba mladší osmnácti let“ a „osoba mladší patnácti let“. Spáchání trestného činu na dítěti je zvlášť přitěžující okolností u těchto trestných činů: trestný čin neoprávněné odebrání tkání a orgánů – § 164 odst. 3 písm. a), trestný čin odběr tkáně, orgánu a provedení transplantace za úplatu – § 166 odst. 3 písm. c), trestný čin znásilnění – § 185 odst. 2 písm. b), trestný čin sexuální nátlak – § 186 odst. 3 písm. a), trestný čin šíření pornografie – § 191 odst. 2 písm. a), trestný čin výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu – § 286 odst. 2 písm. c), trestný čin šíření toxikomanie – § 287 odst. 2 písm. b), trestný čin výroba a jiné nakládání s látkami s hormonálním účinkem – § 288 odst. 2 písm. b). Spáchání trestného činu na dítěti mladším patnácti let je zvlášť přitěžující okolností u: trestného činu vraždy – § 140 odst. 3 písm. c), trestného činu zabití – § 141 odst. 2 písm. c), trestného činu účasti na sebevraždě – § 144 odst. 3, trestného činu těžkého ublížení na zdraví – § 145 odst. 2 písm. c), trestného činu ublížení na zdraví – § 146 odst. 2 písm. b), trestného činu mučení a jiného nelidského zacházení – § 149 odst. 3 písm. b), trestného činu neoprávněného odebrání tkání a orgánů – § 164 odst. 4 písm. a), trestného činu odběru tkáně, orgánu a provedení transplantace za úplatu – § 166 odst. 4 písm. c), trestného činu znásilnění – § 185 odst. 3 písm. a), trestného činu sexuálního nátlaku – § 186 odst. 5 písm. a), trestného činu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy – § 283 odst. 2 písm. c), odst. 3 písm. d), trestného činu šíření toxikomanie – § 287 odst. 3 a u trestného činu výroby a jiného nakládání s látkami s hormonálním účinkem – § 288 odst. 2 písm. b), odst. 3 písm. c).

Rovněž je nutné poukázat na přitěžující okolnost dle § 42 písm. h) tr. zákoníku, kterou je spáchání činu ke škodě dítěte. V tomto případě pachateli přitěžuje, že trestný čin spáchal vůči osobě, jež je v důsledku věku určitým způsobem znevýhodněná, tedy vůči osobě méně způsobilé bránit se trestnému činu a jeho následkům. Podmínky zavinění ve vztahu k okolnostem přitěžujícím jsou vloženy do ustanovení, která pojednávají o výměře trestu.

Trestní zákoník kategorizuje soudně trestné delikty na základě bipartice, a to na zločiny a přečiny. Přečiny se rozumí všechny nedbalostní trestné činy, jakož i úmyslné trestné činy, na něž zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Za zločiny se považují všechny trestné činy, které nejsou přečiny. Uvedená kategorizace trestných činů má rozšířit prostor pro uplatnění odklonů a diferenciaci trestních sankcí.²⁵⁵ Co se týče posouzení trestných činů dle hlavy čtvrté trestního zákoníku, přicházejí v úvahu obě zmíněné kategorie trestných činů. U základních skutkových podstat – vyjma trestných činů pokrývajících problematiku týrání (§ 198, § 199) – se nabízí pouze kategorie přečinů. Zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let. Z posuzovaných trestných činů jde o trestný čin opuštění dítěte nebo svěřené osoby podle § 195 odst. 1, 4 tr. zákoníku, trestný čin týrání svěřené osoby podle § 198 odst. 1, 3 tr. zákoníku, trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 odst. 1, 3 tr. zákoníku a trestný čin únosu dítěte a osoby stížená duševní poruchou podle § 200 odst. 1, 4 tr. zákoníku. Z trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti splňuje podmínky zvláště závažného zločinu: trestný čin sexuální nátlak podle § 186 tr. zákoníku a trestný čin pohlavní zneužití podle § 187 tr. zákoníku, v obou případech ve znění třetího a čtvrtého odstavce (s horní hranicí trestní sazby osmnáct let odnětí svobody).

Bez povšimnutí nelze ponechat ani problematiku omylu v trestním právu, zvláště omylu skutkového o podmínkách trestní odpovědnosti a okolnostech přitěžujících.²⁵⁶ Podle zásady zformulované pro negativní skutkový omyl (§ 18 odst. 1 tr. zákoníku) platí, že vylučuje úmysl a vědomou nedbalost požadovanou ve vztahu k nim zákonem, nemusí však vylučovat nedbalost nevědomou. Tak například pokud pachatel nevěděl, že dívce, se kterou souložil, nebylo ještě patnáct let, nelze takového pachatele postihnout za trestný čin pohlavního zneužití podle § 187 tr. zákoníku, jehož skutková podstata vyžaduje zavinění ve formě úmyslu. Prokázáno musí být zavinění alespoň ve formě nepřímého (eventuálního) úmyslu, což ohledně věku poškozené nebude, neboť u pachatele zjevně absentovala vědomostní složka o této skutečnosti. Pokud by u jiného trestného činu stačilo zavinění ve formě nevědomé nedbalosti, potom by trestní odpovědnost pachatele vyloučena nebyla. U okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby se postupuje obdobně. Druhým případem je pozitivní skutkový omyl. Tedy situace, kdy

---

²⁵⁵ ŠÁMAL, P. *Osnova trestního zákoníku 2004 – 2006*. Praha : C. H. Beck, 2006. s. 40.

²⁵⁶ Teoretickou stránkou omylu v trestním právu se podrobně zabývá V. Kratochvíl v učebnici: KRATOCHVÍL, V. et al. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2002. s. 269.

pachatel mylně předpokládá existenci faktické okolnosti, která podmiňuje jeho trestnost, přičemž tato ve skutečnosti dána není.²⁵⁷ Právní relevanci tohoto omylu je možné opět ukázat na trestném činu pohlavního zneužití podle § 187 tr. zákoníku. Pachatel se seznámí s dívkou, která mu výslovně sdělí, že jí je teprve třináct let, a tato informace o věku nebude rozporná s fyzickým zjevem a vystupováním dívky. Ačkoli byl pachatel spraven o věku dívky, vykoná s ní soulož. Později se však ukáže, že ve skutečnosti má dívka šestnáct let. Skutková podstata trestného činu podle § 242 tr. zák. tak byla naplněna pouze v představě pachatele, trestný čin nemohl být dokonán z objektivních důvodů, poněvadž dívka už překročila věkovou hranici patnácti let. Domníváme se, že v takovém případě není trestní odpovědnost pachatele zcela vyloučena, protože lze uvažovat o kvalifikaci pokusu trestného činu podle § 21 odst. 1, § 187 tr. zákoníku, přesněji o tzv. pokusu nezpůsobilém (tato varianta pozitivního skutkového omylu není v novém trestním zákoníku výslovně zakotvena).

6. 2 Vybrané skutkové podstaty trestných činů v trestním zákoníku

Analyzujeme patnáct vybraných skutkových podstat trestných činů, jejichž individuální objekt je spjat s trestněprávní ochranou mládeže. Pokud je definován širěji, soustředíme výklad na relevance k osobám mladším osmnácti let.

6. 2. 1 Trestný čin svěřeni dítěte do moci jiného podle § 169 trestního zákoníku

Objektem trestného činu podle § 169 tr. zákoníku je zájem na svobodě dítěte, jakož i na řádném výkonu péče, jež přísluší osobám, které ji vykonávají na základě zákona nebo úředního rozhodnutí. Ve srovnání s trestným činem § 200 tr. zákoníku je tady poskytována ochrana proti zásahům do výkonu péče o dítě tzv. zevnitř, to jest vůči osobám, které mají dítě ve své moci. Trestný čin svěřeni dítěte do moci jiného nepřímo navazuje na trestný čin obchodování s dětmi, který byl vložen již do trestního zákona, a to s odkazem na mezinárodní závazky České republiky vyplývající z článku 35 Úmluvy o právech dítěte. Prosazena byla žádoucí trestněprávní reakce na případy zjištěné v praxi orgánů činných v trestním řízení, kdy emigranti zejména z balkánských zemí prodávali za úplatu své děti k adopci do západních států Evropy.

---

²⁵⁷ KRATOCHVÍL, V. et al. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2002. s. 270. SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva*. Praha : Nakladatelství Novatrix, 2009. s. 320.

Předmětem útoku trestného činu podle § 169 tr. zákoníku je výhradně dítě. Trestněprávní ochranu zde nepoživají jiné kategorie osob. Současně se jedná o privilegovanou skutkovou podstatu ve vztahu k trestnému činu obchodování s lidmi podle § 168 tr. zákoníku, která zajišťuje přísnější postih nakládání s dětmi pro účely společensky škodlivějšího jednání, jako je pohlavní styk, otroctví, nucené práce apod.

Pod pojmem „svěření dítěte do moci jiného“ se rozumí jakýkoli způsob předání dítěte k dalšímu nakládání, včetně svěření dítěte jinému za pomoci prostředníka, a to za odměnu. „Odměnou“ mohou být jak finanční prostředky, tak jiné materiální hodnoty, například automobil či cennosti. Odměna může mít podobu i jiné výhody pro pachatele, například vykonání úsluhy. Podmínkou této skutkové podstaty není, aby se dítě dostalo do horších životních poměrů, než v kterých se nacházelo před svěřením do moci jiného. Ostatně nezákonnou adopci si mohou dovolit lidé s velmi příznivými majetkovými poměry, jelikož úplata za takové zprostředkování dítěte se pohybuje ve vysokých peněžních sumách.

Pojem „adopce“ je v podstatě osvojení upravené pod ustanoveními § 66 až § 77 zák. o rod. V ideálním případě směřuje osvojení k přijetí cizího dítěte náhradními rodiči v takové právní, citové a sociální rovině, aby vznikaly vazby jako mezi biologickými rodiči a dětmi. Pokud se osvojení realizuje v souladu s právní úpravou, jde o nejadekvátnější náhradní péči imitující přirozené prostředí a výchovu v původní rodině.²⁵⁸ Nelze však akceptovat, aby se dítě poskytovalo k osvojení na základě protiprávního jednání, natož pak prostřednictvím kriminálního jednání. Trestněprávní postih dle § 196 tr. zákoníku dopadá též na situace, kdy je dítě za účelem adopce žádáno do zahraničí. V právním řádu České republiky jsou proti zneužití tohoto osvojení stanovena striktní opatření, mimo jiné požadavky na řízení a činnost ústředních orgánů v rámci mezinárodního procesu.²⁵⁹ Úprava osvojení je přitom v mnoha zemích rozdílná, což vyústilo v přijetí několika mezinárodních dokumentů, v nichž se otázky související s osvojením dítěte z jednoho státu do státu druhého sjednotily – srov. zejména Úmluvu o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodních osvojení z roku 1993 a Evropskou úmluvu o osvojení z roku 1967.

Znak „pro jiný obdobný účel“ je naplněn svěřením dítěte za odměnu do moci jiného za účelem jeho výchovy a výživy, aniž by takové jednání směřovalo k adopci. Jedná se o péči nahrazující původní rodinnou nebo jinou výchovu, a to jak v České republice, tak v zahraničí. Již novela trestního zákona – provedená zákonem č. 537/2004 Sb. – nahradila původní znění „za účelem adopce, využívání dětské práce nebo pro jiný účel“

---

²⁵⁸ Blíže BAYEROVÁ, M. Osvojení v mezinárodních dokumentech. *Právní rozhledy*. 1999, č. 7, s. 394.

²⁵⁹ NOVOTNÁ, V. Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. *Právní rádce*. 1999, č. 5, s. 419.

souslovím „za účelem adopce nebo pro jiný podobný účel“. Tím byl odstraněn překryv ustanovení § 216a tr. zák. s ustanovením § 232a tr. zák. a v rámci toho vyjádřen rozdíl v postihu předání dítěte k adopci ve srovnání s obchodováním s dítětem za účelem sexuálního zneužívání, otroctví nebo nevolnictví, nuceným pracím nebo jiným formám vykořisťování.²⁶⁰ Ustanovení § 232a tr. zák., označené jako trestný čin obchodování s lidmi, zdůraznilo posilující roli represe v kontrole obchodování s lidmi za účelem sexuálního zneužívání, otroctví, nevolnictví, nucené práce v mezinárodním měřítku. Také v novém trestním zákoníku platí, že pokud jednání pachatele směřuje k užití dítěte k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního obtěžování nebo k zneužívání k otroctví, nevolnictví nebo nuceným pracím anebo k jiným formám vykořisťování, je třeba aplikovat skutkovou podstatu trestného činu obchodování s lidmi podle § 168 odst. 1 tr. zákoníku, nikoli skutkovou podstatu trestného činu svěřením dítěte do moci jiného podle § 169 tr. zákoníku.

„Organizovanou skupinou“, s níž operuje kvalifikovaná skutková podstata dle § 169 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku, se rozumí sdružení několika osob, v němž je provedena určitá dělba úloh mezi jednotlivé členy a jehož činnost se vyznačuje plánovitostí a koordinovaností. Toto sdružení musí mít trvalejší charakter, přičemž tímto způsobem lze spáchat i jen ojedinělý trestný čin.²⁶¹ Musí jít nejméně o tři trestně odpovědné osoby, jejichž vzájemná součinnost na realizování trestné činnosti vykazuje plánovitost jejího průběhu, odpovídající rozdělení a koordinaci úloh jednotlivých účastníků.

„Těžká újma na zdraví“ vystupuje jako znak kvalifikované skutkové podstaty ve smyslu § 169 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku. Mezi další zvlášť přitěžující okolnosti patří: spáchaní činu opětovně, spáchaní činu v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch [§ 169 odst. 2 písm. c), d) tr. zákoníku], dále způsobení smrti, spáchaní činu v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu nebo spáchaní činu ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech [§ 169 odst. 3 písm. a) až c) tr. zákoníku].

6. 2. 2 Trestný čin sexuální nátlak podle § 186 trestního zákoníku

Skutková podstata trestného činu sexuálního nátlaku podle § 186 tr. zákoníku zčásti vychází z dosavadní úpravy ochrany lidské důstojnosti v pohlavní sféře osob mladších osmnácti let i osob starších, nicméně svěřených dozoru pachatele dle § 243 tr. zák., a v neposlední řadě přebírá některé znaky trestného činu vydírání. Jedná se o postih

---

²⁶⁰ Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění trestní zákon. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, tisk 514/O, 2003.

²⁶¹ Rozhodnutí č. 53/1976 Sb. rozh. trest.

méně závažných forem sexuálního zneužívání, a sice pohlavního sebeukájení, obnažování nebo jiného srovnatelného chování, přitom nejde výhradně o donucení k těmto sexuálním aktivitám, ale alternativně též o zneužití bezbrannosti, zneužití závislosti nebo postavení. Trestněprávní ochrana proti uvedeným formám sexuálního zneužívání je zde poskytována bez ohledu na věk poškozené osoby.²⁶²

Objektem trestného činu podle § 186 tr. zákoníku je svoboda rozhodování v pohlavních vztazích. Předmětem útoku může být kterýkoli člověk. Jakmile jde o dítě, je založena zvláště přitěžující okolnost ve smyslu § 186 odst. 3 písm. a) tr. zákoníku. O dítě může jít i v souvislosti se znakem „zneužití bezbrannosti“ zmíněným v rámci základní skutkové podstaty.

Ustanovení § 186 odst. 1, 2 tr. zákoníku zahrnuje tři skutkové podstaty, které se od sebe liší prostředky k dosažení obdobného cíle, a to přimět jiného k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování (v odstavci druhém též k pohlavnímu styku).²⁶³

Podle první skutkové podstaty je trestný ten, kdo jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy přiměje k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování. Vyžaduje se donucení k provedení jiné sexuální aktivity než pohlavního styku. Trestněprávní ochrana je tak poskytována i vůči méně závažným útokům ohrožujícím lidskou důstojnost v sexuální oblasti, které nejsou pohlavním stykem. Na rozdíl od znásilnění zde pachatel nepřichází s obětí do významnějšího fyzického kontaktu.²⁶⁴ Druhá alinea pokrývá postih pachatele, který přiměje jiného zneužívaje jeho bezbrannosti, kdy nejsou nutné prostředky donucení, neboť sám stav poškozené vylučuje jeho odpor. Stavem „bezbrannosti“ je stav způsobený opilostí, spoutáním, vysokou horečkou, hlubokým spánkem, duševní chorobou, ale i dětský věk, v němž dítě není dostatečně vyvinuté, aby poznalo a zhodnotilo důvody, které by měly vést k tomu, aby sexuální aktivitě odporovalo.²⁶⁵ Dítě může být po fyzické a duševní stránce výrazně omezeno v možnostech účinných projevů odporu vůči jednání pachatele.²⁶⁶ Trestní represe míří proti pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo

---

²⁶² ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník. II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010. s. 1666.

²⁶³ GRIVNA, T. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 11, s. 68.

²⁶⁴ JELÍNEK, J. et al. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. Praha : Leges, 2009, s. 547.

²⁶⁵ Rozhodnutí č. 42/2006 Sb. rozh. trest.

²⁶⁶ Tak například policejním orgánem byly zahájeny úkony trestního řízení pro podezření ze spáchání trestného činu sexuálního nátlaku podle § 186 odst. 1, odst. 3 písm. a) tr. zákoníku, kterého se měl dopustit dne 6. 4. 2010 v K. nad O. dosud nezjištěný pachatel tím, že prostřednictvím internetu na vzkazech Lidé.cz si nezjištěným způsobem zjistil přihlašovací jméno nezletilé V. P., po které při chatování požadoval kontakt na ICQ a SKYPE, a když mu jej odmítla dát, vyhrožoval jí, že upraví její fotografie tak, aby na nich byla nahá, zveřejní je na internetu, dále že zabije jejího kluka, rodinu

jinému srovnatelnému chování vůči stavu bezbrannosti dítěte (nedostatečně vyvinutému), což dříve přicházelo v úvahu jedině u významnějších sexuálních projevů, jinak podřazovaných pod skutkovou podstatu trestného činu znásilnění (§ 241 tr. zák.). Právě konstrukce trestného činu znásilnění nyní zachycuje znak „pohlavní styk“, již bez podmínky soulože nebo jiného pohlavního styku provedeného způsobem srovnatelným se souloží [nově jde o okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby ve smyslu § 185 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku]. Pokud je předmětem útoku dítě, jedná se o zvlášť přitěžující okolnost, stejně jako v posledně uvedeném případě v trestní sazbě odnětí svobody na dvě léta až deset let.

Ustanovení § 186 odst. 2 tr. zákoníku vyžaduje, aby pachatel přiměl jiného k pohlavnímu styku, k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu. Podmínkou není donucení poškozené osoby, nýbrž pouze zneužití její závislosti. Předmětem útoku může být dítě, ale též zletilá osoba. Citované ustanovení vyžaduje, aby pachatel zneužil závislosti poškozené osoby anebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu. Závislostí je stav, v němž se osoba nemůže svobodně rozhodovat s ohledem na to, že je v určitém směru odkázána na pachatele. Poškozená osoba se podřizuje pachateli z toho důvodu, že je na něho v jistém směru odkázána, pokud by tomu tak nebylo, nepodřídila by se mu.²⁶⁷ Tato závislost bude dána v poměru dlužníka a věřitele, učitele a žáka apod. Není třeba, aby poškozená osoba byla svěřena doзору pachatele (odlišně srov. § 243 tr. zák., § 187 odst. 2 tr. zákoníku), ačkoli o takový dozor zpravidla půjde (tento znak je naplněn u opatrovníka, který vykonává dozor nad osobou zbavenou svéprávnosti, u vychovatele, který vykonává dozor nad chovancem výchovného ústavu pro mládež, u příslušníka vězeňské stráže vykonávajícího dozor nad odsouzeným vězněm apod.).²⁶⁸ Pokud mezi pachatelem a poškozenou osobou existuje od počátku vzájemná náklonnost, nedovodíme naplnění této skutkové podstaty, a to pro chybějící znak zneužití závislosti nebo postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu příslušné osoby.

Z hlediska subjektivní stránky jde o úmyslný trestný čin.

Pachatel může poškozenou osobu pohlavně zneužívat tak dlouho, až dojde k překročení trestněprávně relevantních věkových hranic. Jednání obviněného spočívající v souložích nebo v jiném pohlavním zneužití poškozené osoby v době, kdy tato ještě nedovršila patnáct let věku a kdy následně využil její závislosti a opakovaně ji pohlavně

---

i přátele a ve vyhrožování pokračoval i telefonicky, že pokud se do telefonu nebude sebeukájet, tak si ji najde a znásilní ji.

²⁶⁷ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. Praha : C. H. Beck, 2010. s. 1590.

²⁶⁸ Rozhodnutí č. 90/1956 Sb. rozh. trest.

zneužíval i poté, co již dovršila patnáct let věku, ale byla mladší osmnácti let, je nutno podřadit pod trestné činy pohlavního zneužití podle § 187 tr. zákoníku a trestný čin sexuálního nátlaku podle § 186 odst. 2 tr. zákoníku, jichž se obviněný dopustil ve vícečinném souběhu. Jednočinný souběh s trestným činem ohrožení výchovy dítěte podle § 201 tr. zákoníku i s trestným činem soulože mezi příbuznými podle § 188 tr. zákoníku je možný.

Osm zvlášť přitěžujících okolností je upraveno v odstavci třetím, čtvrtém, pátém a šestém. Vzhledem k tomu, že trestní zákoník nezná obecnou trestnost přípravy, je stanovena samostatně u zvlášť závažného zločinu, vždy však jen při naplnění některé z přitěžujících okolností dle § 186 odst. 5, 6 tr. zákoníku.

6. 2. 3 Trestný čin pohlavní zneužití podle § 187 trestního zákoníku

Objektem trestného činu podle § 187 tr. zákoníku je zájem na nerušeném mravním a tělesném vývoji dětí. Proti zásahům do pohlavní sféry jsou tu chráněny všechny osoby, které nedosáhly věku patnácti let, a je nerozhodné, zda jde o osobu, která je již pohlavně dospělá, či nikoli. Relevanci nemá ani její mravní zachovalost, nebo naopak narušenost. Souhlas zneužívané osoby k sexuální aktivitě uplatnění trestněprávní odpovědnosti dle § 187 tr. zákoníku nevylučuje. Osoba mladší patnácti let je tímto ustanovením chráněna i proti své vůli.

Předmětem trestného činu pohlavního zneužití podle § 187 odst. 1 tr. zákoníku je pouze osoba mladší patnácti let. Pokud by šlo o dítě mladší patnácti let svěřené doзору pachatele, který by zneužíval jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu, byla by naplněna kvalifikovaná skutková podstata ve smyslu § 187 odst. 2 tr. zákoníku.

Pachatelem trestného činu podle § 187 tr. zákoníku může být muž či žena, v případě soulože jediné osoba opačného pohlaví, než je zneužitá osoba mladší patnácti let. Při pohlavním zneužití provedeném jiným způsobem než souloží přicházejí v úvahu jako pachatelé také osoby stejného pohlaví.

Po objektivní stránce se rozlišují dva případy, jednak vykonání soulože, jednak pohlavní zneužití provedené jiným způsobem. Z hlediska trestnosti jsou si postaveny na roveň, a proto nelze výjimečné okolnosti případu dle § 58 odst. 1 tr. zákoníku spatřovat v tom, že pachatel osobu mladší patnácti let pohlavně zneužíval jiným způsobem než souloží.²⁶⁹ „Souloží“ se rozumí spojení pohlavních orgánů muže a ženy. Pachatel zde jedná v pohlavním vzrušení ve snaze své vzrušení jakýmkoli způsobem uspokojit a není

---

²⁶⁹ Přiměřeně srov. rozhodnutí č. 5/1966 Sb. rozh. trest.

důležité, zda a do jaké míry takového uspokojení dosáhne.²⁷⁰ Může dojít byť jen k částečnému zasunutí údu muže do pochvy ženy. Pokud však zůstane u dotyku pohlavních orgánů, jde o „jiný způsob pohlavního zneužití“, tedy o pohlavní akty podobné souloži, které vedou k uspokojení sexuálních potřeb pachatele a které se svou povahou blíží souloži. Rozumí se jimi pouze intenzivnější zásahy do pohlavní sféry poškozené osoby, například orální pohlavní styk, líbání a ohmatávání prsou apod. Za „jiný způsob pohlavního zneužití“ nelze považovat pohlavní sebeukájení, obnažování nebo jiné srovnatelné chování.

Podnět k sexuální aktivitě může vzejít přímo od dítěte mladšího patnácti let. Před přijetím trestního zákoníku platilo, že pokud pachatelovo jednání sice formálně naplňovalo zákonný znak „jiným způsobem pohlavně zneužije“, jenže jeho počínání nebylo příliš intenzivní, musela se náležitě zkoumat materiální stránka trestného činu, zvláště tehdy, jakmile pachatel a poškozená osoba si byli věkově blízcí a existoval mezi nimi vzájemný citový vztah.²⁷¹ V případě, že pachatel byl mladistvým, důkladně se hodnotil požadovaný stupeň nebezpečnosti činu pro společnost ve smyslu § 6 zákona č. 218/2003 Sb., kdy zvláště u jednorázových letmých dotyků přes oděv zpravidla nebyl naplněn znak „jiným způsobem pohlavně zneužije“.

Skutková podstata trestného činu pohlavního zneužití podle § 187 tr. zákoníku nevyžaduje zvláštní postavení nebo vlastnost pachatele. Pachatel nemusí trpět sexuální deviací, stejně tak je nerozhodné, zda je osobou s heterosexuální či homosexuální orientací. Sexuální pohnutka má význam jen v tom, že pouhý projev sympatie k dítěti nelze sám o sobě považovat za trestný čin pohlavního zneužití. Na nedostatek sexuální pohnutky poukazovala například obviněná J. R., která svého syna pohlavně zneužívala tak, že ho osahávala na přirození a současně po něm požadovala, aby on osahával na přirození ji, což učinila v době, kdy mu bylo necelých devět let. Nejvyšší soud v rámci dovolacího řízení zdůraznil, že nalézacím soudem zjištěné skutkové okolnosti nenasvědčovaly tomu, že šlo o sexuální nemotivovaný projev mateřské něhy a sympatií k nezletilému dítěti, kdy se podle tvrzení obviněné mělo jednat o tzv. „kočkování“. Naopak, nezdrženlivé chování obviněné, které vyústilo v zájem o pohlavní orgány nezletilého, a opakované osahávání chlapcova obnaženého pohlavního údu či její žádost, aby se jí dotýkal na přirození, jednoznačně svědčily o sexuální motivaci činu. Námitka, že

---

²⁷⁰ Rozhodnutí č. 31/1964 Sb. rozh. trest.

²⁷¹ ŠÁMAL, P., PŮRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář. II. díl.* 6. doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004. s. 1419.

u pachatelky nebyla prokázána sexuální orientace na nezletilé objekty, byla z hlediska právní kvalifikace skutku irelevantní.²⁷²

Po subjektivní stránce je u trestného činu pohlavního zneužití podle § 187 tr. zákoníku vyžadováno úmyslné zavinění. Úmysl musí pokrývat skutečnost, že předmětem útoku je osoba mladší patnácti let.

K naplnění kvalifikované skutkové podstaty dle § 187 odst. 2 tr. zákoníku je třeba, aby pachatel spáchal čin na dítěti mladším patnácti let svěřeném jeho doзору a aby zneužíval jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu. O „dítě mladší patnácti let svěřené doзору pachatele“ jde v případě osoby mladší patnácti let, nad kterou má pachatel povinnost dohlížet a bdít. Tak tomu bývá u rodičů vůči dětem, u učitelů a vychovatelů vůči žákům a chovancům. Svěření doзору vyplývá z konkrétní situace, takže se nevyžaduje rozhodnutí nebo ujednání oprávněných osob. Důležitý je faktický stav, kdy dotyčná osoba odpovídá za chování dítěte.²⁷³

„Zneužitím závislosti dítěte mladšího patnácti let svěřeného doзору pachatele“ se rozumí stav, v němž se takové dítě nemůže svobodně rozhodovat, poněvadž je odkázáno na pachatele. V důsledku toho poskytne souhlas k pohlavnímu zneužití, nedostatek jeho úplné svobody pachatel využívá k realizaci svých sexuálních záměrů.^{274, 275} Dítě mladší patnácti let svolí k souloži nebo jinému pohlavnímu zneužití pod určitým psychickým nátlakem. Tato závislost může být založena právním poměrem na základě zákona nebo může vyplývat z faktického poměru, jakými jsou úkony dospělé osoby spojené s výchovou nezletilého.²⁷⁶ Vzhledem k nutnosti implementace rámcového rozhodnutí Rady Evropské unie 2004/68/SVV o boji proti sexuálnímu zneužívání dětí a dětské pornografii byl do

---

²⁷² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2009, sp. zn. 3 Tdo 550/2009.

²⁷³ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010.

²⁷⁴ Rozhodnutí č. 28/1985 Sb. rozh. trest.

²⁷⁵ Obviněný M. Š. se dopustil trestného činu pohlavního zneužívání podle § 242 odst. 2 tr. zák. (nyní trestný čin pohlavního zneužití podle § 187 odst. 2 tr. zákoníku) tím, že v blíže nezjištěné době od roku 1999 do konce roku 2003 jako trenér akrobacie T. B. P. v tomto období, a to v letech 1999 a 2000, ve sportovní hale T. B. v P. S. po skončení tréninku ve více případech osahával rukou v rozkroku a na hrudníku svou svěřenkyni, cvičenku, nezletilou T. K., která byla přítom vyslečena do půli těla s tím, že jde o normální záležitost, o které se nesmí nikomu zmínit; dále pak v průběhu roku 2001 a až do 1. 5. 2003 v místě svého trvalého bydliště v P., dále v místě svého přechodného bydliště v H. a v penzionu I., D. S., soustavně v několika desítkách případů s touto nezletilou svěřenkyní jako její trenér souložil a prováděl orální pohlavní styk; přitom od roku 1999 až do konce roku 2003 jí jako její trenér také omlouval nepřítomnost ve škole, neboť k těmto sexuálním aktivitám docházelo též v době, kdy nezletilá plnila povinnou školní docházku, čímž jí umožňoval zameškovávat výuku, rovněž jí ukazoval fotografie nahých dívek, nabízel, že ji také nahou vyfotí. Obviněný se bránil, že mezi ním a poškozenou byl utvořen milenecký vztah. Této námitce soud nepřisvědčil, když uzavřel, že mezi nimi milenecký vztah nemohl vzniknout, a to již s ohledem na skutečnost, že na jedné straně byl plně dospělý obviněný, na druhé straně sotva jedenáctiletá dívka. Z výpovědi poškozené bylo zjištěno, že v počátečním období se ze strany obviněného jednalo o její osahávání na prsou a genitáliích, které trvalo zhruba dva roky s tím, že pachatel na ni naléhal, aby o tom nikomu nic neříkala, a teprve později došlo k souložím a jiným formám pohlavního styku (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2007, sp. zn. 11 Tdo 759/2006).

²⁷⁶ Rozhodnutí č. 47/1953 Sb. rozh. trest.

§ 187 odst. 2 tr. zákoníku vložen znak „zneužívání postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu“. Jeho podstatou je, že pachatel zneužívá důvěry, kterou u oběti požívá, nebo vlivu, který na ni má. Ty zpravidla pramení z pachatelovy přirozené, sociální nebo náboženské autority, například jde o známého politika, váženého lékaře, uznávaného profesora atd.²⁷⁷ Přitom milostný vztah mezi pachatelem a poškozenou osobou vylučuje, aby ke spáchání trestného činu došlo při zneužití závislosti nebo postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu na poškozenou osobu.²⁷⁸ Milenecký vztah však musí existovat už od počátku s tím, že i poškozené dítě mladší patnácti let musí – zejména s ohledem na věk a úroveň rozumové a mravní vyspělosti – svůj vztah k pachateli skutečně považovat za vztah milenecký.

Pokud obviněný jiným způsobem pohlavně zneužije dítě mladší patnácti let svěřené jeho doзору ve spánku a po jeho probuzení svého jednání zanechá, nejde o zneužití její závislosti, čili pachatele nelze uznat vinným trestným činem pohlavního zneužití podle § 187 odst. 1, 2 tr. zákoníku (což nevylučuje základní kvalifikaci podle § 187 odst. 1 tr. zákoníku). Pokud byla soulož vynucena na dítěti mladším osmnácti let násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí anebo k tomuto účelu zneužita jeho bezbrannost, jedná se o trestný čin znásilnění podle § 185 odst. 1, 3 písm. a) tr. zákoníku.²⁷⁹ Jednočinný souběh trestného činu podle § 187 tr. zákoníku a trestného činu podle § 185 tr. zákoníku je vyloučen.

Je možné, že pachatel jedná vůči poškozenému dítěti mladšímu patnácti let způsobem zakládajícím znaky trestného činu pohlavního zneužití spáchaného jinou formou než souloží a teprve během tohoto jednání se rozhodne, že ho násilím donutí k souloží s jiným pachatelem, a tento záměr uskuteční, aniž by tím sledoval své pohlavní uspokojení. Takovým jednáním pachatele jsou naplněny znaky trestného činu pohlavního zneužití podle § 187 odst. 1 tr. zákoníku a trestného činu znásilnění podle § 185 odst. 1, 3 písm. a) tr. zákoníku, a to ve vícečinném souběhu.²⁸⁰ Rovněž si lze představit, že pohlavní zneužívání bude probíhat na dítěti před patnáctým rokem jeho života a poté ještě pokračovat. V tomto směru odkážme na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 3. 2000,

---

²⁷⁷ Gřivna, T. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 11, s. 68.

²⁷⁸ Nejvyšší soud v jedné trestní věci konstatoval, že věkově byl mezi poškozenou a obviněným rozdíl dvou let, kdy obviněný věděl, že poškozené je pouze třináct let, a bylo i zřejmé, za jakých okolností k jednání obviněného došlo, přičemž zde nebyl patrný ani vzájemný déletrvající citový vztah či náklonnost mezi poškozenou a obviněným. Proto dovolací soud vyslovil závěr, že jednání obviněného bylo takové intenzity, že je společensky nebezpečné, a to i přes námitku, že uvedené experimentování je v daném věku velmi rozšířené (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2003, sp. zn. 7 Tdo 900/2003).

²⁷⁹ Přiměřeně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2004, sp. zn. 7 Tdo 235/2004.

²⁸⁰ Rozhodnutí 31/1992 Sb. rozh. trest.

sp. zn. 8 Tz 36/2000, v němž bylo konstatováno, že jednání obviněného spočívající v souložích či jiném pohlavním zneužití poškozených v době, kdy tito ještě nedovršili patnáct let věku a kdy následně využil jejich závislosti a opakovaně je pohlavně zneužíval i poté, co již dovršili patnácti let věku, ale byli mladší osmnácti let, bylo nutno podřadit pod trestné činy pohlavního zneužívání podle § 242 tr. zák. a trestný čin podle § 243 tr. zák., jichž se obviněný dopustil v reálném souběhu. Jednání obviněného spočívající v souložích s jeho dcerami bylo tak nutno podřadit pod dva trestné činy, jichž se pachatele dopustil ve vícečinném souběhu. U trestného činu pohlavního zneužívání podle § 242 tr. zák. je předmětem chráněného zájmu mravní vývoj mládeže, na rozdíl od trestného činu podle § 243 tr. zák., jenž chrání volnost rozhodování v pohlavních vztazích.²⁸¹ Za účinnosti nového trestního zákoníku by bylo takové jednání pachatele kvalifikováno jako trestný čin pohlavního zneužití podle § 187 odst. 2 tr. zákoníku a trestný čin sexuálního nátlaku podle § 186 odst. 2 tr. zákoníku, spáchány by byly opět ve vícečinném souběhu.

6. 2. 4 Trestný čin provozování prostituce ohrožující mravní vývoj dětí podle § 190 trestního zákoníku

Trestný čin prostituce ohrožující mravní vývoj dětí podle § 190 tr. zákoníku je zařazen do hlavy třetí trestního zákoníku, v níž jsou obsaženy trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Individuálním objektem je tu zájem na nerušeném mravním vývoji dětí, který by mohl být nevhodným sexuálním jednáním prostituuujících osob ohrožen. Dětem je nutné zaručit volný pohyb v prostředí, které není závadné z pohledu zásad morálky občanské společnosti, zvláště pokud jej navštěvují pravidelně v rámci výchovně vzdělávacího procesu a dalších podobně zaměřených činností.

V právním řádu České republiky jsou kriminalizovány pouze doprovodné projevy prostituce, které dosáhly určité intenzity a formy škodlivosti. Samotná podstata prostituce je stranou zájmu právní regulace. Podmínky ovlivňující provozování prostituce zůstávají komplexněji neupraveny. Absence příslušné právní úpravy, která by provozování prostituce reglementovala, vede k nalézání nejrůznějších praktických možností, jak prostituci udržet alespoň v přijatelných mezích. Velkou výzvu představují závěry plynoucí z nálezu Ústavního soudu ze dne 13. 4. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 69/2004, ohledně možnosti regulace prostituce na veřejně přístupných místech obcí prostřednictvím obecně závazných vyhlášek.^{282, 283}

²⁸¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 3. 2000, sp. zn. 8 Tz 36/2000.

²⁸² Bylo zde konstatováno, že § 10 zákona č. 120/2000 Sb., o obcích, neobsahuje výslovné pravidlo, podle kterého by obec nesměla činnosti, které by mohly narušit veřejný pořádek v obci nebo být

Trestným činem prostituce ohrožující mravní vývoj dětí jsou postihovány případy dvojího druhu, které se od sebe liší objektivní stránkou. Zatímco skutková podstata uvedená v odstavci prvním zahrnuje provozování prostituce, skutková podstata obsažená v druhém odstavci dopadá na pachatele, kteří provozování prostituce organizačně zabezpečují.

Objektivní stránka § 190 odst. 1 tr. zákoníku spočívá v provozování prostituce v blízkosti školy, školského nebo jiného obdobného zařízení nebo místa, které je vyhrazeno nebo určeno pro pobyt nebo návštěvu dětí. Za „prostituci“ se považuje poskytování sexuálních služeb za úplaty jinému. Znak „provozování“ prostituce zahrnuje

---

v rozporu s dobrými mravy, ochranou bezpečnosti, zdraví a majetku, zakázat na všech veřejných prostranstvích. Uvedený závěr lze dovodit z citovaného ustanovení jen pomocí argumentu a contrario, přičemž jej však nelze použít bezvýhradně, neboť v citovaném ustanovení se zákonodárce pokoušel zejména řešit střet ústavně zaručené svobody jedince, jeho práva na podnikání na jedné straně a ochrany veřejných zájmů a práva obce na samosprávu na straně druhé. Tento střet rozhodl zásadně tak, že obec může výkon určitých činností omezit, přizpůsobit svým podmínkám, nikoli však úplně zakázat. Uvedené ale nemůže platit absolutně. Neexistuje žádný racionální důvod, proč by obec měla mít povinnost trpět na některých svých veřejných prostranstvích činnosti, které ohrožují tyto základní chráněné hodnoty. Bylo by v rozporu s ústavně zaručenou ochranou nedotknutelnosti osoby (článek 7 Listiny), která zahrnuje ochranu proti zásahům do osobní integrity každého jedince, aby obec byla povinna vymežit na svém území taková veřejná prostranství, kde nezakazuje činnosti, které by mohly být v rozporu s ochranou zdraví. Ustanovení § 10 písm. a) zákona o obcích je nutno interpretovat tak, že pokud činnosti narušující ochranu zdraví, majetku či bezpečnosti do těchto ústavně chráněných právních statků zasahují jen na některých veřejných prostranstvích, je obci zapovězeno zakázat je na celém území obce. Citované ustanovení je proto nutno podle závěru soudu chápat jako konkrétní projev obecného principu proporcionality. Jestliže ale předmětná činnost může být na určitých veřejných prostranstvích obce provozována, aniž by narušila veřejný pořádek či byla v rozporu s dobrými mravy, nesmí ji obec zakázat na všech veřejných prostranstvích obce. Pokud naproti tomu provozování určité činnosti představuje potenciální zásah do chráněného statku, ač je provozována na kterémkoli veřejném prostranství obce, může ji obec zakázat provozovat na všech veřejných prostranstvích. Nadto zdůraznil, že vždy je třeba hodnotit i intenzitu zásahu a význam ohroženého právem chráněného statku na straně jedné a význam činnosti, která má být zakázána na straně druhé. Ve vztahu k obecně závazné vyhlášce města Ústí nad Labem č. 1/2004, kterou bylo v daném případě mimo jiné zakázáno nabízení sexuálních služeb na všech veřejných prostranstvích obce, soud zdůraznil, že nabízení sexuálních služeb ohrožuje dobré mravy obecně a velice výrazně ohrožuje mravní výchovu dětí a mládeže. Uvedl, že již samotné nabízení prostituce, které je zřejmé dětem a mládeži, v nich může vyvolat pocit něčeho „normálního“ a přípustného. Poznamenal, že význam zejména tohoto právem chráněného statku, tj. mravní výchovy dětí a mládeže, je třeba hodnotit velice vysoce. Extrémním způsobem jsou tak dotčeny etické hodnoty, které je společenství občanů, kterou obec je, oprávněno chránit. Tyto ohrožené právem chráněné hodnoty, statky je dále třeba poměřit se zásahem do svobody jedinců poskytujících sexuální služby. Ochrana nabízení této aktivity na očích veřejnosti však nemůže ve sporu s ochranou mravní výchovy dětí a mládeže obstát. Při interpretaci § 10 písm. a) zákona č. 120/2000 Sb. je třeba podle názoru soudu vycházet z článku 1 odst. 2 Ústavy, podle kterého Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva. Česká republika je vázána Úmluvou o potlačování obchodu s lidmi a potlačování prostituce druhých osob. Vymezení prostituce jen do určitých veřejných prostranstvích v obci je ve své podstatě její regulace, které chce jmenované úmluva zabránit. Soud uzavřel, že současná právní úprava dává obci na výběr, aby buď prostituci neupravovala vůbec, nebo ji na všech veřejných prostranstvích obce zcela zakázala, anebo aby negativně či pozitivně vymežila určitá veřejná prostranství, na kterých lze prostituci nabízet.

²⁸³ Provozování prostituce spadá do záležitostí udržování veřejného pořádku. Veřejný pořádek je oblast, která je pro právní předpisy územní samosprávy typická, ale také nejkonfliktnější a existuje již relativně početná judikatura Ústavního soudu pro obecně závazné vyhlášky tohoto druhu. Obec se zde snaží řešit místní problémy při stanovení povinností a zákazů, což vede k značným ústavně sporným případům a výkladům. Srov. KOUDELKA, Z. *Právní předpisy samosprávy*. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha : Linde Praha, 2008. s. 254.

všechna jednání, kterými se prostituující osoba nabízí k sexuálním službám a která jim bezprostředně předcházejí. Tato konstrukce se vztahuje i na případy vlastního poskytování sexuálních služeb na uvedených místech.

„Školou“ se rozumí mateřská škola, základní škola, gymnázium, střední odborná škola, střední odborné učiliště, konzervatoř, vyšší odborná škola, základní umělecká škola a jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky (§ 7 odst. 3 zákona č. 561/2006 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání). U vyšších odborných škol lze namítat, že jde o vzdělávací instituce, které navštěvují studenti až po absolvování středních škol, tedy osoby starší osmnácti let, jejichž právní ochrana není skutkovou podstatou trestného činu podle § 190 tr. zákoníku pokryta. Na druhou stranu je zřejmé, že řada vyšších odborných škol uskutečňuje vzdělávací programy v budově, která slouží také pro vzdělávání mladistvých. Co se týče „školských zařízení“, jde o zařízení určená pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, školská poradenská zařízení, školská zařízení pro zájmové vzdělávání, školská účelová zařízení, školská výchovná a ubytovací zařízení, zařízení školního stravování, školská zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a školská zařízení pro preventivně výchovnou péči (§ 7 odst. 5 zákona č. 561/2006 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, § 2 odst. 1, 2 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních). „Jiným obdobným zařízením“ se rozumí zařízení sociálně-právní ochrany dětí podle § 39 a násl. zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, a zařízení sociálních služeb podle § 34 a násl. zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.²⁸⁴ Mezi „jiná místa, která jsou vyhrazena pro pobyt nebo návštěvu dětí“, patří dětská hřiště, dětské atrakce, dětské rekreační, pobytové tábory apod.

Zákaz provozování prostituce, jak zprostředkovaně vyplývá z § 190 tr. zákoníku, se vztahuje na místa, kam má přístup velký počet dětí a kde se jich i více zdržuje. Je pravděpodobné, že provozování prostituce bude dětmi postřehnuto, čímž u nich může dojít k ohrožení či narušení pozitivního mravního vývoje. Určitou spojitost lze nalézt s myšlenkou prezentovanou v návrhu zákona o regulaci prostituce, který prostituci na takových místech považoval za nepřípustnou, přesněji řečeno držitelům osvědčení k výkonu prostituce zakazoval nabízet služby v bezprostřední blízkosti úředních budov, školských zařízení a na dalších taxativně vyjmenovaných místech. Znak „v blízkosti“ je pojat v tom smyslu, aby děti navštěvující uvedená místa nebyly v přímém kontaktu s osobami prostituci provozujícími. Jde nejen o stavbu a pozemek daného zařízení

---

²⁸⁴ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010. s. 1689.

(místa), nýbrž i o přístupové a odchodové komunikace a jejich bezprostředně přilehlé okolí.

Objektivní stránka § 190 odst. 2 tr. zákoníku je složena z více alternativních znaků. Potrestán bude ten, kdo organizuje, střeží nebo jiným způsobem zajišťuje provozování prostituce v blízkosti školy, školského nebo jiného obdobného zařízení nebo místa, které je vyhrazeno nebo určeno pro pobyt nebo návštěvu dětí. „Organizováním“ prostituce se rozumí řízení a usměrňování provozování prostituce. Účastenství ve formě organizátorství je zde samostatným deliktem. „Střežení“ lze chápat jako vykonávání dohledu nad prostitutí, a to za fyzické účasti osob, které kontrolují plnění podmínek jejího provozování. „Jiným zajištěním provozování“ prostituce se míní podpůrná činnost sloužící k provozování prostituce, například zprostředkování kontaktu zákazníka s prostitující osobou, přejímka plateb od zákazníka apod.

Z hlediska subjektivní stránky se jedná o úmyslný trestný čin.

Problematická se zdá být provázanost trestného činu provozování prostituce ohrožující mravní vývoj dětí podle § 190 tr. zákoníku na mimotrestní právní úpravu. Provozování prostituce na místech odlišných od těch, která jsou uvedena v ustanovení § 190 tr. zákoníku, totiž nemusí být postihováno ani jako správní delikt – přestupek. Současná právní úprava umožňuje obcím přistoupit k prostituci trojím způsobem. Obce ve svém obvodu mohou prostituci plošně zakázat, zakázat (povolit) ji na vymezených místech, nebo ji neupravovat vůbec. Proto je možné konstruovat situaci, kdy na jedné straně bude dána trestněprávní odpovědnost za provozování prostituce v blízkosti zařízení nebo místa, které je vyhrazeno nebo určeno pro pobyt nebo návštěvu dětí, a na druhé straně nebude existovat jiný veřejnoprávní postih za provozování prostituce mimo tato místa. Tyto dvě varianty (souhrnně by se daly pojmenovat jako „všechno nebo nic“) budou koexistovat doslova jen „několik metrů vedle sebe“. Rovněž může nastat konflikt trestněprávní a správněprávní odpovědnosti, jestliže provozování prostituce bude v daném místě zakázáno i obecně závaznou vyhláškou. S ohledem na zásadu speciality a subsidiarity je ale souběh trestného činu a přestupku vyloučen, navíc podle principu *non bis in idem* nelze dvakrát jednat o téže věci, o níž bylo již pravomocně rozhodnuto. Vyřízením určitého skutku v přestupkovém řízení by pak mohla být zmařena možnost postihu v trestním řízení, a to vzhledem k článku 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, jestliže bude založena překážka věci rozhodnuté.²⁸⁵ Bylo by však zapotřebí posoudit povahu deliktu a sankce (není relevantní právní

---

²⁸⁵ Podrobněji k důsledkům vyplývajícím z této zásady například RŮŽIČKA, M., POLÁK, P. Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkající se problematiky „ne bis in idem“ z hlediska jeho aspektů mezinárodních a vnitrostátních. *Státní zastupitelství*. 2005, č. 6. GRIVNA, T., SEKVARD, O. Nový pohled Nejvyššího soudu na zásadu ne bis in idem. *Právní fórum*. 2005, č. 3.

kvalifikace), určují se zdá být také povaha zájmu, jenž je právními normami, v nichž jsou příslušné delikty vyjádřeny, chráněn.

Zcela jednoznačný není ani výklad sousloví „provozování prostituce“. Juristické vymezení prostituce zachází s dvěma definičními prvky, a sice s poskytováním sexuálních služeb a odměnou za jejich uskutečnění. Poskytování sexuálních služeb zahrnuje jakékoliv jednání, které směřuje k uspokojení pohlavního pudu jiné osoby, nejde jen o pohlavní styk s jinou osobou za úplatu provedený formou soulože, ale i o všechny další formy ukájení pohlavního pudu jiné osoby stejného nebo opačného pohlaví tělesným stykem za úplatu,²⁸⁶ včetně dotyků na kterékoli části těla, onanii nebo vzájemnou onanii.²⁸⁷ Úplatou se rozumí příjem v peněžních prostředcích, avšak může sem spadat i naturální příjem, protislužba nebo jiná výhoda. Lze reálně uvažovat ještě o přidání třetího definičního prvku, konkrétně podmínky soustavnosti poskytování sexuálních služeb za úplatu. To by znamenalo vyžadovat opakovanost předmětného jednání během určitého časového úseku. Jinak totiž dochází ke kriminalizaci též náhodného a epizodního pohlavního styku mezi dvěma cizími osobami, nikoli výhradně „profesionálního“ poskytování sexuálních služeb, zvláště když úplata za něj nespočívá v penězích. Proti tomu lze vznést námitku, že trestnost prostitutky se musí posuzovat k individuálně určenému trestnému činu, a proto sotva – mimo rámec důkazních možností nyní posuzovaného případu – dovodíme, že výkon prostituce se nekonal ojedinele.

Současná skutková podstata trestného činu provozování prostituce ohrožující mravní vývoj dětí zachází s pojmem prostituce v těsné spojitosti s jejím provozováním, což vyjadřuje, že prostitutka poskytuje sexuální služby za úplatu osobě, která je jejím zákazníkem. Prostitutka uskutečňuje jednání, které směřuje k uspokojení pohlavního pudu zákazníka. Není ovšem zřejmé, zda k dokonání trestného činu podle § 190 odst. 1 tr. zákoníku postačí, aby prostitutka tyto služby pouze nabízela, aniž by musela započít s výkonem pohlavního styku (v nejširším slova smyslu). Pokud by takové jednání k dokonání činu nestačilo, nicméně bezprostředně by směřovalo k dokonání trestného činu, a pachatel by se ho dopustil v úmyslu trestný čin spáchat, šlo by uvažovat o pokusu o trestný čin (§ 24 odst. 1, § 190 odst. 1 tr. zákoníku). Zjevné potíže při rozlišování těchto případů (včetně procesní stránky dokazování) byly v obecně závazných vyhláškách obcí překlenovány potud, pokud se v nich výslovně zakazovalo nabízení sexuálních služeb na místech veřejnosti přístupných, a to jak ze strany prostitutek

---

²⁸⁶ Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 4 To 518/1994, publikované pod č. 22/1995 Sb. rozh. trest.

²⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 2009, sp. zn. 3 Tdo 1042/2009.

(odhalování intimních částí těla, vulgární gesta, posunky apod.), tak ze strany třetích osob, dokonce i když jen rozdávaly letáky, vizitky, prezentovaly takové služby na oděvech, transparentech nebo dopravních prostředcích. Koneckonců místa, kde jsou sexuální služby prostitutek nabízeny, jsou obvykle odlišná od těch, kde se nakonec uskutečňuje pohlavní styk mezi prostitutkami a jejich zákazníky.

Nevyjasněnou otázkou zůstává kriminalizace zákazníků prostitutek.²⁸⁸ Neuplatní se zde pravidlo, že osoba, k jejíž ochraně je konkrétní ustanovení trestního zákoníku určeno, nemůže být zároveň účastníkem na takovém trestném činu, což je podstatný rozdíl oproti trestnému činu svádění k pohlavnímu styku podle § 202 tr. zákoníku, který pokrývá trestněprávní postih pachatele, který určitým způsobem svádí osobu mladší osmnácti let k provozování prostituce či podobnému sexuálnímu chování, anebo jen využívá této osoby, která sexuální služby již poskytuje.²⁸⁹ Je sporné, zda by jednání zákazníka mohlo být kvalifikováno jako účastenství (§ 24 odst. 1 tr. zákoníku) na trestném činu provozování prostituce ohrožující mravní vývoj dětí podle § 190 tr. zákoníku, zvláště jako fyzická pomoc umožňující prostitutce spáchat trestný čin. Situace, kdy zákazník má účast v bezprostředním vykonání jednání, jímž se uskutečňuje skutková podstata trestného činu, by mohla vést i k závěru o spolupachatelství. Odlišení pomoci od spolupachatelství by pak mělo spočívat v jednání popsaného ve skutkové podstatě: spolupachatelem je ten, kdo se přímo podílí a jednání uvedeném ve skutkové podstatě, zatímco jednání pomocníka je pouze jednou z podmínek potřebných, aby byl trestný čin spáchán (i zde se dostáváme k výkladu pojmu „provozování prostituce“, jenž by měl být oproštěn od spekulací). Domníváme se, že za pachatele trestného činu podle § 190 tr. zákoníku lze považovat výhradně prostitutku, nikoli jejího zákazníka, a to s odkazem na argumentum *e ratione legis* – výklad podle předpokládaného záměru zákonodárce, tedy kriminalizaci závadového výkonu „řemesla“ prostituce. Nicméně jistě pravděpodobný bude návod na dokonaném trestném činu nebo jeho pokusu, pokud zákazník v prostituce úmyslně vzbudí rozhodnutí spáchat uvedený trestný čin – např. tak, že si s ní telefonicky domluví schůzku v tělovýchovném areálu střední školy, na níž se oba posléze dostaví za účelem poskytnutí pohlavního styku.

Pokud se jedná o samostatnou skutkovou podstatu trestného činu provozování prostituce ohrožující mravní vývoj dětí podle § 190 odst. 2 tr. zákoníku, vykazuje trestně

---

²⁸⁸ Uvedený problém byl také naznačen v příspěvcích: GRIVNA, T. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 72. AULICKÝ, P. Historicky komparativní náhled na některé trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. *Státní zastupitelství*. 2010, č. 1, s. 27.

²⁸⁹ Přiměřeně ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář. II. díl*. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004. s. 1289.

součinnou povahu. Jejím prostřednictvím vyjádřil zákonodárce potřebu kriminalizovat zajišťování provozování prostituce v blízkosti školy, školského nebo jiného obdobného zařízení nebo místa, které je vyhrazeno nebo určeno pro pobyt nebo návštěvu dětí; půjde o zprostředkování kontaktu se zákazníkem, přejímku úplaty, fyzickou ostrahu atd. Povýšil typicky účastnické jednání co do jeho trestnosti na úroveň hlavního trestného činu.²⁹⁰ Jinak by podmínkou trestnosti takového účastníka (organizátora) musel být alespoň pokus o trestný čin podle § 190 odst. 1 tr. zákoníku a mezi jeho jednáním a jednáním hlavního pachatele by se vyžadoval příčinný vztah.

Kvalifikovaná skutková podstata dle § 190 odst. 3 tr. zákoníku obsahuje znaky činu pro společnost škodlivějšího, než je popsáno ve skutkových podstatách základních. Zahrnuje spáchání takového činu „nejméně na dvou takových místech“ nebo „opětovně“. V prvním případě jde o každé místo, které je vyhrazeno nebo určeno pro návštěvu dětí ve smyslu § 190 odst. 1 tr. zákoníku. Ke spáchání tohoto činu nemusí dojít ve stejnou dobu, jelikož postačí, že je spáchán postupně na takových dvou místech. Pod pojmem „opětovně“ rozumíme případy, kdy pachatel trestný čin opakuje, a není nutné, aby za takový čin byl už dříve pravomocně odsouzen. Tato podmínka bude splněna i tehdy, když pachatel byl již pro takový čin odsouzen, avšak hledí se na něho, jako by odsouzen nebyl. Nelze sem podřadit pokračování v trestném činu.²⁹¹

Zakotvení trestného činu prostituce ohrožující mravní vývoj dětí do trestního zákoníku je počinem, jímž se trestněprávně postihuje část prostituce, která je považována za mimořádně ohrožující, a to s ohledem na utváření mravního systému hodnot dětí. Přesto je evidentní, že tento soudně trestný delikt se vztahuje pouze na provozování prostituce za podmínek, které jsou vymezeny místem jejího uskutečňování. Kritické jsou situace, kdy ve světle nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 69/2004 bude jednak uplatňován zákaz prostituce na území obce (postižitelný v přestupkovém řízení) a jednak bude aplikováno ustanovení o zmíněném trestném činu. V počátcích si lze představit i nejrůznější přístupy k interpretaci zákonného znaku skutkové podstaty „v blízkosti“, zvláště při existenci silného zájmu prostituci potírat na místní úrovni. Od věci není úvaha o postupech, jakými policejní orgány identifikují příslušnou osobu jako pachatele trestného činu. Pokud jde o trestní odpovědnost osob zajišťujících provozování prostituce, není snadné dokázat jejich provázanost na osoby, které prostituci provozují, a to v důsledku předpokládaného popření těchto stanovisek ze strany prostituujících osob.

---

²⁹⁰ K účastenství například KRATOCHVÍL, V. et al. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 311.

²⁹¹ Rozhodnutí č. 12/1991 Sb. rozh. trest.

Vzhledem k vymezení skutkové podstaty trestného činu ohrožování mravního vývoje dětí podle § 190 tr. zákoníku je patrné, že neaspiruje na eliminaci prostituce jako takové, poněvadž výsledným účinkem jejího prosazování může být jen přesun problému prostituce mimo místa určená a vyhrazená k návštěvě dětí. To ovšem vyvolává otázku, kam bude tento „transfer“ problému prostituce směřovat. Navíc prostituce závažně nepůsobí na osoby mladší osmnácti let – byť zůžeme pohled na rovinu mravní – pouze na zmíněných místech. Lze považovat provozování prostituce jinde za přípustné, ač je její koncentrace dokonce „vyšší“ a je rovněž objektem pozorování osob mladších osmnácti let? Provozování prostituce na jiných místech přitom nemusí být postihováno ani jako správní delikt. Hranice určující společenskou škodlivost předmětného jednání je tak dominantně svázána na „fyzické“ místo výskytu takového jednání, třebaže nebezpečnější účinky může vyvolávat jinde. Pakliže je prostituce provozována nedobrovolně a k jejímu výkonu jsou prostitutky ze strany třetích subjektů donuceny (organizování nedobrovolné prostituce), z hlediska naplnění skutkové podstaty trestného činu provozování prostituce ohrožující mravní vývoj dětí je na zvážení, zda bude takové jednání vůbec kvalifikováno jako trestný čin. Zřejmě bude absentovat volní složka jednání prostitutky (nepřímý pachatel ji pod pohrůžkou donutil (jako tzv. živý nástroj) k uvedenému způsobu provozování prostituce), ovšem i v těchto případech se nelze vyhnout negativním účinkům, jež má prostituce na mravní vývoj osob mladších osmnácti let.

6. 2. 5 Trestný čin šíření pornografie podle § 191 trestního zákoníku

Objektem trestného činu šíření pornografie je ochrana občanského soužití před útoky, které jsou v příkrém rozporu s mravností. Ustanovení § 191 tr. zákoníku je složeno ze dvou samostatných skutkových podstat. Prvá skutková podstata (§ 191 odst. 1 tr. zákoníku) poskytuje ochranu v oblasti mravnosti před šířením tzv. tvrdé pornografie, a to bez ohledu na věk adresátů takové pornografie. Druhá skutková podstata (§ 191 odst. 2 tr. zákoníku) směřuje k ochraně mravního rozvoje a výchovy osob mladších osmnácti let před šířením jakékoli pornografie.

V ustanovení § 191 tr. zákoníku jsou promítnuty mezinárodní závazky České republiky týkající se ochrany společnosti před pornografií, obsažené především v Mezinárodní úmluvě proti rozšiřování necudných publikací (č. 184/1922 Sb.), Mezinárodní úmluvě o potlačování obchodu s necudnými publikacemi a jejich rozšiřování (č. 96/1927 Sb.) a v Protokolu doplňujícím Úmluvu o potírání obchodu s necudnými publikacemi z roku 1949. Trestný čin šíření pornografie byl zakotven již v trestním zákoně, přičemž nejvýraznějších změn doznal po novele provedené zákonem

č. 134/2002 Sb., v níž byly zohledněny požadavky Smlouvy o Evropské unii v boji proti nezákonnému obchodování s lidskými bytostmi a proti sexuálnímu zneužívání dětí. Následně byl upraven zákonem č. 271/2007 Sb., který prosadil trestnost přechovávání dětské pornografie a zneužití dítěte k výrobě pornografie (do 30. 11. 2007 šlo o trestný čin ohrožování mravnosti).

Obě skutkové podstaty uvedené v § 191 tr. zákoníku obsahují pojem „pornografické dílo“, třebaže každá z nich v jiném kvalitativním významu. Trestní zákon s ním zacházel od 1. 1. 1992, před tímto datem užíval sousloví „předmět, který ohrožuje mravnost“. Ani nový trestní zákoník nedefinuje obsah pornografického díla, což přenechává soudnímu a doktrinálnímu výkladu. Akceptována je definice, podle níž se „pornografickým dílem“ rozumí jakýkoli předmět, který pokud je pozorován ať přímo, nebo prostřednictvím technického zařízení, zvláště intenzivním a vtíravým způsobem zasahuje a podněcuje sexuální pud. Současně musí takové dílo podle převládajících názorů většiny členů společnosti hrubě porušovat uznávané morální normy společnosti a vyvolávat pocit studu.²⁹² Účelem pornografického díla je vyvolat sexuální vzrušení. Rozhodující je jeho celková povaha, nikoli jeho výseč nebo část. Za pornografii nelze označit zobrazení nahého lidského těla z důvodů uměleckých nebo reklamních. Totéž platí pro znázornění lidského těla k vzdělávacím, osvětovým či vědeckým účelům. Závadný pornografický obsah díla je možné vyjádřit slovně, písemně, zvukem, obrazem, zobrazením (plošným i prostorovým) nebo jejich kombinacemi. Podle § 191 tr. zákoníku jde o fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné dílo. Výrazem „dílo“ se nemyslí autorské dílo podle § 2 zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským.

Ve smyslu § 191 odst. 1 tr. zákoníku je trestné jakékoli nakládání s pornografickým dílem, v němž se projevuje násilí či neúcta k člověku nebo které popisuje, zobrazuje nebo jinak znázorňuje pohlavní styk se zvířetem. V této souvislosti hovoříme o tzv. tvrdé pornografii, v níž je sexuální orientace formována určitou sexuálně deviační motivací. Vzhledem k vysoce škodlivé povaze tzv. tvrdé pornografie je její šíření postihováno vždy, bez podmínky jejího adresování dětem. Co se týče pornografického díla, v němž se projevuje násilí či neúcta k člověku, jedná se o dílo, které obsahuje buď násilí na člověku v souvislosti se sexuálním chováním, nebo zobrazení člověk při sexuálních aktivitách, při nichž dochází k jeho ponižování. V každém případě musí jít o skutečné násilí, nikoli jen o předstírané násilí. Již se nevyžaduje kumulativní naplnění znaku násilí a neúcty k člověku. O takový druh pornografie půjde při prezentaci sexuálně patologických praktik

---

²⁹² Srov. ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010. s. 1694.

jako je sadomasochismus, agresivní sadismus, koprofilie aj., nicméně některé formy sem nelze s jistotou zařadit (například vaginální nebo anální stimulaci přijímáním klystýru). Za „sexuální styk se zvířetem“ se považuje jakékoli nakládání se zvířetem vedoucí k ukájení pohlavního pudu člověka. Zahrnuje jak pohlavní styk člověka se zvířetem, tak dotyk a hlazení zvířat ze strany člověka směřující k pohlavnímu ukojení. Nově se kriminalizuje šíření pornografického díla, které pohlavní styk se zvířetem pouze popisuje. Variantou zoofilie je tzv. formikofilie, kdy je sexuální zájem člověka soustředěn na malé živočichy (šneky, hmyz, žáby apod.), kteří jsou přikládáni na lidské tělo, obvykle na genitálie a prsa. Vzhledem k tomu, že zvířetem je pouze obratlovec (kromě člověka) a jeho formy schopné samostatného života,²⁹³ nelze v těchto případech dovozovat trestní odpovědnost podle § 191 odst. 1 tr. zákoníku.

Ustanovení § 191 odst. 1 tr. zákoníku postihuje toho, kdo vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, činí veřejně přístupným, zprostředkuje, uvede do oběhu, prodá nebo jinak jinému opatří dílo obsahující tzv. tvrdou pornografii. Vytýkaný skutek může naplňovat i více způsobů šíření pornografie. „Výrobou“ se rozumí jakékoli zhotovení takové pornografie. Za „uvádění do oběhu“ se považuje jednání, kterým se pornografické dílo postupně dostává do rukou více lidem, ať v originále, nebo v kopiích, a není třeba, aby oběh takového díla skutečně trval po delší dobu a aby se s ním seznámilo více lidí. „Nabízení“ je jakékoli předložení pornografického díla, při němž má pachatel za cíl dosažení převzetí takového díla osobou mladší osmnácti let – typicky jde o uzavření kupní smlouvy, darování nebo výměnu. Činit dílo „veřejně přístupným“ znamená, že může být vnímáno najednou nebo postupně více osobami, aniž by se s ním muselo seznámit více osob (výklad ostatních způsobů šíření pornografie nečiní obtíže).²⁹⁴

Šíření tzv. prosté pornografie je upraveno v ustanovení § 191 odst. 2 tr. zákoníku. Trestné je tehdy, pokud je nebo může být adresována dětem (aniž by šlo o deviantní pornografii). Podle tohoto ustanovení bude postižen ten, kdo nabízí, přenechává nebo zpřístupňuje pornografické dílo dítěti anebo na místě, které je dětem přístupné, pornografické dílo vystavuje nebo jinak zpřístupňuje. V podstatě jde o dva základní způsoby, jimiž se pornografie dostává k dětem. Zatímco u „nabízení“ pornografického díla není nutné, aby ji osoba mladší osmnácti let přijala, u „přenechání“ se již vyžaduje její skutečné předání dítěti. Pod „zpřístupňováním“ pornografického díla si lze představit jeho prezentaci více dětem, například promítáním, zvukovou reprodukcí apod. Předmětné ustanovení podchycuje i nepřímé formy zpřístupňování pornografických děl,

---

²⁹³ Srov. § 3 písm. a) zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů.

²⁹⁴ Výklad ostatních způsobů šíření pornografie lze nalézt v publikaci: ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník. II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010. s. 1696 a násl.

u nichž lze předpokládat, že s nimi osoby mladší osmnácti let přijdou do styku. „Místem přístupným dětem“ je kterékoli místo, které osoby mladší osmnácti let zpravidla navštěvují, v úvahu přichází vystavování nebo jiné zpřístupnění takového díla v prodejně, v novinovém stánku apod. „Jiné zpřístupnění“ je umístění pornografického díla, při kterém jej dítě může zhlédnout nebo jinak vnímat, a to například promítáním pornografických filmů ve volně přístupných kabinách, uložením pornografických časopisů nebo knih do volně přístupných regálů v knihkupectví, přestože nejsou na první pohled viditelné.²⁹⁵

Živou diskuzi vzbuzuje vztah zákazu šíření pornografie k právu svobody projevu a právu vyhledávat a šířit informace. Touto otázkou se detailně zabýval Ústavní soud v usnesení ze dne 19. 4. 2004, sp. zn. IV. ÚS 606/2003.²⁹⁶ V odůvodnění svého rozhodnutí rozebral právo svobody projevu a jeho omezení a přitom poukázal na hlediska, která musí být v každém případě brána v potaz. Z našeho pohledu je důležitá ta pasáž rozhodnutí Ústavního soudu, v níž konstatoval, že ustanovení § 205 tr. zák. (analogicky lze vztáhnout k současnému § 191 tr. zákoníku) samotný pojem pornografie

---

²⁹⁵ ŠÁMAL, P. PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář*. II. díl. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2004. s. 1138.

²⁹⁶ Stěžovatel T. V. byl soudem prvního stupně uznán vinným ze spáchání trestného činu ohrožení mravnosti dle § 205 odst. 1 tr. zák. (v tehdy platném znění) a odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání čtyř měsíců s podmíněným odkladem na zkušební dobu dvou let. Dále mu byl uložen peněžitý trest 40 000 Kč a pro případ jeho nevykonání ve stanovené lhůtě náhradní trest odnětí svobody v trvání čtyř měsíců. Předmětného trestného činu se měl dopustit tím, že jako jednatel společnosti R.- E. v době od 29. 9. 1997 do 21. 1. 2002 vyráběl, rozšiřoval, uváděl do oběhu a činil veřejně přístupnými na území České republiky i v zahraničí, pornografická díla – videokazety ohrožující mravnost tím způsobem, že se v nich objevuje násilí, neúcta k člověku a jiné sexuálně patologické praktiky. Stěžovatel namítl, že napadenými rozhodnutími obecných soudů byl porušen zákon v takovém rozsahu a způsoby, že to v konečném důsledku vedlo k porušení jeho ústavně zaručených základních práv na soudní ochranu a spravedlivý proces a ústavně zaručeného základního práva na svobodu umělecké tvorby zakotveného a základního práva na svobodu projevu a na informace, na vyjadřování svých názorů slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i na svobodné vyhledávání, přijímání a rozšiřování idejí a informací bez ohledu na hranice státu a při nepřípustnosti cenzury. Podle jeho názoru Listina neobsahuje žádné ustanovení o možnosti omezovat uměleckou tvorbu za účelem ochrany mravnosti, z čehož dovodil, že umělecká tvorba nemůže být nemravná. Byl přesvědčen, že kvalifikací umělecké tvorby jako výroby a šíření pornografického díla došlo k porušení ústavních práv a že byl postižen za to, že se veřejně přihlásil k sexuální minoritě a otevřeně prezentoval své sexuální postoje. Pornografický charakter vyráběných a rozšiřovaných děl nebyl prokázán a nebyl proveden jediný důkaz, který by vyvracel jeho tvrzení, že se nejedná o pornografická díla, nýbrž o umělecká ztvárnění dosud společensky tabuizované oblasti lidské sexuální intimity dotýkající se reálně existující společenské minority s plnými občanskými a lidskými právy a svobodami. Při hodnocení společenské nebezpečnosti se nikdo nezabýval ani otázkou způsobu šíření předmětných filmů a cílovou skupinou jejich konzumentů. Z listinných důkazů jím založených jednoznačně plyne, že předmětné filmy nejen že nejsou pro cílovou skupinu jejich konzumentů nijak škodlivé, nýbrž naopak v celkovém kontextu dokonce prospěšné. Předmětné filmy byly nabízeny prostřednictvím zabezpečené internetové stránky. Konzumenty se měli stát především příslušníci úzké skupiny minoritní sexuální orientace, k níž sám stěžovatel náleží. Vzhledem k postupu soudů obou stupňů stěžovatel nabyl přesvědčení, že je fakticky státní mocí perzekuován pro svou sexuální orientaci a toto přesvědčení nabylo na intenzitě vzhledem ke složení senátu odvolacího soudu.

nedefinoval a že jeho koncept musel být ožřejmen prostředky výkladu, a to s přihlédnutím k úmyslu zákonodárce a jeho účelu. Relativní míru nejistoty snižovala bližší vymezení obsažená v písmenech a) až c) § 205 odst. 1 tr. zák. Ústavní soud byl toho názoru, že ustanovení § 205 odst. 1 tr. zák. uvedené kritérium předvídatelnosti splňovalo, takže je ústavně konformní. Ústavní soud dovodil, že odsouzení stěžovatele bylo „stanoveno zákonem“ ve smyslu čl. 10 odst. 2 Úmluvy. Ústavní soud dále posuzoval, zda ustanovení § 205 odst. 1 tr. zák. sleduje legitimní cíl, a dospěl k názoru, že § 205 tr. zák. je formulován k ochraně veřejné morálky, přičemž není žádný jiný důvod předpokládat, že při jeho aplikaci v daném případě obecné soudy sledovaly nějaké další cíle, jež by byly neslučitelné s Úmluvou. Navíc existovala přirozená vazba mezi ochranou morálky a ochranou práv jiných. Odsouzení sledovalo legitimní cíl ve smyslu článku 10 odst. 2 Úmluvy. Ústavní soud posuzoval i otázku, zda sporný zásah, to jest napadený pravomocný odsuzující rozsudek, byl nezbytný v demokratické společnosti pro dosažení výše uvedeného legitimního cíle – ochrany veřejné morálky. S odkazem na judikaturu Evropské soudu pro lidská práva zdůraznil, že svoboda projevu tvoří jeden z nejpodstatnějších základů demokratické společnosti, skutečně jednu ze základních podmínek pro její rozvoj a pro seberealizaci jednotlivce. Článek 10 odst. 1 Úmluvy, podléhající omezení stanovenému v odstavci 2 citovaného článku Úmluvy, je aplikovatelný nejenom na „informace“ nebo „ideje“, které jsou vnímány příznivě či neutrálně, ale také na ty, které uráží, pohoršují, šokují, rozrušují – stát nebo jakoukoliv část populace. Umělci a ti, kteří propagují či rozšiřují jejich díla, nejsou imunní před možností, že jejich právo na svobodu projevu, zakotvené v článku 10 odst. 2 Úmluvy, bude omezeno. Kdokoliv vykonává svoji svobodu projevu, bere na sebe, v souladu s jednoznačným zněním druhého odstavce článku 10 Úmluvy, „povinnosti a odpovědnost“; jejich rozsah bude záviset na dané konkrétní situaci a prostředcích, které používá. Odsouzení stěžovatele na základě § 205 tr. zák. bylo zamýšleno k ochraně morálky. V právních a sociálních řádech smluvních států není možné najít jednotné evropské pojetí morálky, i když je nesporné, že v právních a sociálních řádech smluvních států Rady Evropy jsou promítnuta pravidla chování, která jsou platná po staletí a jsou neměnná. Určité parciální názory, či názory v jisté oblasti, se z hlediska požadavků morálky různí, respektive mění čas od času a místo od místa, zejména v naší době, charakterizované značným stupněm liberalizace názorů na tyto otázky. Je především na obecných soudech, aby, aby ve svých rozhodnutích vyjadřovaly názory na přesný obsah těchto požadavků, stejně tak jako na „nezbytnost“, „omezení“ nebo „sankce“ zamýšlené k vyhovění těmto požadavkům. V daném případě bylo zřejmé, že předmětné videokazety znázorňovaly násilí na ženách spojené s neúctou k nim a s jejich ponižováním.

Videokazety byly pořizovány s cílem jejich veřejné distribuce za účelem vytváření zisku. Z rozhodnutí obecných soudů sice není zcela zřejmé, zda v rámci aplikovaného distribučního systému k těmto dílům měli volný přístup i nezletilí, nicméně Ústavní soud je toho názoru, že za daných okolností, s přihlédnutím k mezím úvahy jim ponechaným článkem 10 odst. 2 Úmluvy, obecné soudy byly oprávněny zvážit výše uvedenou „nezbytnost“ pro ochranu morálky a uložit stěžovateli trest za rozšiřování videokazet s pornografickým obsahem. Dle Ústavního soudu pro účely § 205 tr. zák. je jakákoliv věc pornografickým dílem, pokud způsobem, který lze stěží akceptovat, uráží cit pro sexuální slušnost. Pornografické dílo může u normální osoby vyvolávat sexuální vzrušení, vedle toho však může tuto osobu sexuálně znechucovat či odpuzovat. Test pornografické povahy díla, který by měl být aplikován obecným soudem, spočívá na posouzení, zda celkový dojem díla způsobuje morální pohoršení osobě s běžným cítěním. Z tohoto pohledu jsou případné znalecké posudky o „uměleckém charakteru“ díla či o jeho „osvětové a společensky prospěšné povaze“ pro posouzení obecným soudem nerozhodné. Ústavní soud neakceptoval ani názor stěžovatele, že umělecká díla nemohou mít pornografický charakter ve smyslu § 205 tr. zák. Článek 15 odst. 2 Listiny, zaručující svobodu umělecké tvorby, totiž nelze vykládat izolovaně, bez přihlédnutí k mezím svobody projevu zakotvených v článku 17 odst. 4 Listiny, respektive článku 10 odst. 2 Úmluvy. Napadenými rozsudky obecných soudů dle přesvědčení Ústavního soudu nebyl porušen článek 10 Úmluvy.

Ustanovení § 191 odst. 3 tr. zákoníku vypočítává tři okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, a sice spáchání činu uvedeného v odstavci 1 nebo 2 § 191 tr. zákoníku jako člen organizované skupiny, tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem nebo v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch. „Organizovanou skupinou“ se rozumí sdružení více osob, v němž je provedeno určité rozdělení úloh mezi jednotlivé členy a jehož činnost se v důsledku toho projevuje plánovitostí a koordinovaností a jímž se spáchání činu usnadňuje a zvyšuje se pravděpodobnost dosažení sledovaného cíle. „Jiný obdobně účinný způsob“ je třeba srovnatelně poměřovat s tím, že čin byl spáchaný tiskem, filmem, rozhlasem, televizí nebo veřejně přístupnou počítačovou sítí. Jde například o nahrávku na magnetofonovém pásku, videokazetě, záznam na disketě, CD, jestliže jsou zpřístupněny většímu počtu lidí. Nezáleží na tom, zda přístup veřejnosti je zcela volný nebo je omezen pouze na členství či na úhradu poplatku.²⁹⁷ „Prospěchem velkého rozsahu“ se má na mysli ekonomické vymezení. Je nutné vyjít z ustanovení § 138 odst. 1

---

²⁹⁷ ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář*. II. díl. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2004. s. 1140.

tr. zákoníku, nejde pouze o určení peněžité částky, která naplňuje zákonnou kvantifikaci pojmu prospěch, ale také o to, že je v něm kvantifikovaný prospěch zakotven jako ekonomická kategorie.²⁹⁸

6. 2. 6 Trestný čin výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií podle § 192 trestního zákoníku

Skutková podstata trestného činu podle § 192 tr. zákoníku dopadá na nakládání s pornografickým dílem, které zobrazuje či jinak využívá dítě. Zájmem společnosti je, aby dětská pornografie vůbec nevznikala a nebylo s ní nijak nakládáno. Upozornit lze na dynamický rozmach šíření dětské pornografie za využití moderních informačních a komunikačních technologií. Výrobu dětské pornografie je možné provádět úspěšně, aniž by se na její zhotovitele kladly mimořádné technické znalosti a dovednosti, v případě samotného šíření pornografie prostřednictvím internetu je pak zachováván vysoký stupeň anonymity uživatelům i poskytovatelům takové pornografie. Opakovaně se objevuje úvaha, zda držení pornografie – přesněji řečeno vizuální stimul spojený s autoerotikou – může být přípustnou alternativou k deviantnímu jednání pachatele. Ve prospěch zákazu přechovávání dětské pornografie svědčí konflikt s její výrobou. Pokud je připuštěna volná dispozice s dětskou pornografií, pak se akceptuje také její výroba jakožto její nevyhnutelný předpoklad. Ani umělá výroba dětské pornografie pomocí počítačové technologie není řešením, poněvadž by tím došlo k posílení falešné iluze, že jde o něco společensky konformního.²⁹⁹ Navíc je zřejmé, že deviantní pornografie a agresivní obrazová stimulace může být spouštěčem závažné sexuální delikvence.³⁰⁰

Na základě objektivní stránky se rozeznávají dvě varianty trestného činu, za něž hrozí odlišná trestní sazba odnětí svobody. Jednak jde o přechovávání dětské pornografie (§ 192 odst. 1), jednak jde o další způsoby nakládání s dětskou pornografií, kam patří její dovoz, průvoz, nabízení, činění veřejně přístupným, zprostředkování, uvádění do oběhu, prodej nebo opatření jinému (§ 192 odst. 2). K tomuto trestněprávnímu postihu zavazují Českou republiku mezinárodní dokumenty, a to Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie (protokol byl podepsán, avšak dosud nedošlo k jeho ratifikaci) a Rámcové rozhodnutí Rady Evropské unie č. 2004/68/SVV ze dne 22. 12. 2003, o boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii. S ohledem na vysokou společenskou škodlivost dětské pornografie

²⁹⁸ Rozhodnutí č. 42/2005 Sb. rozh. trest.

²⁹⁹ WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání*. Praha : Grada Publishing, 2005. s. 153.

³⁰⁰ BRICHČÍN, S., FIFKOVÁ, H., WEISS, P. Pornografie jako spouštěč deviantního chování? *Kriminalistika*. 1993, č. 2, s. 158–160.

a vzhledem k jejímu masivnímu šíření byla uvedená problematika kriminalizována již novelou trestního zákona a nečekalo se až na přijetí nového trestního zákoníku.

Za dětskou pornografii se považuje pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě. Jeho podrobnější charakteristiku přibližuje rozhodnutí č. 35/2005 Sb. rozh. trest. O takové dílo jde v případě snímků obnažených dětí v polohách vyzývavě předvádějících pohlavní orgány za účelem sexuálního uspokojení, dále pak snímky dětí zachycující polohy skutečného či předstíraného sexuálního styku s nimi, popřípadě i jiné obdobně sexuálně dráždivé snímky dětí. Závěr o pornografickém charakteru díla není možné automaticky dovozovat jen z toho, že bylo pořízeno za účelem uspokojení osob trpících sexuální deviací (to jest osob, pro které jsou sexuálně atraktivní nedospělé osoby) a že bylo zpřístupňováno takovými prostředky, které tyto osoby vyhledávají.

Citované rozhodnutí vzešlo z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 12. 2004, sp. zn. 7 Tdo 1077/2004, v němž dovolací soud z podnětu dovolání obviněného P. R. a J. A. V. zrušil usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 9. 4. 2004, sp. zn. 10 To 51/2004, a rozsudek Okresního soudu v Náchodě ze dne 12. 11. 2003, sp. zn. 1 T 101/2003, ohledně obou obviněných. Nejvyšší soud s přiměřeným použitím § 261 tr. ř. tato rozhodnutí zrušil i ohledně obviněného J. H. a Okresnímu soudu v Náchodě přikázal, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl. V posuzované věci byly podle soudu prvního a druhého stupně zjištěny na zajištěných nosičích portréty dětských modelů, dívek i chlapců, ve věku od 6 do 15 let, a to oblečených, zčásti svlečených i zcela nahých.³⁰¹ V rámci dovolacího řízení soud zdůraznil, že závěr o tom, zda nosiče vyráběné

---

³⁰¹ Trestného činu ohrožování mravnosti podle § 205 odst. 1 písm. a) tr. zák. ve znění zákona č. 134/2002 Sb., trestného činu ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 odst. 1 písm. b) tr. zák. a trestného činu pohlavního zneužívání podle § 242 odst. 1 tr. zák. se podle zjištění okresního soudu dopustili obvinění P. R. a J. H. tím, že „v době nejméně od roku 2000 do 27. 10. 2002 obviněný P. R. jako majitel modelingové agentury P. se sídlem v N. za honorář pořizoval fotografické materiály zobrazující dítě, a to i s nezletilými M. B., N. S., K. Š., M. M., M. a N. L., I. L., G. H., T. Š., V. M., A. F., T. K., S. a S. S., K. M., J. S., P. H., J. H., T. J., D. M., přičemž obviněný P. R. v době od podzimu 2001 do letních měsíců 2002 v přesně nezjištěné dny v N. v ateliéru agentury P. ve třech případech při fotografování osahával a hladil na přirození nezletilého D. M., a tyto fotografie pak obviněný J. H. od přesněji nezjištěné doby roku 2001 zpracovával do digitální podoby a tyto vypálil na CD disky, které oba obžalovaní nabízeli prostřednictvím sítě Internet v době od ledna 2002 do 27. 6. 2002, kdy byl provoz domény pro zjištění, že jde o dětskou pornografii, na serveru C. provozovatelem serveru pozastaven, avšak nadále připravovali materiály a tyto zpracovávali pro nové stránky a jednali se správcem serveru S., který pro ně dne 29. 9. 2002 vytvořil technické zázemí, avšak k transportu dat nedošlo, když obvinění byli dne 27. 10. 2002 zadrženi. V době od května 2002 do 27. 10. 2002 spolupracovali obviněný P. R. zajišťováním castingů a obviněný J. H. tlumočením na nich se zákazníkem obviněným J. A. V. pořizujícím dětskou pornografii, a toto jednání narušilo nebo ohrozilo mravní vývoj dětí nevhodným a předčasným zájmem o sexualitu. Obviněný J. A. V. se podle zjištění soudu dopustil uvedených trestných činů tím, že v přesně nezjištěné dny v měsíci květnu 2002, v době od 11. 7. do 14. 7. 2002 v N. a dne 27. 10. 2002 v Š. jako zákazník společnosti obviněného P. R. pořizoval za honorář fotografické materiály a videozáznamy s nezletilými dívkami, ač jejich věk znal nebo znát musel, a to s nezletilými E. B., I. N., M. P., Š. F., I. P., P. K., A. F., I. L., M. M., Š. F., A. K., I. F., přičemž při této činnosti v době od 11. do 14. 7. 2002 v hotelu v N. osahával a líbal na prsou a jazykem dráždil na přirození nezletilého M. M., v téže době v hotelu v N. osahával na prsou

a šířené obviněným P. R. jsou pornografické, nelze činit v obecné rovině ohledně celého archivu jeho společnosti, ale závěr o pornografickém obsahu je nutno specifikovat ve vztahu ke konkrétním nosičům. V tomto směru soudy nepochybily, když závěr vztáhly na nosiče specifikované ve výroku rozsudku okresního soudu. Nejvyšší soud však upozornil, že pochybnost může vzniknout, zda předmětné nosiče byly skutečně pornografické. Závěr o tom, zda posuzovaný nosič obrazu byl pornografický, byl poněkud ztížen tím, že trestní zákon ani jiná vnitrostátní norma explicitní definici pornografie, respektive pornografického díla, neobsahuje. Podle všeobecně respektovaného výkladu tohoto pojmu, který přebírá i trestněprávní judikatura, se za něj považovalo dílo, které zvláště intenzivním a vtíravým způsobem zasahuje a podněcuje sexuální pud, přičemž současně překračuje uznávané morální normy příslušné společnosti, čímž u většiny jejich členů vzbuzuje stud. Specificky je pak nutno podle názoru Nejvyššího soudu přistoupit k dětské pornografii, neboť obrazová prezentace dítěte, zejména nižšího věku, zpravidla u normálního jedince nevede k vybavení sexuálních asociací. Nutno však brát v úvahu i skutečnost, že za dítě se ve smyslu § 205 odst. 1 tr. zák. (nyní § 192 tr. zákoníku) v souladu s mezinárodními dokumenty sloužícími k jejich ochraně považuje osoba mladší osmnácti let. Přitom je nutno brát v úvahu i místo, čas, formu a kontext, v nichž je dílo prezentováno. Dále Nejvyšší soud zdůraznil, že závěr o pornografickém charakteru díla nelze dovozovat bez dalšího jen z toho, že je prezentováno za účelem uspokojení osob trpících sexuální deviací (pedofilii, hebefilií či efebofilii), tedy osob, pro které jsou sexuálně atraktivní nedospělé osoby, na místech nebo v médiích, které tyto osoby vyhledávají. Podle Nejvyššího soudu lze v souladu se závěry znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychologie se zaměřením na sexuologii, za pornografii jednoznačně považovat snímky obnažených dětských modelů v polohách vyzývavě prezentujících pohlaví, respektive polohách stimulujících představu sexuálního styku s nimi. Na podporu tohoto závěru lze odkázat například na čl. 2 písm. c) Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte týkajícího se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie, podle kterého se dětskou pornografií rozumí jakékoli zobrazování dítěte libovolnými prostředky při skutečných nebo předstíraných zřejmých sexuálních aktivitách či jakékoli zobrazování pohlavních orgánů dítěte k prvotně sexuálním účelům. Ve světle této argumentace není možné za pornografické označit snímky zachycující oblečené dětské modely ani modely částečně či plně obnažené, které shora uvedená kritéria nenaplnují, takže u normálního

---

a přirození nezletilého E. B. a dne 27. 10. 2002 v Š. osahával na prsou a přirození nezletilého Š. F. a A. K. a toto jednání narušilo nebo ohrozilo další mravní vývoj dětí nevhodným a předčasným zájmem o sexualitu, přičemž materiály pořízené v květnu a v době od 11. 7. do 14. 7. 2002 vyvezl z České republiky do ciziny.“

jedinice nevzbuzují sexuální asociace a působí sexuálně stimulujícím způsobem pouze na jedince pohlavně deviantního.

Relativnost povahy pornografického díla byla také osvětlena v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2009, sp. zn. 6 Tdo 288/2009. V dané věci dovolací soud neakceptoval tvrzení obviněného, že když ani dva sexuologové – odborníci – nejsou schopni shodně rozhodnout, zda konkrétní předložené snímky jsou či nejsou pornografického charakteru, a vzhledem k tomu, že se tito shodli v dané trestní věci v rozsahu asi 20 %, chybí ze strany obviněného subjektivní stránka zmíněného trestného činu. Obviněný pořizoval snímky nahých chlapců a byly u něj nalezeny fotografie nahých chlapců, přičemž sám znalec uvedl, že „kritéria pro posuzování pornografie se v průběhu času mění, zatímco u dospělých objektů se hlediska liberalizují, u dětských se zpřísnila, když za dětskou pornografií jsou dnes považovány záznamy, které by dříve pohoršení nevyvolaly“. Podstatné však je mimo jiné i to, že pokud by soud měl hodnotit vystoupení znalců k pořízeným snímkům, pak je nutno konstatovat při respektování zásady *in dubio pro reo*, že se znalci shodli na tom, že sedm snímků, které obviněný D. L. vyrobil, je pornografického charakteru.

Co se týče objektivní stránky, trestný čin přechovávání dětské pornografie podle § 192 odst. 1 tr. zákoníku spáchá ten, kdo přechovává fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo, jež zobrazuje nebo jinak využívá dítě. „Přechováním“ je jakýkoli způsob držení dětské pornografie. Do novely trestního zákona, provedené zákonem č. 271/2007 Sb., byl postih přechovávání dětské pornografie (shodně i tzv. tvrdé pornografie) uplatňován jedinečně za podmínky, že její držení směřovalo za účelem uvádění do oběhu, rozšiřování, vyrábění, dovážení, provázení aj. Přechovávání dětské pornografie samo o sobě nebylo možné kvalifikovat jako soudně trestný delikt. Od účinnosti citované novely trestního zákona, stejně tak i od účinnosti nového trestního zákoníku nastupuje trestněprávní odpovědnost bez ohledu na důvod držení dětské pornografie. Pachatel nemusí mít takové pornografické dílo přímo u sebe, stačí, že ho má ve své moci, například v bezpečnostní schránce nebo v e-mailové poště uložené na severu poskytovatele internetových služeb.

Uvedená skutková podstata vyžaduje, aby držení pornografie nebylo jen přechodné. Proto jednorázové a náhodné prohlížení internetové stránky se závadným obsahem nebude z hlediska dané kvalifikace postačující k vyvození trestněprávní odpovědnosti, i když se obsah relevantní stránky krátkodobě ukládal do vyrovnávací paměti počítače.³⁰² K vyslovení opačného závěru by obsah internetové stránky musel být stažen a uložen do

---

³⁰² HERZEG, J. *Virtuální dětská pornografie. Zločin bez oběti?* In VANDUCHOVÁ, M., GŘIVNA, T. et al. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008. s. 42.

pevné nebo externí paměti počítače, případně by muselo jít o cílené a opakované prohlížení závadných internetových stránek. Pokud uživatel internetu nemá vliv na existenci nebo obsah závadných webových stránek, o požadované přechovávání se nejedná.³⁰³

Předmětem útoku trestného činu podle § 192 tr. zákoníku není osoba, která se jeví být dítětem, avšak ve skutečnosti věk osmnácti let již překročila. Velmi spornou otázkou se zdá být trestněprávní postih tzv. virtuální dětské pornografie.^{304, 305} Pro trestněprávní postih jejího přechovávání svědčí to, že objektem trestného činu dle § 192 tr. zákoníku je primárně ochrana morálních hodnot, nikoli ochrana dětí (jinak je tomu u trestného činu zneužití dítěte k výrobě pornografie podle § 193 tr. zákoníku),³⁰⁶ naopak ústup od trestnosti zde podporuje uplatnění principu subsidiarity trestní represe.³⁰⁷

Trestné není přechovávání pornografického díla, v němž se zobrazuje násilí či neúcta k člověku nebo které zobrazuje či jinak znázorňuje pohlavní styk se zvířetem, byť by se tak stalo za účelem jeho dalšího šíření. K jeho dekriminálnímu došlo s účinností od 1. 12. 2008, přičemž nový trestní zákoník na tomto stavu setrval. Není však jisté, zda se jednalo o skutečný úmysl zákonodárce nadále nepostihovat přechovávání tzv. tvrdé pornografie, nebo zda je to spíše výsledek jeho bezděčného počínu. Neexistuje komentář k takovému rozhodnutí a z hlediska škodlivosti byla tzv. tvrdá pornografie kladena na roveň dětské pornografii. Na druhou stranu musíme přihlídnout k požadavkům mezinárodních dokumentů týkajících se zvýšené ochrany společnosti před přechováváním dětské pornografie, kdy tytéž apely neidentifikujeme u pornografie zobrazující násilí či neúctu k člověku anebo zobrazující nebo jinak znázorňující pohlavní styk se zvířetem.

Podle § 192 odst. 2 tr. zákoníku bude postižen ten, kdo vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, činí veřejně přístupným, zprostředkuje, uvede do oběhu, prodá nebo jinak jinému opatří fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě, anebo kdo kořistí z takového pornografického díla. Vyjmenované způsoby nakládání s dětskou pornografií jsou totožné

---

³⁰³ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010. s. 1704.

³⁰⁴ V Japonsku je běžně dostupný a společensky tolerovaný pornografický komiks ve stylu tzv. manga, v němž se animovanou formou zobrazují děti v sexuálně intimních scénách.

³⁰⁵ Pornografickou závadnost webových stránek filtrují v České republice telekomunikační poskytovatelé na dobrovolném základě. V současnosti je předložen legislativní návrh obsahující možnost odpojení uživatele webové stránky s pornografickým obsahem, překvapivě aniž by muselo jít o dětskou pornografii, což oprávněně vzbuzuje rozpaky. Blíže srov. HERCZEG, J., GRÍVNA, T. Právo na přístup k Internetu, blokáce stránek a digitální gilotina. *Trestněprávní revue*. 2010, č. 5. s. 145.

³⁰⁶ JELÍNEK, J. et al. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. Praha : Leges, 2009. s. 559.

³⁰⁷ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 1705.

se způsoby šíření pornografie podle § 191 odst. 1 tr. zákoníku.³⁰⁸ „Kořistěním“ se rozumí jakýkoli způsob získávání majetkového prospěchu z tohoto díla.

Výčet zvlášť přítěžujících okolností je tentýž jako v případě trestného činu podle § 191.

6. 2. 7 Trestný čin zneužití dítěte k výrobě pornografie podle § 193 trestního zákoníku

Skutková podstata trestného činu podle § 193 tr. zákoníku vychází z toho, že trestněprávní postih nelze omezovat pouze na šíření dětské pornografie, nýbrž má pokrývat také zhotovení dětské pornografie, k níž je osoba mladší osmnácti let ze strany jiné osoby zneužita. Děti jsou výrazně závislé na dospělých osobách, a proto mají omezené možnosti a kompetence v rozhodování; jejich psychická nezralost a sociální naivita je zneužívána právě i k výrobě dětské pornografie.³⁰⁹ Přestože se mluví o účasti dětí na výrobě pornografie dokonce bez přímého fyzického nebo psychického donucení, je jim také v těchto případech přiznána zvýšená právní ochrana.

Ustanovení § 193 tr. zákoníku poskytuje trestněprávní ochranu osobám mladším osmnácti let proti zneužití k výrobě pornografického díla, poněvadž samotná jeho výroba nemusí vždy zahrnovat zneužití takové osoby, zvláště pokud jde o rozmnožování pornografických fotografií nebo stříh a jiné zpracování filmů, kopírování videokazet z již hotového původního materiálu atd.³¹⁰ Za podmínky, že dítě je k účasti na výrobě pornografie nuceno násilím, jde o souběh trestného činu podle 193 tr. zákoníku s trestným činem znásilnění podle § 185 tr. zákoníku, případně s trestným činem sexuálního nátlaku podle § 186 tr. zákoníku.

Trestněprávní postih dopadá na toho, kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, svede nebo zneužije dítě k výrobě pornografického díla nebo kořistí z účasti dítěte na takovém pornografickém díle. Rozlišují se dvě jednání, která mají povahu trestné součinnosti.

---

³⁰⁸ Státní zastupitelství řešilo v roce 2009 případ, zda jednání pachatele spočívající v přeposlání pornografického díla elektronickou poštou, byť jediné další osobě, naplňuje některou z forem jednání taxativně vyjmenovaných v odst. 2 § 205 tr. zák. (nyní § 192 odst. 2 tr. zákoníku), a pokud ano, zda použití elektronické pošty představuje některou z kvalifikovaných forem jeho šíření ve smyslu § 205 odst. 3. písm. b) tr. zák. (nyní § 192 odst. 3 písm. b) tr. zákoníku). Bylo zaujato stanovisko, že zaslání pornografického díla elektronickou poštou je ve své podstatě jeho uvedením do oběhu prostřednictvím veřejně přístupné počítačové sítě, a toto jednání tak naplňuje skutkovou podstatu trestného činu podle § 205 odst. 2, odst. 3 písm. b) tr. zák. (nyní § 192 odst. 2, odst. 3 písm. b) tr. zákoníku), a to přesto, že nepředstavuje jeho zveřejnění.

³⁰⁹ TRÁVNÍČKOVÁ, I. et al. *Obchodování se ženami z pohledu České republiky*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. s. 8. VANÍČKOVÁ, E. *Dětská prostituce*. 2. doplněné vydání. Praha : Grada Publishing, 2007. s. 30.

³¹⁰ Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, tisk 410/0, 2008.

První je podobné návodu (srov. přiměje, zjedná, najme, zláká, svede), druhé je zase blízké podílnictví (viz kořistění z účasti dítěte). Oběma je společné, že se vztahují k výrobě dětské pornografie, která je trestným činem dle § 192 tr. zákoníku. Znak „přiměje“ je naplněn tím, že pachatel využije svého vlivu na osobu mladší osmnácti let, aby byla povolná k výrobě pornografie. „Zjednáním“ se rozumí uzavření dohody mezi pachatelem a dítětem ohledně účasti na pornografii. „Najmutí“ je zjednání, jehož znakem je úplata. „Zlákáním“ se míní získání dítěte k účasti na pornografii díky předstírání určitých výhod.³¹¹ „Svedení“ představuje úmyslné vzbuzení rozhodnutí u dítěte účastnit se výroby pornografie. Za „kořistění“ se pokládá jakýkoli způsob získávání majetkového prospěchu z účasti dítěte na výrobě pornografie, nikoli jen získávání majetkového prospěchu z díla obsahujícího dětskou pornografii.

6. 2. 8 Trestný čin opuštění dítěte nebo svěřené osoby podle § 195 trestního zákoníku

Objektem trestného činu opuštění dítěte nebo svěřené osoby podle § 195 tr. zákoníku je zájem na řádné výchově a výživě dětí ze strany osob, které o ně pečují. Trestněprávní ochrana se zde vztahuje i vůči dospělým osobám, které pro stáří, nemoc, těžkou invaliditu nebo opožděný vývoj nejsou schopny se o sebe postarat. Tato kategorie chráněných osob nebyla obsažena v původní skutkové podstatě trestného činu opuštění dítěte podle § 212 tr. zák.

Předmětem útoku je dítě, o které má pachatel povinnost pečovat. Převážně jde o dítě útlého věku, jemuž chybí způsobilost vlastními silami vzdorovat nepříznivé situaci, v níž se náhle ocitlo. Přípuštěna je i ochrana staršího dítěte, pokud vzhledem k stupni tělesného a duševního vývoje, povahovému založení a k podmínkám prostředí, kde zůstalo opuštěno, není schopno samo se zachránit a vymanit se z hrozícího nebezpečí. Závěr o tom, zda jde o takové dítě, je třeba učinit na základě posouzení věku dítěte, vyspělosti dítěte a okolností, za nichž ke spáchání činu došlo. Teprve souhrn uvedených skutečností umožňuje náležitě zhodnotit, zda dítě bylo ponecháno svému osudu, či nikoliv.³¹² Osoba zletilá, která nepřekročila věk osmnácti let, zpravidla nebude svěřena do péče jiné osoby a neuplatní se vůči ní rodičovská zodpovědnost.

Subjektem trestného činu dle § 195 tr. zákoníku je osoba, které náleží povinnost o dítě pečovat, respektive pečovat o jinou osobu. Povinnost péče o dítě vyplývá ze zákona, a to zejména rodičům, poručníkovi či pěstounovi (srov. zákon o rodině). Rovněž může jít

---

³¹¹ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010. s. 1710.

³¹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 10. 2005, sp. zn. 8 Tdo 1161/2005.

o péči uloženou soudním rozhodnutím – nařízená ochranná výchova, ústavní výchova, předběžné opatření soudu, nebo o péči, jejíž výkon byl převzat dohodou. Vyloučit nelze ani případy, kdy povinnost pečovat o dítě bude vyplývat z faktického stavu.

Co se týče pojmu „svěřená osoba“, jde o osobu, která se nachází v takovém postavení, že si sama nemůže pomoci a svým sociálním zařazením i neschopností si své záležitosti obstarat sama. To znamená, že je v postavení podobném tomu, v jakém se nachází dítě.³¹³ Svěření bývá založeno takovými právními skutečnostmi, na jejichž základě dojde k převzetí povinnosti starat se o osobu, která si nemůže opatřit pomoc, nejčastěji se tak děje na podkladě správního rozhodnutí či smlouvy (umístnění v ústavech sociální péče, domovech důchodců, léčebnách apod.).

„Opuštěním dítěte“ se rozumí ponechání dítěte jeho osudu za okolností, že pro něj vzniká nebezpečí smrti nebo újmy na zdraví. Jednání pachatele může spočívat v konání (odnese dítě na opuštěné či nedostupné místo a tam jej ponechá) nebo v opomenutí (nedopraví dítě z takového místa do bezpečí a ponechá ho tam).³¹⁴ „Vystavení dítěte nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví“ se vykládá jako stav nebezpečí, při kterém je záchrana dítěte vystavena jen náhodě. Takto jsou postihovány osoby povinné péčí o dítě, které jej zanechaly na místě s úmyslem se k němu nevrátit a nadále o něj nepečovat, případně osoby, které opustily dítě na delší dobu, obvykle na několik dnů, aniž mu zabezpečily základní potřeby. Předpokládané nebezpečí zde musí hrozit již ze stavu, v jakém bylo dítě opuštěno, nikoli až přistoupením dalších (podružných) okolností. Záchrana dítěte je vystavena jen náhodě zvláště tehdy, pokud opuštěné dítě sice může být nalezeno jinou osobou, ovšem není zcela jisté, zda se tato osoba skutečně ujme dítěte a poskytne mu potřebnou pomoc.³¹⁵

Pojem „ublížení na zdraví“ je rozveden v § 122 tr. zákoníku. Jedná se o stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařské ošetření.³¹⁶ Nastalé změny zdravotního stavu je nutné objektivizovat lékařskými zprávami a zdravotními posudky, nelze se spokojit se subjektivním pocitem poškozeného. Soudní praxe přijímá závěr, že jde o poruchu zdraví, která ztěžuje obvyklý způsob života nebo obvyklé činnosti po dobu okolo sedmi dnů.

---

³¹³ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 1722.

³¹⁴ Tamtéž.

³¹⁵ Rozhodnutí č. 47/1978 Sb. rozh. trest. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 10. 2005, sp. zn. 8 Tdo 1161/2005.

³¹⁶ Podobně Rozhodnutí č. II/1965 Sb. rozh. trest.

Pokud by šlo o výraznou poruchu zdraví, může trvat i dobu kratší.³¹⁷ „Smrtí“ se rozumí biologická smrt mozku, lékařská věda používá v této souvislosti výrazu „cerebrální smrt“. To znamená, že nestačí smrt klinická, tedy zástava srdce a dýchání, jelikož tyto životní funkce lze obnovit a zachránit tak dotyčnému člověku život.

Z hlediska subjektivní stránky jde o úmyslný trestný čin. Pachatel musí vědět, že v důsledku jeho jednání hrozí opuštěnému dítěti újma na zdraví nebo smrt. Úmysl pachatele zahrnuje vznik nebezpečí ublížení na zdraví nebo smrti. Jakmile by si pachatel byl jist, že dítě bude bezprostředně po upuštění nalezeno a zachráněno, nebude požadované zavinění naplněno. To je třeba vzít v úvahu při posuzování případné trestněprávní odpovědnosti matek, které odložily své novorozené děti do tzv. babyboxů.³¹⁸ Jedná se o zařízení technicky konstruované tak, že ihned po vložení dítěte do speciální schránky vybavené inkubátorem dojde k indikaci jeho použití. Záznam ze schránky je přenášen k obslužnému pultu střediska zdravotnického zařízení, u něhož je schránka instalována. Ačkoli byly tzv. babyboxy zřízeny pro odkládání novorozenců starých jen několik hodin nebo dokonce minut, nyní jsou využívány i pro odkládání kojenců. Vyskytly se případy, kdy matky po uplynutí krátké doby vzaly své rozhodnutí odložit dítě zpět a vyžadovaly jeho vrácení, a to s tvrzením, že důvod tíživé životní situace pominul a jsou schopny se o dítě postarat. Navzdory úskalím týkajícím se právního statusu odloženého (opuštěného) dítěte³¹⁹ nelze u tzv. babyboxů v zásadě uvažovat o naplnění skutkové podstaty trestného činu opuštění dítěte nebo svěřené osoby podle § 195 tr. zákoníku. Vzhledem k okolnostem opuštění dítěte totiž dotyčná matka může důvodně předpokládat, že dítě bude okamžitě nalezeno a bude o něj odborně postaráno. Za opuštění dítěte nelze považovat ani zanechání dítěte v mateřské škole, kde je možné předpokládat, že se dítěte ujme pracovníce tohoto zařízení.³²⁰

Jinak je potřeba posuzovat případy, kdy pachatel má vědomost o tom, že v důsledku opuštění dítěte dojde k smrtelnému následku, a je s ním srozuměn. Takový pachatel naplňuje znaky trestného činu vraždy podle § 140 tr. zákoníku, trestného činu zabití podle § 141 tr. zákoníku nebo trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou podle

---

³¹⁷ Rozhodnutí č. 2/1966 Sb. rozh. trest.

³¹⁸ Komentáře k nim se objevily v návaznosti na prezentaci projektu Nadačního fondu pro odložení dětí STATIM. Zřízení těchto schránek bylo prosazováno s odůvodněním, že umožní záchranu života novorozeného dítěte, které by bylo jinak usmrceno nebo odloženo za nevyhovujících a ohrožujících podmínek.

³¹⁹ Kritika zazněla od Zuklínové, která upozornila na některé stěžejní aspekty, například na právní základ zřízení a provozu babyboxů, souhlas k osvojení, právo dítěte znát svůj původ. Viz ZUKLÍNOVÁ, M. Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek. *Právní rozhledy*. 2005, č. 7, s. 250–253.

³²⁰ Rozhodnutí č. 35/1978 Sb. rozh. trest.

§ 142 tr. zákoníku, respektive pokusu o tyto trestné činy.³²¹ Obdobným způsobem se nahlíží na situace, kdy opuštěním dítěte hrozí nebezpečí na zdraví. Zamýšlí-li pachatel alespoň eventuálně způsobit těžkou újmu na zdraví nebo smrt, přičemž tyto následky nastanou, užije se ustanovení § 145 tr. zákoníku, respektive § 140 tr. zákoníku.³²² Za podmínky, že uvedené následky se dostaví jen z nedbalosti, aplikujeme ustanovení § 195 odst. 3, 4 tr. zákoníku.

Vztah trestného činu opuštění dítěte nebo svěřené osoby podle § 195 tr. zákoníku a trestného činu těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 147 tr. zákoníku lze ukázat na praktickém příkladu. Jestliže matka zanedbá péči o nemocné dítě tím, že zavčas nezabezpečí lékařskou pomoc, ale dítě léčí sama nesprávným způsobem, v důsledku čehož dítě zemře, potom se může dopustit trestného činu usmrcení z nedbalosti podle § 143 tr. zákoníku. Opustí-li matka domácnost na kratší čas a ponechá v ní nemocné dítě bez dozoru a péče, nestačí tato skutečnost sama o sobě k naplnění zákonného znaku „vystaví dítě nebezpečí ujmy na zdraví nebo smrti“, ale může jít o součást jednání naplňující znaky trestného činu usmrcení z nedbalosti podle § 143 tr. zákoníku.³²³

V konkrétní trestní věci byli manželé M. M. a R. H. zproštěni obžaloby odvolacím soudem, když v jejich jednání – ponechání dvou malých dětí po dobu šesti hodin doma – nebyl spatřován úmysl opustit děti na delší dobu, natož pak na delší předem neurčenou dobu, jelikož děti měly zajištěny základní potřeby, nacházely se ve známém prostředí a byly uloženy ke spánku.³²⁴ S uvedeným závěrem se však Nejvyšší soud v rámci dovolacího řízení neztotožnil a zdůraznil, že při výkladu znaku „opuštění“ dítěte je třeba vzít v úvahu smysl a účel předmětného ustanovení zákona, a to právě s přihlédnutím ke specifickým rysům předmětu útoku, jímž bylo dítě, které si samo nemohlo pomoci. Souhrn skutkových okolností charakterizujících okolnosti, za jakých byly děti ve věku dvou a čtyř let ponechány bez náležité péče, svědčilo pro závěr, že děti „byly ponechány svému osudu“. Opuštění dětí bylo v dané situaci nejen nemorální, ale i relevantní

---

³²¹ Rozhodnutí č. 25/1992 Sb. rozh. trest.

³²² NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., VAĽO, M., VOKOUN, R. *Trestní právo hmotné II. Zvláštní část*. 2. přepracované vydání. Praha : Codex, 1995. s. 122.

³²³ Rozhodnutí č. 5/1984 Sb. rozh. trest.

³²⁴ Trestného činu ublížení na zdraví podle § 224 odst. 1, 2 tr. zák. se dopustili tím, že dne 14. 12. 2002 kolem 23.00 hodin opustili společně své dvě nezletilé děti ve věku čtyři a dva roky, jež nechali samotné v bytě v Č. R. v domě, aniž by jim zabezpečili odpovídající dohled. Sami pak navštívili postupně během noci místní restaurace a následně diskotéku ve S., odkud se vrátili domů kolem 05.00 hodin následujícího dne, přičemž v mezidobí došlo v bytě zřejmě od nedopalku cigarety ke vzniku požáru, během kterého utrpěl těžké zranění v podobě popálenin dýchacích cest nezletilý L. H. a nezletilá G. H. v důsledku otoku mozku po intoxikaci kouřem zemřela, neboť obviněná M. M. při odchodu uzamkla byt tak, že ponechala klíče z vnější strany zámku, čímž nezletilým dětem znemožnila utéci před požárem.

z pohledu trestního práva. Přihlédnuto mělo být k tomu, že dvě děti útlého věku byly zanechány samotné v domácím prostředí, jakož i k tomu, že tam byly zanechány zcela bez dozoru a za situace, kdy obvinění jakožto osoby, které o ně měly povinnost pečovat, tak učinili ze sobeckých zájmů, sledující vlastní zábavu. Podle Nejvyššího soudu se tento sobecký cíl rozhodli obvinění sledovat návštěvou restaurace nejen v místě bydliště, ale dokonce i mimo něj, když navštívili diskotéku v nedaleké obci. Tam odjeli s přáteli jejich dopravním prostředkem, v důsledku čehož jakýkoliv kontakt s dětmi nebyl objektivně možný.³²⁵

Kvalifikovaná skutková podstata uvedená v § 195 odst. 2 tr. zákoníku dopadá na případy, kdy pachatel spáchá takový čin na dítěti mladším tří let,³²⁶ opětovně nebo nejméně na dvou osobách. Způsobí-li pachatel činem uvedeným v § 195 odst. 1 tr. zákoníku těžkou újmu na zdraví nebo smrt, jde o zvlášť přitěžující okolnost ve smyslu § 195 odst. 3, potažmo § 195 odst. 4 tr. zákoníku.

6. 2. 9 Trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku

Objektem trestného činu podle § 196 tr. zákoníku je zájem na plnění povinnosti vyživovat a zaopatřovat jiného, která je založena zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině. Jedná se o vyživovací povinnost rodičů a dětí, vyživovací povinnost mezi osvojencem a osvojitelem, vyživovací povinnost mezi příbuznými v pokolení přímém, vyživovací povinnost mezi manžely a o příspěvek neprovdané matky na výživu a úhradu některých nákladů. Tato skutková podstata neposkytuje trestněprávní ochranu nárokům na výživné, které spočívají na základě jiných právních skutečností, například vyplývají ze smlouvy nebo zákonné úpravy týkající se náhrady škody či dědického práva. Při definování objektu trestného činu zanedbání povinné výživy vyšel zákonodárce ze společenského požadavku na plnění vyživovacích závazků. Záměrem je přimět pachatele k úhradě výživného, byť dodatečně a pod pohrůžkou trestem,³²⁷ což podporuje navazující institut účinné lítosti dle § 197 tr. zákoníku.

---

³²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 10. 2005, sp. zn. 8 Tdo 1161/2005.

³²⁶ Ustanovením této nejvyšší věkové kategorie dětí jako samostatné okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby je vyjádřen zájem společnosti v co největší míře zajistit bezpečný a nerušený vývoj nejmladších dětí, které jsou bezbranné a nejvíce při zajišťování svých veškerých potřeb odkázané na péči druhého. Povinnosti vyplývající z péče o ně musí být vykonávány soustavně. Srov. ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010. s. 1724.

³²⁷ Mnohdy absentuje postup, kterým by se oprávněná osoba nejprve obrátila s nárokem výživného na civilní soud, který by o výživném rozhodl, určil jeho výši a splatnost, případně aby dlužné výživné nebo pozdě hrazené výživné bylo vymoženo návrhem na soudní výkon rozhodnutí. Dochází přesně k opačnému trendu, kdy podávání trestních oznámení je bráno jako nejsnazší a nejúčinnější cesta, jak povinnou osobu přimět, aby dostála své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného

Předpokladem vyživovací povinnosti je existence rodinněprávního poměru, s nímž je tato povinnost bezprostředně spojována. Zatímco vyživovací povinnost je konstituována přímo na základě zákona, rodinněprávní poměr je založen soudním rozhodnutím (určení otcovství) nebo správním aktem (uzavření manželství).³²⁸ Přestože ustanovení § 196 tr. zákoníku poskytuje ochranu více druhům vyživovacích povinností, nejčastěji se setkáváme s jeho aplikací na vyživovací vztahy rodičů vůči nezletilým dětem.

Pro kvalifikaci dle § 196 tr. zákoníku není v zásadě určující, zda vyživovací povinnost a její rozsah byly stanoveny rozhodnutím soudu. Výjimkou je nemanželské otcovství, které není uznáno souhlasným prohlášením rodičů. Trestní odpovědnost za zanedbání povinné výživy zde nastupuje až od okamžiku, kdy rozhodnutí soudu o určení otcovství nabylo právní moci. Nejde o trestný čin zanedbání povinné výživy, pokud výživné není poskytováno tím, komu svědčí pouze domněnka otcovství v tom, že v rozhodné době souložil s matkou dítěte, nebo pokud je výživné určeno jen předběžným opatřením vydaným v občanskoprávním řízení.³²⁹ Zvláštnosti vykazuje i povinnost přispívat na výživu rozvedeného manžela, která vzniká dohodou rozvedených manželů nebo rozhodnutím soudu.

Předmětem útoku trestného činu dle § 196 tr. zákoníku je osoba, vůči níž má pachatel zákonnou vyživovací povinnost. Při posouzení, zda jde o jeden nebo více trestných činů, rozhoduje počet výchovných prostředí, ve kterých se děti (oprávněné osoby) nacházejí. Tak například pokud pachatel neplní svou vyživovací povinnost ke třem dětem, které jsou ve výchově a výživě jedné matky, jde o jeden trestný čin zanedbání povinné výživy. Naproti tomu tam, kde je jedno dítě ve výchově a výživě u své matky, druhé dítě téže matky je umístěno ve výchovném ústavu a třetí dítě od jiné matky je v pěstounské péči, půjde o tři trestné činy zanedbání povinné výživy podle § 196 tr.

(podrobněji PALOVSKÝ, T. Ústavní meze odpovědnosti za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 trestního zákona. Glosa nad aktuálním stavem trestního řízení. *Státní zastupitelství*. 2007, č. 6, s. 21–25. LUŽNÁ, R. Vymáhání dlužného výživného pro nezletilé dítě. *Právo a rodina*. 2009, č. 10, s. 5–10.)

³²⁸ Tak například obviněný K. L. namítal, že se nemohl dopustit trestného činu zanedbání povinné výživy, protože není biologickým otcem nezletilé, čímž nemohly být naplněny všechny znaky skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. (v tehdy platném znění). Nejvyšší soud shledal uvedenou námitku neopodstatněnou a konstatoval, že obviněnému svědčila zákonná domněnka otcovství, neboť podle § 51 odst. 1 zák. o rod. platí, že narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne po zániku manželství nebo po jeho prohlášení za neplatné, považuje se za otce manžel matky. Navzdory svému tvrzení nečinil obviněný příslušné kroky k uvedení osobního stavu do souladu s realitou příslušným podáním k soudu v rámci občanskoprávního řízení. Nejvyšší soud v rámci dovolacího řízení zdůraznil, že v rámci trestního řízení není možné řešit jako předběžnou otázku ve smyslu ustanovení § 9 odst. 2 tr. ř. otázku otcovství, tedy zda otcem dítěte je někdo jiný, neboť se jedná o otázku osobního stavu, kterou může řešit pouze soud ve věcech občanskoprávních (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 4. 2008, sp. zn. 3 Tdo 216/2008).

³²⁹ NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R. et al. *Trestní právo hmotné. 2. Zvláštní část. 5. jubilejní, zcela přepracované vydání*. Praha : ASPI, 2007. s. 297. Dále rozhodnutí č. 53/1979 Sb. rozh. trest., rozhodnutí č. 378/2007 Sb. rozh. trest.

zákoníku v reálném souběhu.³³⁰ Místem spáchání trestného činu zanedbání povinné výživy je jednak místo, kde měl pachatel pobyt v době neplnění či vyhýbání se vyživovací povinnosti, jednak místo, kde měla pobyt oprávněná osoba, u které byla snížena nebo ohrožena výživa.

Subjektem trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 196 tr. zákoníku je osoba, které náleží vyživovací povinnost dle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině. Jde o delikt se zúženým okruhem pachatelů. Pro orgány činné v trestním řízení je zavazující rozhodnutí, v němž je stanoveno, kdo je osobou, které vyživovací povinnost svědčí. Takové určení otcovství je otázkou osobního stavu, a proto nesmí být v trestním řízení řešeno jako otázka předběžná (§ 9 odst. 2 tr. ř.). Trestní odpovědnost pachatele za trestný čin podle § 196 tr. zákoníku není vyloučena, pokud povinná osoba nevěděla, kde se nachází osoba, které se má platit výživné, když se nesnažila místo jejího pobytu dostupnými prostředky zjistit. Plnění zákonné vyživovací povinnosti totiž spočívá nejen v placení výživného, ale rovněž v tom, že osoba, která je povinna výživné platit, si z vlastní iniciativy zjišťuje, kde se zdržuje osoba, které má být výživné placeno, za podmínky, že vyhledání pobytu oprávněného je pro povinnou osobu dostupné.³³¹ Jestliže je rodič dítěte zbaven rodičovských práv, nemá ani tento případ za následek zánik jeho vyživovací povinnosti vůči dítěti. A konečně, pokud v daném případě došlo na základě dohody rodičů k převedení vyživovací povinnosti k dítěti na další osobu (následného manžela matky), který výživu dítěte řádně zabezpečoval až do rozvodu manželství s matkou dítěte, lze k tomu přihlídnout při úvah o trestu. Důsledkem není faktická beztrestnost takového jednání, neboť by znamenalo, že se zákonná povinnost stane předmětem dohod, resp. dohadování povinných osob.³³²

Je třeba zjistit, zda má obviněný reálnou možnost svoji vyživovací povinnost plnit.³³³ Změny v poměrech povinného totiž mohou odůvodnit změnu plnění rozsahu vyživovací povinnosti. Neméně důležité je stanovit okruh všech oprávněných osob, k nimž má povinný zákonnou vyživovací povinnost. Existence dalších vyživovacích povinností na straně povinného může mít rozhodující vliv na jeho možnosti, aby výživné tomu kterému dítěti v určité výši platil.

Výživné nezaplacené pachatelem trestného činu podle § 196 tr. zákoníku je dluhem z neplnění zákonné povinnosti, jejíž porušení je samo o sobě trestným činem. Nejedná se o dluh ze škody jako následku trestně postižitelného jednání, tudíž dlužné výživné nelze

---

³³⁰ ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář*. II. díl. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004. s. 1261.

³³¹ Rozhodnutí č. 16/1996 Sb. rozh. trest.

³³² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 2010, sp. zn. 7 Tdo 398/2010.

³³³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2007, sp. zn. 3 Tdo 1482/2006.

považovat za škodu způsobenou trestným činem. Při podmíněném zastavení trestního stíhání pro trestný čin zanedbání povinné výživy tak nelze aplikovat ustanovení § 307 odst. 3 tr. ř., nicméně povinnost uhradit dlužné výživné může být uložena v rámci přiměřených omezení ve zkušební době podle ustanovení § 307 odst. 4 tr. ř.³³⁴

Z hlediska subjektivní stránky lze trestný čin podle § 196 odst. 1 tr. zákoníku spáchat úmyslně i z nedbalosti. U skutkové podstaty uvedené v § 196 odst. 2 tr. zákoníku se vyžaduje výlučně úmyslná forma zavinění, s ohledem na podmínku vyhýbání se vyživovací povinnosti dokonce jen úmysl přímý. O takový případ jde, jakmile pachatel svoji povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného nejen neplní, ale navíc podniká aktivní kroky k tomu, aby se své povinnosti zbavil nebo aby zmařil či alespoň podstatně oddálil možnost nárok na výživu vymáhat.

Právo na výživné se přiznává ode dne zahájení soudního řízení; u výživného pro děti za dobu nejdéle tří let zpět od tohoto dne. Práva na jednotlivá opětuující se plnění výživného, jakož i ostatní práva na peněžitá plnění se promlčují, zákonné právo na výživné jako takové však promlčení nepodléhá. Jestliže bylo výživné pro děti přiznáno pravomocným rozhodnutím soudu, opětuující se plnění podléhá promlčení až po deseti letech, tedy neužije se ustanovení § 110 odst. 3 obč. zák. jinak stanovící běh promlčecí doby pro tato plnění.

„Vyživovací povinností“ se rozumí zabezpečení potřeb mezi dotčenými subjekty rodinněprávního vztahu. Jejím obsahem je poskytování stravy, ošacení a bydlení (výživné v užším slova smyslu), dále uspokojování ostatních hmotných, kulturních a sociálních potřeb oprávněného nad rámec základní výživy v různém rozsahu, a to podle toho, komu výživné náleží. Za výživné nelze považovat příležitostná plnění v době styku povinné osoby s dítětem, která mají povahu dáreků či upomínkových předmětů. Vyživovací povinnost je uložena společně oběma rodičům bez ohledu na jejich rodičovskou odpovědnost, přičemž trvá od okamžiku narození dítěte do doby, kdy nastanou důvody jejího zániku. Důvodem jejího zániku může být uzavření manželství (dítěte), osvojení dítěte, zrušení osvojení dítěte apod., jinak řečeno všechny případy, kdy pomine odkázanost dítěte na výživu rodičů. Dovršení zletilosti samo o sobě nestačí k vyslovení závěru, že vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti zanikla. Teprve v okamžiku, kdy je dítě schopno se samo žít, nelze nutit povinného k plnění vyživovací povinnosti. Může se tak stát ještě před dovršením věku osmnácti let, třeba po ukončení prezenčního studia v učebním oboru a nastoupením do pracovního poměru. Jestliže stav dítěte neumožňuje vůbec nabýt schopnosti samostatně se žít, zaniká vyživovací povinnost právní mocí

---

³³⁴ Rozhodnutí č. 37/1997-I. Sb. rozh. trest.

rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení ohledně zajištění dávek státní sociální podpory.

V případě, že rodič vyživovací povinnost dobrovolně neplní, rozhodne soud. Ten uvede počátek plnění vyživovací povinnosti rodiče k dítěti, a to k okamžiku, kdy rodič přestal tuto povinnost plnit.³³⁵ Výživné se stanovuje jako měsíčně opakující se dávky. Škála hledisek, která se zohledňuje při rozhodování o výživném, je poměrně široká a klade na soudce nemalé nároky. V České republice není stanovena minimální ani maximální hranice výživného a na rozdíl od zahraničí není připuštěna objektivizace výživného prostřednictvím tabulek či podílů z příjmů povinného.³³⁶ V ustanovení § 96 zák. o rod. jsou vypočtena hlediska, k nimž je třeba při určování výživného přihlížet. Také je nutné respektovat rozsah výživného, stanovený u jednotlivých druhů vyživovacích povinností v zákoně o rodině. Ten není určen jednotně, někdy se liší výrazně (například rozvedenému manželmu má být poskytnuta přiměřená výživa, kdežto děti, které jsou schopny se samy živit, jsou povinny zajistit svým rodičům slušnou výživu, jestliže to potřebují.

Kromě výživného poskytovaného v penězích jde o výživné vynakládané v naturální formě, tedy o poskytování stravy, ošacení a řádného bydlení, péče o zdraví a čistotu dítěte, výkon dohledu nad ním a popřípadě opatrování dalších prostředků potřebných pro všestranný vývoj dítěte, jak to vyplývá ze zákona č. 94/1963 Sb., o rodině.³³⁷ Nebude však pochopitelně možné sem zařadit každé plnění. Nejvyšší soud v jedné věci konstatoval, že pokud se u trestného činu zanedbání povinné výživy má na mysli zanedbání vyživovací povinnosti ve vztahu k zajištění zdraví dítěte, jde o nedostatečné poskytování finančních prostředků například na léky nebo léčbu anebo o přímé

---

³³⁵ HOLUB, M., NOVÁ, H. *Zákon o rodině a předpisy související*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha : Linde Praha, 1998. s. 180–181.

³³⁶ Ministryně spravedlnosti Daniela Kovářová již během podzimu roku 2009 požádala Nejvyšší soud, aby přijal jednotné stanovisko k sjednocení soudní praxe ve věcech určení výživného. Nejvyšší soud k tomu uvedl, že problém sjednocení výživného není otázkou právní, ale skutkovou, a tu stanoviskem vyřešit nelze, žádné sjednocující stanovisko není možné vydat. V návaznosti ministryně vyjádřila záměr vytvořit tabulky minimálního výživného, které by měly zohlednit výši celkového příjmu rodiče a věk dítěte. Diskutována byla otázka, zda rozhodování o základní výši výživného nepřenést na orgány sociálně-právní ochrany dětí. Teprve poté, co by některý z rodičů základní výživné neakceptoval nebo kdyby se rodiče nebyli schopni na jeho výši dohodnout, obrátili by se na soud. Srov. *Určování výše výživného by mohlo mít nová pravidla*. [cit 2009-12-04]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/7226/_s.155/10202?docid=124013>.

V květnu 2010 byla představena finální verze tabulky, která by pro soudce měla být doporučujícím materiálem při rozhodování o výši výživného. Podle věku dítěte se určuje díl platu připadající na výživné. Účastníci akce „Výživné v praxi aneb šest měsíců s tabulkami“, která se konala 15. 11. 2010 v Justiční akademii, konstatovali, že předložené tabulky splnily svůj původní účel, neboť o třetinu zvýšily počet rodičů, kteří jsou nyní schopni se na výživném na nezletilé dítě domluvit. Přibližně polovina soudců používá tabulky ve své soudní praxi, přičemž odstranily také rozdíly v očekávání rodičů při uplatňování nároku na výživné dětí.

³³⁷ Rozhodnutí č. 26/1982-I. Sb. rozh. trest.

nepodávání jistých druhů léků či léčiv nebo neposkytování jiných služeb, kam může patřit nezajištění odvozu k lékařskému vyšetření atd., a to proto, že na ně rodič nevynaloží nebo nepoužije potřebné finanční a jiné prostředky, které má k dispozici. Musí jít o opatrování a poskytování prostředků potřebných pro všestranný rozvoj dítěte ve smyslu § 33 odst. 1 zák. o rod., za které by, pokud by je rodič nevykonával osobně, k uspokojení osobních potřeb dítěte bylo nutno platit.³³⁸ Trestný čin zanedbání povinné výživy proto nebyl shledán v jednání zákonného zástupce dítěte, který využil svého práva a za dítě odmítl dát souhlas s návrhem poskytované léčby či jiným lékařským zákrokem, který měl být na dítěti proveden. Trestní odpovědnost pro neplnění vyživovací povinnosti se ale uplatňuje v případě neplacení příspěvku na úhradu péče poskytované dětem a nezaopatřeným osobám v zařízeních pro výkon ústavní výchovy, který jsou rodiče povinni hradit podle § 27 a násl. zákona č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.³³⁹

Vztahem vyživovací povinnosti v penězích a v osobní péči se zabýval Ústavní soud v nálezu ze dne 1. 2. 2008, sp. zn. II. ÚS 1619/2007. Pokud mají k nezletilým dětem vyživovací povinnost oba rodiče, pak se u každého z nich musí náležitým způsobem zjistit a posoudit skutečně dosahovaná životní úroveň, na níž se mají podílet. Povinný rodič nežije v nějakém vakuu ohraničeném pouze svými příjmy, z nichž má vyživovací povinnost především plnit, ale na jeho životní úroveň má větší či menší vliv i množina dalších skutečností, mezi něž lze zařadit zejména soužití v manželství nebo podobném svazku. Mezi manžely existuje vzájemná vyživovací povinnost a je věcí domluvy mezi nimi, který z nich bude s dítětem na rodičovské dovolené, a bude tedy osobně pečovat o domácnost a děti, a který z nich bude výdělečně činný. Nelze jednomu z rodičů dítěte přičítat k tíži, že se místo manželky chopil osobní péče o zdravotně postiženou dceru, a považovat jeho jednání za vzdání se výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu bez důležitého důvodu ve smyslu § 96 odst. 1 zák. o rod.

Oba rodiče mají přispívat na výživu svých dětí podle svých schopností, možností a majetkových poměrů, kdy tuto povinnost nelze vnímat jako nějakou „mechanickou“ rovnost. Uspokojování potřeb dítěte se děje podle jejich sil a poměru výdělečných možností s tím, že se přihlíží jak k subjektivním faktorům (fyzické zdatnosti, pracovní

---

³³⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1135/2006.

³³⁹ Ke správnému stanovení dlužného výživného v těchto případech, zejména na podkladě určení „ošetřovného“ v rozhodnutí ředitele dětského domova, srov.

zkušenosti), tak k okolnostem objektivního rázu.³⁴⁰ Povinná osoba se na vyživovací povinnosti může podílet i jinou formou, například zmiňovanou osobní péčí.

Trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 tr. zákoníku lze charakterizovat jako delikt trvajících. Trvá nepřetržitě po dobu, kdy pachatel svým jednáním vyvolává protiprávní vztah. Pachatel zaviněně udržuje protiprávní stav vyvolaný neplněním zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného anebo vyhýbáním se plnění zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného.³⁴¹ Dokonán je způsobením protiprávního stavu v okamžiku, kdy jsou naplněny všechny zákonné znaky jeho skutkové podstaty, ukončen je buď odstraněním tohoto protiprávního stavu nebo, vzhledem k ustanovení § 12 odst.11 tr. ř., oznámením usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 tr. ř. obviněnému.³⁴² V případě zkráceného přípravného řízení jsou tyto účinky spojovány s doručením návrhu na potrestání obviněnému soudem. Skutek, pokud jeho horní hranice není přesně časově vymezena, by pak byl ukončen datem doručení návrhu na potrestání soudem obviněnému.³⁴³ Názor, že jde o pokračování v trestném činu s prvky trestného činu hromadného, není většinou akceptován.³⁴⁴

V trestním zákoně nebyla stanovena konkrétní délka doby, po kterou měl pachatel uvedenou povinnost porušovat, nicméně z ustálené soudní praxe zřetelně vyplýval požadavek alespoň šesti měsíců, ačkoli nebylo zcela vyloučeno, aby v závislosti na okolnostech případu byly znaky trestného činu naplněny i při době kratší, která se době šesti měsíců přibližovala.³⁴⁵ Nový trestní zákoník zpřísnuje trestní represí tím, že zkracuje tuto požadovanou minimální dobu neplnění zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného, poněvadž výslovně uvádí, že musí jít přinejmenším o dobu delší než čtyři měsíce. Pokud je opatrovnickým soudem stanoven termín k placení výživného, povinná osoba tedy musí nejméně pětkrát v určeném termínu výživné nezaplatit.

Hranicí posuzování doby páchaní trestného činu tvoří okamžik oznámení usnesení o zahájení trestního stíhání osobě, která má být obviněna. Rozhodnutí soudu vyživovací

---

³⁴⁰ Rozhodnutí č. 5/1969 Sb. rozh. trest. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 4 Tz 23/2010.

³⁴¹ Rozhodnutí č. 27/1969 Sb. rozh. trest.

³⁴² ZEZULOVÁ, J., VIKTORINOVÁ, M. Trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku – aktuální aplikační problémy. *Státní zastupitelství*. 2010, č. 6, s. 11.

³⁴³ Vzniká však určité časové „vakuum“ mezi podáním návrhu na potrestání soudu a jeho doručením soudem obviněnému. Skutek nemusí být dostatečně objasněn, jelikož v mezidobí mohly nastat důležité změny ve skutkovém stavu., zejména c o se týče vyšší částce výživného. Jestliže není podán odpor, náprava je možná pouze ve prospěch obviněného prostřednictvím stížnosti pro porušení zákona. K tomu viz VIKTORINOVÁ, M., ZEZULOVÁ, J. Ještě k trestnému činu zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku. *Státní zastupitelství*. 2010, č. 10, s. 17–18.

³⁴⁴ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník II. Komentář*. Praha : C. H. Beck, 2010. s. 1730. NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A. et al. *Trestní právo hmotné. II. Zvláštní část. 4. přepracované vydání*. Praha : ASPI Publishing, 2004. s. 208.

³⁴⁵ Rozhodnutí č. 49/1992 Sb. rozh. trest.

povinnost nezakládá, a proto je možné neplnit vyživovací povinnosti i vůči dítěti v době řízení o úpravě práv a povinností rodičů.³⁴⁶

Trestný čin dle § 196 tr. zákoníku je spáchán tím, že se oprávněné osobě nedostane všeho, co je obsahem vyživovací povinnosti, nebo pokud rozsah vyživovací povinnosti nebude odpovídat odůvodněným potřebám oprávněného na jedné straně a schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům povinného na druhé straně. Za splnění vyživovací povinnosti nelze považovat situaci, kdy oprávněná osoba obdrží výživné jinak než plněním povinného, například když se dítěti dostane výživné ve formě příspěvku na výživu od státu (§ 101 zák. o rod., zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů) nebo když půjde o plnění třetí osoby, která jej poskytne bez součinnosti s povinným.³⁴⁷

Relevantní jsou reálné výdělečné, popřípadě i majetkové poměry, dané mimo jiné fyzickým stavem povinného, nadáním, množstvím získaných vědomostí a pracovních zkušeností, manuální zručností, pracovními návyky a pracovními zkušenostmi, flexibilitou, nepříznivou situací na trhu práce, vysokou nezaměstnaností v regionu jeho bydliště apod.³⁴⁸ V této souvislosti upozorníme, že praxe nejednotně přistupovala k případům, v nichž se rozhodovalo o určení výživného hrazeného tím rodičem, který byl zbaven osobní svobody v důsledku spáchání úmyslného trestného činu.³⁴⁹ Tento problém byl vyzdvižen Ústavním soudem v nálezu ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. IV. ÚS 1181/2007, v němž se (mimo jiné) posuzovalo, zda u povinného, který spáchal úmyslný trestný čin, lze takové trestně postižitelné jednání podřadit pod pojem „vzdání se bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu“. Ústavní soud k tomu konstatoval, že zbaví-li se rodič svým úmyslným jednáním, pro které byla na něj uvalena vazba a pro něž byl následně odsouzen k trestu vězení, objektivní možnosti plnit svoji vyživovací povinnost vůči svému nezletilému dítěti, nelze tuto skutečnost přičítat k tíži dítěte, jež dle čl. 32 odst. 4 Listiny má základní právo na rodičovskou výchovu a péči. Opačný výklad by vedl k extrémnímu důsledku, dle něhož by se rodič úmyslným trestným činem vůči nezletilému dítěti, případně druhému z rodičů, s následným uvalením vazby a uložením trestu vězení po pravomocném odsouzení, vyživovací povinnosti vůči svému nezletilému dítěti zbavil, respektive mohl zbavit.

---

³⁴⁶ Přiměřeně srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 8. 2005, sp. zn. 6 Tdo 454/2005.

³⁴⁷ ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář*. II. díl. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004. s. 1259.

³⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1416/2008.

³⁴⁹ HANUŠ, L. K určení výživného „hrazeného“ osobou zbavenou osobní svobody v důsledku úmyslné trestné činnosti. *Právní rozhledy*. 2008, č. 4, s. 297.

Při určování výše dlužného výživného není orgán činný v trestním řízení vázán rozhodnutím soudu, který ji v občanském soudním řízení stanovil. Rozhodnutí soudu v občanskoprávním řízení však orgán činný v trestním řízení nesmí při zjišťování okolností důležitých pro rozhodnutí o vině pominout a musí jej zhodnotit jako jiný důkaz podle pravidel § 2 odst. 6 tr. ř.³⁵⁰ Od právní moci takového rozhodnutí může uběhnout značná doba, během níž dojde k podstatné změně poměrů na straně povinného. V důsledku toho stanovená částka výživného přestane být aktuální a nebude z ní možné vycházet při závěrech o trestní odpovědnosti pachatele. Nelze dokonce vyloučit, že z výsledků dokazování v trestním řízení vyplyne, že výše vyživovací povinnosti převyšuje částku určenou rozsudkem v občanském soudním řízení.³⁵¹ Rovněž v takovém případě lze o trestněprávním postihu podle § 196 tr. zákoníku reálně uvažovat, ovšem s výhradou obtíží při dovozování zavinění: zda povinná osoba věděla, respektive mohla vědět, že měla hradit vyšší částku výživného, než která byla určena rozsudkem civilního soudu (zvážit případné naplnění podmínek skutkového negativního omylu).

Pokud rozhodnutí soudu o výživném nebude existovat, potom orgán činný v trestním řízení musí zjistit, zda je vyživovací povinnost vůbec dána; dojde-li ke kladnému závěru, posuzuje otázku výše výživného. V každém případě musí zkoumat, jestli se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. Nelze se spokojit se strohým zjištěním, že obviněný je bez zaměstnání a pobírá příslušný příspěvek od státu.³⁵² Nejvyšší soud opakovaně judikoval, že při posuzování trestní odpovědnosti obviněného za neplnění zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného je třeba vyjít z vlastních skutkových zjištění.³⁵³ Při posuzování otázky, v jaké výši je povinná osoba schopna plnit vyživovací povinnost, se vychází z rozsahu vyživovací povinnosti, jak vyplývá z odůvodněných potřeb oprávněného, a schopností, možností a majetkových poměrů povinného. Není nijak výjimečné, že jediným příjmem povinné osoby jsou sociální dávky dosahující výše životního minima. V takovém případě je důležité si obstarat podklady pro závěr, v jaké výši byla povinná osoba povinna platit výživné. Zhodnotit se musí všechny okolnosti týkající se nezpůsobilosti povinné osoby plnit své závazky, zejména důvody ztráty zaměstnání a možnosti jeho opětovného získání, dále její celkové majetkové poměry a rozsah poskytované péče v naturální formě. Rozhodné je i to, zda povinný ukončil pracovní

---

³⁵⁰ Rozhodnutí č. 17/2006 Sb. rozh. trest.

³⁵¹ Podrobněji ŘÍHA, M. K trestnému činu zanedbání povinné výživy. *Trestní právo*. 2008, č. 6, s. 20–21.

³⁵² Rozhodnutí č. 22/1992 Sb. rozh. trest.

³⁵³ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2007, sp. zn. 3 Tdo 1482/2006.

poměr výlučně pod vlivem okolností, které byly na straně zaměstnavatele a které objektivně bránily tomu, aby pracovní poměr pokračoval, a zda bylo reálné, aby získal zaměstnání, pokud by se nechal evidovat jako uchazeč o zaměstnání, a jakého výdělku mohl dosahovat.³⁵⁴ Jestliže na straně pachatele odpadly překážky, pro které mu rozhodnutím příslušného soudu nebyla (respektive nemohla být) stanovena vyživovací povinnost, a aby byl v rozhodném období již schopen vyživovací povinnost plnit, pak skutečnost, že i nadále existovalo toto pravomocné rozhodnutí soudu, nevylučuje jeho trestní odpovědnost za spáchání trestného činu zanedbání povinné výživy.³⁵⁵

Pozdější částečná úhrada výživného nemá vliv na stanovení délky doby, po kterou obviněný vyživovací povinnost neplnil. Uhrazení dlužného výživného pachatelem je jednáním s prvky účinné lítosti podle § 197 tr. zákoníku, avšak jedině v případě, že byla uhrazena celá částka dlužného výživného ještě před vyhlášením prvostupňového rozsudku.

Podle § 196 odst. 2 tr. zákoníku bude potrestán ten, kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného. Znak „vyhýbání se zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného“ je naplněn, pokud pachatel svoji povinnost neplní a nad rámec uvedeného uskutečňuje aktivní kroky k tomu, aby se této povinnosti zbavil nebo aby zmařil či alespoň podstatně oddálil možnost nárok na výživu vymáhat. Za vyhýbání se plnění zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného se považují zejména případy, kdy povinná osoba bezdůvodně odmítá pracovat nebo si úmyslně přivádí pracovní neschopnost.³⁵⁶ Pokud má být obviněný uznán vinným trestným činem

---

³⁵⁴ Viz rozhodnutí č. 26/2000 Sb. rozh. trest. Dále usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2009, sp. zn. 7 Tdo 946/2009: „Nelze považovat za relevantní námitku pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 trest. zák., že nemohl svou vyživovací povinnost plnit, neboť neměl příjmy, když pracovní poměr ukončil na svou vlastní žádost, pokud byl veden na úřadě práce byl sankčně vyřazen a neučinil tak v podstatě nic pro to, aby si zajistil prostředky k tomu, aby mohl hradit výživné“.

³⁵⁵ Rozhodnutí č. 52/2009 Sb. rozh. trest.

³⁵⁶ Tak například obviněný R. V. se úmyslně vyhýbal povinnosti platit stanovené výživné, ač o této povinnosti věděl, a činil tak zcela chtěně. V odůvodnění rozsudku Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 27. 6. 2006, sp. zn. 21 T 23/2006, bylo konstatováno, že týž soud v rozsudku, který nabyl právní moci, stanovil obviněnému povinnost platit na nezletilou dceru J. V. výživné ve výši 600 Kč. Rovněž bylo učiněno zjištění týkající se možnosti a schopnosti obviněného plnit svou vyživovací povinnost k nezletilé dceři. Mohl být zaměstnán v oboru, jenž by odpovídal jeho vzdělání. Obviněný však v inkriminovaném období činil kroky k tomu, aby se vyživovací povinnosti zbavil či ztížil její vymáhání tím, že vyhledával pouze krátkodobé brigádnické práce, z evidence úřadu práce se bezdůvodně nechal vyřadit a pak se již na úřad práce nezaregistroval a zbavil se tak možnosti mít pravidelný finanční příjem. Oprávněná potvrdila dobu páchaní protiprávního jednání i výši dluhu s tím, že zcela věrohodným způsobem popsala soužití s obžalovaným, jeho chování a plnění si povinností v kritické době i následně. K dotazu odvolacího soudu opakovaně potvrdila, že obžalovaný, vyjma částku 3 000 Kč z měsíce března 2007, nezaplatil na dlužném (ale ani běžném) výživném na nezletilou dceru J. V. ničeho, nejevil o ni zájem. V průběhu odvolacího řízení se obžalovaný zaměstnal u Národního cirkusu J.-J., odkud byl krátce po nástupu propuštěn, neboť zaměstnavateli odcizil finanční částku a další věci a bylo na něj podáno trestní oznámení. Dlouhodobě a vědomě se vyhýbal plnění své vyživovací povinnosti tím, že nikde nepracoval, neustále měnil místa svého pobytu. Zjevně neměl ani

zanedbání povinné výživy podle § 96 odst. 2 tr. zákoníku, musí být ve skutkové větě rozhodnutí soudu o vině popsán konkrétní způsob jak se obviněný vyživovací povinnosti vyhýbal.³⁵⁷ Ve vztahu skutkové podstaty zanedbání povinné výživy dle § 196 odst. 1 tr. zákoníku je trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 196 odst. 2 tr. zákoníku v poměru subsidiarity, jejich jednočinný souběh je vyloučen. V úvahu může přicházet jejich vícečinný souběh, kdy pachatel nejprve zaviněně neplní svoji vyživovací povinnost a poté se jí začne i vyhýbat.³⁵⁸

Kvalifikovaná skutková podstata trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 196 odst. 3 písm. a) tr. zákoníku vyžaduje, aby oprávněná osoba byla „vydána nebezpečí nouze“. Stav nouze nemusí u oprávněné osoby nastat, jelikož postačí, že tento stav v důsledku jednání pachatele skutečně hrozil. Vyhýbáním se vyživovací povinnosti ze strany pachatele jako povinného vyvstává nebezpečí, že oprávněná osoba si sama nemůže bez jiných osob, popřípadě bez poskytnutí příspěvku od státu, opatřit ani základní prostředky k životu. Stav nouze je třeba vykládat jednak v kontextu současné přiměřené životní úrovně občanů, jednak s přihlédnutím k odůvodněným potřebám konkrétního oprávněného. Nebezpečí nouze zpravidla nastane při poškození tělesného nebo duševního zdraví dítěte, které vzniklo v souvislosti s neplněním vyživovací povinnosti, nebo pokud se oprávněná osoba nemohla věnovat přípravě na určité povolání nebo nemohla získat potřebnou kvalifikaci, pro niž by jinak měla předpoklady. Alternativní zvlášť přitěžující okolností ve smyslu § 196 odst. 3 písm. b) tr. zákoníku je, že pachatel byl za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán.

Platba výživného by měla probíhat v pravidelných opětuujících se plněních splatných vždy na měsíc dopředu. Tento způsob platby výživného nejvíce respektuje zájmy a potřeby povinné osoby. Jednorázové poskytnutí dlužného výživného povinnou osobou není vyloučeno, protože zvláštní ustanovení o účinné lítosti (§ 197 tr. zákoníku) prioritně sleduje zájem na úhradě výživného. Závěr o tom, zda trestnost zanedbání povinné výživy zanikla, či nikoliv, lze učinit, až když orgán činný v trestním řízení náležitě zjistil, že pachatel se tohoto trestného činu skutečně dopustil. Pachatel musí dodatečně splnit vyživovací povinnost v celém rozsahu. K zániku trestnosti nedojde, pokud vyživovací povinnost byla splněna dodatečně jen zčásti. Úhrada výživného musí proběhnout dobrovolně, třebaže po zahájení trestního stíhání a pod pohrůžkou pohnání k trestní

---

zájem o práci, když se nikdy v žalované době nezaevidoval na úřadu práce, takže se prokazatelně choval tak, aby zmařil možnost vymáhání nároku na výživné.

³⁵⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2009, sp. zn. 11 Tdo 349/2009.

³⁵⁸ KUCHTA, J. et al. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 1. vydání.* Praha : C. H. Beck, 2009, s. 113.

odpovědnosti.³⁵⁹ Nepřípustná je dohoda mezi pachatelem a oprávněnou osobou, že dlužné výživné bude spláceno postupně nebo že dojde k prominutí výživného. Zánik trestnosti dle § 197 tr. zákoníku nastane i tehdy, pokud dlužné výživné zaplatí za pachatele třetí osoba za aktivní součinnosti s ním.

V jedné trestní věci byla zvolena aplikace ustanovení § 214 tr. zák. o účinné lítosti (rozuměj v tehdy platném znění, nyní § 197 tr. zákoníku), kdy obviněný V. M. měl právní nárok pobírat důchodové dávky a z těchto prostředků, byť až z důvodu exekučního rozhodnutí, došlo k zaplacení dlužného výživného v plné výši. Odvolací soud zdůraznil, že dluh byl uhrazen z příjmů obviněného, na které měl nárok, a k zaplacení došlo zavčas. Nedošlo k úhradě výživného jinou osobou, kde by aktivní součinnosti obžalovaného bylo zapotřebí. Přes dovolání nejvyšší státní zástupkyně podané v neprospěch obviněného shledal Nejvyšší soud právní názor vyslovený odvolacím (respektive i nalézacím) soudem správným.³⁶⁰ Podle vyjádření dovolatelky mělo být dobrodiní § 214 tr. zák. užito v případech dodatečného splnění vyživovací povinnosti aktivním přičiněním obviněného jako projevu lítosti, který vyžaduje psychický stav obviněného ke spáchání skutku, a to ve smyslu jeho uznání a snahy po nápravě. Znak účinné lítosti nelze způsobile naplnit pouze uhrazením výživného bez jakékoliv součinnosti obviněného, i když k zaplacení došlo z jeho vlastních finančních prostředků, neboť obviněný musí vyvinout alespoň minimální iniciativu. Naproti tomu Nejvyšší soud konstatoval, že pokud s jednáním obviněného nebylo možné spojovat vyvolání poruch dle § 214 tr. zák. a k zaplacení dlužné částky došlo ještě před rozhodnutím soudu, lze jen stěží dospět k závěru, že zájem společnosti na řádném plnění vyživovací povinnosti byl narušen do té míry, že v posuzovaném případě byl stupeň nebezpečnosti činu pro společnost vyšší než nepatrný. Skutkové okolnosti svědčily pro závěr, že čin obviněného, byť formálně naplňoval znaky trestného činu podle § 213 odst. 1 tr. zák., je výrazně méně nebezpečný než běžně se vyskytující případy činů této skutkové podstaty, kde k plnému zaplacení dlužného výživného z prostředků pachatele prakticky nedochází. Pro nedostatek materiálního znaku trestného činu bylo třeba rozhodnout zprošťujícím výrokem podle § 226 písm. b) tr. ř., totiž, že v žalobním

---

³⁵⁹ Dobrovolnost je znakem pouze obecné účinné lítosti (§ 33), naproti tomu její zvláštní případy (uvedené v § 197, § 242, § 362) dobrovolnost nepožadují (v trestním zákoně byla zmíněna jen u § 163 tr. zák.). Jde o to, zda se znak dobrovolnosti u zvláštních případů proto nepožaduje, nebo naopak o to, že se požaduje s odvoláním na obecnou účinnou lítost, kterou její zvláštní případy jen specifikují dalšími podmínkami uvedenými ve zvláštní části trestního zákoníku. Souhlasíme s názorem Kratochvíla, že odpověď na tuto otázku vychází z logiky vztahu obecné a zvláštní části trestního zákoníku: co je uvedeno v obecné části jako znak obecného institutu, je společné všem zvláštním případům takového institutu, které navíc, právě jako zvláštní, obsahují znaky další. Od 1. 1. 2010 by se měl znak dobrovolnosti uvedený v § 33 tr. zák. vyžadovat automaticky i u všech zvláštních případů účinné lítosti, tedy také u § 197 tr. zákoníku. Viz KRATOCHVÍL, V. Písemné poznámky k seminární práci Jakuba Chromého (nepublikováno, leden 2010, Brno).

³⁶⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2008, sp. zn. 3 Tdo 760/2008.

návru označený skutek není trestným činem. Zaznamenány byly i případy, v nichž orgány činné v trestním řízení neprováděly důkazy potřebné k závěru, zda oprávněná osoba skutečně obdržela peněžní částku představující dlužné výživné (dle § 559 odst. 2 obč. zák. je dluh splněn, je-li částka skutečně doručena věřiteli). Tuto skutečnost je nutné zjistit dokazováním, přičemž se nelze spokojit s předložením ústřížku poštovní poukázky, že platba byla oprávněné osobě odeslána. Také se vyskytly falešné prepisy poštovních poukázek, což opět vedlo k absenci zákonné podmínky řádného uhrazení dlužného výživného. Proto je nezbytné uskutečňovat výslech oprávněné osoby (jejího zákonného zástupce), zda k úhradě celého výživného opravdu došlo, případně vyžádat si pro tyto účely zprávu orgánu sociálně-právní ochrany dítěte.³⁶¹

Úhrada výživného musí pokrývat součet všech dlužných částek výživného, a to za období vymezené v usnesení o zahájení trestního stíhání. Obviněný již nemusí hradit výživné za období, za které nebyl postaven před soud. Jestliže byl rozsudek v odvolacím řízení zrušen a věc vrácena soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí, pak je i v tomto případě připuštěna možnost obviněného uhradit dlužné výživné a dostat tak požadavkům účinné lítosti ve smyslu § 197 tr. zákoníku.³⁶² Pokud orgán stanovený zvláštním předpisem poskytl příspěvek na výživu a výživné bylo určeno soudním rozhodnutím, přechází na něj nárok toho, jenž je z rozhodnutí oprávněn, a to až do výše poskytnutého příspěvku. Jedná se o postoupení pohledávky ze zákona, které je nutno respektovat také v trestním řízení, kdy úhrada dlužného výživného ze strany povinné osoby je poskytována nikoli oprávněnému, nýbrž tomuto orgánu.

6. 2. 10 Trestný čin týrání svěřené osoby podle § 198 trestního zákoníku

Objektem trestného činu podle § 198 tr. zákoníku je zájem společnosti na ochraně osob, které jsou vzhledem ke svému věku nebo z jiných důvodů v péči nebo výchově třetích osob. Tyto osoby se z důvodu svého věku či duševního nedostatku ocitají ve slabším znevýhodněném postavení. Ustanovení § 198 tr. zákoníku tak poskytuje ochranu nejen nezletilým osobám, ale také zletilým osobám, které jsou odkázány na péči třetích subjektů, a to s ohledem na stáří, nemoc, tělesnou vadu, duševní chorobu apod. Rozhodující je faktický stav dotyčné osoby, nepřihlíží se k tomu, zda tu je či není

---

³⁶¹ HRACHOVEC, P. Dodatečné splnění vyživovací povinnosti jako podmínka účinné lítosti. *Právní rozhledy*. 1999, č. 6, s. 320. LUŽNÁ, R. Vyživovací povinnost k nezletilému dítěti rodiče ve výkonu trestu odnětí svobody – vybraná judikatura. *Právo a rodina*. 2008, č. 11, s. 12.

³⁶² Rozhodnutí č. 21/2003 Sb. rozh. trest.

příslušné rozhodnutí soudu (například rozhodnutí o zbavení způsobilosti k právním úkonům či omezení způsobilosti k právním úkonům).

Subjektem trestného činu podle § 198 tr. zákoníku je ten, kdo ve vztahu k svěřené osobě vykonává péči nebo výchovu. Pachateli mohou být především rodiče, rodinní příbuzní, učitelé, vychovatelé a osoby, které na sebe dobrovolně péči nebo výchovu převzaly. Pachatelem trestného činu týrání svěřené osoby může být i druh matky nezletilého dítěte, který, třebaže není jeho otcem, žije s nimi ve společné domácnosti a jehož péče se projevuje v hrazení potřeb nezletilého dítěte a v uplatňování výchovných opatření.³⁶³ Členové širší rodiny, kteří spolu žijí ve společné domácnosti, se musí podle svých schopností a sil podílet na jejím chodu a životním standardu. Pokud pověří rodič dítěte svého druha, aby mu pomáhal v péči o dítě a jeho výchově, a ten s takovou povinností souhlasí, je i tento druh rodiče dítěte oprávněn, respektive povinen spolupůsobit při výchově dítěte. Postačí dohoda mezi druhem a rodičem dítěte o spolupůsobení při výchově dítěte, byť konkludentní, jak je tomu v mezilidských vztazích obvyklé.

U trestného činu týrání svěřené osoby podle § 198 tr. zákoníku se vyžaduje dolózní forma zavinění. Při absenci doznání pachatele je nutné posuzovat okolnosti činu objektivní povahy a z nich učinit závěr, zda obviněný jednal úmyslně, či nikoli.

Za „péči a výchovu“ se pokládá jak péče a výchova rodičů vůči nezletilým dětem (eventuálně dospělým osobám), tak jakákoli jiná péče nebo výchova, ať už je jejím důvodem trvalý, či přechodný vztah.³⁶⁴ K naplnění skutkové podstaty není nutné, aby existoval zvláštní právní akt, jímž by týraná osoba byla výslovně svěřena do péče nebo výchovy pachatele. Přesto lze poznamenat, že péče nebo výchova může být založena zákonnou úpravou (dítě je v péči rodičů nebo jednoho z nich), úředním rozhodnutím (osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům je v péči opatrovníka), smlouvou (příbuzní pečují o děti po dobu cesty do zahraničí) nebo konkludentním činem (bratr fakticky pečuje o nemocnou sestru).

Pod „týráním“ se rozumí zlé nakládání se svěřenou osobou, jímž pachatel nepříznivě působí na tělesnou nebo psychickou stránku svěřené osoby. V každém případě musí pachatel projevit vyšší stupeň hrubosti, necitelnosti a bezohlednosti vůči předmětu útoku a jeho jednání musí vykazovat i trvalost, jež se posuzuje v závislosti na intenzitě zlého nakládání (ojedinělý případ zlého nakládání nebude zpravidla akceptován). Vyžaduje se tu určitá trvalost protiprávního jednání, a proto je třeba co nejpřesněji určit

---

³⁶³ Rozhodnutí č. 23/2007 Sb. rozh. trest.

³⁶⁴ ŠÁMAL, P., PŮRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář*. II. díl. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004. s. 1268.

dobu, po kterou jednání, které může být kvalifikováno jako týrání, probíhalo, tedy nejen začátek, ale též konec (tedy určení dobu, kdy již lze mít dané jednání za skončené).³⁶⁵ S ohledem na určené časové rozmezí i to, zda se v daném případě nejedná o jiný trestný čin, například trestný čin omezování osobní svobody podle § 171 tr. zákoníku. Nicméně trestný čin týrání svěřené osoby podle § 198 tr. zákoníku je svojí podstatou trestným činem trvajícím, a proto se na totožnosti skutku nic nezmění, jestliže v rozhodnutí soudu některé útoky, resp. časové úseky, oproti obžalobě odpadnou nebo naopak přibudou nebo se časové vymezení protiprávního jednání zkrátí, prodlouží nebo posune.³⁶⁶ Udržována však musí být totožnost skutku, alespoň částečnou shodou v podstatných okolnostech jednání nebo následku.

U svěřené osoby nemusí vzniknout následky na zdraví, nicméně jednání pachatele musí týraná osoba pro jeho hrubost a bezohlednost nebo bolestivost pociťovat jako těžké příkoří.^{367, 368} Z hlediska § 198 tr. zákoníku není určující, zda poškozená osoba při útoku utrpěla zranění nebo zda musela vyhledat lékařské ošetření.³⁶⁹ Postih zvláště intenzivního násilí je zajištěn prostřednictvím skutkových podstat trestných činů proti životu a zdraví dle hlavy I. trestního zákoníku. Týrání se obvykle vyskytuje v podobě bití rukou, kopání, mrštění těla o zem, jako násilí vykonané prostřednictvím předmětu, například vařečky, gumové hadice, pásku apod.^{370, 371} Tak například trestného činu týrání svěřené osoby se dopustil pachatel, který nechal dítě svěřené do své péče často a po dlouhou dobu klečet

³⁶⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2010, sp. zn. 4 Tdo 527/2010.

³⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2010, sp. zn. 6 Tdo 452/2010.

³⁶⁷ Rozhodnutí č. 20/1984-I. Sb. rozh. trest.

³⁶⁸ K oznámení údajného napadení dítěte srov. také rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. 12. 2008. „Juppala proti Finsku“, stížnost č. 18620/03. *ASPI* [databáze]. Verze 10/2009. Wolters Kluwer ČR, 2009 [cit. 09-12-04]. „Týrání dětí je jako trestný čin obtížné potírat, neboť je jeho existence stěží odhalitelná. Nemluvnata a malé děti nejsou schopny o něm mluvit, starší děti mají často strach. Otázka vznesená touto stížností je, jak najít vhodnou rovnováhu mezi tím, aby nebyl rodič neprávem obviněn z týrání svého dítěte, a zároveň chránit děti před vážnou újmu. Výchozím bodem při zvažování těchto otázek je všimnout si, že stěžovatelka jednala případně, když se zamýšlela nad tím, zda chlapecova modřina byla způsobena úmyslně. Když pojala podezření, konzultovala ho s lékařem, který se správně rozhodl uvědomit instituce péče o děti o podezření, ke kterému dospěl sám při vyšetření dítěte a po rozhovoru s ním. To je další klíčový další krok při ochraně dítěte. Vážnost týrání dětí vyžaduje, aby osoby, jež jednaly v dobré víře na základě toho, o čem si myslely, že je v nejlepším zájmu dítěte, nebyly ovlivněny obavou ze stíhání nebo žalob, když se rozhodují, zda a kdy dát najevo své pochyby lékařům nebo sociálním službám. Mezi zareagováním příliš brzy a nezareagováním dostatečně zavčasu se vine tenká a neostrá hranice. Odpovědnost vůči dítěti při rozhodování těchto otázek by neměla být tlumena rizikem vystavení se nárokům vzneseným rozrušenými rodiči, jestliže se podezření z týrání ukáže jako nepodložené.“

³⁶⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2007, sp. zn. 8 Tdo 1058/2007.

³⁷⁰ ZEZULOVÁ, J. Násilí vůči dítěti z pohledu trestního práva. *Právo a rodina*. 2000, č. 4, s. 11.

³⁷¹ Podle Zvláštní zprávy týkající se problematiky týrání osoby žijící ve společném obývaném bytě či domě a týrání svěřené osoby (§ 215 a § 215a trestního zákona), zpracované Nejvyšším státním zastupitelstvím v roce 2010, je takové jednání ze strany pachatelů odůvodňováno zejména špatným prospěchem dítěte a nepořádkem v jeho osobních věcech. Nejčastějšími oběťmi jsou vlastní či nevlastní děti pachatelů.

i s předpaženými rukama, surově jej bil a nedával mu řádně jíst.³⁷² Trestný čin podle § 198 tr. zákoníku je nepravý omisivní delikt, čili týráním je i opomenutí povinné péče, k níž byl pachatel povinen, pokud svěřená osoba nebyla schopna se sama o sebe postarat. V úvahu připadá zanedbání osobní hygieny dítěte, neposkytování přiměřené stravy apod.³⁷³ Nezřídká nastává eskalace zlého nakládání se svěřenou osobou, včetně následku smrti z nedbalosti,³⁷⁴ při němž se nabízí užití zvlášť přitěžující okolnosti ve smyslu § 198 odst. 3 písm. b) tr. zákoníku.

Setkáváme se s námitkami obviněných, že z jejich strany nešlo o zlé nakládání, nýbrž o uplatňování „běžných“ výchovných prostředků vůči svěřené osobě. Stalo se tak i v trestní věci P. L., který se trestného činu týráním svěřené osoby podle § 215 tr. zák. (rozuměj v tehdy platném znění, nyní § 198 tr. zákoníku) dopustil tím, že od konce roku 1999 do počátku listopadu 2001 ve V., okres Ú. n. O., jako otec nezletilých dětí M. V. H. a A. L., své děti týral fyzicky i psychicky zejména tím, že za drobné přestupky je trestal bitím rukou, páskem, velikonoční pomlázkou či násadou koštěte, přikazoval jim vykonávat různé práce mnohdy nepřiměřené jejich věku, čímž vyplňoval jejich volný čas, s provedením prací většinou nebyl spokojen a pod pohrůžkou dalších trestů či zákazů po nich bezpodmínečně vymáhal splnění svých pokynů a příkazů, urážel je slovy, že jsou „blbci“, „kretení“, „krávy“, a nezletilou dceru V. i slovy, že „by se mohla uživit jako šlapka“, v důsledku čehož se děti bály jeho příchodů domů a žily v neustálém stresu. Před dětmi také slovně urážel a ponižoval svoji manželku a matku dětí E. D., dříve L., které nadával obdobným způsobem jako dcerám a nejméně třikrát ji fyzicky napadl, omezoval ji ve snaze o zajištění klidu v domácnosti a řádné výchovy dětí, a to vše se promítlo v psychickém vývoji dětí.³⁷⁵ Dovolací soud konstatoval, že chování obviněného, které prezentoval dlouhodobě ve vztahu ke svým nezletilým dcerám, nelze považovat za přiměřený prostředek trestání jako součást výchovy dítěte. Obviněným zvolená forma výchovy, jež ve svých důsledcích zanechala v psychice dětí negativní následky, je takovým jednáním, které lze pro vyšší stupeň hrubosti i bezcitnosti a při zvážení délky doby, v níž probíhalo, podřadit pod ustanovení § 215 tr. zák. Současně nelze dle soudu pochybovat

---

³⁷² Rozhodnutí č. 18/1963 Sb. rozh. trest.

³⁷³ VANTUCH, P. Domácí násilí. *Právní rádce*. 2003, č. 12, s. 54.

³⁷⁴ Dokumentovat to lze na případu obviněného J. Ch., který byl uznán vinným trestným činem týráním svěřené osoby podle § 215 odst. 1 tr. zák. a pokusem trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1 tr. zák., § 219 odst. 1, 2 písm. e) tr. zák., jichž se dopustil tak, že v obci K. v místě trvalého bydliště v domě, v přesně nezjištěné době nejméně od počátku roku 2002 do 2. 11. 2004 opakovaně hrubě nadával a nepřiměřeně fyzicky trestal bitím, klečením na štepinkách, pobytem na mrazu svého nevlastního syna M. Š., kterého navíc koncem srpna 2004 v jednom případě škrtil bílým silonovým provazem do bezvědomí a poté ho zanechal bez pomoci ležet na dvoře, i když vzhledem k mechanismu útoku a místu, kam byl směřován, musel vědět, že může způsobit smrt.

³⁷⁵ Tento případ byl projednáván v dovolacím řízení. Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 9. 2006, sp. zn. 6 Tdo 788/2006.

o tom, že takové jednání dětí obviněného pocitovaly přinejmenším jako bezohledné, hrubé a bolestivé, tedy jako těžké příkoří, přičemž o tom svědčí mimo jiné i převážně odmítavý postoj ve věci slyšených dcer k obviněnému. Aktivní jednání obviněného spočívalo v opakovaném a dlouhodobém fyzickém i psychickém týrání nezletilých dětí, které jim působilo nejenom fyzické útrapy, jichž si obviněný musel být vědom, ale i psychické následky v podobě neustálého stresu, obav před ním, jež se později rozvinuly až v tzv. syndrom zavrženého rodiče, diagnostikovaný znalcem u některých dětí, popřípadě v další psychické poruchy popsané ve znaleckém posudku. Tyto okolnosti jednoznačně svědčily o tom, že si musel být vědom následků svého počínání. Pokud obviněný poukazuje na to, že vždy jednal v zájmu dětí, v přesvědčení o řádném plnění svých rodičovských povinností, nelze tyto námitky podle názoru Nejvyššího soudu akceptovat. Pachatelem zvolenou formu výchovy, jež ve svých důsledcích zanechala v psychice dětí negativní následky, nelze považovat za přiměřený prostředek trestání jako součásti výchovy dítěte a je takovým jednáním, které pro svůj vyšší stupeň hrubosti i bezcitnosti a při zvažování značné délky doby, v níž probíhalo, je naplněním zákonných znaků trestného činu týrání svěřené osoby.

Nelze připustit diferenciovaný přístup v míře dovolenosti používání výchovných prostředků u jednotlivých skupin obyvatel. Obviněný M. P. byl stíhán pro skutek, kdy přesně nezjištěného dne v měsíci lednu 2003 v trvalém bydlišti ve S. dal svému synovi, nezletilému T. P., tak silný pohrabeček, až nezletilý upadl na truhlici a poranil se na noze, kdy lékařské ošetření s rodiči nevyhledal. Dále následně dne 11. 2. 2003 kolem 14.30 hod. na téže místě bil téhož syna tak, že tohoto vícekrát fackoval po obličejí a poté klackem bil po končetinách, a to zejména horních takovou intenzitou, že matka nezletilého přivolala Policii České republiky a následně se synem vyhledala lékařské ošetření, při kterém bylo konstatováno, že nezletilý utrpěl pohmoždění obou horních i dolních končetin a četné oděrky kůže. V rámci dovolacího řízení Nejvyšší soud dospěl k závěru, že soudy nižších stupňů nepochybily, když skutek, jehož se obviněný M. P. dopustil, neposoudily jako trestný čin týrání svěřené osoby. Jednání obviněného tak, jak bylo v dosavadním řízení zjištěno, nenaplnilo zákonné znaky skutkové podstaty tohoto trestného činu z důvodů, na něž poukázaly soudy obou stupňů, ovšem s jistou výhradou. Jako nepřiléhavou a nesprávnou shledal Nejvyšší soud tu část odůvodnění rozhodnutí soudu prvního stupně (na něž odkázal i soud druhého stupně), v níž bylo uvedeno, že jednání obviněného se pohybuje v rámci určitého souhrnu společenských, kulturních a mravních norem, které jsou v rodině dlouhodobě uznávány a které lze s přihlédnutím k sociální situaci i národnostním specifikům rodiny ještě hodnotit jako běžnému standardu se nevymykající. Dovolací soud přisvědčil nejvyšší státní zástupkyni (dle

dovolání podaném v neprospěch obviněného), že závěr soudů obou stupňů o adekvátnosti jednání obviněného v romské rodině nemůže obstát. Pokud by soudy přistoupily na naznačené, vydělily by podle národnosti ze zákonné úpravy určitý okruh pachatelů trestných činů, jenž by byl v důsledku toho posuzován odlišně; jinými slovy řečeno, toleroval by tak bez trestního postihu jednání – pokud by se jej dopustil někdo jiný – kvalifikované jako trestný čin. Takové rozlišování v subjektech trestných činů zákon nezná.³⁷⁶

Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby jsou vypočteny v § 198 odst. 2, odst. 3 tr. zákoníku. Za „zvlášť surový nebo trýznivý způsob“ se považuje zlé nakládání s týranou osobou vyznačující se výraznou mírou brutality, jež se vymyká z rámce běžného u většiny trestných činů tohoto druhu. Jde o pálení rukou nad plemenem plynového sporáku, pálení žehličkou na břicho týrané osoby, opakované tlučení týrané osoby do modřin, které nejsou ještě zahojeny.³⁷⁷ U okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby „pokračování v týrání svěřené osoby po delší dobu“ musí jít o dobu trvání řádově v měsících. Čím méně intenzivní je týrání, tím delší dobu musí trvat zlé nakládání.³⁷⁸ Mezi další zvlášť přitěžující okolnosti patří způsobení těžké újmy na zdraví, spáchání činu nejméně na dvou osobách (§ 198 odst. 2) a způsobení újmy na zdraví nejméně dvěma osobám nebo způsobení smrti (§ 198 odst. 3).

Pokud jednání pachatele má za následek ublížení na zdraví v podobě vedlejšího a méně významného následku hlavní trestné činnosti, která spočívá v týrání svěřené osoby, je třeba skutek posuzovat jako závažnější trestný čin dle § 198 tr. zákoníku. Za podmínky, že týrání vyvolá těžkou újmu na zdraví ve smyslu ustanovení § 146, § 147 tr. zákoníku, jde o jednočinný souběh trestného činu týrání svěřené osoby [§ 198 odst. 3 písm. b), případně odst. 3 písm. a) tr. zákoníku] s trestným činem ublížení na zdraví. Při způsobení závažnější poruchy zdraví by trestněprávní kvalifikace bez použití uvedeného souběhu trestných činů plně nevystihovala povahu spáchaného činu.³⁷⁹

6. 2. 11 Trestný čin únosu dítěte a osoby stížené duševní poruchou podle § 200 trestního zákoníku

Objektem trestného činu podle § 200 tr. zákoníku je zájem na nerušeném výkonu péče oprávněné osoby nad dítětem nebo osobou stíženou duševní poruchou (nevhodné se zdá být užití souřadné spojky v názvu tohoto trestného činu). Uvedené ustanovení poskytuje

³⁷⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 10. 2003, sp. zn. 6 Tdo 1103/2003.

³⁷⁷ ŠÁMAL, P., PŮRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář. II.* díl. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004. s. 1269.

³⁷⁸ ZEŽULOVÁ, J. Násilí vůči dítěti z pohledu trestního práva. *Právo a rodina*. 2000, č. 4, s. 11.

³⁷⁹ Rozhodnutí č. 18/1963 Sb. rozh. trest.

ochranu dětem před zásahy do péče tzv. zvenku, a to na rozdíl od § 169 tr. zákoníku, který chrání děti před těmi, kteří o ně pečují. Zvýšenou ochranu tady požívají osoby, které z určitých důvodů nejsou s to rozpoznat, co je v jejich zájmu, a jež jsou svěřeny v péči jiných osob. Jde o osoby stížené duševní poruchou, to jest o osoby slabomyslné, osoby trpící vývojovými opožděními nebo vývojovými poruchami, jakož i o osoby trpící jinou duševní poruchou, než je některý z chorobných duševních stavů z hlediska nedostatečného duševního vývoje.

Předmětem útoku jsou dvě kategorie shora popsaných osob. Dítě nemusí být v době únosu přímo v péči osoby, které má ze zákona či úředního rozhodnutí povinnosti o něj pečovat, může se nacházet i v péči jiné osoby, s níž byla dohodnuta.

Z hlediska subjektivní stránky se vyžaduje úmyslné zavinění. Nutná je vědomost pachatele o tom, že jeho čin představuje zásah do práv těch, kteří mají povinnost o unesenou osobu pečovat. Pachatel je za tento trestný čin trestně odpovědný i navzdory svému přesvědčení, že jedná v zájmu chráněné osoby.

Pod „opatrováním“ se rozumí poskytování běžné, zpravidla materiální péče a provádění všech dalších úkonů potřebných k životu a hájení zájmů dané osoby, k nimž zavazuje zákon nebo úřední rozhodnutí. Obsah opatrování vyplývá z rozsahu povinností stanovených právním předpisem nebo určených v úředním rozhodnutí. Dodatečný souhlas toho, z jehož moci byla chráněná osoba odňata, nevyklučuje trestněprávní odpovědnost pachatele. Trestný čin podle § 200 tr. zákoníku je dokonán již odnětím osoby z moci toho, kdo má povinnost o ni pečovat. Odejmutí z opatrování je zásahem, kterým se znemožní další péče o unesenou osobu. Může jít o odvedení, odnesení či odvoz takové osoby nebo o její zadržení, přičemž je nerozhodné, zda záměr pachatele směřuje k trvalému unesení osoby z opatrování, nebo zda se tak stane na přechodnou, třeba i kratší dobu.³⁸⁰ Osoby, jimž přísluší opatrování, vzhledem k okolnostem případu musí odnětí dítěte vnímat jako porušení svých práv k unesené osobě. Za typický příklad únosu dítěte ve smyslu § 200 tr. zákoníku se považuje jednání rodiče, který, ačkoli nebyl zbaven rodičovských práv a jeho rodičovská práva nebyla ani omezena, odejme dítě druhému rodiči, kterému bylo dítě svěřeno do výchovy soudním rozhodnutím.³⁸¹ V případě, že manžel mající rodičovskou zodpovědnost odejme dítě z moci druhého manžela (manželky), jemuž bylo dítě rozhodnutím soudu svěřeno do výchovy, může být jeho jednání kvalifikováno jako trestný čin únosu dítěte a osoby stížené duševní poruchou podle § 200 tr. zákoníku. Jestliže ten, kdo je povinen o osobu pečovat, souhlasí s odnětím

³⁸⁰ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010. s. 1755.

³⁸¹ ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář*. II. díl. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004. s. 1276.

dítě, pak nelze na předmětnou kvalifikaci usuzovat. O trestný čin dle § 200 tr. zákoníku nejde ani tehdy, když rodič dítě nevrátí po dovolené návštěvě nebo nevydá poté, kdy bylo soudem rozhodnuto o jiném umístění dítěte, nebo pokud rodič odejme dítě, které je fakticky u druhého rodiče, aniž by o tom bylo soudní rozhodnutí, anebo ukrývá dítě, které uprchlo z ústavu.³⁸² O únos opět nejde, pokud rodič násilím nebo lstí odejme dítě druhému rodiči v době, kdy rodiče sice nežijí spolu, ale dítě se jen fakticky zdržuje u jednoho z rodičů a soud dosud nerozhodl, kterému z rodičů se dítě svěřuje do výchovy.³⁸³ Totéž platí, pokud se rodič postaví proti rozhodnutí o svěřeni dítěte do výchovy a odmítá jej vydat druhému rodiči. Pokud opatření výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí ve smyslu § 272 a násl. o. s. ř. zůstanou bezvýsledná, lze uvažovat o trestněprávním postihu za trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 4 tr. zákoníku.

Okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby je, že pachatel spáchá čin v úmyslu opatřit sobě nebo jinému majetkový prospěch. Je tomu tak tehdy, pokud pachateli byla za únos přislíbena odměna nebo pokud jiná osoba chce těžit z majetku unesené osoby. Majetkovým prospěchem je také odměna za provedení takového činu. Jakmile pachatel se záměrem opatřit si majetkový prospěch přistoupí k vymáhání výkupného, jedná se o trestný čin únosu dítěte a osoby stížení duševní poruchou podle § 200 tr. zákoníku v jednočinném souběhu s trestným činem vydírání podle § 175 tr. zákoníku.

Druhou okolností podmiňující užití kvalifikované skutkové podstaty ve smyslu § 200 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku je, že pachatel činem ohrozí mravní vývoj ohrožené osoby. Ohrožení mravního vývoje spočívá v nebezpečí narušení unesené osoby v oblasti pohlavní, může se však týkat i jiných oblastí, v nichž dochází k nebezpečí vzniku zahálčivého nebo nemravného života.

Mezi další zvlášť přitěžující okolnosti patří: spáchání činu jako člen organizované skupiny, způsobení těžké újmy na zdraví nebo získání značného prospěchu pro sebe nebo pro jiného [§ 200 odst. 3 písm. a) až c) tr. zákoníku]. Ještě přísněji bude postižen ten, kdo takovým činem způsobí smrt nebo získá prospěch velkého rozsahu pro sebe nebo pro jiného [§ 200 odst. 4 písm. a), b) tr. zákoníku].

---

³⁸² Rozhodnutí č. 53/1980 Sb. rozh. trest.; rozhodnutí č. 11/1984 Sb. rozh. trest.

³⁸³ ŠÁMAL, P., PŮRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář*. II. díl. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004. s. 1276.

6. 2. 12 Trestný čin ohrožování výchovy dítěte podle § 201 trestního zákoníku

Objektem trestného činu ohrožování výchovy dítěte podle § 201 tr. zákoníku je zájem na řádné výchově osob mladších osmnácti let, která má být vedena v souladu se zásadami morálky občanské společnosti. Mladí lidé by měli vyrůstat a žít v takovém prostředí, v němž si osvojí zásady morálního chování.³⁸⁴

Předmětem útoku trestného činu podle § 201 tr. zákoníku je osoba mladší osmnácti let, a to bez ohledu na to, zda nabyla zletilost uzavřením manželstvím před dovršením věku osmnácti let. Jedinou výjimkou je případ uvedený pod § 201 odst. 1 písm. d) tr. zákoníku. Osoba mladší osmnácti let, která je tu předmětem útoku, se musí nacházet na takovém stupni duševního vývoje, že u ní nebezpečí ohrožení rozumového, citového nebo mravního vývoje může reálně vzniknout.

Subjektem trestného činu ohrožování výchovy dítěte podle § 201 odst. 1 písm. a), b), c) tr. zákoníku může být kdokoli, pakliže je trestně odpovědný. Pokud podstata jednání spočívá v porušení povinnosti dle § 201 odst. 1 písm. d) tr. zákoníku, jde o delikt se zúženým okruhem pachatelů, což znamená, že jako pachatelé přicházejí v úvahu jen ti, kteří mají povinnost o dítě pečovat, tedy:

- osoby, pro něž povinnost výchovy vyplývala ze zákona, rodiče (§ 31–45 zák. o rod.), osvojitel (§ 63–77 zák. o rod.), opatrovník (§ 83–84 zák. o rod.);
- osoby, jejichž povinnost vychovávat osobu mladší osmnácti let byla co do rozsahu založena soudním rozhodnutím, poručník (§ 78–82 zák. o rod.), fyzická osoba, které bylo dítě svěřeno do výchovy (§ 45 zák. o rod.), pěstoun, kterému bylo svěřeno dítě do pěstounské péče (§ 45a–45d zák. o rod.), osoba, které bylo předáno nezletilé dítě do péče na základě usnesení soudu o předběžném opatření (§ 76a odst. 1 o. s. ř.), pracovník ústavu, ve kterém se vykonává ústavní či ochranná výchova nařízená rozhodnutím soudu nebo přeměněná ochranná výchova v ústavní výchovu;
- osoby, které dohodou nebo jiným souhlasným projevem převzaly osobu mladší osmnácti let do opatrování, byť časově omezeného, od rodičů nebo jiné osoby, která má dítě ve své výchově.³⁸⁵

Ustanovení § 201 odst. 1 tr. zákoníku vymezuje čtyři způsoby ohrožení rozumového, citového nebo mravního vývoje osoby mladší osmnácti let: a) svádění k zahálčivému nebo

---

³⁸⁴ Přiměřeně též usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2004, sp. zn. 7 Tdo 325/2004.

³⁸⁵ Obdobně srov. ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář*. II. díl. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004. s. 1284. MATYS, K. et al. *Trestní zákon. Komentář*. II. část zvláštní. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha : Panorama, 1980. s. 691.

nemravnému životu, b) umožnění vést zahálčivý nebo nemravný život, c) umožnění opatřovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženímhodným způsobem a d) porušení povinnosti pečovat nebo jiné povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, přičemž porušení takové povinnosti se musí stát závažným způsobem. Jedná se o nepravý omisivní delikt, takže může být spáchán i opomenutím.

„Ohrožení rozumového, citového nebo mravního vývoje“ dítěte je zákonnou formulací, která nahrazuje původní, ne příliš výstižný výraz „nebezpečí zpustnutí“ (§ 217 odst. 1 tr. zák.), jímž se rozumělo jednání pachatele, které na základě své povahy a intenzity vzbuzovalo a upevňovalo v osobě mladší osmnácti let návyky, sklony, zájmy a povahové vlastnosti vedoucí k jednání v rozporu se zásadami morálky občanské společnosti, čímž mohlo dojít k morálnímu úpadku a neschopnosti usměrnit způsob života.³⁸⁶ Zpravidla se vyžaduje počínání pachatele trvající delší dobu, ale není zcela vyloučeno i jeho krátkodobé působení, pokud vzhledem ke své intenzitě a způsobu ovlivňování může mít stejné účinky. Například jednání obviněného E. Š. záležející v tom, že zaslal své bývalé manželce pornografické obrázky, které při vybírání pošty na krátkou dobu zahlédla jeho nezletilá dcera, neohrožovalo mravní vývoj nezletilé způsobem a v intenzitě předpokládané předmětným ustanovením.³⁸⁷

Ne každé jednání pachatele je způsobilé ohrozit rozumový, citový nebo mravní vývoj dítěte dle § 201 odst. 1 tr. zákoníku. Podle své povahy, intenzity a zkušenosti společenské praxe musí být reálně způsobilé vzbudit a upevnit v osobě mladší osmnácti let návyky, zájmy a povahové vlastnosti projevující se v některé z forem závadného způsobu života. Takovému ohrožení bude dítě obvykle vystaveno až po déletrvajícím či opakovaném působení pachatele.

„Zahálčivý život“ je představován parazitními rysy chování osoby mladší osmnácti let. V minulosti se za jeho typický příklad považovalo, pokud osoba mladší osmnácti let nepracovala a obstarávala si prostředky k obživě příživnickým způsobem. To proto, že značná část těchto osob nastupovala do zaměstnání ihned po absolvování učilišť a středních škol. Znak „zahálčivý život“ je naplněn jednáním rodičů, kteří neposílají po delší dobu své děti do školy a ani jiným způsobem nezajišťují jejich vyučování.

---

³⁸⁶ Rozhodnutí č. 46/1968 Sb. rozh. trest., rozhodnutí č. 46/1968 Sb. rozh. trest., rozhodnutí č. 63/1971 Sb. rozh. trest.

³⁸⁷ Rozhodnutí č. 63/1971 Sb. rozh. trest. V posuzovaném případě mohl jednorázově po velmi krátkou dobu negativně působit na nezletilou pouze obsah pornografických obrázků a dále dva vulgární výrazy zahrnuté do závadných textů. Toto jednání spočívající v krátkodobém působení na nezletilou stěžejí mohlo ohrozit její mravní vývoj a při zřeteli k materiální podmínce trestného činu nelze je považovat ani za nebezpečné pro společnost do té míry, aby mohlo být posuzováno jako trestný čin ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 písm. b) tr. zák.

U takových dětí nevznikají potřebné návyky pro studium a jejich společenské uplatnění.³⁸⁸

„Mravní život“ je širším výrazem než výše uvedený „zahálčivý život“. Jde o vnější projevy osoby mladší osmnácti let, které jsou v rozporu s morálkou občanské společnosti. Patří sem jednání pachatele, kterým přiměje osobu mladší osmnácti let k opětovným souložím, a tím ji vede k pohlavní nevázanosti,^{389, 390} nebo kterým vydá osobu mladší osmnácti let v ohrožení alkoholové a nealkoholové toxikomanie, nedodržování hygienických zásad nebo jiného soustavného porušování zásad občanského soužití.³⁹¹

Pachatel může osobu mladší osmnácti let svádět k zahálčivému nebo nemravnému životu nebo jí takový život umožnit. Za „svádění“ se pokládá úmyslné počínání podobné návodu, jež je způsobilé nepříznivě ovlivnit osobu mladší osmnácti let a směřovat ji k zahálčivému nebo nemravnému životu. Svádění k zahálčivému nebo nemravnému způsobu života je třeba chápat nejen jako přímé vyzývání, nýbrž i jako jiné jednání před osobou mladší osmnácti let, které je způsobilé u ní vyvolat zájmy a návyky, jež vedou k zahálčivému nebo nemravnému způsobu života.³⁹² Nerozhodné je, zda dítě vedlo před závadným jednáním nemravný život. Pro naplnění objektivní stránky trestného činu podle § 201 tr. zákoníku postačí, aby jednání pachatele v něm negativní návyky utvrzovalo a posilovalo.³⁹³ Znak „umožní“ znamená vytváření podmínek k tomu, že u osoby mladší osmnácti let vznikají nežádoucí návyky a sklony. Předchozí mravní narušení dítěte sice může mít vliv na materiální stránku deliktu, jde však o vliv nevýrazný a sama tato okolnost nemůže společenskou škodlivost činu snižovat natolik, aby nešlo o trestný čin. U osob mladších osmnácti let není fyzický a především duševní

---

³⁸⁸ ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář*. II. díl. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004. s. 1283.

³⁸⁹ Rozhodnutí č. 25/1980 Sb. rozh. trest.

³⁹⁰ V této souvislosti je zajímavý rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 1. 2003. „L. a V. proti Rakousku“, stížnost č. 39392/98 a 39829/98. *ASPI* [databáze]. Verze 10/2009. Wolters Kluwer ČR, 2009 [cit. 09-12-04]. Stížnosti byly podány dvěma rakouskými občany. Tvrdili, že ustanovení článku 209 rakouského trestního zákona, které trestalo homosexuální styk dospělých mužů s nezletilými chlapci ve věku od čtrnácti do osmnácti let, porušilo jejich právo na respektování jejich soukromého života a diskriminovalo je. Podotýkali, že v rámci vztahů s dospělými nic nenaznačovalo, že by nezletilí potřebovali větší ochranu před homosexuálními vztahy než před vztahy heterosexuálními a lesbickými. Článek 209 trestního zákona nebyl jen nezbytný pro ochranu nezletilých chlapců obecně, vadil též nezletilým s homosexuální orientací v jejich vývoji, když dával jejich vztahům s dospělými muži sociální stigma a poškozoval jejich sociální orientaci obecně. S odvoláním na judikaturu Soudu uváděli, že zásah do sexuálního života jednotlivce a rozdíl v jednání založený na pohlaví nebo na sexuální orientaci není založen na zvláště závažném důvodu. Soud konstatoval, že vláda nepředložila přesvědčující a závažné důvody ospravedlňující ponechání § 209 tr. zák. v platnosti a tedy pro odsouzení stěžovatelů podle tohoto ustanovení.

³⁹¹ Tak například obviněná V. D. prováděla distribuci metamfetaminu a do realizace tohoto způsobu obživy navedla i svoji nezletilou dceru, jež se po dobu zhruba jednoho roku podílela na distribuci tak, že zájemcům předávala požadovanou drogu a přebírala peníze, případně dokonce i sama s uživateli drog sjednávala celý obchod. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 11. 2008, sp. zn. 6 Tdo 1394/2008.

³⁹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2004, sp. zn. 8 Tdo 958/2004.

³⁹³ Rozhodnutí č. 65/1999 Sb. rozh. trest.

vývoj ukončen a tyto osoby se pod vlivem svého okolí a vnějších podnětů formují, kdy na jejich chování a vytváření mravních zásad působí nejrůznější vzory chování.

Formy zpustnutí byly vymezovány výhradně judikaturou. Nový trestní zákoník však jednu z těchto forem výslovně definuje v § 201 odst. 1 písm. c) tr. zákoníku, a sice jako „umožnění opatřovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženíhodným způsobem“.³⁹⁴ Jde o speciální případ k § 201 odst. 1 písm. b) tr. zákoníku, zahrnující parazitní způsob života, kdy osoba mladší osmnácti let bez legálního zdroje obživy nepracuje a získává prostředky trestnou činností. Pachatel může také vytvářet podmínky, aby se dítě živilo prostitucí, kterou si snadno a lehce obstará prostředky k obživě [viz částečný obsahový překryv písm. b) s písm. c) § 201 tr. zákoníku]. Vyzývání a navádění k opatřování prostředků trestnou činností nebo jiným zavrženíhodným způsobem lze eventuálně postihovat rovněž dle § 201 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku, neboť splňuje i tam široce nastavená kritéria.

Skutková podstata trestného činu ohrožování výchovy dle § 201 odst. 1 písm. d) tr. zákoníku postihuje toho, kdo závažným způsobem poruší svou povinnost o dítě pečovat nebo jinou svou důležitou povinnost vyplývající z rodičovské zodpovědnosti. Rodičovská zodpovědnost kromě péče o nezletilé dítě zahrnuje také povinnosti při zastupování nezletilého dítěte a správu jeho jmění. Otázkou je, zda se pachatel může zprostit povinnosti pečovat o osobu mladší osmnácti let s odkazem na převzetí této péče jiným subjektem. Uvedeným problémem se podrobně zabýval Nejvyšší soud v usnesení ze dne 14. 11. 2007, sp. zn. 8 Tdo 1219/2007.³⁹⁵ Konstatoval, že není pochyb o tom, že obviněný

---

³⁹⁴ Typickou ukázkou ohrožování výchovy dítěte podle § 201 odst. 1 písm. c) tr. zákoníku je počínání rodičů romského původu, kteří svoje nezletilé děti vozí po různých místech republiky a v obchodních centrech je vedou ke krádežím. Situace je většinou taková, že některý z rodičů přiveze nezletilé dítě na parkoviště před nákupní centrum, kde na něj v dopravním prostředku čeká. Krádeže realizují nezletilci samostatně, bez přítomnosti rodičů, případně jiných dospělých osob, takže se jim nedá prakticky prokázat, že nezletilci jednali z jejich popudu či s jejich vědomím. Takové rodiče lze trestně stíhat pouze za to, že nezajišťují řádnou docházku svého nezletilého dítěte do školy.

³⁹⁵ V předmětné věci obviněný M. B. podal také ústavní stížnost, v níž namítal, že byl odsouzen za to, že svého nezletilého syna neposílal do školy, ačkoli tento stav byl způsoben neschopností státu zajistit řádný výkon ústavní výchovy, která byla u syna nařízena. Tvrdil, že jeho odsouzení odporuje principu trestního práva jako krajního prostředku a pomíjí povinnost státu respektovat právo na rodinný život, tak jak jej formuloval Evropský soud pro lidská práva. Stát přistoupil k trestnímu stíhání, aniž sám zajistil naplnění rozhodnutí o nařízení ústavní výchovy. Ústavní soud v usnesení ze dne 20. 3. 2008, sp. zn. I. ÚS 646/2008, konstatoval, že námitkami vznesenými obviněným v ústavní stížnosti se obecné soudy zabývaly a náležitě je vypořádaly. Stěžovatel nevyvinul dostatečné úsilí k tomu, aby zajistil návrat nezletilého syna do ústavu, aby mohlo být zajištěno jeho vyučování, a to tím, že jej nechal u sebe v době útěku dlouhodobě bydlet, aniž by uvědomil diagnostický ústav, kam byl syn umístěn na základě rozhodnutí soudu. K principu ultima ratio poznamenal, že tento princip je obecně platný, a platí tím spíše při intervenci veřejné moci do rodinných vztahů. Ústavní soud nemohl přehlédnout, že zde stojí základní práva stěžovatele proti základnímu právu dítěte na rodičovskou výchovu a péči, což vedle rodinných vazeb představuje i běžnou výchovu a vzdělávání dítěte tak, aby bylo připraveno na samostatný a plnohodnotný život ve společnosti. Tento zájem dítěte stěžovatel porušil nedostatečným výkonem rodičovské zodpovědnosti a rezignací na uplatnění rodičovské autority, na čemž nic nemění poukaz na odpovědnost státu. Ústavní výchova je krajním prostředkem,

M. B. věděl, že jeho synovi byla soudem nařízena ústavní výchova, přesto ho v době jeho útěku z ústavu téměř jeden a půl roku nechával u sebe doma bydlet a neupozornil na tuto skutečnost ani Policii České republiky, ani Dětský diagnostický ústav (ani jej případně sám do tohoto ústavu neodvezl). Tím svému nezletilému synovi umožnil, aby nenavštěvoval školní výuku, ten pak zameškal vysoký počet hodin ve škole, a proto nemohl být klasifikován. Obviněný tak způsobil, že si nezletilý neosvojoval základní školní vědomosti a přivykl si takovému způsobu života, který není v souladu se zájmem společnosti na řádné výchově osob mladších osmnácti let. Soud nepřisvědčil argumentům obviněného, v nichž svaloval odpovědnost za situaci svého syna na orgány státu pečující o dítě a současně odmítal jakoukoli svou odpovědnost. To proto, že péče a výchova dětí je svěřena rodičům a je jejich právem, ale samozřejmě i povinností pečovat o dítě a věnovat se mu takovým způsobem, aby kromě fyzického, duševního a sociálního rozvoje si zároveň osvojovalo základní všeobecně akceptované společenské návyky. Tato povinnost rodičů přitom nemůže být nikým nahrazována nebo přebírána. Jádrem výchovy dětí spočívá v rodině, na děti má být vhodnými citovými a výchovnými prostředky působeno již od narození tak, aby si osvojovaly správné vzorce jednání a chování pro život. Ačkoli Nejvyšší soud připustil, že ústavní výchova uvedenou bazální funkci rodiny může přebírat jen ve značně omezeném rozsahu a zdaleka ne nejvhodnějším způsobem, je v zájmu dítěte, jehož výchova je v rodině zanedbávána či nezvládána, aby ji zajistil stát prostřednictvím svých orgánů. V projednávané věci je zřejmé, že nezletilý do svých jedenácti let vyrůstal v rodině (ústavní výchova nad ním byla nařízena až v roce 2003), současně však nelze nevidět, že výchovné problémy měl již dříve, neboť jeho vlastní rodiče mu nevěnovali náležitou péči a zájem k tomu, aby si osvojoval základní schopnosti, návyky a společensky přijatelné chování.

Trestný čin podle § 201 tr. zákoníku lze spáchat úmyslně i z nedbalosti. Na věk osoby mladší osmnácti let je možné usuzovat, pokud není výslovně zmíněn, z vnějších projevů takové osoby. S ohledem na to, že trestný čin podle § 201 tr. zákoníku může být spáchán také ve formě nevědomé nedbalosti, lze pachateli přičítat k tíži, jestliže věk osoby blíže nezkoumal a nesnažil si zjistit údaje, které by mu umožnily ujistit se, že osoba již dosáhla věku osmnácti let.³⁹⁶

---

který navíc nemůže plnohodnotně nahradit výchovu rodinnou, avšak stěžovatel výchovu syna nebyl schopen zajistit, a tím, že podlehl citovým vazbám, bránil tomu, aby byla výchova a péče zajištěna alespoň tímto krajním prostředkem. Ústavní soud neshledal v napadených rozhodnutích porušení stěžovatelových základních práv. Podanou ústavní stížnost odmítl podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona č. 46/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, a to jako návrh zjevně neopodstatněný.

³⁹⁶ Úsnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2005, sp. zn. 7 Tdo 356/2005.

Samostatná skutková podstata je obsažena v § 201 tr. odst. 2 tr. zákoníku, podle níž bude postižen ten, kdo umožní, byť i z nedbalosti, dítěti hru na výherním hracím přístroji, který je vybaven technickým zařízením, které ovlivňuje výsledek hry a které poskytuje možnost peněžité výhry. Ve vztahu k trestnému činu podle § 201 odst. 1 tr. zákoníku platí zásada subsidiarity, takže jednočinný souběh těchto trestných činů je vyloučen. Pokud jednání pachatele spočívající v umožnění hry na výherním hracím přístroji je součástí celkového jednání vůči osobě mladší osmnácti let, postižitelného podle odst. 1 § 201 tr. zákoníku, jde jen o trestný čin ohrožování výchovy mládeže podle § 201 odst. 1 tr. zákoníku.

„Výherní hrací přístroj“ musí být technicky vybaven zařízením, které ovlivňuje výsledek hry a které poskytuje možnost peněžité výhry.³⁹⁷ Trestně postižitelné je již samotné umožnění hry na takovém přístroji, přičemž postačí být jen jednorázové hraní na něm. Odpovědnost bude obvykle směřovat proti zaměstnanci podniku, v němž jsou výherní hrací přístroje provozovány. Byl prosazován názor, že zaměstnanec je trestně odpovědný pouze v případě, že má v pracovní smlouvě uloženou povinnost zabránit osobám mladším osmnácti let v přístupu k hracím přístrojům, proto nelze uvažovat o trestní odpovědnosti vrchního v hospodě „třetí kategorie“, v níž je na chodbě bez dohledu umístěno několik hracích přístrojů.³⁹⁸ K tomu je třeba uvést, že zákon č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, ve znění pozdějších předpisů, nestanoví, aby provozovatelé uvedenou povinnost zahrnuli do pracovních smluv zaměstnanců (jméno osoby, která odpovídá za zákaz hry osob mladších osmnácti let je však nezbytnou součástí povolení k provozování výherního hracího přístroje). Stejně tak není podmínkou, aby pracovní smlouva měla písemnou formu, přičemž nedostatek této formy nevyvolává absolutní neplatnost. Nepověří-li provozovatel zaměstnance dohledem na plnění povinnosti zákazu hry osob mladších osmnácti let, lze uvažovat o správněprávní odpovědnosti provozovatele dle § 48 zákona č. 202/1990 Sb., včetně možnosti odejmout povolení k provozování výherního přístroje.³⁹⁹ Za podmínky, že existuje zvláštní

---

³⁹⁷ Na základě § 17 odst. 1 zákona č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, ve znění pozdějších předpisů, se výherním hracím přístrojem rozumí kompaktní, funkčně nedělitelné a programově řízené technické zařízení s ovládaním určeným pouze pro jednoho hráče. U výherního hracího přístroje s programovým vybavením umožňujícím současnou hru na více hracích místech více hráčům je každé takové hrací místo rovněž považováno za samostatný výherní hrací přístroj. Pravděpodobnost výhry je určována poměrem hodnot vyhraných her k hodnotám skutečně odehraných her vyjádřený v procentech. Současná právní úprava stanoví jeho přípustné rozmezí mezi 75–100 %.

³⁹⁸ NOVOTNÝ, F., RŮŽIČKA, M. et al. *Trestní kodexy*. Praha : Eurolex Bohemia, 2002. s. 320.

³⁹⁹ Podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona č. 202/1990 Sb. platí, že orgán, který provozování výherního hracího přístroje povolil, zruší povolení na všechny výherní hrací přístroje provozovatele v obci, jestliže provozovatel porušuje své povinnosti tím, že ve třech prokazatelných případech časově odlišných umožnil zúčastnit se hry osobám mladším osmnácti let.

povinnost konat, založená dohodou provozovatele a zaměstnance (třeba jen konkludentní), aby příslušný zaměstnanec dohlížel nad provozem výherních hracích přístrojů a kontroloval k nim přístup, a pověřený zaměstnanec sjednanému požadavku nedostojí tím, že osobě mladší osmnácti let umožní hru na výherním hracím přístroji, jde o odpovědnost trestněprávní dle § 201 odst. 2 tr. zákoníku.

Ustanovení § 201 odst. 3 tr. zákoníku zakotvuje čtyři okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, které se vztahují k oběma skutkovým podstatám dle § 201 tr. zákoníku. Jde o spáchání takového činu ze zavrženíhodné pohnutky, pokračování v takovém činu po delší dobu, spáchání činu opětovně a získání značného prospěchu.

6. 2. 13 Trestný čin svádění k pohlavnímu styku podle § 202 trestního zákoníku

Objektem trestného činu podle § 202 tr. zákoníku je zájem na řádné výchově dětí proti zásahům, které jsou stavěny do rozporu s mravností občanské společnosti. Tato skutková podstata byla přijata po vzoru některých zahraničních právních úprav (například Švédska a Rakouska), a to proto, aby postihovala pachatele, který nabídne, slíbí nebo poskytne osobě mladší osmnácti let za pohlavní styk, pohlavní sebeukájení, obnažování nebo jiné srovnatelné chování úplatu nebo jinou výhodu či prospěch. Tento společensky závadný jev vede k mravnímu ohrožení dětí a narušuje jejich pozitivní hodnotový systém.⁴⁰⁰

Ustanovení § 202 tr. zákoníku pokrývá trestněprávní postih pachatele, který svádí osobu mladší osmnácti let k provozování prostituce či podobnému sexuálnímu chování anebo jen využívá této osoby, která sexuální služby poskytuje. Dokonce může jít o případy, kdy osoba mladší osmnácti let sexuální služby sama nabízí.⁴⁰¹ Trestný čin svádění k pohlavnímu styku je dokonán nabídkou, slibem nebo poskytnutím úplaty nebo jiné výhody či prospěchu. Není třeba, aby došlo k předpokládanému nemravnému chování dítěte v sexuální oblasti. Předpokládá se, že byť jen jednorázový čin se může nepříznivě promítnout do výchovy takového dítěte a jeho návyků, což je podstatný rozdíl s požadavky kladenými na skutkovou podstatu trestného činu ohrožování výchovy dítěte dle § 201 tr. zákoníku. K dokonání trestného činu podle § 202 tr. zákoníku se ani nevyžaduje, aby dítě úplatu, výhodu nebo prospěch přijalo, navíc ty mohou být nabízeny nebo určeny jak dítěti, tak i jiné osobě. „Úplata“ představuje majetkový prospěch, může také jít o finanční prostředky nebo o jiné materiální plnění. „Prospěchem“ se rozumí

---

⁴⁰⁰ Uvedené tvrzení obsahovala důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, tisk 210/o. 2003.

⁴⁰¹ Přiměřeně srov. ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář. II.* díl. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004. s. 1289.

prospěch nemajetkové povahy, který přináší užitek. Za „výhodu“ se pokládá jakékoli jiné zvýhodnění, které nelze zahrnout pod shora zmíněnou úplatu či prospěch. „Zvýhodněním“ je získání příznivé situace pro tu osobu, vůči níž směřuje. „Nabídkou“ je konkrétní návrh na poskytnutí úplaty, prospěchu nebo výhody. „Slibem“ je vyjádřen závazek poskytnout úplatu, prospěch či výhodu v souvislosti s pohlavním stykem. U trestného činu svádění k pohlavnímu styku byla zákonná dikce upřesněna tak, aby v souladu s formálním pojetím trestného činu směřovala k postihu takového jednání za účelem pohlavního uspokojení, to jest nikoli k postihu umělců při jejich tvorbě.

Ustanovení § 202 tr. zákoníku zachází s pojmem „pohlavní styk“. Nejde o tentýž pojem jako soulož nebo jiný pohlavní styk provedeným způsobem srovnatelným se souloží (orální pohlavní styk, anální pohlavní styk atd.). Zahrnuje jakýkoli způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby stejného či různého pohlaví [srov. odlišně § 185 odst. 2 písm. a)], tedy nejen přímý styk pohlavních orgánů.⁴⁰² Zákonodárce v tomto ustanovení postavil pohlavnímu styku na roveň pohlavní sebeukájení, obnažování nebo jiné srovnatelné chování za účelem pohlavního uspokojení. „Pohlavním sebeukájením“ rozumíme masturbaci prováděnou dotyky nebo hlazením na pohlavních orgánech nebo jiných sexuálně vnímavých částech těla, přičemž k tomu může být použito i erotických pomůcek. „Obnažováním“ je svlékání jednotlivých částí oděvu prováděné za účelem sexuálního vzrušení pachatele, kdy jsou odhalovány eroticky významné části těla, přičemž nemusí dojít k úplnému obnažení, postačí obnažení jen některých částí těla.⁴⁰³ Jeho konkrétní obsah stačí pojmout do odůvodnění rozsudku.⁴⁰⁴ „Za jiné srovnatelné chování“ je třeba považovat jednání, které není ani jedním ze shora uvedených, je však s těmito chováními srovnatelné, například jde o sadomasochistické sexuální aktivity.

Z hlediska zavinění jde o úmyslný trestný čin.

Vyloučen není jednočinný souběh trestného činu podle § 202 tr. zákoníku s trestným činem ohrožování výchovy dětí podle § 201 tr. zákoníku⁴⁰⁵ (jinak srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 2. 2005, sp. zn. 8 Tdo 46/2005). Pokud by měl být skutek posouzen pouze jako trestný čin svádění k pohlavnímu styku, zůstala by stranou pozornosti další jednání obviněného, která jsou rovněž z pohledu trestního práva relevantní. Smyslem ochrany poskytované ustanovením § 202 tr. zákoníku je komplexní ochrana osob mladších osmnácti let před útoky, které vedou k nebezpečí jejich zpustnutí.

---

⁴⁰² Rozhodnutí č. 22/1995 Sb. rozh. trest.

⁴⁰³ ŠÁMAL, P., PŮRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář*. II. díl. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004. s. 1290.

⁴⁰⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 7 2006, sp. zn. 7 Tdo 852/2006; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2006, sp. zn. 7 Tdo 407/2006.

⁴⁰⁵ Jinak přiměřeně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 2. 2005, sp. zn. 8 Tdo 46/2005.

Tato ochrana je soustředěna jen do oblasti sexuální a současně má zjevně rysy ochrany před jednáním spočívajícím ve svádění k prostituci osob mladších osmnácti let coby zvláště závažnému způsobu svádění k nemravnému životu. Posouzení činu pouze jako trestného činu svádění k pohlavnímu styku by stupeň jeho nebezpečnosti a všechny podstatné rysy náležitě nezohlednilo. Poměr subsidiarity a právní kvalifikace skutku jen jako trestného činu ohrožování výchovy dětí podle § 201 tr. zákoníku by přicházely v úvahu, byla-li by osoba mladší než osmnáct let úmyslně vydána nebezpečí zpustnutí právě jen takovým jednáním pachatele, které by spočívalo v nabídce, slibu nebo poskytnutí úplaty nebo jiné výhody či prospěchu za pohlavní styk s ní nebo za její pohlavní sebeukájení, obnažování nebo jiné srovnatelné chování. Posouzení činu pouze jako trestného činu ohrožování výchovy dětí by však stupeň jeho nebezpečnosti a všechny podstatné rysy náležitě nezohlednilo především v těch případech, kdy svádění k pohlavnímu styku je součástí globálnějšího jednání vůči osobě mladší osmnácti let, kterým je tato osoba vydána nebezpečí zpustnutí. Mohlo by tomu tak být v těch případech, kdy by se jednotlivé dílčí skutky směřující proti řádné výchově osoby mladší než osmnáct let lišily například formou zavinění, projevy narušujícími osobnostní strukturu takové osoby vydávané nebezpečí zpustnutí, jejich intenzitou apod. Jednočinný souběh trestných činů ohrožování výchovy mládeže podle § 201 tr. zákoníku a svádění k pohlavnímu styku podle § 202 tr. zákoníku není zejména v takových případech vyloučen. Platí zásada, že každý skutek má být zásadně posouzen podle všech zákonných ustanovení, která na něj dopadají.

Vzhledem k implementaci rámcového rozhodnutí Rady Evropské unie 2004/68/SVV o boji proti sexuálnímu zneužívání dětí a dětské pornografii byla do § 202 odst. 2 tr. zákoníku vložena nová okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby dle § 202 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku, a sice spáchání činu na dítěti mladším patnácti let. To proto, že takové děti jsou pro svou sexuální nevypěstlost a nezkušenost stále častějším předmětem útoků ve formě sexuálních hrátek a zdrojem páchaní trestné činnosti v této oblasti.⁴⁰⁶ Zvlášť přitěžující okolností dle § 202 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku je pak spáchání takového činu ze zavrženíhodné pohnutky. V daném případě může jít o sexuální zvrhlost, snahu po nízkém ukájení sexuálního pudu nebo o pomstychtivost.⁴⁰⁷ Rozhodně však nejde pouze o snahu uspokojit svůj pohlavní pud, neboť tato je předpokládána základní skutkovou podstatou. Mezi další zvlášť přitěžující okolnost patří: pokračování

---

⁴⁰⁶ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010. s. 1773.

⁴⁰⁷ Tamtéž, s. 1774.

v páchání činu po delší dobu [§ 202 odst. 2 písm. c)] a spáchání takového činu opětovně [§ 202 odst. 2 písm. d)].

Ustanovení § 203 tr. zákoníku zakotvuje zásadu, že trestná nemůže být osoba, k jejíž ochraně je příslušné trestněprávní ustanovení určeno. Stanoví, že dítě, které žádá nebo přijme za pohlavní styk se sebou, své pohlavní sebeukájení, obnažování nebo jiné srovnatelné chování úplatu nebo jinou výhodu či prospěch, není pro takový čin trestné, a to ani podle ustanovení o návodci nebo pomocníkovi. Ovšem pokud jiná osoba za pohlavní styk pachatele trestného činu svádění k pohlavnímu styku podle § 202 tr. zákoníku s dítětem (rozuměj u všech uvedených forem sexuálních aktivit) žádá nebo přijme úplatu nebo jinou výhodu či prospěch, byť i určený pro dítě, beztrestnost se na ni dle § 203 tr. zákoníku nevztahuje.

6. 2. 14 Trestný čin podání alkoholu dítěti podle § 204 trestního zákoníku

Objektem trestného činu podle § 204 tr. zákoníku je zájem společnosti na ochraně zdravého tělesného a duševního rozvoje osob mladších osmnácti let. Tuto skutkovou podstatu je možné chápat i jako dílčí projev ochrany mládeže před alkoholovou toxikomanií.⁴⁰⁸

Objektivní stránka trestného činu ukazuje na delikt komisivní. Zákonný znak „podá“ znamená jakýkoli způsob poskytnutí alkoholu dítěti. Zahrnuje především prodej, směnu a darování, možné jsou i další způsoby podání. Nezáleží na tom, zda je alkohol podáván za úhradu nebo bezplatně. Navzdory tomu skutková podstata trestného činu podle § 204 tr. zákoníku operuje s dvěma dalšími znaky – „prodá“ a „poskytne“, což je nadbytná formulace, neboť jsou zahrnuty již v prvně uvedeném znaku. Pro tuto právní kvalifikaci není rozhodné, zda poškozená osoba mladší osmnácti let sama alkohol

---

⁴⁰⁸ Základní rámec ochrany před škodlivými účinky alkoholu je zakotven v zákoně č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, ve znění pozdějších předpisů. Tento právní předpis nabyl účinnost 1. 1. 2006 (vybraná ustanovení 1. 7. 2006, respektive 1. 1. 2007), když komplexně derogoval předchozí právní úpravu obsaženou v zákoně č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi. Tvorba nové reglementace byla opřena o argumentaci zastaralosti předchozího zákona, jeho obsahovou a terminologickou překonanost, jakož i o nutnost dosažení souladu s relevantními právními prameny Evropské unie. Vybraná ustanovení zákona sledují omezení dostupnosti alkoholických nápojů. Jedná se především o zákaz prodávání nebo podávání alkoholických nápojů osobám mladším osmnácti let a zákaz prodávání a podávání alkoholických nápojů na všech akcích určených osobám mladším osmnácti let a ve všech typech škol a školských zařízení. Dále je zakázán prodej alkoholických nápojů pomocí prodejních automatů, u nichž nelze vyloučit prodej osobám mladším osmnácti let nebo umístěných v prostorách, do nichž mají vstup osoby mladší osmnácti let. Veškeré další formy prodeje, při nichž není možno ověřit věk kupujícího, jsou rovněž zakázány. Na místech prodeje alkoholických nápojů musí být umístěn pro kupujícího zjevně viditelný text zákazu prodeje osobám mladším osmnácti let, který musí být pořízen v českém jazyce v určeném velikostním a barevném vyhotovení.

požadovala, dala na jeho opatření peníze nebo si z nabídnuté láhve sama alkohol nalévala. K trestnosti postačí „opakovanost“ prodání, podání nebo poskytnutí alkoholu, nevyžaduje se soustavnost podávání alkoholických nápojů tak, jako tomu bylo v ustanovení § 218 tr. zák. Opakované podání alkoholu osobám mladším osmnácti let může vést k jejich ohrožení tělesného, duševního či mravního vývoje. Alternativní znak „ve větší míře“ je naplněn takovým množstvím podaného alkoholu, že zpravidla dochází k zjevným nepříznivým účinkům na lidský organismus, například ke ztrátě motoriky, zvracení při nevolnosti apod. Při jeho výkladu je nutné přihlídnout k množství podaného alkoholu, jakož i k důsledkům, které se u dítěte projeví. Tento znak bude naplněn také podáním alkoholických nápojů většímu počtu osob mladších osmnácti let během krátkého časového období.

Z hlediska subjektivní stránky jde o úmyslný trestný čin. Prokázáno musí být zavinění alespoň ve formě nepřímého (eventuálního) úmyslu. Pachatel musí vědět, že osoba, které podává alkohol, je mladší osmnácti let, a pro případ, že tomu tak je, s tím musí být srozuměn. Jestliže by o této skutečnosti nevěděl, bylo by nutné z hlediska jeho trestní odpovědnosti postupovat podle zásad platných pro skutkový omyl negativní.

Alkoholem se rozumí ethanol (C_2H_5OH), jinak jsou známy i další chemické sloučeniny, které se zařazují mezi tzv. alkoholy, například butanol, fenol, glycerol, methanol aj. Důvodová zpráva konstatuje, že zavedením znaku „alkohol“ se odstraňují formulační nepřesnosti, které praxe musela překlénovat výkladem, pokud šlo o záměnu alkoholických nápojů za alkohol. Ovšem tato diference vytváří jiný problém – v relevantním právním předpise je použit výhradně pojem „alkoholický nápoj“, přičemž ve smyslu § 2 písm. g) zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami způsobenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, ve znění pozdějších předpisů, se jimi rozumí lihovina, víno, pivo a jiný nápoj obsahující více než 0,5 objemového procenta alkoholu. Prostřednictvím koncentrace alkoholu v nápoji se definuje, co je považováno za alkoholický nápoj. Pokud přistoupíme k aplikaci nového pojmu „alkohol“, obtížně se nám budou posuzovat případy trestní (ne)odpovědnosti jeho podavatelů, a to tehdy, když koncentrace alkoholu v nápoji bude velmi nízká. Obsah alkoholu v nápoji se může značně lišit, měří se jako počet obsažených gramů etanolu v nápoji.⁴⁰⁹ Na rozdíl od zákona č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, došlo ke snížení minimálního limitu objemového procenta alkoholu, který vymezuje alkoholický nápoj. Tato změna (původně byl požadavek 0,75 objemového

---

⁴⁰⁹ Vypočítá se na základě rovnice:
 $0,8 \text{ (hustota etanolu)} \times \text{objem v ml} \times \text{objemové procento alkoholu} / 100.$

procenta alkoholu) tedy rozšířila subsumpci nápojů pod kategorii alkoholických nápojů, takže i povinnosti dodržovat zákonné restrikce v oblasti alkoholové konzumace.

Z konstrukce trestného činu podle § 204 tr. zákoníku vyplývá, že dochází ke kriminalizaci podávání alkoholu i v jiné podobě než jen v alkoholickém nápoji. Alkohol je používán k výrobě čisticích prostředků (Iron, Okena aj.), voňavek či léků (Bromhexin 8, Florsalmin, Stoptussin, Alpa francovka aj.), přičemž zpravidla se využívá denaturalizovaný alkohol, v němž jsou přidána aditiva. Nemění se molekulární stavba etanolu, ovlivněna je pouze jeho požitelnost, a to přidáním nestravitelné příměsi a nepřítažlivým zabarvením. Primárním cílem těchto produktů – obsahujících i větší množství alkoholu, než je tomu v běžných lihovinách – není vnitřní požití, a proto dovozování trestněprávní odpovědnosti podavatelů může narážet na nedostatek jejich zavinění v tom smyslu, že tyto produkty nepodaly za účelem (s vědomím) alkoholové konzumace.

Korespondujícím veřejnoprávním deliktem je přestupek na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi podle § 30 odst. 1 písm. a) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, jehož se dopustí ten, kdo prodá, podá nebo jinak umožní požití alkoholického nápoje osobě mladší osmnácti let a osobě, o níž lze mít pochybnost, zda splňuje podmínku věku. Pro tuto kvalifikaci stačí byť jen jednorázové podání alkoholického nápoje osobě mladší osmnácti let. Přestupek dle § 30 odst. 1 písm. e) zákona č. 200/1990 Sb. pak spáchá osoba, která úmyslně umožňuje požívání alkoholických nápojů nebo užívání jiných návykových látek než látek omamných a psychotropních osobě mladší osmnácti let, ohrožuje-li tím její tělesný nebo mravní vývoj. Ve srovnání s přestupkem dle § 30 odst. 1 písm. a) zákona č. 200/1990 Sb. je zde vyžadována opakovanost úmyslného jednání pachatele a možnost přivození následků v podobě ohrožení tělesného a mravního vývoje. Znaky přestupku podle § 30 odst. 1 písm. e) zákona č. 200/1990 se tak mohou překrývat se znaky trestného činu podle § 204 tr. zákoníku, a to v případě úmyslného opakovaného podání alkoholického nápoje osobě mladší osmnácti let. Případný „střet“ uvedených deliktů lze řešit pomocí zásady subsidiarity trestní represe ve smyslu § 12 odst. 2 tr. zákoníku.

6. 2. 15 Trestný čin výroba a jiné nakládání s látkami s hormonálním účinkem podle § 288 trestního zákoníku

Skutková podstata trestného činu podle § 288 tr. zákoníku je upravena v hlavě druhé trestního zákoníku, kam jsou zařazeny trestné činy, s nimiž bývá spojováno nebezpečí ohrožující život a zdraví více lidí nebo cizí majetek. Ze stávající trestněprávní úpravy –

přesněji z katalogu trestných činů proti rodině a mládeži – se vypustil trestný čin podávání anabolických látek mládeži dle § 218a tr. zák.,⁴¹⁰ nelze však hovořit o nějakém „přesunu“ uvedeného trestného činu jinam, poněvadž nová skutková podstata se neomezuje jen na osoby mladší osmnácti let a netýká se výlučně podávání anabolických látek. Dochází k formulaci zcela nového individuálního objektu trestného činu, jímž je zájem na ochraně zdravého a duševního rozvoje člověka před látkami s hormonálním účinkem.

Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku konstatuje, že v souladu s usnesením vlády č. 759 ze dne 21. 6. 2006 se navrhuje úprava trestného činu výroby a jiného nakládání s látkami s hormonálním účinkem, která navazuje na Antidopingovou úmluvu a jež je v souladu s § 3 odst. 1 písm. e) zákona č. 115/2001 Sb., o podpoře sportu, ve znění pozdějších předpisů, podle něhož bylo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zmocněno vydat antidopingový program. Citovaná zpráva rovněž uvádí, že jedním z opatření, která jsou z věcného hlediska nezbytná k zajištění omezení dostupnosti látek s dopingovým účinkem, je trestněprávní postih některých společensky nebezpečných jednání týkajících se nakládání s některými látkami s dopingovým účinkem, které dosud trestněprávně postihnout nelze. Zneužití látek s anabolickým nebo hormonálním účinkem je vzhledem k rozšířenosti jejich užívání s cílem zvyšování sportovní výkonnosti a zlepšení projevu fyzické síly nebezpečným jevem, který v určité míře může způsobit zdravotní poškození komukoliv, nejen osobám mladším osmnácti let.

Objektivní stránka trestného činu podle § 288 tr. zákoníku zahrnuje vedle výroby také různé způsoby nakládání s látkami s anabolickým nebo jiným hormonálním účinkem (přechovávání, dovoz, vývoz, průvoz, nabízení, prodej, poskytnutí). Tento delikt je dokonán už tím, že pachatel popsané jednání uskuteční. Trestněprávně postižitelné není pouze nakládání s těmito látkami ve smyslu dispozice směřující vůči jiné osobě, jelikož tato skutková dopadá i na samotné přechovávání. „Přechovávání“ zahrnuje

---

⁴¹⁰ Při schvalování předcházející právní úpravy bylo konstatováno, že v široké míře se přihlédlo k praktickým poznatkům a zkušenostem orgánů činných v trestním řízení z aplikace stávajícího trestního zákona. Novelizace měla reagovat na praktické problémy a nezaměřovat se na normativní řešení teoretických a vykonstruovaných situací, jež by mělo za následek doplňování trestního zákona o neživotná ustanovení (ovšem tím se § 218a tr. zák. nakonec stal; pozn. J. Ch.) nebo o ustanovení, která by se zbytečně zaměřovala na speciální situace, které lze uspokojivě posuzovat podle obecnějších ustanovení. Podle důvodové zprávy k tomuto zákonu se hlava šestá zvláštní části trestního zákona, která se týkala trestných činů proti rodině a mládeži, doplnila o skutkovou podstatu trestného činu podávání anabolických prostředků mládeži. Důvodem vedoucím k tomuto kroku byla nutnost reagovat na výskyt případů, kdy zejména ve sportu docházelo k déletrvajícimu podávání těchto prostředků, které mohly mít obdobné následky jako požívání některých omamných a psychotropních látek. A dále, že ochrana postihovala pouze osoby mladší osmnácti let, které často nemohly posoudit následky takového jednání a byly pod silným psychickým vlivem rodičů nebo jiných dospělých. Výklad k tomuto ustanovení uzavíralo konstatování, že v zájmu právní jistoty by měl být seznam anabolických prostředků vyhlášen vládním nařízením, což se posléze i stalo.

jakýkoli způsob držení látky s anabolickým nebo jiným hormonálním účinkem. Z dosavadní rozhodovací praxe soudů, týkající se drogových deliktů, vyplývá, že pachatel nemusí mít tuto látku přímo u sebe, ale postačí, že ji má ve své moci, například uloženou v osobní skříňce v posilovně. Přechovávání látek s hormonálním účinkem tedy nemusí být vykonáváno pro jiného, což znamená, že postižitelné je taktéž přechovávání těchto látek pro vlastní potřebu. Související otázkou je, zda takto formulovaný postih dopadá na spotřební držbu, tedy na přechovávání látky v dávce vícenásobně nepřevyšující dávku průměrného konzumenta (použijeme-li průměr používaný u drogových deliktů).⁴¹¹ Účel aplikace látek s hormonálním účinkem bývá stanoven léčebně, vždy na základě zdravotní diagnostiky pacienta. Definování spotřební držby látek s anabolickým či jiným hormonálním účinkem je velmi komplikované, neboť tyto látky se nekonzumují ve stejných, obecně stanovených a veřejností přijímaných dávkách jako omamné a psychotropní látky. Dávkování látky s anabolickým účinkem či s jiným hormonálním účinkem je určeno na základě posouzení řady kritérií. Nutnost stanovit alespoň nějaký limit nakonec zákonodárce přivedla k rozhodnutí, že kvantitativně vymezil znak „větší množství“⁴¹². Ve smyslu § 2 nařízení vlády č. 454/2009 Sb. se jím rozumí více než jeden blister, injekce nebo podobné obvykle nedělitelné balení léku obsahujícího tyto látky nebo obdobné množství těchto látek ve speciálním dopingovém přípravku. Z pohledu práce orgánů činných v trestním řízení jde o ohraničení paušalizované až vágní, které nezohledňuje druh a účinnost jednotlivých látek z hlediska nebezpečí pro život a zdraví. Z pohledu uživatelů těchto látek se naopak jedná o vymezení mimořádně přísné, kdy nelze vyloučit, že u některých látek bude překračovat i běžnou míru spotřební držby.

Skutková podstata dle § 288 tr. zákoníku nedopadá pouze na anabolické látky, ale také na další látky s jiným hormonálním účinkem, jejichž nebezpečnost je přinejmenším stejná jako nebezpečnost anabolických steroidů. Převážná část v důvodové zprávě zmiňovaných látek byla obsažena již v nařízení vlády č. 72/1997 Sb., jímž se stanovily anabolika a jiné prostředky s anabolickým účinkem ve smyslu trestního zákona. Anabolický účinek byl ve smyslu nařízení vlády přiznán nejen anabolickým látkám (anabolickým steroidům), ale i jiným prostředkům, například skupině některých hormonů a příbuzných látek (erythropoetin, růstový hormon atd.). Spektrum citovaných látek bylo dle Seznamu zakázaných látek pro rok 2008, přijatého Antidopingovým výborem České republiky, rozšířeno o další látky, a sice o antagonisty a modulátory hormonových receptorů (název byl změněn na „antagonisté a modulátory hormonů“).

⁴¹¹ Rozhodnutí č. 46/2000 Sb. rozh. trest.

⁴¹² Lze zdůraznit, že tento zákonný znak nenavazuje na zvlášť přitěžující okolnost dle odst. 2 písm. b) a odst. 3 písm. c) § 288 tr. zákoníku, což je důsledek přijetí doplňujícího poslaneckého návrhu. Viz ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010.

Seznam zakázaných látek a metod dopingů pro rok 2010 doznal modifikace, neboť rozeznává anabolické látky (androgenní anabolické steroidy a ostatní anabolické látky), peptidové hormony, růstové faktory a příbuzné látky, beta-2 agonisty, antagonisty a modulátory hormonů a diuretika a ostatní maskovací látky.

S účinností od 1. 1. 2010 platí nařízení vlády č. 454/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za látky s anabolickým a jiným hormonálním účinkem a jaké je jejich větší množství a co se pro účely trestního zákoníku považuje za metodu spočívající ve zvyšování přenosu kyslíku v lidském organismu a za jiné metody s dopingovým účinkem. Za látky s anabolickým a jiným hormonálním účinkem dle § 288 tr. zákoníku se považují látky, které jsou uvedeny v příloze č. 1 k nařízení. Mezi látky s anabolickým a jiným hormonálním účinkem patří anabolické látky (androgenní anabolické steroidy a ostatní anabolické látky), hormony a příbuzné látky (látky stimulující erytropoézu, růstový hormon, inzulinu podobné růstové faktory, mechanické růstové faktory, gonadotropiny a luteinizační hormon, inzulin, kortikotropiny a další látky s podobnou chemickou strukturou nebo podobným biologickými účinky a jejich uvolňující faktory) a antagonisté a modulátory hormonů (inhibitory aromatáz, selektivní modulátory estrogenových receptorů, některé antiestrogenní látky, látky modifikující funkce myostatinu včetně inhibitorů myostatinu). Výčet látek s anabolickým a jiným hormonálním účinkem dle nařízení vlády č. 454/2009 Sb. není identický s výčtem látek zakotveným v Seznamu zakázaných látek a metod dopingů pro rok 2010. Shodu lze nalézt u velké části látek a metod zakázaných při soutěži i mimo ni (patří sem androgenní anabolické steroidy, růstové faktory, antagonisté a modulátory hormonů a zvyšování přenosu kyslíku a genový doping). V nařízení vlády č. 454/2009 Sb. chybí skupina beta-2 agonistů, skupina diuretik a ostatních maskovacích hormonů (probenecid, plazmaexpandery aj.) a chemická a fyzikální manipulace (nitrožilní infuze, porušení integrity a platnosti odebraného vzorku při dopingové kontrole). Seznam zakázaných látek a metod dopingů pro rok 2010 navíc upravuje skupinu látek zakázaných pouze při soutěži (stimulancia, narkotika, kanabinoidy, glukokortikosteroidy) a skupinu látek zakázaných ve vybraných sportovních odvětví (alkohol při leteckém sportu, vodním motorismu apod., beta-blokátory v gymnastice, golfu apod.). Podávání těchto látek nelze postihovat podle § 288 tr. zákoníku, čímž se nevyklučuje aplikace jiných trestněprávních kvalifikací, a to trestného činu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle 283 tr. zákoníku, trestného činu podání alkoholu dítěti podle § 204 tr. zákoníku a trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 274 tr. zákoníku (spáchaného ve formě účastenství).

Oproti původnímu vládnímu návrhu byla skutková podstata trestného činu výroby a jiného nakládání s látkami s hormonálním účinkem rozšířena o použití metody spočívající ve zvyšování přenosu kyslíku v lidském organismu nebo jiné metody s dopingovým účinkem.⁴¹³ Důvodem k tomuto kroku byla zřejmě skutečnost, že nakládání s takovými metodami je ve sportu častým problémem, na což sportovní asociace opakovaně poukazovaly. Evidentně jde o záměr zesílit kontrolu podvodných jednání evidovaných při vrcholovém sportu. Uvedené metody jsou zmíněny v Seznamu zakázaných látek a metod dopingů pro rok 2010, nad rámec uvedeného je v něm upravena fyzická a chemická manipulace s dopingovými vzorky. Přehled metod spočívajících ve zvyšování přenosu kyslíku v lidském organismu a jiných metod s dopingovým účinkem je uveden v příloze č. 2 k nařízení vlády č. 454/2009 Sb. Zvyšování přenosů kyslíku zahrnuje krevní doping včetně užití autologní, homologní nebo heterologní krve nebo červených krvinek a jim podobných produktů jakéhokoliv původu, umělé zvyšování spotřeby, přenosu nebo dodávky kyslíku zahrnujícího modifikované hemoglobinové produkty, perfluorochemikálie a efaproxiral a další produkty s podobným účinkem. Pod genový doping se zařazují metody transferu buněk nebo genových elementů nebo použití buněk, genových elementů nebo farmakologických látek k modifikaci exprese endogenních genů, které mají schopnost zvýšit sportovní výkon, a receptor delta aktivovaný peroxizomovými proliferátory.

V ustanovení § 288 odst. 2, 3 tr. zákoníku je obsaženo devět zvlášť přitěžujících okolností. Za „množství větší než malé“ dle § 288 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku je třeba posuzovat takové množství látek, které vícenásobně – podle ohrožení vyplývajícího pro život a zdraví lidí z jejich škodlivosti – převyšuje běžnou dávku průměrného konzumenta a současně takový čin musí být spáchán vůči dítěti mladšímu patnácti let. Určení množství předmětných látek je ztíženo tím, že samotná základní skutková podstata trestného činu podle § 288 tr. zákoníku vyžaduje, aby šlo o „větší množství“ (tj. více než jeden blister, injekci nebo podobné obvykle nedělitelné balení léku obsahujícího tyto látky nebo obdobné množství těchto látek ve speciálním dopingovém přípravku) a tento znak musí být naplněn i v případě užití kvalifikované skutkové podstaty. Lze pochybovat, zda kumulace obou znaků je vůbec přípustná (takové spojení okolností v jednom ustanovení u drogových deliktů nenalezneme). Pokud má být čin spáchán „ve větším množství“, může být zvlášť přitěžující okolností i „množství menší než malé“ (byť ve spojitosti s požadavkem „spáchání činu vůči dítěti mladšímu patnácti let“)? První znak nevyhnutelně vyžaduje také naplnění množství, v jakém ho uvádí druhý znak. Zřejmě jde

---

⁴¹³ Navzdory tomu však nedošlo k odpovídající změně v názvu deliktu, a proto je zavádějící a vyvolává klamný dojem zúžené kriminalizace.

o to, že „množství větší než malé“ by mělo být množství „větší než větší množství“ požadované v základní skutkové podstatě, nicméně zároveň „menší než větší rozsah“ vůči dítěti.⁴¹⁴

Něco jiného je spáchání takového činu „ve větším rozsahu“, což je alternativa ve smyslu § 288 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku, neboť tento pojem je již obsahově vymezován nejen množstvím předmětné látky. Trestný čin bude spáchán ve větším rozsahu, pokud bude stupeň škodlivosti z něho hrozící zvlášť vysoký, zejména tam, kde bude popsáním způsobem nakládáno s více látkami s anabolickým nebo jiným hormonálním účinkem, a tímto bude ohroženo více osob na životě a zdraví. Znak „většího rozsahu“ je vždy spojen s tím, že směřuje vůči dítěti, nebo dítěti mladšímu patnácti let, a tak bude naplněn již při menším množství drogy, než představují znaky „značného“ a „velkého“ rozsahu. Při posuzování uvedených zvlášť přitěžujících okolností je zapotřebí přihlídnout nejen k množství předmětné látky, ale také k druhu látky, její kvalitě a k povaze a intenzitě újmy, která dítěti hrozila. Totéž platí pro zvlášť přitěžující okolnost dle § 288 odst. 3 písm. c) tr. zákoníku. Místo spáchání činu vůči dítěti je zde stanovena podmínka spáchání činu vůči dítěti mladšímu patnácti let. Při stanovení každého z jednotlivých typů rozsahů anabolické látky, je třeba mít na zřeteli kvantifikační stupně rozsahu činu a je možné je oddělit podle jejich vzájemné proporcionality a společenské škodlivosti vyjádřené sazbami trestu odnětí svobody u těchto jednotlivých zvlášť přitěžujících okolností. Stran naplnění určitého typu rozsahu bude možné usuzovat nejen z konkrétního množství a kvality omamné nebo psychotropní látky, nýbrž také z dalších okolností – například z výše peněžní částky, kterou za takto vyráběnou či distribuovanou látku pachatel buď utržil, anebo utržit chtěl, či mohl, délky doby, po níž pachatel s uvedenými látkami neoprávněně nakládal.⁴¹⁵

K výkladu pojmu „lékař“ dle § 288 odst. 3 písm. d) tr. zákoníku lze odkázat na zákon č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta. Kdo je „jiná způsobilá zdravotní osoba“ ozřejmuje zákon č. 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činností souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o nelékařských zdravotnických povoláních).

---

⁴¹⁴ Tento výklad není zcela jasný a vyvolává polemiku. Srov. HULMÁKOVÁ, J., VÁLKOVÁ, H. Trestněprávní ochrana dětí podle nového trestního zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2010, č. 10. s. 308. ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 2658.

⁴¹⁵ K rozsahům u drogových deliktů blíže usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 2010, sp. zn. 8 Tdo 463/2010.

„Značný prospěch“ je obvykle prospěch vyjádřený v penězích, může se však jednat i o jinou srovnatelnou výhodu, dosahující hodnoty nejméně 500 000 Kč (§ 138 odst. 1 tr. zákoníku). Prospěch může získat pachatel samotný nebo jím spáchaným činem i třetí osoba. „Organizovanou skupinou“ je sdružení více osob, v němž je provedena určitá dělba úkolů mezi jednotlivé členy sdružení a jehož činnost se v důsledku toho vyznačuje plánovitostí a koordinovaností, což zvyšuje pravděpodobnost úspěšného provedení trestného činu, a tím i jeho škodlivost pro společnost. Znak „člen organizované skupiny“ vyžaduje úmysl.

O „těžkou újmu na zdraví“ jde v případě vážné poruchy zdraví nebo vážného onemocnění, kdy újma odpovídá alespoň jednomu z taxativně uvedených typů v § 122 odst. 2 tr. zákoníku. „Smrtí“ se rozumí biologická smrt mozku, nestačí zástava srdce a dýchání, neboť tyto životní činnosti je možné dodatečně obnovit a zachránit tím život dotčeného člověka. Podmínkou trestní odpovědnosti podle § 288 odst. 4 písm. c) tr. zákoníku je spáchání činu ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech. Organizovaná skupina musí působit nejméně ve dvou státech, jedním z nich může být Česká republika.

6. 3 Dílčí závěr

V trestním zákoníku došlo ke konkretizaci a prohlubování trestně postižitelných jednání prostřednictvím nových formulací skutkových podstat trestných činů. Z kodexu však nevyplývá, že by byla výrazně rozšiřována trestněprávní ochrana mládeže o další dosud nepodchycené oblasti. Ačkoli přípravu kodexu provázela široká názorová polemika, zdá se, že trestněprávní ochrana mládeže nebyla otázkou stěžejní, která by vyvolávala ideologické střety. To ovšem neznamená, že trestní zákoník nepřináší určité změny a že některá ustanovení tohoto právního předpisu nejsou z hlediska interpretace a aplikace zcela bezproblémová.

Trestné činy proti rodině a dětem představují přechod mezi trestnými činy dotýkajícími se zájmů jednotlivce a trestnými činy dotýkajícími se zájmů celku. V systematické trestního kodexu si tuto pozici drží dlouhodobě, nicméně ve srovnání s úpravou v trestním zákoně byly posunuty vpřed a zakládají hlavu čtvrtou. V rámci trestných činů proti rodině a dětem byl výrazně navýšen počet okolností podmiňujících použití vyšších trestních sazeb, v důsledku toho se otevřel prostor pro důslednější zohlednění konkrétní společenské škodlivosti spáchaných trestných činů. Převážně jde o případy, kdy je činem způsobena těžká újma na zdraví nebo smrt, případně kdy je čin spáchán na více osobách nebo opětovně. Nová právní úprava vyniká snahou vystihnout

již v zákoně způsobem trestu a trestní sazbou co nejpodrobněji typický stupeň společenské škodlivosti různých forem trestné činnosti páchané na osobách mladších osmnácti let. V tomto smyslu neponechává na soudci samotném, aby stupeň škodlivosti vyjádřil „pouze“ v rámci volnějších hranic základních skutkových podstat trestných činů a v nich zůstal při individualizaci trestu.

Trestní zákoník nadále nepočítá s formálně-materiálním pojmem trestného činu, neboť řešení je postaveno na kombinaci formálního pojmu a hmotně právního korektivu rozsahu trestního bezpráví prostřednictvím zásady subsidiarity trestní represe,⁴¹⁶ což bude mít vliv na aplikační postupy orgánů činných v trestním řízení. Judikatura u trestných činů proti rodině a mládeži (dětem) totiž často operovala s materiální stránkou trestného činu a tato byla i frekventovanou součástí námitek obhajob obviněných, a to především u trestných činů osob mladších osmnácti let proti věkově blízkým osobám. Zakotvení zásady subsidiarity trestní represe v § 12 odst. 2 tr. zákoníku má nabídnout překlenutí „nevýhod“ spojených s upuštěním od formálního pojetí trestného činu. Ve vztahu k trestným činům proti rodině a dětem vybízí především k zamyšlení, zda je vhodné tyto věci řešit až v rovině procesní, tedy až poté, kdy je rozběhnuta „mašinérie“ trestního řízení. Je třeba vnímat důsledky plynoucí z předčasné autoritativní identifikace osoby jako pachatele trestného činu, který nezřídká pochází z rodinného nebo sociálně blízkého prostředí oběti. V neposlední řadě jde o nárůst časových a finančních nákladů trestního procesu.

V trestním zákoníku je nově zakotven trestný čin opuštění dítěte nebo svěřené osoby (§ 195), který vedle opuštění dítěte postihuje opuštění svěřené osoby, o kterou má povinnost pečovat a která si sama nemůže opatřit pomoc. Trestněprávní ochrana je zde zajišťována i pro případy opuštění dospělé osoby, která pro stáří, nemoc, těžkou invaliditu nebo opožděný vývoj není schopna se o sebe postarat a v dané situaci si sama pomoci. K stávajícím zvlášť přitěžujícím okolnostem jsou přidány nové, a sice „spáchání činu na dítěti mladším tří let“, „opětovně“ a „nejméně na dvou osobách“.

U trestného činu zanedbání povinné výživy (§ 196) spočívá markantní změna v tom, že byl zakotven znak skutkové podstaty stanovící minimální dobu neplnění zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného, jde o dobu delší než čtyři měsíce. U trestného činu týrání svěřené osoby (§ 198) dochází k přidání zvlášť přitěžujících okolností, kromě těžších následků na životě nebo zdraví jde také o okolnosti charakterizující způsob spáchání tohoto trestného činu ve formě jeho páchaní nejméně

---

⁴¹⁶ K tomu KRATOCHVÍL, V. *Pojetí trestného činu v osnovách trestního zákoníku ČR na přelomu tisíciletí a dnes*. In VANDUCHOVÁ, M., GRÍVNA, T. et al. *Poceta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha : ASPI, 2008. s. 123 a násl.

na dvou osobách. Trestní zákoník přebírá znění dosavadního trestného činu týrání svěřené osoby. V základní skutkové podstatě se zvyšuje trestní sazba, která je ze všech trestných činů zakotvených v hlavě čtvrté vůbec nejvyšší. Pachatel může být za takový čin potrestán odnětím svobody až na pět let. Původní osnova trestního zákoníku počítala s progresivním řešením trestního postihu domácího násilí, přičemž novela trestního zákona (provedená zákonem č. 91/2004 Sb.) zakotvila trestný čin týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě. V trestním zákoníku je tato materie upravena v ustanovení § 199, nazvaném jako trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí. Při úvaze o vhodnosti přijetí tohoto trestného činu bylo argumentováno potřebou vyjádřit specifický znak, že pachatelé, kteří týrají jiné osoby, tak činí vůči osobám blízkým a dalším osobám žijícím s nimi ve společném obydlí. Tyto osoby obývají společné obydlí, a proto jsou mezi nimi vytvořeny zvláštní vztahy vyplývající ze společného bydliště a zpravidla mají ztíženou možnost takové společné obydlí opustit.⁴¹⁷ Trestní zákoník používá pojem „společné obydlí“, a to na rozdíl od původního pojmu „společně obývaný byt nebo dům“. Tuto změnu lze kvitovat, neboť se tím navazuje na pojem „obydlí“ (§ 133), který je v podobných souvislostech používán. Nově jsou formulovány některé okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, přičemž jsou totožné s těmi, které jsou upraveny v ustanovení § 199 tr. zákoníku. Souběh trestného činu podle § 198 tr. zákoníku s trestným činem týrání svěřené osoby podle § 199 tr. zákoníku je zpravidla vyloučen z důvodu speciality druhého ze jmenovaných trestných činů.

Původní skutková podstata trestného činu únosu je v trestním zákoníku pojmenována jako „trestný čin únosu dítěte a osoby stížené duševní poruchou“ (§ 200). Výstižněji vyjadřuje individuální objekt trestného činu. Předmětem útoku mohou být jednak děti a jednak osoby stížené duševní poruchou. Z této díkce byla odstraněna kategorie osob duševně nedostatečně vyvinutých. Vzhledem k tomu, že osobami stíženými duševní poruchou se rozumí osoby slabomyslné a osoby trpící vývojovým opožděním nebo poruchami (zpravidla jde o stavy zařazované pod duševní poruchy, zvláště chorobné duševní stavy),⁴¹⁸ lze nové ustanovení trestního zákoníku vztáhnout i na shora uvedenou skupinu postižených osob. Zavedeny jsou další okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, jedná se o těžší následky na zdraví a životě a získání značného prospěchu nebo prospěchu velkého rozsahu. Odstavec pátý předmětného ustanovení stanoví, že příprava k tomuto trestnému činu je trestná.

---

⁴¹⁷ Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, tisk 410/O, 2006.

⁴¹⁸ CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Nepřičetný pachatel*. Praha : Institut pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 1995. s. 24.

Ze stávající právní úpravy je přebrán trestný čin ohrožování výchovy dítěte (§ 201). Místo znaku „vydání nebezpečí zpustnutí“ je objektivní stránka vyjádřena slovním spojením „ohrozí rozumový, citový nebo mravní vývoj“. Zatímco dříve byly formy zpustnutí vymezovány výhradně judikaturou (propadnutí alkoholismu, drogové závislosti, promiskuitnímu chování atd.), nový trestní zákoník jednu z těchto forem zpustnutí výslovně definuje, a sice jako „umožnění opatřovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženímhodným způsobem“. Domníváme se však, že tento způsob zpustnutí by byl naplněn i v případě jeho subsumpce pod znak „umožnění vést zahálčivý život“. Předmětná skutková podstata trestného činu dále obsahuje znak „porušení jiné důležité povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti“. Patrně nemá jít jen o porušení povinnosti pečovat o osobu mladší osmnácti let, jako tomu bylo trestného činu ohrožování mravní výchovy dle § 217 tr. zák. Rodičovská zodpovědnost kromě péče o nezletilé dítě zahrnuje povinnosti při zastupování nezletilého dítěte a správu jeho jmění (§ 31 zák. o rod.). Jejich porušení budou touto skutkovou podstatou pokryty spíše výjimečně, jelikož obtížně dovodíme přivození předpokládaného následku v podobě ohrožení rozumového, citového nebo mravního vývoje. Lze si maximálně představit, že rodič bude s majetkem svého dítěte hospodařit natolik špatně, že v důsledku toho se takové dítě ocitne v tíživé životní situaci (postačí nebezpečí jejího vzniku), která povede k podstatnému narušení uspokojování jeho potřeb, včetně fyzického a duševního rozvoje. Samostatná skutková podstata trestného činu ohrožení výchovy dítěte ve smyslu § 201 odst. 2 tr. zákoníku obsahuje pojem „výherní hrací přístroj“, čímž se zvýrazňuje terminologická provázanost se zákonem č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách.

U trestného činu svádění k pohlavnímu styku (§ 202) byla upřesněna skutková podstata, aby bylo zdůrazněno, že „obnažování a jiné srovnatelné chování“ se uskutečňuje za účelem pohlavního uspokojení. Zejména proto, aby pochybnosti nevzbuzovaly případy, kdy jsou vytýkaná jednání uskutečňována za účelem uměleckým (například v souvislosti se zhotovením umělecké fotografie), nikoli z důvodů pohlavního uspokojení. Evidentní je odlišnost výše citovaných jednání od „pohlavního styku“ a „pohlavního sebeukájení“, které při tvorbě uměleckých děl nepřicházejí v úvahu, přesněji řečeno nejsou vůbec přijatelné. Předmětem útoku trestného činu svádění k pohlavnímu styku byla podle trestního zákona osoba mladší osmnácti let. Pokud nyní dojde ke spáchání uvedeného činu na osobě mladší patnácti let, zakládá tato skutečnost znak zvlášť přitěžující okolnosti, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby.

Skutková podstata trestného činu podávání alkoholických nápojů dle § 218 tr. zák. vyžadovala „soustavnost“ podávání alkoholických nápojů, což znamenalo podávání

alkoholických nápojů osobám mladším osmnácti let po delší dobu tak, že mohl být ohrožen jejich tělesný, duševní nebo mravný vývoj. Ve smyslu § 204 tr. zákoníku postačí pouhé opakované podání alkoholu (respektive i podání ve větší míře). U trestného činu podání alkoholu dítěti se operuje s pojmy „prodání“, „podání“ a „poskytnutí“ alkoholu, užití všech těchto tří výrazů se však jeví být nadbytečné, neboť znak „podání“ v sobě zahrnuje i zbývající dva způsoby jednání. Pod „podáváním“ lze rozumět jakýkoli způsob poskytnutí alkoholu, může jít o prodej, darování, výměnu apod. Uvedená skutková podstata dále zachází se znakem „alkohol“. V relevantním právním předpise – zákoně č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami způsobenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, je však použit právě a jen pojem „alkoholický nápoj“. Prostřednictvím koncentrace alkoholu v nápoji se definuje to, co je považováno za alkoholický nápoj. Pokud tedy přistoupíme na aplikaci pojmu „alkohol“, obtížně se nám posuzují případy trestní odpovědnosti jeho podavatelů, a to tehdy, když koncentrace alkoholu v nápoji bude velmi nízká, zvláště při formálním pojetí trestného činu. Z toho také vyplývá závěr, že nově lze trestněprávně postihovat osoby za podání alkoholu obsaženého i v jiných produktech (výrobcích) než jen v nápojích.

Trestní zákoník nepřináší do oblasti trestněprávního postihu pornografie radikální změny. Tento segment byl reformován již novelou trestního zákona, a to k 30. 11. 2007, tedy ještě před přijetím trestního zákoníku, ale až po neúspěšném pokusu o schválení návrhu trestního kodexu v roce 2006. Ačkoli jádro trestněprávní ochrany společnosti před pornografií zůstává identické, v trestním zákoníku byly přece jen modifikovány dílčí právní kategorie. Šíření dětské pornografie je vyjmuto ze skutkové podstaty dosud dopadající na tzv. tvrdou pornografii (původně § 205 tr. zák.) a je obsaženo v samostatné skutkové podstatě nazvané jako výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií podle § 192 tr. zákoníku. Tam je vloženo i přechování dětské pornografie, které bylo konstruováno izolovaně. Z hlediska posloupnosti odstavců citovaného ustanovení nastal návrat k právnímu stavu před 30. 11. 2007. Trestněprávní postih šíření prosté pornografie, jde-li o zpřístupňování dítěti, je místo v prvním odstavci zakotven v druhém odstavci, u šíření tzv. tvrdé pornografie je tomu zase obráceně. Kořistění z tzv. tvrdé pornografie není trestné. Kriminalizovány jsou pouze vybrané kvalitativní odchylky struktury sexuálního motivačního systému, přičemž řada sexuálních orientací označovaných rovněž za patologické je mimo pozornost trestního práva. Podle našeho názoru je velmi rozporné, že osobám ve věku patnáct až osmnáct let je pohlavní život ze zákona povolen, nicméně není přípustné jeho hmotné zachycení. Trestní zákoník postihuje výrobu a nakládání s dětskou pornografií, jakkoli se jedná pouze o pořizování soukromých snímků dvou heterosexuálních partnerů ve věku mladistvých. Ti jsou považováni za natolik fyzicky

a duševně vyzrálé osoby, že smí sdílet sexuální intimnosti, nicméně pod pohrůžkou trestní represe se brání tomu, aby došlo k jejich zobrazování.

Historie lidstva ukázala, že souborné podchycení prostituce je úkolem značně komplikovaným, ne-li vůbec nemožným. V rámci úvah o přístupu společnosti k prostituci je nutné diferencovat případy, kdy je prostituce provozována dobrovolně a kdy je nátlakovou záležitostí, což je však ztíženo uzavřeností informací o tomto jevu. Konstrukce skutkové podstaty trestného činu provozování prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 190) se zdá být problematická tím, že vede k „transferu“ provozování prostituce jinam a prostituci jako takovou – ani dílčím způsobem – neřeší. podstatně důležitější je zaujmout konečné stanovisko k provozování prostituce a usměrnit ji prostřednictvím reglementačního přístupu.

Pozitivně lze hodnotit prosazení skutkové podstaty trestného činu výroby a jiného nakládání s látkami s hormonálním účinkem podle § 288 tr. zákoníku. Původní legislativní návrh nepřinášel zásadní rozšíření množiny anabolických látek, nicméně těsně před schválením kodexu byl revidován seznam látek označovaných jako látky s hormonálním účinkem a byl sem vložen i postih dopingových metod. Ovšem takový počín zákonodárce se mine svým smyslem a účelem, pokud bude přetrvávat současná praxe; během uplynulých patnácti let nebyl nikdo za tento trestný čin stíhán. Toto ustanovení se stane „neživotným“ ustanovením trestního kodexu. Navíc je patrné, že nová skutková podstata má náročnější konstrukci, zjednodušeně řečeno nepostihuje pouze podávání anabolických látek a jiných prostředků s anabolickým účinkem osobám mladším osmnácti let.

7 Trestněprocesní souvislosti kriminality páchané na mládeži

7.1 Postavení dítěte jako poškozeného v trestním řízení

Za subjekty trestního řízení se považují činitelé, kteří mají a vykonávají svým vlastním jménem vliv na průběh řízení a kterým zákon dává k uskutečnění tohoto vlivu určitá procesní práva nebo ukládá určité procesní povinnosti. Poškozená osoba je považována za subjekt trestního řízení. Za procesní strany jsou pak označovány ty subjekty trestního řízení, které uplatňují nebo podporují obžalobu anebo sebe nebo jiného proti ní obhajují. Pro procesní stranu je tedy charakteristický jistý vztah k obžalobě. Ustanovení § 12 odst. 6 tr. ř. vymezuje procesní stranu odlišně než právní nauka a přitom výslovně zmiňuje, že jde také o poškozeného. Podle koncepce trestního řízení v České republice je poškozený samostatnou stranou řízení s poměrně širokými procesními právy.⁴¹⁹

Poškozený je ten, jemuž bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majtková, morální nebo jiná škoda. Má právo činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání a před skončením řízení se k věci vyjádřit. Za poškozeného se nepovažuje osoba, která se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozena, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem (srov. § 43 tr. ř.). Užší skupinu tvoří poškození, kteří jsou subjekty adhezního řízení a jimž jsou přiznána práva související s realizací nároků na náhradu škody. Pojem poškozeného je širší než pojem subjektu adhezního řízení, neboť zahrnuje i poškozeného, který není oprávněn uplatnit nárok na náhradu škody v trestním řízení.⁴²⁰ Ačkoli adhezní řízení, v němž se projednává nárok poškozeného na náhradu škody, je součástí trestního řízení a splývá s ním, procesní práva poškozeného jakožto strany trestního řízení se neredukují pouze na právo na náhradu škody.

Poškozený může vykonávat práva v trestním řízení jak osobně, tak ve vymezených případech prostřednictvím jiných osob na základě zastoupení.⁴²¹ Za nezletilé osoby vykonávají práva poškozených zákonní zástupci. Podle ustanovení § 9 zákona obč. zák.

⁴¹⁹ Blíže zejména: RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha : C. H. Beck, 2007. CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J. et al. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Praha : Linde Praha, 2004. s. 84. JELÍNEK, J. et al. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha : Linde Praha, 2007. s. 165. Nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 2000, sp. zn. I. ÚS 249/2000.

⁴²⁰ K postavení poškozeného v trestním řízení srov. nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2004, sp. zn. III. ÚS 587/2004.

⁴²¹ K tomu podrobně viz RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha : C. H. Beck, 2007. s. 279.

platí, že nezletilí mají způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a mravní vyspělosti odpovídající jejich věku. Fyzická osoba nabývá způsobilosti k právním úkonům postupně spolu se svou rozumovou a mravní vyspělostí. Tato způsobilost je v plném rozsahu dosažena až zletilostí, a to buď dosažením věku osmnácti let, nebo u osoby starší šestnácti let uzavřením manželství byť i neplatného. Pokud jde o určení míry způsobilosti nezletilých k právním úkonům, je třeba ji posuzovat s přihlédnutím k věku a charakteru příslušného právního úkonu.⁴²² Na základě konstantní judikatury se uzavírá, že nezletilé osoby nemohou v trestním řízení vykonávat práva poškozených samy. Způsobilost nezletilců k právním úkonům zde není dána v plném rozsahu, a proto na tyto případy dopadá ustanovení § 45 odst. 1 tr. ř., které požaduje, aby výkon práv poškozených činili jejich zákonní zástupci.

S ohledem na povinnost vykonávat práva poškozeného prostřednictvím zákonného zástupce je nutné se zabývat tím, kdo je vlastně zákonným zástupcem nezletilého. V první řadě jsou zákonnými zástupci nezletilce rodiče, kteří ve smyslu § 36 zák. o rod. zastupují dítě při právních úkonech, ke kterým není plně způsobilé. Podmínkou je, že disponují plnou rodičovskou zodpovědností. Rodiče nezastupují nezletilce tehdy, je-li mu zákonem přiznána způsobilost k právním úkonům v určitém rozsahu (srov. například § 6 odst. 1 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů), což však není námi posuzovaný případ. Co se týče určení konkrétního rodiče, který bude dítě v řízení zastupovat, je třeba zohlednit, že jeden z rodičů může zastupovat druhého rodiče pouze v běžných věcech, přičemž jde-li o podstatnou záležitost, vyžaduje se i souhlas druhého rodiče. Výkon práv poškozeného v trestním řízení lze pod takové podstatné záležitosti podřadit. Je tedy nezbytné se druhého rodiče dotázat, zda s takovým zastoupením dítěte souhlasí.

Jestliže se rodiče nezletilce neshodnou na tom, kdo z nich bude nezletilce v trestním řízení zastupovat, rozhodne soud v řízení ve věcech péče o nezletilé podle § 176 a násl. o. s. ř. Jedná se o nesporné řízení upravující poměr nezletilých dětí k rodičům a zpětně vztah rodičů k nezletilým dětem; může být zahájeno soudem i bez návrhu. Účastníky řízení jsou (vedle případného navrhovatele) ty osoby, o jejichž právech nebo povinnostech má být jednáno. Záležitosti nezletilých, na nichž se rodiče nemohou dohodnout, jsou ve věci samé rozhodovány ve formě rozsudku, a to na rozdíl od jiných případů rovněž projednávaných v tomto druhu řízení, o nichž se však rozhoduje usnesením. Místně příslušný je soud, v jehož obvodu má nezletilý bydliště; ve vymezených případech je možné tuto místní příslušnost přenést.

---

⁴²² FIALA, J. et al. *Občanské právo*. Praha : ASPI, 2006. s. 21.

Mezi rodiči a jejich dětmi může nastat rozpor zájmů. V takovém případě jsou rodiče ze zastupování vyloučeni, protože podle § 37 odst. 1 zák. o rod. nemůže žádný z rodičů zastupovat své dítě, jde-li o právní úkony ve věcech, při nichž by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dítětem nebo ke střetu zájmů dětí týchž rodičů. Protichůdnost jejich zájmů nastane zvláště tehdy, pokud rodiče budou v trestním řízení v postavení pachatelů trestného činu spáchaného vůči svému dítěti nebo pokud se budou na takovém trestném činu jinak podílet. Z ustálené soudní praxe vyplývá, že jestliže jeden z rodičů spáchal trestný čin ke škodě vlastního nezletilého dítěte, nemůže práva poškozeného vykonávat druhý z rodičů.⁴²³ V případě, že žádný z rodičů dítě nemůže zastoupit – vykonávat práva poškozeného dítěte – soud ustanoví dítěti opatrovníka, který bude dítě v trestním řízení nebo při právním úkonu zastupovat. Rozsah práv a povinností opatrovníka se vymezí z hlediska účelu, pro který byl opatrovník ustanoven, aby ochrana zájmu nezletilého byla plně zajištěna (§ 84 zák. o rod.). Ustanovit tohoto opatrovníka přísluší výhradně soudu v občanském soudním řízení ve věcech péče o nezletilé děti, nikoli soudu činném v trestním řízení (jinak srov. § 45 odst. 2 tr. ř.). Opatrovník odpovídá za řádné provedení úkolu a jeho funkce skončí provedením úkonu, pro který byl ustanoven, respektive skončením řízení, v němž nezletilého zastupoval.⁴²⁴

Zákonným zástupcem nezletilého při uplatňování práv poškozeného v trestním řízení může být i poručník. To tehdy, jestliže oba rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (§ 78 zák. o rod.). Jedná se o vyloučení rodičovské odpovědnosti, která vzniká narozením dítěte a při jejímž výkonu jsou rodiče rovnoprávní. Ustanovený poručník má práva a povinnosti, která jsou obsahem rodičovské zodpovědnosti (výjimka viz § 80 zák. o rod.). V trestním řízení plní poručník výkon práv poškozeného nezletilce z hlediska zájmu nezletilce, odpovídá soudu za řádné plnění této funkce a podléhá jeho doзору.

Nezletilého poškozeného může v trestním řízení zastupovat i osvojitel (§ 63 zák. o rod.), neboť osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi. Osvojitelé mají rodičovskou zodpovědnost při výchově dětí.

V neposlední řadě lze zmínit ustanovení § 45 odst. 2 tr. ř., podle něhož předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce ustanoví k výkonu práv poškozeného opatrovníka, pokud zákonný zástupce nemůže vykonávat svá práva a současně existuje nebezpečí z prodlení. Opatrovníka ustanovuje přímo uvedený orgán v trestním řízení,

---

⁴²³ Rozhodnutí č. 13/1987 Sb. rozh. trest.

⁴²⁴ HOLUB, M., NOVÁ, H., SLADKÁ-HÝKLOVÁ, J. *Zákon o rodině a předpisy související*. 8. aktualizované vydání. Praha : Linde Praha, 2007. s. 271.

nedochází k vyvolání řízení ve věcech péče o nezletilé podle občanského soudního řádu jako ve shora popsaném případě. V praxi se citované ustanovení aplikuje především tehdy, jsou-li zákonní zástupci poškozeného delší dobu v cizině, jsou-li dlouhodobě hospitalizováni nebo v případech kolizí mezi zákonnými zástupci, jestliže jeden z rodičů spáchal trestný čin ke škodě vlastního nezletilého dítěte, potažmo v situaci, kdy rodič je spolupachatelem svého dítěte (a nebyl ustanoven opatrovník podle zákona o rodině).⁴²⁵ Ustanovení § 45 odst. 2 tr. ř. se vztahuje také na případy, kdy poškozeným je jiná osoba než nezletilý. Podmínkou užití zmíněného paragrafu je, aby taková osoba byla rozhodnutím soudu zbavena způsobilosti k právním úkonům, případně aby byla její způsobilost k právním úkonům omezena, a poškozenému dosud nebyl soudem ustanoven opatrovník.

Zákonného zástupce nezletilce je nutné odlišit od zmocněnce poškozeného a zúčastněné osoby. Zákonný zástupce poškozeného nezletilce si může zvolit zmocněnce, nesmí se však jednat o osobu s omezenou způsobilostí k právním úkonům, přičemž v rámci hlavního líčení a veřejného zasedání nesmí jít o osoby vypočtené v § 50 odst. 2 tr. ř.

7. 2. Výslech osoby mladší patnácti let v trestním řízení

Trestní řád neobsahuje zvláštní ustanovení, které by se vztahovalo k výslechu osoby poškozené. Na výslech této osoby se užijí tatáž ustanovení jako na výslech svědka, neboť postavení poškozeného zpravidla zakládá i postavení svědka jako nositele důkazu. K výslechu dětí v postavení poškozených lze přistupovat značně individuálně, zvláště pokud jsou mladší patnácti let.

Podle § 101 odst. 1 tr. ř. platí, že před výslechem svědka je třeba vždy zjistit jeho totožnost, jeho poměr k obviněnému, poučit jej o právu odepřít výpověď, a je-li toho třeba, též o zákazu výslechu nebo o možnosti postupu podle § 55 odst. 2 tr. ř., jakož i o tom, že je povinen vypovědět úplnou pravdu a nic nezamlčet. Poučen musí být o významu svědecké výpovědi z hlediska obecného zájmu a o trestních následcích křivé výpovědi. Pokud je ve shodě s § 102 odst. 1 tr. ř. vyslýchána osoba mladší patnácti let, uplatní se ustanovení § 101 odst. 1, věta poslední tr. ř., tedy musí být poučena přiměřeně svému věku. Již v rámci poučovací povinnosti konané před výslechem tak existuje diferenciovaný přístup k osobám mladším patnácti let, jenž zohledňuje jejich nižší duševní a rozumovou úroveň. Poučení o následcích křivé výpovědi však nelze v takovém

---

⁴²⁵ Viz RŮŽIČKA, M. *Komentář k trestnímu řádu. Zákonný zástupce, právní nástupce poškozeného. § 45. ASPI* [databáze]. Verze 10/2009. Wolters Kluwer ČR, 2009 [cit. 2009-12-04].

případě prosazovat, protože osoba mladší patnácti let není podle § 25 tr. zákoníku trestně odpovědná.

Hlavní odchylky pro výslech osoby mladší patnácti let stanoví § 102 tr. ř. Základním předpokladem je, že tato osoba má být vyslýchána o okolnostech, jejichž ožívání v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj. Druh a rozsah okolností, jejichž ožívání v paměti by mohlo nepříznivě ovlivnit duševní a mravní vývoj fyzické osoby mladší patnácti let, se odvíjí od věku vyslýchané osoby, stupně jejího duševního a mravního vývoje, charakteru vytýkané trestné činnosti, od skutečností, o nichž má vypovídat, případně i od okolností, za nichž čin vnímala.⁴²⁶ Posouzení těchto okolností závisí na orgánu činném v trestním řízení, který má výslech provést. Výslech osoby mladší patnácti let je třeba provádět zvlášť šetrně, po obsahové stránce tak, aby se nemusel v dalším řízení opakovat. Účelem je, aby dítě na nežádoucí událost, k níž je vyslýcháno, zapomnělo a aby zážitky s ní spojené nemusely být znovu vyvolávány a obnovovány.

Pokud je osoba mladší patnácti let vyslýchána o okolnostech, jejichž ožívání v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj, obligatorně se přibere pedagog nebo jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže, která by se zřetelem na předmět výslechu a stupeň duševního vývoje vyslýchané osoby přispěla ke správnému vedení výslechu. Pedagogem se rozumí osoba rozdílná od vyslýchajícího, mající odpovídající pedagogické vzdělání a potřebnou praxi. Místo pedagoga je možné přibrat i jinou osobu, která má zkušenosti s výchovou mládeže, například dětského psychologa či dětského psychiatra. Pedagog nebo jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže musí být přítomna celému výslechu osoby mladší patnácti let. Lze připustit, aby taková osoba byla ve věci zároveň přibrána jako znalec, například v rámci psychologického vyšetření osoby mladší patnácti let. Jestliže by za splnění podmínek § 102 odst. 1 tr. ř. došlo k opomenutí přibrat k výslechu pedagoga nebo jinou osobu mající zkušenosti s výchovou mládeže, tato vada zakládá důkazní nepoužitelnost provedené výpovědi.

Přibrání rodičů k výslechu osoby mladší patnácti let je fakultativní záležitostí. Přichází v úvahu jedině tam, kde to přispěje ke správnému provedení výslechu. Účast rodičů nemůže v žádném případě nahradit obligatorní přítomnost pedagoga nebo jiné osoby, která dostojí požadavkům § 102 odst. 1 tr. ř.⁴²⁷ Přibrání rodičů k výslechu je vyloučeno, pokud by jejich přítomnost měla nežádoucí vliv na ochotu a schopnost osoby

---

⁴²⁶ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní řád. Komentář*. I. díl. 6. doplnění a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2008. s. 901.

⁴²⁷ Rozhodnutí č. 17/1982 Sb. rozh. trest.

mladší patnácti let vypovídat (například rodiče vystupují v téže věci jako poškození nebo osoby, vůči nimž připadá v úvahu trestní stíhání). Rodiče není vhodné přibírat, pokud mají zájem na věci, ve které má osoba mladší patnácti let vypovídat. Existuje totiž nebezpečí, že svou přítomností, potažmo svým chováním při výslechu ovlivní výpověď svého dítěte. Rovněž nelze považovat za přípustné, aby osoba mladší patnácti let byla vyslýchána v přítomnosti jiného dospělého svědka, který byl slyšen nebo by mohl být slyšen k týmž skutečnostem a který není osobou, jež by mohla přispět ke správnému vedení výslechu nezletilého.⁴²⁸

Pedagog či jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže nebo rodiče dítěte mohou navrhnout jednak odložení výslechu na pozdější dobu a jednak přerušeni nebo ukončení již prováděného výslechu. Takové návrhy budou důvodné, jakmile by provedení nebo pokračování ve výslechu mělo nepříznivý vliv na psychický stav vyslýchané osoby. Jde o slabší psychickou odolnost osob mladších patnácti let a působení okolností, které se vztahují k události, k níž mají vypovídat. Pokud existuje možnost nepříznivého vlivu na osobu mladší patnácti let, je orgán činný v trestním řízení povinen návrhu přibrané osoby vyhovět a úkon odložit, přerušit či ukončit, nehrozí-li nebezpečí z prodlení. V opačném případě orgán činný v trestním řízení takovému návrhu přibrané osoby nevyhoví.

Ustanovení § 102 odst. 2 tr. ř. zakotvuje výjimku ze zásady ústnosti a bezprostřednosti, neboť protokol o výslechu osoby mladší patnácti let lze přečíst i bez splnění podmínek uvedených v § 211 odst. 1 a 2 tr. ř. Výslech osoby mladší patnácti let lze v dalším řízení opakovat, jestliže je to třeba ke správnému rozhodnutí. Výslech osoby mladší patnácti let se zpravidla provádí v přípravném řízení v souladu s § 164 odst. 1 tr. ř. Tento výslech se provede také v případě, že se jedná o neodkladný nebo neopakovatelný úkon. Na jedné straně platí, že osoba mladší patnácti let má být vyslechnuta znovu jen v nutných případech, na druhé straně stojí právo obviněného na spravedlivý proces podle článku 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.⁴²⁹ Pokud nastane kolize těchto práv, uplatní se ústavněprávní maxima, že základní právo či svobodu lze omezit pouze v zájmu jiného základního práva či svobody. Podmínkou konečného rozhodnutí je využití všech možností minimalizace zásahu jednoho práva do druhého.⁴³⁰ Ústavní soud dospěl ve své judikatuře k závěru, že i když se postup orgánů činných v trestním řízení opírá o příslušná ustanovení trestního řádu, která umožňují vyslechnout svědka v rámci postupu před zahájením trestního stíhání, jde-li

---

⁴²⁸ Rozhodnutí č. 38/1970 Sb. rozh. trest.

⁴²⁹ Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má právo vyslýchat nebo dát vyslýchat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslechu svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek jako svědků proti sobě.

⁴³⁰ Nález pléna Ústavního soudu ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/1994.

o neodkladný nebo neopakovatelný úkon, a namísto výslechu svědka, zejména jde-li o výpověď dítěte, je umožněno v hlavním líčení protokol o jeho výpovědi pouze přečíst, takový postup současně představuje zkrácení práv obhajoby; bylo by možné jej akceptovat pouze v případech, že by šlo o opatření nezbytné, a pokud by nesnáze způsobené obhajobě daným omezením byly dostatečně postupem orgánů činných v trestním řízení kompenzovány tak, aby se obviněnému dostalo spravedlivého procesu. Odsouzení obviněného nesmí být založeno výlučně nebo v rozhodující míře na takové výpovědi. Skutkový stav musí být bez pochybností prokázán i dalšími důkazy, typicky musí jít o soustavu nepřímých důkazů vzájemně na sebe navazujících, které vcelku shodně a spolehlivě dokazují skutečnosti, které jsou v takovém příčinném vztahu k dokazované skutečnosti, že z nich je možno vyvodit jen jediný závěr a současně vyloučit možnost jiného závěru.⁴³¹

Jestliže má být v řízení před soudem proveden důkaz svědeckou výpovědí osoby, která byla vyslechnuta před dovršením patnáctého věku za dodržení podmínek § 102 odst. 1 tr. ř., ale v době výslechu před soudem již patnáctý rok dovršila, nelze tento důkaz provést přečtením protokolu bez podmínek uvedených v § 211 odst. 1, 2 tr. ř.⁴³² Přečtení výpovědi v hlavním líčení bez splnění uvedených podmínek způsobuje, že soud k ní nesmí přihlížet. Osoba, která byla k výslechu přibrána, se podle potřeby vyslechne ke správnosti a úplnosti zápisu, ke způsobu, jímž byl výslech prováděn, jakož i ke způsobu, kterým vyslychaná osoba vypovídala. Takový výslech přibrané osoby se uplatní tam, kde vzniknou pochybnosti o uvedených skutečnostech nebo kde je jejich objasnění nezbytné pro správné hodnocení výpovědi osoby mladší patnácti let.⁴³³

K potřebě přesného vymezení skutku v usnesení o zahájení trestního stíhání lze provádět výslech osoby mladší než patnáct let za podmínek uvedených v § 102 tr. ř. i jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon (§ 158a, § 160 odst. 4 tr. ř.) za účasti soudce. V praxi se však již objevil názor, že neodkladným úkonem je podle ustanovení § 160 odst. 4 tr. ř. výhradně takový úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu než bude zahájeno trestní stíhání, přičemž s těmito zákonnými podmínkami nekoresponduje důvod nedobrého psychického stavu dítěte, které je ještě schopno se k čerstvé události vyjádřit přesněji než později, bez jeho výpovědi by byly obtížně prověřovány okolnosti, zda se stal trestný čin a kdo je jeho pachatel a později by bylo obtížné výslech vést,

---

⁴³¹ Nález Ústavního soudu ze dne ze dne 11. 10. 2004, sp. zn. IV. ÚS 538/2003. Usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 7. 2010, sp. zn. III ÚS 47/2010.

⁴³² Rozhodnutí č. 31/1968 Sb. rozh. trest.

⁴³³ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní řád. Komentář*. I. díl. 6. doplnění a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2008. s. 904.

protože součástí terapie a uzdravování psychiky dítěte je i to, aby událost vytěsnilo a nepřipomínalo si ji. Vzájemná konkurence práva na obhajobu s ochranou osoby mladší patnácti let na jejím zdravém duševním vývoji pak vyznívá ve prospěch práva na obhajobu.

Nejen při výslechu osob mladších patnácti let lze v rámci soudního stádia trestního řízení aplikovat ustanovení § 209 odst. 1, věta druhá tr. ř., které stanoví, že je-li důvodná obava, že svědek v přítomnosti obžalovaného nevypraví pravdu, popřípadě jde-li o svědka, jemuž nebo osobě jemu blízké z podaného svědectví hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí, předseda senátu učiní opatření vhodné k zajištění bezpečnosti nebo utajení totožnosti svědka, případně vykáže obžalovaného po dobu výslechu takového svědka z jednací síně. V případě, že v hlavním líčení je vyslýchán nezletilec, bývá obava, že přítomnost obžalovaného, zejména pokud jde o nezletilce jako osoby poškozené, ovlivní jeho schopnost a ochotu před soudem vypovídat. Důvodnost této obavy je nutné posoudit na základě konkrétních okolností projednávané trestní věci.⁴³⁴ Přihlíží se zejména k povaze stíhaného trestného činu, osobním vlastnostem obžalovaného, vzájemným vztahům svědka a obžalovaného a k charakteru okolností, o nichž má svědek vypovídat. Po návratu do jednací síně musí být obžalovaný seznámen s výpovědí tohoto svědka a má právo se k ní vyjádřit.

Poznatky kriminalistiky⁴³⁵ a forenzní psychologie jsou integrální součástí taktiky výslechu a rámcově se promítají do institutů trestního řádu. Výjimečné události si děti

---

⁴³⁴ Tak například Nejvyšší soud ve věci vedené pod sp. zn. 8 Tdo 362/2010 shledal, že, že obviněný K. B. při hlavním líčení konaném před soudem prvního stupně nebyl přítomen při výslechu svědkyně V. B., která je dcerou obviněného a byla ve všech útocích, které jsou obviněnému kladeny za vinu, jejich objektem, tj. obětí těchto trestných činů. Nelze přehlédnout, že právě chování zejména obviněného, vedlo k tomu, že poškozená opustila společnou domácnost a uchýlila se nejprve ke své kamarádce L. K., a poté byla přemístěna do dětského domova, navíc, pokud projevovala tendence k sebepoškození, které fakticky vykonávala, podle znalců tato činnost byla výsledkem frustrace z prostředí, v němž žila a přístupu rodičů, kteří se na ní dopouštěli trestných jednání, jež jim jsou kladena za vinu. Nelze přehlédnout ani krátké textové zprávy (SMS), které i po spáchání činu obviněný poškozené, když již byla v dětském domově, zasílal, z jejichž obsahu je patrný negativní vliv obviněného na poškozenou, a na druhé straně, jak znalci shledali, její určitým způsobem trvalý vztah k obviněnému, o jehož osud se stále v pozitivním smyslu zajímá. Je tak zřejmá nevyváženost vztahu poškozené k obviněnému jako svému otci. Na základě těchto skutečností nelze přehlédnout, že poškozená měla z obviněného důvodné obavy i s ohledem na činy, jichž se vůči ní v projednávané věci dopustil, což uvedenou obavu zesílilo. Nutné je podotknout, že svědkyně svůj vztah k obviněnému toliko nedemonstrovala, ale měla k němu faktické opodstatněné důvody. Negativní chování obviněného se podepsalo i na jejím duševním stavu a vedlo až k sebepoškození poškozené, což lze považovat za negativní účinek. Po uvážení všech uvedených okolností Nejvyšší soud v souladu se závěry soudů nižších stupňů shledal, že je zřejmé, že poškozená V. B. byla osobou, u níž byla obava, že v přítomnosti obviněného nevypraví pravdu, a v důsledku toho soud prvního stupně důvodně usoudil, že jsou splněny podmínky podle § 209 odst. 1 věta třetí tr. ř., a učinil výslech této svědkyně poté, co obviněného po dobu jejího výslechu vykázal z jednací síně. Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2010, sp. zn. 8 Tdo 362/2010.

⁴³⁵ Výslech je považován za specifickou metodu kriminalistické praxe, při níž formou výpovědi za zákonem stanovených podmínek a z důvodů stanovených zákonem jsou získávány právně relevantní

dobře vybavují i s větším časovým odstupem, jejich odpovědi však bývají krátké a málo diferenciované.⁴³⁶ Při výslechu osoby mladší patnácti let se zdůrazňuje prostředí, v němž výslech probíhá. Má být příjemné a pohodlné, aby mu skýtalo pocit bezpečí.⁴³⁷ Důraz je kladen na emociálně pozitivní atmosféru vedení výslechu, zdržení se hodnotících soudů a vkládání subjektivismů vyslychajícího.⁴³⁸ Především v posledních pěti letech byly důrazně kritizovány materiální podmínky určené pro provádění výslechu v přípravném řízení trestním. Požadavek speciálních podmínek pro výslech nezletilců vyplývá z řady mezinárodních dokumentů, například z Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy (91) 11 o sexuálním zneužívání, pornografii, prostituci a obchodu s dětmi a mladými dospělými nebo z Úmluvy o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a sexuálním zneužíváním z roku 2007. Ministerstvo vnitra České republiky proto přijalo program budování speciálních výslechových místností pro dětské oběti a svědky, a to s cílem minimalizovat traumata dětí, které se staly oběťmi trestné činnosti, při vedení a opakování výslechů v rámci trestního řízení.⁴³⁹ Na základě tzv. Programu zřizování speciálních výslechových místností pro dětské oběti a svědky byly vybudovány – zatím pouze v jednotkových případech – výslechové místnosti, které jsou vhodně uspořádané a technicky vybavené k zajištění co největší autenticity prováděného úkonu a jeho přesné dokumentaci. Ačkoli jsou tyto výslechové místnosti určeny pro víceúčelové využití, jejich primárním smyslem je snížení sekundární viktimizace dětí jako obětí trestných činů. V technické místnosti je umístěna technologie pro ovládání a přepínání kamer, úpravy zvuku a pro pořízení obrazového a zvukového záznamu. Je zde umístěn počítač s možností zpracování pořízených audiovizuálních záznamů.⁴⁴⁰

7. 3 Ochrana soukromí dítěte jako poškozeného v trestním řízení

Ochrana soukromí dětí jako poškozených v trestním řízení byla do účinnosti novely trestního řádu, provedené zákonem č. 52/2009 Sb., mělká. V podstatě platilo jen obecné ustanovení § 8a tr. ř., podle něhož orgány činné v trestním řízení měly informovat o své

---

informace uložené ve vědomí člověka. PORADA, V. et al. *Kriminalistika. Úvod, technika, taktika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 246.

⁴³⁶ ČÍRTKOVÁ, L. Výslech dítěte a jeho úskalí. *Právo a rodina*. 2010, č. 3, s. 12.

⁴³⁷ NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. *Psychologie v právu*. Praha : C. H. Beck, 1997. s. 13. Ještě na začátku minulého století se předpokládalo, že dítě není schopno vypovídat v souladu s realitou, protože podíl dětské fantazie při reprodukci událostí je značný, čímž taková výpověď ztrácí svou validitu. GILLERNOVÁ I., BOUKALOVÁ, H. et al. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2006. s. 195.

⁴³⁸ NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. *Psychologie v právu*. Praha : C. H. Beck, 1997. s. 13.

⁴³⁹ LANGER, I. *Rodinná politika vlády a kroky pro ochranu práv dětí* [online]. [cit. 2009–12–21]. Dostupné z: <<http://www.portal.justice.cz>>.

⁴⁴⁰ *Program Zřizování výslechových místností pro dětské oběti a svědky Policií České republiky* [online]. [cit. 2009–11–05]. Dostupné z: <<http://web.mvcr.archov2008/zpravy/obpo625dhtml>>.

činnosti veřejnost poskytováním informací sdělovacím prostředkům a dbát toho, aby nezveřejňovaly o osobách, které mají účast v trestním řízení, údaje, jež přímo nesouvisí s trestnou činností.⁴⁴¹ Nesměly podávat neověřené informace a z jejich obsahu měly být vyloučeny okolnosti podružné a nepodstatné.⁴⁴² Tyto podmínky poskytování informací z trestního řízení však nezohledňovaly zvláštní postavení osob mladších osmnácti let jako poškozených, respektive jako obětí trestných činů. Vymezený právní rámec nevyklučoval zveřejňovat informace vedoucí k identifikaci uvedených obětí a dopadal výhradně na postup orgánů činných v trestním řízení. Právní odpovědnost za neoprávněné či nedůvodné poskytnutí informací z trestního řízení byla omezena na použití soukromoprávních prostředků ochrany osobnosti. Na druhé straně vystupovala striktní ochrana pachatelů z řad dětí a mladistvých ve smyslu zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, jejíž opodstatněnost (rozuměj v ústavněprávní rovině) byla potvrzena nálezem Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 28/2004. Ústavní soud v tomto rozhodnutí konstatoval, že výchovnou činnost soudu, respektive výchovné působení trestního řízení na příjemce informací není nutno vždy spojovat s identifikací pachatele. Zásadnějšími informacemi pro výchovu k úctě k právům a spravedlnosti jsou informace týkající se skutkových zjištění a jejich právního posouzení, které lze získat při veřejném vyhlášení rozsudku a které lze bez jakéhokoliv věcného omezení svobodně projevovat a šířit. Podle Ústavního soudu nelze opomenout moderační právo zakotvené v § 54 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb. Negativa z omezení svobody projevu ve prospěch modifikace práva na

---

⁴⁴¹ Eventuálně se nabízel omezení, aby orgány činné v trestním řízení neohrožovaly objasnění skutečností důležitých pro posouzení věci a aby neporušily zásadu, že dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět jako by byl vinen.

⁴⁴² ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, F., RŮŽIČKA, M., VONDRUŠKA, F., NOVOTNÁ, J. *Přípravné řízení trestní*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003. s. 999. V případě, že orgány činné v trestním řízení porušily uvedené povinnosti, mohla se dotčená osoba domáhat ochrany osobnosti, a to způsoby uvedenými v § 13 až § 16 obč. zák. Poškozený mohl požadovat upuštění od neoprávněných zásahů do práva na ochranu osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a aby mu bylo dáno přiměřené zadostiučinění. Existovaly však tzv. zpravodajské licence ve smyslu § 12 odst. 3 obč. zák., podle nichž podobizny, obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy se mohou bez svolení fyzické osoby pořídít nebo použít přiměřeným způsobem pro tiskové, rozhlasové a televizní zpravodajské zpravodajství. Takové použití bylo podmíněno tím, že nesměly být v rozporu s oprávněnými zájmy fyzické osoby. Forma použití, rozsah i způsob a prostředky měly odpovídat zvolenému účelu, přičemž musela být šetřena důstojnost dotčené fyzické osoby. Dále bylo třeba zkoumat omezení osobnostního práva a práva na informace na základě principu proporcionality. Při střetu práva na informace a jejich šíření s právem na ochranu osobnosti a soukromého života, tj. základních práv stojících na stejné úrovni, je především věcí obecných soudů, aby s přihlédnutím k okolnostem každého případu zvážily, zda jednomu právu nebyla bezdůvodně dána přednost před právem druhým (k tomu srov. náleze Ústavního soudu ze dne 2. 2. 2008, sp. zn. IV. ÚS 154/1997). Takový postup nevyklučuje ani novela trestního řádu provedená zákonem č. 52/2009 Sb.

soukromí se nejeví být významná ve srovnání s pozitivy v perspektivě působení zákona při utlumování kriminálních kariér mladistvých delikventů.^{443, 444}

Účelem nové právní úpravy, kterou přinesl zákon č. 52/2009 Sb.,⁴⁴⁵ je zesílit ochranu obětí trestných činů před zveřejňováním jejich osobních údajů prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků. Jde o odezvu na nešetrnou medializaci některých kauz, v nichž byly prezentovány detailní informace o oběti, její rodině a soukromí. Takové oběti se musely vyrovnávat nejen s následky trestných činů, ale i s nepříznivými dopady zvýšeného zájmu veřejnosti, čímž nastávala jejich sekundární viktimizace. Zvýšená ochrana má být poskytována obětem trestných činů značně zasahujících do jejich osobnostní integrity, u nichž by zveřejnění mohlo mít zvlášť difamující účinky (například znásilnění, pohlavní zneužívání), a právě i obětem mladším osmnácti let. Přijatá reglementace koresponduje se závěry Bangkotské deklarace přijaté na XI. kongresu Organizace spojených národů o prevenci kriminality a trestní justici, podle kterých je zapotřebí věnovat zvláštní pozornost ochraně svědků a obětí, s rámcovým rozhodnutím Rady ze dne 15. 3. 2001 o postavení obětí v trestním řízení, které požaduje zajištění dostatečné ochrany obětí trestných činů a jejich soukromí, dále s Deklarací Organizace

---

⁴⁴³ Srov. například komentář: HRUŠÁKOVÁ, M. Ochrana soukromí mladistvých a dětí v řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a publikace obrazových snímků. *Trestněprávní revue*. 2006, č. 8, s. 171.

⁴⁴⁴ Zveřejňování informací o soukromí mladistvých pachatelů je upraveno v § 52 zákona č. 218/2003 Sb., z něhož plyne, že dokud není trestní stíhání pravomocně skončeno, mohou orgány činné v trestním řízení podle tohoto zákona zveřejňovat jen takové informace o řízení vedeném proti mladistvému, kterými nebude ohroženo dosažení účelu trestního řízení a které neodporují požadavku ochrany osobnosti mladistvého a osobních údajů, a to i jiných osob zúčastněných na řízení. Pokud jde o rozsah zákazu zveřejňování, platí, že nestanoví-li tento zákon jinak, nikdo nesmí jakýmkoli způsobem zveřejnit žádnou informaci, ve které je uvedeno jméno, popřípadě jména, a příjmení mladistvého, nebo informace, které by umožnily tohoto mladistvého identifikovat. Zákon vypočítává případy, které nejsou v rozporu s uvedenými povinnostmi, a příslušným osobám ukládá povinnosti při nakládání s takovými informacemi. Hlavní líčení a veřejné zasedání je v případě mladistvých neveřejné. Vedle obžalovaného mladistvého a jeho obhájce lze připustit účast určitých osob. Na návrh mladistvého může být hlavní líčení nebo veřejné zasedání konáno veřejně. Zakázáno je publikovat informace o průběhu hlavního líčení nebo veřejného zasedání, které by vedly ke ztotožnění mladistvého ve veřejných sdělovacích prostředcích či dle jiného způsobu. Ochrana soukromí dítěte mladšího patnácti let je zajištěna podobným způsobem. Ustanovení § 92 zákona č. 218/2003 Sb. odkazuje na úpravu ochrany soukromí mladistvého, obsaženou v témže zákoně.

⁴⁴⁵ Tato novela vtělila do trestního řádu též ustanovení, podle něhož platí, že pokud tento zákon nebo zvláštní právní předpis nestanoví jinak, nikdo nesmí bez souhlasu osoby, které se takové informace týkají, zveřejnit informace o nařízení či provedení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu podle § 88 tr. ř. nebo informace z něj získané, údaje o telekomunikačním provozu zjištěné na základě příkazu podle § 88a tr. ř. nebo informace získané sledováním osob a věcí podle § 158d odst. 2 a 3 tr. ř., umožňují-li zjištění totožnosti této osoby a nebyly-li použity jako důkaz v řízení před soudem (viz § 8 tr. ř.). Tato pasáž zákona byla od počátku kritizována zástupci médií, kteří v ní viděli omezení novinářské práce. Bylo namítáno, že záměr zvýšit ochranu obětí trestných činů nakonec vyústil v přijetí tzv. náhubkového zákona, který znemožňuje informovat veřejnost o závažných kriminálních kauzách, rozkrývaných zejména prostřednictvím investigativní žurnalistiky.

spojených národů o základních principech spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci a s Doporučením Rady Evropy č. 11 z roku 1985.⁴⁴⁶

Ve smyslu § 8a odst. 2 tr. ř. nově platí, že orgány činné v trestním řízení při poskytování informací zvláště dbají na ochranu osobních údajů a soukromí osob mladších osmnácti let. Tím se zpřísnují generální pravidla obsažená v prvním odstavci téhož paragrafu.⁴⁴⁷ Poskytnutí informace sdělovacím prostředkům musí orgány činné v trestním řízení odeprít, pokud to vyžaduje ochrana vyjmenovaných osob. Zakázáno je zveřejňovat obrazové snímky, obrazové a zvukové záznamy nebo jiné informace o průběhu hlavního líčení nebo veřejného zasedání, které by umožnily zjištění totožnosti poškozeného. To znamená všechny údaje, které mají takovou vypovídací hodnotu, že ukazují na konkrétního člověka. Ke ztotožnění se nejčastěji užívá kombinace osobních údajů, zejména jména, příjmení, data narození a čísla občanského průkazu aj., ovšem může se tak stát i prostřednictvím nosiče osobních údajů, tedy fotografie či televizního záznamu, jež zachycují podobenku dotyčné osoby. Přípustné je prezentovat informace, které nevedou k dostatečně adresné identifikaci dítěte. Například zveřejnění pouze jména (bez příjmení) nelze kvalifikovat jako informaci umožňující zjištění totožnosti osoby poškozené, která je mladší osmnácti let. Pravomocný rozsudek nesmí být zveřejněn ve sdělovacích prostředcích s uvedením jména, popřípadě jmen, příjmení a bydliště poškozeného mladšího osmnácti let. Předseda senátu však může s přihlédnutím k osobě poškozeného a povaze a charakteru spáchaného trestného činu rozhodnout o dalších omezeních spojených se zveřejněním pravomocného odsuzujícího rozsudku za účelem přiměřené ochrany zájmů takového poškozeného (§ 8b odst. 2, 3 tr. ř.). Na výjimky ze zákazu zveřejnit informace se vztahuje § 8b odst. 5 tr. ř. Stanovený zákaz neplatí: a) umožňuje-li jejich zveřejnění trestní řád, b) je-li jejich zveřejnění nezbytné pro účely pátrání po osobách nebo pro dosažení účelu trestního řízení nebo c) dá-li k jejich zveřejnění poškozený předchozí písemný souhlas; je-li poškozený mladší osmnácti let nebo je zbaven způsobilosti k právním úkonům anebo je jeho způsobilost k právním úkonům omezena, musí dát takový souhlas také jeho zákonný zástupce.

---

⁴⁴⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 52/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, tisk 443/0, 2008.

⁴⁴⁷ Obecný režim poskytování informací z trestního řízení je upraven v § 8a odst. 1 tr. ř. Při poskytování informací o své činnosti veřejnosti orgány činné v trestním řízení dbají na to, aby neohrozily objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení, nezveřejnily o osobách zúčastněných na trestním řízení údaje, které přímo nesouvisí s trestnou činností, a aby neporušily zásadu, že dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen. V přípravném řízení nesmí zveřejnit informace umožňující zjištění totožnosti osoby, proti které se vede trestní řízení, poškozeného, zúčastněné osoby a svědka; takové informace mohou v nezbytném rozsahu zveřejnit pouze pro účely pátrání po osobách nebo pro dosažení účelu trestního řízení.

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů, obsahuje správní delikty fyzických a právnických osob za porušení zákazu zveřejnění osobních údajů,⁴⁴⁸ vyplývajícího i z trestního řádu. Tyto správní delikty projednává Úřad pro ochranu osobních údajů a může za ně uložit pokutu až do výše 1 mil. Kč (respektive do 5 mil. Kč, pokud je delikt spáchán tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem), překvapivě bez ohledu na to, zda je odpovědným subjektem fyzická nebo právnická osoba (§ 44a, § 45a cit. zákona). Při ukládání pokuty by se mělo přihlížet ke způsobu, době trvání, následkům protiprávního jednání a k dalším průvodním okolnostem. Rozpětí, v němž má být pokuta vyměřena, poskytuje široký prostor pro správní uvážení.

7. 4 Dílčí závěr

Trestněprocesní souvislosti kriminality páchané na mládeži zahrnují otázky postavení dítěte jako poškozeného v trestním řízení, výsledku osoby mladší patnácti let a ochrany soukromí dítěte v trestním řízení.

Za nezletilou osobu vykonává práva poškozeného v trestním řízení zákonný zástupce, neboť tato osoba v něm nemá způsobilost k právním úkonům. Zákonným zástupcem nezletilého může být rodič, opatrovník (ustanovený trestním nebo civilním soudem), poručník či osvojitel. Pečlivě je třeba posuzovat případné kolize zájmů dotčených osob, aby nezletilec neutrpěl újmu na svých právech a nezhoršilo se jeho procesní postavení. Při výsleších dětí je nutné dbát zvláštností spojených s jejich věkem. Trestní řád zakotvuje odchylky výsledku osob mladších patnácti let, ovšem jediné v případě, že jsou vyslýchány o okolnostech, jejichž oživování v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat jejich duševní a mravní vývoj. K tomuto výsledku má být přizván pedagog nebo jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže, která by se zřetelem na předmět výsledku a stupeň duševního vývoje vyslýchané osoby přispěla ke správnému vedení výsledku. Z důvodu správného vedení výsledku lze fakultativně přibrat i rodiče. Protokol o výsledku osoby mladší patnácti let je možné za stanovených podmínek číst v řízení před soudem. Znalost podmínek vyslýchání dětských obětí podporuje úplnost a další využitelnost těchto procesních úkonů. Paměťové schopnosti

---

⁴⁴⁸ Zde je třeba vycházet z legislativně technického vymezení dle § 4 písm. a) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. Osobním údajem se rozumí jakákoliv informace týkající se určeného nebo určitého subjektu údajů. Subjekt údajů se považuje za určený nebo určitelný, jestliže lze takový subjekt přímo či nepřímo identifikovat zejména na základě čísla, kódu nebo jednoho či více prvků, specifických pro jeho fyzickou, fyziologickou, psychickou, ekonomickou, kulturní nebo sociální identitu. Určenost a určitelnost jsou vazby mezi fyzickou osobou a hodnotou údaje. Určenost je vazbou stálou, určitelnost vazbou proměnlivou. Vazba určitelnosti a určitého subjektu údajů a hodnotou údaje může nabývat řady forem. Blíže MATOUŠKOVÁ, M., HEJLÍK, L. *Osobní údaje a jejich ochrana*. 2. vydání. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008. s. 29 a násl.

děti jsou obvykle na dobré úrovni, problémy však nastávají při reprodukci jimi vnímaných skutečností. K jejich překonání lze využívat kriminalistické pomůcky a uplatňovat procesní instituty trestního řádu, i když se nevztahují výhradně na osoby mladší patnácti let. Nelze ani přehlížet materiální podmínky výslechů dětí, proto byly zřízeny speciální výslechové místnosti, které mají minimalizovat nevhodné a opakované oživování traumat dětí, jež se staly oběťmi trestné činnosti.

Po dlouho dobu byla kritizována nedostatečná ochrana soukromí dětí a mladistvých jako poškozených v trestním řízení. Původní právní úprava nevyklučovala nešetrnou medializaci trestních věcí, čímž byly oběti druhotně zraňovány a vystavovány nadbytečné psychické zátěži. Nyní se nakročilo pozitivním směrem: novela trestního řádu provedená zákonem č. 52/2009 Sb. v zásadě zakazuje zveřejňovat informace ztotožňující poškozeného, který je osobou mladší osmnácti let, včetně obrazových snímků, obrazových a zvukových záznamů nebo jiných informací o průběhu hlavního líčení nebo veřejného zasedání, jakož i pravomocného rozsudku ve sdělovacích prostředcích. Ve srovnání se zákazem zveřejňovat odposlechy, telekomunikační záznamy a poznatky získané sledováním osob a věcí, který byl do trestního řádu zakotven tímž zákonem, omezení poskytovat informace z trestního řízení ohledně obětí mladších osmnácti let nepodléhá silnému negativnímu hodnocení a není v něm spatřována blokáce veřejně prospěšné činnosti médií. Ovšem i zde se střetává právo na informace a jejich šíření s právem na ochranu osobnosti a soukromého života. Pozitivně lze hodnotit záměr přijmout právní předpis komplexně pokrývající problematiku obětí trestných činů. Dosud totiž nebyla přijata reglementace, která by zahrnovala postavení všech obětí trestných činů a v níž by byly uceleně postíženy otázky ochrany jejich soukromí, osobní bezpečnosti, informování a odškodňování.

8 Poznatky z viktimologického výzkumu

8. 1 Cíl výzkumu

Cílem předmětného výzkumu bylo zmapovat názory a zkušenosti starších žáků druhého stupně základních škol v oblasti kriminality páchané na mládeži. Výzkum měl povahu viktimologického šetření. Směřoval k shromáždění, rozboru a vyhodnocení údajů od respondentů, kteří vypovídali, zda se stali obětí některého ze sedmi specifikovaných incidentů, pokud ano, vyjadřovali se blíže k okolnostem jeho spáchání, jakož i k otázkám viktimizace. Pozornost byla věnována slovnímu napadení (urážka, pomluva, zesměšnění apod.), majetkovému útoku (krádež, úmyslné poškození věci, majetkový podvod apod.), fyzickému násilí (facka, kopání, kousání, tahání za vlasy, úder pěstí apod.), vyhrožování fyzickým násilím, vynucenému sexuálnímu styku, pokusu o vynucený sexuální styk a jinému sexuálnímu obtěžování (osahávání, hlazení apod.). Jako rozhodný byl určen incident, který respondent zažil naposledy. Dále byl zjišťován názor respondentů na hlavní příčiny kriminality páchané na mládeži. V neposlední řadě byly dotazované osoby vyzvány, aby zmínily závažnější kriminální čin týkající se předmětné problematiky, jestliže ho zaznamenaly ve svém okolí.

8. 2 Technika výzkumu

Jako výzkumná technika byl zvolen dotazník, neboť umožňuje najednou oslovit větší počet respondentů v krátkém časovém úseku. Uplatnil se vlastní sociologický dotazník, nicméně jeho obsahový formát zčásti vycházel z dotazníku, který je tradičně používán v rámci viktimologických šetřeních prováděných na mezinárodní úrovni.⁴⁴⁹

Ve snaze rozptýlit nedůvěru ze strany respondentů a získat co nejpravdivější odpovědi byl zvolen anonymní způsob dotazování. Poznatky získané prostřednictvím dotazníku nebyly spojovány s konkrétní osobou žáka. Při formulaci otázek a odpovědí se zohlednil stupeň vzdělání a rozumové vyspělosti respondentů. Každému žákovi byl poskytnut jeden dotazník, který po vysvětlení technických instrukcí vyplňoval samostatně podle svého uvážení. Doba doporučená k vyplnění dotazníku činila 20 minut.

Dotazník se skládal z 11 otázek. Devět otázek bylo uzavřených, tedy s předloženými variantami odpovědí, z nichž dotazovaní volili jednu, jež označili zakroužkováním. Dvě otázky byly koncipovány jako otevřené, s ponecháním širokého prostoru k volnému

---

⁴⁴⁹ Blíže ke vzoru dotazníku srov. MARTINKOVÁ, M. *Mezinárodní výzkum obětí trestné činnosti v Praze v roce 2000*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002. PIKÁLKOVÁ, S. et al. *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003*: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině. Praha : Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004.

vyjádření, u nichž se předpokládal tzv. projektivní efekt, že dotazovaní promítnou do odpovědí i svoje důvěrné postoje, příp. prožitky.

8. 3 Zkoumaný soubor

Sběr vstupních údajů probíhal v měsíci září 2010 v Brně. K účasti na výzkumu byli vyzváni náhodně vybraní žáci 8. a 9. tříd základních škol se sídlem v městské části Brno-střed. Po úvodním seznámení s podstatou výzkumu se všichni oslovení žáci dobrovolně rozhodli předložený dotazník vyplnit. Určen byl definitivní soubor 100 žáků, jejichž dotazníky byly použitelné pro řešení výzkumného úkolu.

8. 4 Limitace

Ke stanovení souboru respondentů nebyl užit tzv. kvótní výběr. Náklady časové i věcné, jež by bylo potřebné jinak vynaložit, by byly nesmírně vysoké. Výzkum zjišťoval jen některé zkušenosti respondentů s viktimizací, navíc u předem vytipovaných incidentů, jejichž vymezení není totožné se skutkovými podstatami trestných činů v trestním zákoníku. Nebylo možné požadovat, aby osoby ve věku povinné školní docházky detailně znaly dotčenou právní úpravu. Viktimologické výzkumy jsou však uvedenými omezeními pravidelně poznamenávány.⁴⁵⁰

8. 5 Vyhodnocení jednotlivých otázek

Základní charakteristika souboru respondentů byla zjišťována pomocí dvou úvodních otázek. Z hlediska pohlaví v něm bylo zastoupeno 48 dívek a 52 chlapců. Jednalo se o žáky druhého stupně základních škol ve věkovém rozmezí 13 až 15 let. Nejvíce respondentů se nacházelo ve věku 14 let (53), nejméně ve věku 13 let (19). Střední pozici zaujaly dotazované osoby ve věku 15 let (28). Průměrný věk respondenta činil mírně nad 14 let.

---

⁴⁵⁰ K tomu například NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. et al. *Kriminologie*. 2. přepracované vydání. Praha : ASPI, 2004. s. 151.

Zažil(a) jsi osobně daný incident během svého života?

	ano, 1×	ano, 2× až 4×	ano, 5× a více	ne	bez odpovědi
slovní napadení	8	16	70	4	2
majetkový útok	25	30	14	26	5
fyzické násilí	8	29	36	24	3
vyhrožování fyzickým násilím	11	20	17	51	1
vynucený sexuální styk	7	3	3	85	2
pokus o vynucený sexuální styk	10	5	4	78	3
jiné sexuální obtěžování	12	5	6	68	9

Nejvíce respondentů má osobní zkušenost se slovním napadením. Téměř 98 % dotazovaných osob zažilo alespoň jednou takový incident během svého života. Přitom dvě třetiny z nich se staly jeho obětí ve více než pěti případech. Rovněž vysoký počet respondentů přiznal osobní zkušenost s majetkovým útokem a fyzickým násilím. Pouze zhruba třetina z nich takovou zkušeností zatím nedisponuje. Výskyt těchto dvou incidentů sice nebyl tak dramatický jako u předešlého slovního napadení, stále se však dá hovořit o jeho výrazném zastoupení v životě respondentů (73 %, resp. 75 %). Převažovala frekvence tohoto incidentu dvakrát až čtyřikrát v uplynulém období. U incidentů sexuální povahy byl zjištěn jejich podstatně nižší výskyt, byť i zde rozhodně nezanedbatelný. Každý pátý incident spadl do kategorie incidentů sexuální povahy. Čím byl takový incident druhově závažnější, tím byl nižší počet jeho registrací. V souhrnu lze konstatovat, že téměř každý žák se již přinejmenším v jednom případě stal obětí některého z vyjmenovaných incidentů. Zpravidla se však jednalo o opakovanou viktimizaci více druhů incidentů, typicky se jednalo o slovní napadení, majetkový útok a fyzické násilí. Počet osob, které se k dané otázce nevyjádřily, byl velmi nízký (3,5 %).

Kdy se odehrál daný incident, který jsi naposledy osobně zažil(a)?

	v tomto měsíci	v tomto roce	více než před rokem	bez odpovědi
slovní napadení	36	42	12	10
majetkový útok	7	21	40	32
fyzické násilí	32	30	15	23
vyhrožování fyzickým násilím	21	19	11	49
vynucený sexuální styk	7	5	1	87
pokus o vynucený sexuální styk	4	11	0	85
jiné sexuální obtěžování	7	7	5	81

Nejvíce sledovaných incidentů se odehrálo v aktuálním roce (135 případů). Zatímco výskyt slovního napadení tendoval k měsíci provádění dotazování, výskyt majetkového

útoku byl převážně zasazen do doby před více než rokem. Rovněž fyzické násilí a vyhrožování fyzickým násilím bylo nejvíce zaznamenáno v měsíci realizace výzkumu. U incidentů sexuální povahy se ne všechny oběti rozhodly vyjádřit k časové stránce posledního útoku, o čemž vypovídá vysoký počet respondentů, kteří zvolili variantu „bez odpovědi“. Ze srovnání výskytu všech incidentů se ukazuje, že právě ve věku, v němž se respondenti nacházejí, vyvstává zvýšené nebezpečí reálného střetu s incidentem násilné povahy, potažmo i s incidentem sexuální povahy. Naproti tomu majetkové útoky jsou v životě dotazovaných osob přítomny dlouhodobě, ostatně většina z nich se podle zjištění odehrála před více než rokem.

Kdo byl útočníkem daného incidentu, který jsi naposledy osobně zažil(a)?

	partner	kamarád	rodinný příslušník	jiná známá osoba	cizí osoba	bez odpovědi
slovní napadení	3	57	2	14	13	11
majetkový útok	0	23	7	11	16	43
fyzické násilí	0	41	9	11	11	28
vyhrožování fyzickým násilím	0	19	7	15	5	54
vynucený sexuální styk	2	1	0	1	3	93
pokus o vynucený sexuální styk	4	4	1	0	1	90
jiné sexuální obtěžování	7	8	3	1	4	77

Nejčastějším útočníkem incidentů byl kamarád (153 případů, 52 %). Takto pojmenovaný pachatel vynikal u všech druhů incidentů, vyjma vynuceného sexuálního styku, u něhož šlo o cizí osobu (v absolutních číslech ale takový údaj fakticky zanikl, neboť se zde jednalo jen o 3 případy). Vůbec nejvýrazněji se zmiňovaná kategorie kamaráda prosadila u slovního napadení (64 % případů) a fyzického násilí (40 % případů). Naopak partner vyšel z daného hodnocení jako nejméně pravděpodobný útočník (celkově 16 případů, tedy ani ne 5,5 %), avšak je nutno vzít v patrnost jeho „vyšší“ zastoupení u méně závažných sexuálních incidentů, a sice u pokusu o vynucený sexuální styk a jiného sexuálního obtěžování (11 případů). Naopak u všech tří incidentů sexuální povahy zásadně nefiguroval útočník z okruhu rodinných příslušníků, přičemž v celkovém srovnání zaujal takový pachatel předposlední umístění. Druhým nejčastějším útočníkem incidentu byla shodně určena cizí osoba a jiná známá osoba (obě kategorie vykazovaly 53 případů). Jejich rozložení u jednotlivých druhů incidentů bylo vesměs vyrovnané, výraznější bylo zastoupení cizí osoby u incidentů sexuální povahy, zatímco jiná známá osoba se důrazněji prosadila u vyhrožování fyzickým násilím. U posledních dvou kategorií útočníků nebylo

dotazníkem zjišťováno, o jaké konkrétní osoby by se mohlo jednat. Mezi jiné známé osoby by mohli patřit zejména spolužáci, spolučlenové zájmových činností (vůči nimž neměla oběť vytvořen kamarádský vztah), dále učitelé, sousedé aj. Cizí osobou se potom rozumí všechny osoby, k nimž každý jeden respondent nezaújal – z jeho pohledu subjektivně vnímáno – bližší poměr.

Kde se odehrál daný incident, který jsi naposledy osobně zažil(a)?

	doma, přímo v bydlišti	venku, na ulici, v přírodě	ve škole	jinde	bez odpovědi
slovní napadení	4	38	47	4	7
majetkový útok	3	21	34	4	38
fyzické násilí	7	18	37	9	29
vyhrožování fyzickým násilím	5	15	24	6	50
vynucený sexuální styk	2	3	0	5	90
pokus o vynucený sexuální styk	3	7	2	3	85
jiné sexuální obtěžování	4	12	1	6	77

Sledované incidenty se ve 44 % případů odehrály ve škole. Takové místo ale nepřevážilo u všech druhů incidentů, neboť u incidentů sexuální povahy se vyskytovalo až na posledním místě (jen 3 případy). Jako druhé nejčastější místo incidentu byl označen venkovní prostor, ulice, příroda (35 %), přičemž právě zde se převážně odehrály zmiňované incidenty sexuální povahy. Domov, místo bydliště vyšlo jako nejméně frekventované místo páchaní sledovaných incidentů (28 případů, což je 8,6 %), ovšem i tady nelze přehlížet jeho relativně nezanedbatelný výskyt u incidentů sexuální povahy. Třebaže pod kategorií „jinde“ spadala všechna ostatní místa, která nebyla výslovně uvedena, vykazovala podstatně nižší četnost (37 případů). To patrně z toho důvodu, že žáci základních škol navštěvují stále jedna a tatáž místa.

Jak hodnotíš závažnost daného incidentu, který jsi naposledy osobně zažil(a)?

	velmi závažný	docela závažný	ne tak závažný	bez odpovědi
slovní napadení	1	22	72	5
majetkový útok	15	24	31	30
fyzické násilí	15	20	26	49
vyhrožování fyzickým násilím	13	12	46	29
vynucený sexuální styk	8	2	0	90
pokus o vynucený sexuální styk	9	5	0	86
jiné sexuální obtěžování	3	13	2	82

Z posuzování závažnosti zjištěných incidentů dohromady vyplývá, že v 52 % případů jde o „ne tak závažné“ útoky. Na 19 % případů nahlíží respondenti jako na velmi závažné incidenty. Tato obecná charakteristika byla prolomena u vynuceného sexuálního styku a pokusu o vynucený sexuální styk, kde převládlo příkré hodnocení jejich závažnosti (ovšem ne všechny oběti se k danému hodnocení vyjádřily). Jiné sexuální obtěžování bylo ze strany dotazovaných osob, které se staly jeho obětí, hodnoceno jako „docela závažné“. Slovní napadení bylo evidentně hodnoceno jako méně závažný incident, o čemž svědčí 75 % odpovědí ve prospěch varianty „ne tak závažný“ incident. Majetkový útok a fyzické násilí byly hodnoceny spíše jako méně závažné incidenty, nicméně s tendencí ke střední hodnotě závažnosti. Překvapivě mírný postoj respondentů k fyzickému násilí může napovídat o slabší intenzitě jeho provádění (tahání za vlasy, kroucení rukou apod.). Předstupeň fyzického násilí, tedy vyhrožování fyzickým násilím, bylo respondenty hodnoceno mírněji než samotné fyzické násilí, u něhož se vyskytl také vyšší počet varianty „bez odpovědi“, což pak naznačuje negativní dopady takového incidentu na psychiku dotčených obětí.

Hovořil(a) jsi s někým o daném incidentu, který jsi naposledy osobně zažil(a)?

	s někým z rodiny	s kamarádem(kou)	s policií	s někým jiným	s nikým	bez odpovědi
slovní napadení	15	40	5	0	24	16
majetkový útok	18	24	5	1	21	31
fyzické násilí	18	26	1	2	17	36
vyhrožování fyzickým násilím	12	13	0	2	23	50
vynucený sexuální styk	1	2	1	0	19	77
pokus o vynucený sexuální styk	1	7	0	0	15	77
jiné sexuální obtěžování	2	8	0	1	13	76

39 % respondentů o incidentu s nikým nemluvalo (šlo o 132 případů). Pokud někdo z dotazovaných osob o incidentu přece jen hovořil, zpravidla o něm mluvil s kamarádem (58,5 % případů z pozitivních variant). Kamarád vystupoval jako důvěryhodný příjemce informace o incidentu méně závažného i závažnějšího charakteru. Jen mizivý zlomek respondentů hovořil o incidentu s policií (u pozitivních variant ani ne 6 %, ze všech odpovědí pak 3,5 %). Dokonce i incidenty sexuální povahy zde zůstaly zamlčeny. Osoba z rodiny byla adresátem sdělení o incidentu zejména u majetkového útoku a fyzického násilí. Nejméně osob mluvalo o předmětné zkušenosti s někým jiným (3 % z pozitivních variant). Skoro 60 % respondentů odmítlo sdělit, zda o daném incidentu s někým vůbec hovořilo.

Byl daný incident, který jsi naposledy osobně zažil(a), oficiálně řešen odpovědnými institucemi (např. policií, vedením školy, pracovníky městského úřadu apod.)?

	ano	ne	bez odpovědi
slovní napadení	3	91	6
majetkový útok	17	52	31
fyzické násilí	16	57	27
vyhrožování fyzickým násilím	5	41	54
vynucený sexuální styk	1	6	93
pokus o vynucený sexuální styk	1	8	91
jiné sexuální obtěžování	0	15	85

Z obdržených odpovědí je zřetelné, že naprostá většina incidentů, které respondenti naposledy zažili, nebyla oficiálně řešena odpovědnými institucemi. Tyto instituce se podle tvrzení dotazovaných osob zabývaly jen 14 % případů. Mimořádně vysoké se

ukázalo procento respondentů, jež se k otázce nevyjádřili. Jejich počet byl dokonce vyšší než počet těch, kteří na tuto otázku opověděli záporně (387 případů versus 313 případů). To mohlo být zapříčiněno až přehnanou obecností formulované otázky, kdy si lze představit různé způsoby vyřízení věci, a to podle toho, kdo se jí zabýval. U slovního napadení byla zaznamenána zvýšená ochota podat informaci, zda byl incident oficiálně řešen (pouze 6 respondentů na tuto otázku neodpovědělo), a to navzdory tomu, že jde o méně závažný incident. Nejvíce oficiálně řešených případů bylo zaznamenáno u majetkového útoku (32 %) a fyzického násilí (28 %). Skutečnost, že incident nebyl oficiálně řešen odpovědnými institucemi, však neznamená, že jim nebyl oznámen. Zrovna tak lze konstatovat, že incident mohl být oficiálně řešen odpovědnými institucemi, ale jeho oznamovatelem nemusela být oběť. Podnět mohl vzejít ze strany jiné osoby nebo z aktivní činnosti takové instituce (zvláště se to týká školských zařízení). Na druhou stranu mohla být u respondentů přítomna obava z pomsty útočníků, ztráty či snížení společenského postavení v kolektivu vrstevníků anebo nedůvěra v úspěšnost práce pověřených institucí.

Jaké jsou podle Tvého názoru hlavní důvody, že kriminalita je páchána také na dětech a mladistvých?

Většina oslovených žáků nedovedla popsat hlavní důvody, proč je kriminalita páchána na dětech a mladistvých. Ti, kteří na otázku odpověděli, spatřují důvody této kriminality především v nedostatečných možnostech obrany obětí. O tomto závěru vypovídají tvrzení: „Mladší = slabší.“; „Protože je lehčí mlátit mladší.“; „Protože se bojí bránit se.“; „Slabší jedinci, lehký terč.“; „Myslím, že útok na dítě je pro pachatele o hodně jednodušší, je to asi lidská zbabělost.“; „Často si starší lidé dovolují na mladší, protože jsou slabší a nemusí se ubránit.“; „Jsou bezbranné, např. 13letá holka se neubrání chlápku s 80 kg a o 20 let staršímu.“; „Menší děti nevědí, o co jde.“; „Malá ochrana rodičů.“; „Protože mají menší sílu a bojí se to někomu říct.“

Dotazované osoby okrajově zmiňovaly i příčiny na straně pachatelů. V tomto směru je možno uvést: „Někoho to baví, má z toho jenom srandu, nebo to dělá jen proto, aby se zasmál.“; „Nutnost ukázat před ostatními, že je silný.“; „Jsou podle nich třeba hezčí, myslí si, že když třeba znásilní mladší dívku, že je machr.“; „Dělají to, aby si dokázali, že jsou něco víc než ten dotyčný ubližovaný.“

Mezi další důvody podporující kriminalitu proti mládeži patří podle respondentů nevhodné chování a vystupování obětí. Z jimi předložených komentářů vyjímáme: „Osoby mladší 18 let si nedávají tolik pozor.“; „Pachatel si možná myslí, že se ta osoba nebude bránit.“; „Protože osoby mladší 18 let si chtějí užívat života a chodí na místa,

kam by neměly.“; „Chodí taky nevhodně oblečeny.“; „Nedospělé dívky jsou hloupé a chodí s obrovským výstřihem na diskotéku. A to je ten problém, násilníci mají dojem, že jsou vyzváni.“; „Některým holky se aji nechají nebo si s tím zahrávají.“; „Nahé fotky na Facebooku a příliš osobní informace.“

Respondenti v daném kontextu vyzvednuli pachatele z řad mládeže. Tak například: *„Je mi líto, že se kluci furt s někým mlátí – kamarád už kvůli tomu má i policejní zápis.“; „Nejčastěji ubližují děti dětem v podobě šikany ve škole, a to si myslím, že je zapříčiněno buď pubertou, nebo rodiči – domácí násilí, špatná výchova.“; „Osobně si myslím, že velký podíl na chování mládeže mají rodiče. Oni je vychovávají. Říká se, že jablko nepadá daleko od stromu. Je to pravda.“*

Znáš ze svého okolí skutečný případ, že by se dítě nebo mladistvý stali obětí závažného kriminálního činu? Postačí uvést podstatu takového případu.

Dotazované osoby zpravidla neudávaly konkrétní případ, že by se dítě nebo mladistvý stali obětí závažného kriminálního činu. Někteří respondenti sice přiznali, že takový případ znají, nicméně blíže se k němu nevyjádřili. Z nabídnuté kazuistiky tak alespoň citujme: *„Moje sestřenka žila v přízemí a měla pocit, že ji vždy někdo sleduje, když jde domů. Jednou ve svém pokoji, když se vysulíkla do naha, stál za oknem ten člověk. A dělal to.“; „Kámošce podpálila jedna kráva vlasy, pak to řešila její mamka.“; „Holku v Židenicích znásilnili ve výtahu.“; „Zmlácení od starší paní, byli jsme venku v parku a hráli si, najednou přišla ta paní, že si tam hrát nemáme, a už to bylo...“; „Moji kamarádku, když byla malá, znásilňoval její strýc. Už je to vyřešený, strýc se odstěhoval.“; „Moje kamarádka byla zmlácena od holek z kroužku za to, že si myslely, že je pomlouvá. Byla to lež. Zmlátily ji večer v podchodu, kde nikdo nebyl.“*

8. 6 Dílčí závěr

Údaje z provedeného výzkumu dokládají celkově vysokou míru viktimizace žáků základních škol ve věkovém rozmezí 13 až 15 let. Téměř všichni, kteří se k tématu vyjádřili, již zažili nejméně jeden z vyjmenovaných incidentů. Většinou však byli zasahováni opakovanou viktimizací. Mezi nejčastěji uváděné druhy incidentů, s nimiž měli žáci zkušenost, patřilo slovní napadení, majetkový útok a fyzické násilí. Vysoká je pravděpodobnost, že se žák stane obětí incidentu násilné povahy právě ve věku, v němž se aktuálně nachází, což samozřejmě nemusí být útok první, hlavně ani ne poslední. Subjektivní hodnocení incidentů bylo obecně dosti mírné. Navíc k němu žáci přistupují rezervovaně. Rovněž panuje neochota žáků podat informace o oficiálním řešení sledovaných incidentů. To zřejmě souvisí s tím, že většina incidentů zůstala odpovědným

institucím skryta. Na takové skutečnosti se podílejí i oběti, neboť své případy převážně neoznamují, svěřují se s nimi jen kamarádům. Jsou to však zase kamarádi, kteří vystupují jako nejčastější útočníci incidentů vůči obětem z řad žáků. Místem, kde se incidenty nejvíce odehrávají, je škola, ačkoli ta je primárně dimenzována jako pozitivně socializující činitel. Někteří žáci si dobře uvědomují, že stojí v postavení snadno zranitelných obětí. Příčiny útoků vůči nim nehledají ani tak v osobě pachatele, jako spíše ve vlastní charakteristice, zejména ve snížené možnosti obrany, méně často i ve svém nevhodném chování a vystupování. Avšak většinou se k důvodům kriminality páchané na dětech a mladistvých nedokáží vůbec, příp. rozsáhleji vyjádřit. Tuto otázku také nejednou – patrně s ohledem na přímé či zprostředkované zkušenosti – zúženě spojují s problematikou kriminality mládeže.

Závěry výzkumu se zdají překvapivé, tedy minimální potud, pokud nedisponuje žádnými údaji o zásahu dětí uvedenými jevy. Jejich interpretace odůvodňuje potřebu zavést a prosadit řadu praktických opatření na úseku viktimologické prevence (k nim podrobněji oddíl 9. 2. 1). Podtrhněme alespoň dvě hlavní teze, které v souvislosti s výsledky viktimologického šetření nabývají na mimořádném významu. Předně pokud jde o samotné oběti je to poznání, že špatné zacházení s dětmi způsobuje i dlouhodobé negativní následky v jejich vývoji, eventuálně se dokonce spolupodílí na rozvoji jejich kriminálního chování. Za druhé, co se týče pachatelů z řad dětí, kteří vystupují proti svými vrstevníkům, je zapotřebí reflektovat, že kriminální chování v období dospívání zvyšuje pravděpodobnost výskytu takového chování u téže osoby v dospělosti.

Vzhledem k rozsahu výzkumného souboru jsou shora předložena zjištění orientační. Lze tudíž doporučit, aby se další, podstatně hlubší vědecké bádání ubíralo především ke zkoumání podmínek, za nichž kriminalita páchaná na mládeži probíhá. Bez jejich poznání lze jen stěží očekávat účinnou kontrolu takové kriminality.

9 Perspektivy trestné činnosti páchané na mládeži

9. 1 Prognóza vývoje trestné činnosti páchané na mládeži

Plánovat omezování trestné činnosti nelze bez představy o vývojových tendencích v budoucnu. Proto jsme se pokusili nastínit pravděpodobnostní obraz o trestné činnosti páchané na mládeži v střednědobém horizontu a o úkolech, které v něm bude nutno řešit.

Bylo by samozřejmě mylné se domnívat, že počátkem třetího tisíciletí trestná činnost páchaná na mládeži vymizí ve svých základních podobách, jako je zanedbání povinné výživy, týrání nebo pohlavní zneužívání. Na druhou stranu je třeba počítat s výskytem nových druhů kriminality souvisejících s nejdynamičtěji se rozvíjejícími se obory, kam náleží především genetika, farmakologie a elektronika. Pro vývoj kriminality bude typická internacionalizace, organizovanost a intelektualizace.⁴⁵¹ Pokud tyto perspektivy vztáhneme ke zkoumané problematice mládeže, vyvstanou před námi následující stěžejní otázky.

Prvním příkladem je revoluční pokrok v genetickém inženýrství. Vedle genové terapie – vpravení genetické informace do somatických buněk za účelem léčebného účinku (nápravě dědičných onemocnění počatých dětí) – jde o případnou přípustnost humánního a reprodukčního klonování, tedy programové manipulace s genetickým kódem k vytvoření identické „kopie“ člověka.

Evidentní dále je, že přes pokles užívání většiny psychotropních a omamných látek se nedaří snižovat konzumaci marihuany. V České republice s ní má zkušenost až 45 % mladistvých, což je nejvíce v Evropě. Také je třeba varovat před rostoucím zneužíváním léků, které jsou volně prodejné a které je možné objednat prostřednictvím internetových obchodů. Mládež tyto léky cíleně volí podle jejich vhodnosti pro určitou indikaci, například z důvodu zvýšené potřeby učení, snížení úzkosti, navození spánku⁴⁵² či změny svých tělesných proporcí. Kromě chybějící kontroly nad jejich aplikací vyvstává riziko, že může jít o jejich napodobeniny přinášející nepředvídatelné zdravotní komplikace pro lidský organismus. V případě padělků a nelegálních přípravků jsou nejvíce žádány

---

⁴⁵¹ Jinak k základním trendům vývoje kriminality srov. HOLCR, K., HOLOMEK, J. *Bezpečnostní hrozby a rizika spojená s vývojem kriminality na Slovensku*. In Mezinárodní konference Bezpečnost v podmínkách organizací a institucí ČR konaná 20. 5. 2005 [online]. Praha : Soukromá vysoká škola ekonomických studií. 2005. s. 18 [cit. 2009–12–04]. Dostupné z: <<http://svses.cz/skola/akce/konf/bezp05/texty/sbornik.pdf>>.

⁴⁵² DRÁBKOVÁ, J. *Dohlédneme všechna rizika nových drog u dětí a mládeže*. [cit. 2009–12–04]. Dostupné z: <<http://www.uzs.tul.cz>>.

anabolika a léky na hubnutí.⁴⁵³ Zatím neznáme odpověď ani na otázku, zda nová nabídka tzv. *smart drugs* (*nootropic*), to jest potravinových náhrad zlepšujících rychlost a kvalitu myšlení a kapacitu paměti, alespoň zčásti redukuje stávající poptávku mládeže po „tradičních“ drogách. U dospívající mládeže lze aktuálně sledovat rostoucí poptávku po „piperazinu“, jenž se podává ve formě tablet nebo kapslí (zpravidla bílých nebo růžových s různobarevnými skvrnami, podle čehož se mu hovorově říká „duhovka“) a jehož účinky jsou podobné stimulačnímu a halucinogennímu působení extáze (LSD).

Soustavná pozornost musí být věnována nástupu nových informačních a komunikačních technologií, které jsou a budou užívány i jako nástroj k páchaní trestné činnosti. Tyto technologie nejsou substitucí komunikace „tváří v tvář“, ale pouze ji doplňují a představují komunikační kanál k získání a rozvíjení kontaktů s výstupem ve skutečném prostředí. Mládež si mnohdy sama oslabuje hranice soukromí, když v běžné praxi cizí osobě ihned poskytne své telefonní číslo, e-mailovou adresu, ICQ adresu, fotografii v elektronickém formátu atd., čímž se vystavuje nemalému riziku následného obtěžování či napadení.

Velkou hrozbu představuje extremismus. Příklon mládeže k extremistickým ideologiím podporuje na straně jedné zájem o seberealizaci a veřejně projevenou revoltu, na straně druhé nedostatek životních zkušeností a kariérní perspektivy. Zvláště v poslední době zaznamenáváme aktivizaci, profesionalizaci, politizaci a radikalizaci hnutí neonacionalistické scény. Jejich stoupenci jsou většinou mladí lidé náchylní k zjednodušujícím závěrům a ideologicky se radikálně vyhraňující vůči ostatním skupinám obyvatel, vrstevníky nevyjímaje. S procesy evropské integrace a celosvětového pohybu obyvatel souvisí rozvoj multikulturního prostředí, kdy se v rámci určité entity střetávají dvě nebo více kultur (kromě Slováků patří u nás mezi nejpočetnější skupinu cizích státních příslušníků občané Ukrajiny a Vietnamu). V takovém prostředí jsou děti intenzivně konfrontovány s rozdílnými postoji a reakcemi z důvodu své „jinakosti“, které až tak nerozumí. Nesprávně vyložená a pochopená rozdílnost (barva pleti, ale také mentalita či kulturní zvyky) může mezi nimi vyvolávat nepřijatelná jednání. Možnost svobodného pohybu osob přes hranice států bude děti a mladistvé silně podporovat k účasti na studijních a pracovních pobytech v zahraničí. Jazyková bariéra, neznalost místních podmínek a absence ochranné autority však může zeslabovat jejich možnosti postavit se proti útoku v tomto cizím prostředí. S uvolněním migrace osob mezi

---

⁴⁵³ Padělaný přípravek je přípravek, jehož identita nebo původ jsou úmyslně špatně označeny. Nelegální přípravek pak může obsahovat léčivou látku, nicméně není schválen jako léčivý přípravek. [cit. 2009–12–04]. Dostupné z: <<http://www.leky.sukl.cz/padelky-leku>>.

členskými státy Evropské unie dochází k rozšiřování fenoménu „děti ulice“, jinak spjatému s nelegálním pobytem cizinců z třetích zemí v jednom státě.

Ekonomická vyspělost států by měla být příslibem blahobytu zaručujícím dětem a mladistvých náležitou ochranu, ve skutečnosti tomu tak není a nevyklučuje jejich citové strádání. Varovně se poukazuje na probíhající rozklad modelu tradiční rodiny: manželství jako ekonomicko smluvní vztah, předčasná socializace dětí, ztráta autority v rodině apod. Rovněž se nabízí otázka, nakolik současná celosvětová finanční a hospodářská krize – započatá v roce 2008 – dolehne na postižené rodiny a jak se projeví v účasti dotyčných osob na trestné činnosti. Navíc i v tomto období musí být respektovány minimální finanční požadavky nestátních institucí, které participují na systému kriminální kontroly. Obětem trestných činů totiž zprostředkovávají potřebnou psychosociální pomoc, kterou orgány činné v trestním řízení neposkytují.

Hledání odpovědí na „zítřejší tvář“ trestné činnosti páchané na mládeži rovněž vyžaduje sledovat současný životní styl dospívajících. Zde je zřetelná individualizace trávení volného času mládeže, přičemž pro eliminaci negativních návyků v jejich životním stylu je nutné brzké a řízené osvojení praktického nácviku bezpečného chování (kontakt s cizími lidmi, situační opatrnost, znalost důležitých telefonních čísel atd.). Varovně je, že dospívající mládež se rychle a snadno přizpůsobuje hlavně s konzumem spojeným vzorům hodnot a norem, které doprovázejí současné společenské změny.

Trestná činnost páchaná na mládeži se bude vyvíjet i podle toho, jaké změny budou probíhat u mládeže. Nepřehlédnutelné jsou proměny v její samotné tělesné konstituci. Zvyšuje se tempo růstu výšky postavy: co deset let, to jeden centimetr navíc. Průměrná výška bude u chlapců stále stoupat, naopak u dívek se očekává její stagnace. Také začátek puberty se nyní posunul na 13 let věku u dívek a na necelých 14 let u chlapců. Předpokládá se, že u chlapců se začátek puberty v budoucnu ještě posune do nižšího věku, ovšem u dívek se tento posun již zastavil.

Další změny přinese stárnutí populace a stoupající podíl žen v pracovní síle. Hodnoty míry porodnosti se pohybují pod úroveň reprodukce (i v České republice skončilo období zvýšené porodnosti silných ročníků narozených v 70. letech minulého století). Tímto procesem demografického stárnutí bude ovlivněn podíl osob mladších osmnácti let v celkovém počtu známých obětí trestných činů. Již nyní se předpokládá, že mezi lety 2002 a 2050 dojde k poklesu podílu dětí ve věku 0–14 let z 15,6 % na 12,4 %, u osob starších 65 let naopak dojde k velmi výraznému nárůstu z 13,9 % na 31,3 %. Pravděpodobně se tedy sníží absolutní číslo osob mladších osmnácti let, které se stanou obětí trestných činů, ovšem o to více hrozí nebezpečí jejich opakované viktimizace – pokud by nedošlo k reciproční, rázné kvantitativní redukci trestných činů.

9. 2 Navrhovaná opatření v oblasti kriminální kontroly trestné činnosti páchané na mládeži

Na místě je zvažovat, jakými prostředky a formami lze trestnou činnost páchanou na mládeži omezovat a potírat. Na úseku kriminální kontroly jsme navrhovaná opatření formulovali podle toho, jakou mají povahu a co sledují.

9. 2. 1 Osvěta a prevence

Ve vazbě na mládež existuje celá řada negativních jevů, vůči nimž převládá obecná loajalita. Rigorózní právní úprava však nezmuže nic, pokud je relevantní část obyvatel nakloněna postoji odlišnému. To se týká například podávání alkoholických nápojů mladistvým, ne však osobám mladším patnácti let. Ukazuje to, jaké jsou reálné možnosti práva a jak závisí na dalších činitelích, v daném případě kulturních a ekonomických (*law in books versus law in action*). Mezi další takové jevy, kterým je už delší dobu věnována pozornost, ale výsledek tomu neodpovídá, patří kriminalita související s elektronickými médii. Jde konkrétně o internet, jehož počet uživatelů enormně narůstá, a který vygeneroval velké množství do nedávné doby neexistujících forem kriminality, včetně šíření dětské pornografie a kyberšikany. Z tohoto důvodu je důležité věnovat zvýšenou pozornost rozvíjení všech základních složek právního vědomí mládeže a prohloubit součinnost i vzájemnou informovanost jednotlivých subjektů prevence na tomto úseku.

Co se týče masové komunikace, mládež si jejím prostřednictvím utváří názory, postoje a přizpůsobuje chování z hlediska životního stylu a morálních hodnot. Vedle popsané aktivní formy komunikace umožňující příjemci bezprostřední reakci se zpětnou vazbou, jde stále o její původní pasivní formu. Sledování televize a filmu bude u mládeže přetrvávat. Zde je zásadní otázkou nalezení relevancí mezi konzumací násilí v mediálních produktech a násilným agresivním chováním jedinců, zvláště pokud jde o zkoumání vlivu televizního násilí na kriminalitu, čímž se má na mysli především negativní působení prezentovaného násilí v zábavních produktech médií. Přestože bylo popsáno velké množství různých teorií působení televizního násilí na dětské diváky (efekt agresora, efekt oběti, efekt desenzibilace aj.), stále převládají výhrady k vyslovení jednoznačných závěrů.⁴⁵⁴ Proto je přinejmenším vhodné co nejdříve alespoň vymezit a prosazovat jednotný systém klasifikace audiovizuálních produktů podle věkových hranic, a to k regulaci jejich sledovanosti.⁴⁵⁵

---

⁴⁵⁴ K tomuto tématu VESECKÁ, R., CHROMÝ, J. *Kriminalita, veřejnost a média: problémy, o nichž se příliš (ne)mluví*. Praha : Linde Praha, 2009. s. 21 a násl.

⁴⁵⁵ Očekávány jsou výsledky projektu řešeného v Centru pro mediální studia Fakulty sociálních věd Karlovy univerzity v Praze. Blíže MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I. *Psychologické souvislosti*

Kontrola kriminality má spočívat nejen v odhalování trestných činů a v pohnání jejich pachatelů k spravedlivému potrestání, ale v rovné míře také v nutnosti předcházet kriminalitě. Prevenci kriminality páchané na mládeži je nutné pojmout komplexně a mnohooborově. Zásadním předpokladem účinných preventivních aktivit je povědomost o způsobech přístupu k nim. Bude tudíž zapotřebí přímo mezi děti a mladistvé rozšiřovat informační materiály, které jim poskytnou přehledná a srozumitelná sdělení o možnostech řešení krizových situací, v nichž se mohou ocitnout jako oběti kriminálních deliktů. Obsahová a formální stránka těchto materiálů musí být přizpůsobena moderním trendům života mládeže. Tím se docílí také větší účinnosti vyvíjených preventivních aktivit. Odbourávána by měla být tolerance mládeže k projevům protiprávního jednání namířeného proti nim.

Do učebních osnov vzdělávacích programů základních a středních škol by měly být zařazeny interaktivní studijní moduly, které žáky a studenty vybaví sociálními kompetencemi, jak předcházet a jak se bránit nejružnějším nebezpečím v jejich každodenním životě. Navrhuje se uskutečňovat aktivní exkurze žáků a studentů k subjektům, do jejichž působnosti patří právě ochrana mládeže, čímž získají reálnou představu o náplni jejich činnosti a překonají ostych či nedůvěru vůči nim. Podceňován by neměl být význam profese učitele, pakliže ji zastávají ti, kteří dosahují optimálních osobnostních a odborných předpokladů pro její výkon. V takovém případě je osoba třídního učitele pro žáky a studenty přirozenou autoritou, na níž se mohou obracet i se svými soukromými problémy, které by jinak zůstaly mimo pozornost institucí formální kontroly.

V neposlední řadě se požaduje rozvíjet národní výstražný systém o unesených a pohřešovaných dětech – „*Child Alert*“ (postupně ustanovovaný ve všech zemích Evropské unie), prostřednictvím něhož je v místním či celostátním měřítku veřejnost informována o naléhavých případech unesených či pohřešovaných dětí za účelem jejich vypátrání. Založen by měl být nejen na dobrovolném přihlášení k odběru upozornění o vyhlášeném pátrání po dítěti v ohrožení. Rychlá a včasná informační intervence zde zvyšuje pravděpodobnost záchrany dětí, je nenahraditelná v počátečním stádiu pátrání.

9. 2. 2 Legislativa

Rovněž u trestněprávní ochrany mládeže vyvstává kardinální problém, co má trestní právo vlastně regulovat a kde jsou hranice trestněprávní úpravy. Zde je třeba přísně dbát zásady ekonomie trestní represe. Trestní právo má nastupovat až když je využití

---

audiovizuální produkce z hlediska rizika pro děti a mládež. *Psychologie pro praxi*. 2009, č. 1 – 2, s. 9–24.

prostředků jiných právních odvětví nedostatečné. Trestněprávní ochrana má být poskytována nejvýznamnějším chráněným zájmům, přičemž má být zaměřena proti typově nejvíce společensky nebezpečným zásahům do těchto chráněných zájmů, které jsou pak vyjádřeny v jednotlivých skutkových podstatách trestných činů. Jen za proklamaci nelze brát tvrzení, že je třeba zvážit, zda trestní represe vůbec užít, a pokud ano, tak s jakou intenzitou. Tento přístup vyjadřuje závislost hranic trestního práva na normách jiných právních odvětví. Je nezbytné respektovat postavení trestního práva jako ultima ratio, které jej vymaňuje z úlohy jediného regulátora chování lidí. Trestní právo je součástí systému sociální kontroly, ale není výlučným nástrojem této kontroly. Argumenty o nemorálnosti činů páchaných na malých dětech, byť vzbuzujících sebevětší pohoršení, by neměly vyústit v to, že trestněprávní postih se dostane do rozporu s určitými společenskými hodnotami tam, kde to není bezpodmínečně nutné (například s ochranou lidské důstojnosti). Trestní represe by neměla pachatelé působit „nadbytečnou“ újmu. Naopak souhlasit lze s tím, že trestní právo má být regulátorem jedinečným. Jakmile selhává primární ochrana poskytovaná normami jiných právních odvětví, nabývá trestněprávní ochrana zásadní povahy (úprava podmínek trestní odpovědnosti fyzických osob jakožto subjektů trestněprávních vztahů je výsadní záležitostí trestního práva).

Jedním z hlavních úkolů, na které se zákonodárce musí zaměřit, považujeme kriminalizaci provozování prostituce. Současné ustanovení § 190 tr. zákoníku – pokrývající trestněprávní postih provozování prostituce ohrožující mravní vývoje dětí – se totiž jeví jako přepínání trestní represe, ustupující od pojetí trestního práva jako ultima ratio. Přeceněna je společenská škodlivost prostituce, pokud je povýšena na trestný čin s ohledem na fyzický prostor svého provedení. Nevyniká ani ostrými pojmy, tudíž vyvolává i aplikační nesnáze. Navíc výsledným efektem prosazování předmětného ustanovení může být jen „přesun“ poskytování sexuálních služeb za úplatu mimo místa určená a vyhrazená k návštěvě dětí. Snaží se zde podchytit pouliční prostituce, která je však nyní na ústupu zejména díky jejím plošným zákazům v obecně závazných vyhláškách obcí a změnám v samotné její etiologii. Prostituční scéna je značně diferencovaná a je schopna se pohotově přizpůsobit aktuální poptávce po sexuálních službách. Právně-politických cílů v oblasti potírání prostituce lze lépe dosáhnout při intenzivnějším zapojení mimotrestní úpravy. Nechceme přece ustrnout na přemísťování problému prostituce z místa na místo nebo čekat, až prostituce přejde do skrytých, podstatně hůře odhalitelných forem. Prostituce sice pomalu mizí z ulic do uzavřených objektů (nevěstinců, privátů aj.), nicméně souběžně s tím se také uzavírají současné možnosti její právní kontroly. Při úvahách o nové právní úpravě nemá jít o stavění

nějakých administrativních bariér, nýbrž o vymezení jasných „pravidel hry“. Případná správní opatření míří především proti dobrovolné prostituci, která je vykonávána těmi, kteří mají možnost ovlivnit situaci, v níž se nacházejí. Přesto právě reglementační přístup by mohl zvýraznit hranice mezi legální a nelegální prostitucí, čímž by odkryl i onu nucenou prostituci a vedl k jejímu zřetelnému vydělení. Znovu lze uvažovat o zakotvení přestupku proti veřejnému pořádku stran nabízení a poskytování sexuálních služeb, projednávaného v rámci výkonu státní správy, pakliže se evidentně stírá místní charakter fenoménu prostituce. Očekávaného usměrnění prostituce se docílí jedině za paralelního vymezení právních povinností provozovatelů zařízení, v nichž má být prostituce provozována. Potom je na místě přikročit i k prosazení správněprávního postihu zákazníků „nelegálních“ prostitutek. Takový přístup k právní kontrole prostituce neuvádíme náhodou, ale proto, že podchycuje její uzlové prvky v řetězci: pasák – prostitutka – zákazník.

Vzhledem k tomu, že sankcionalizace provozovatelů zařízení, v nichž pravidelně dochází k detekci konzumace alkoholu osobami mladšími osmnácti let, je neúčinná, vůbec je neodrazuje od jejich protiprávního jednání, bude zapotřebí sáhnout k citelnějším prostředkům. Třebaže absolutní zákaz vstupu mládeže do určitých pohostinských zařízení ve večerních hodinách (v současnosti je uplatňován např. v Anglii) se nám zda příliš radikální, je reálné přemýšlet o možnosti odebrat živnostenské oprávnění provozovatelům zařízení, pokud jim byla opakovaně pravomocným rozhodnutím uložena sankce za porušení povinnosti prodeje alkoholu osobám mladším osmnácti let. Pružnější řešení pak souvisí se zavedením zvláštní licence na prodej alkoholických nápojů a provádění kontrol podmínek k ní vázaných, včetně odstupňované škály opatření v případě jejich nerespektování (dočasné omezení provozu zařízení, odebrání licence aj.)

Taktéž některé projevy kyberšikany mohou nabývat takové intenzity a podoby, že vyžadují užití nástrojů trestního práva. Proto lze uvažovat i o tom, že k problematice kyberšikany by se mohla vztahovat speciální skutková podstata, jejíž dikce by vycházela např. z trestného činu vydírání podle § 175 tr. zákoníku, se znakem opakovanosti nebo trvalosti útoku. Současně lze oživit diskusi o deliktu, přizpůsobeném aktuální jevové stránce šikany, vycházejícím z původní skutkové podstaty trestného činu porušování práv a chráněných zájmů vojáků podle § 279a tr. zák.

Podporu vyjadřujeme záměru legislativně definovat pravidla, za nich může být dojit k omezení přístupu uživatelů k informacím zveřejněným v prostředí internetu, kdy dosavadní praxe se do jisté míry zdá být svévolná, což se týká též filtrování a blokování webových stránek s obsahem dětské pornografie. V podmínkách České republiky je

taková možnost vymezena smluvním vztahem mezi poskytovatelem internetového připojení a jeho uživatelem.

Dále je možné uvažovat o prosazení nových operativních zásahů za účelem předběžné ochrany mládeže, například podobným těm, které jsou v současnosti uplatňovány v případech domácího násilí.⁴⁵⁶ Navrhuje se zavést institut vykázání i tam, kde lze na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, důvodně předpokládat, že se daná osoba dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví anebo svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti, a to na nezletilém dítěti, které jí bylo svěřeno do péče. Vykázaná osoba by byla povinna opustit neprodleně prostor vymezený policistou v potvrzení o vykázání, zdržet se vstupu do takového prostoru, zdržet se styku nebo navazování kontaktu s ohroženým dítětem a vydat policistovi na jeho výzvu všechny klíče od společného obydlí, které drží. O dítě by musela být schopna a ochotna pečovat jiná dospělá osoba žijící v téže domácnosti (zpravidla druhý rodič nezletilého dítěte). Uvedený návrh pochopitelně vyžaduje otevřít hlubší odbornou diskusi, a to i proto, že je spojen nejen se změnou zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a o. s. ř., nýbrž také s modifikovaným pohledem na současné pojetí sociálně-právní ochrany dítěte, které z rodinného prostředí „vytrhává“ spíše dítě samotné.

9. 2. 3 Právní praxe

Při prosazování konceptu právní ochrany mládeže bude zapotřebí stále hledat vyvážený kompromis mezi extrémem jeho nadměrné benevolence a extrémem jeho přílišné rigorozity. Snaha o bezpodmínečnou ochranu mládeže se může stát kontraproduktivní, pokud bude až přehnaně vylučovat ze zorného pole mládeže všechna potencionální nebezpečí. Taková „skleníková izolace“ ji může ve svém důsledku podnítit k úniku do rizikového, nicméně na první pohled přitažlivého prostředí a hlavně oslabit v praktické připravenosti na reálný život. Je třeba se zbavit krajních přístupů, z jedné strany zveličování a z druhé bagatelizování problému.

Pokud je rámec trestněprávní ochrany mládeže definován, je nutné se zaměřit na jeho účinné prosazení orgány činnými v trestním řízení. Stát má být schopen tuto ochranu prostřednictvím svých orgánů nejen formulovat v právním řádu, nýbrž ji rovněž řádně zabezpečit v praxi.

---

⁴⁵⁶ Uvedený námět vznesl prof. Jaroslav Fenyk při zápočtové konzultaci z trestního práva procesního, jež se konala dne 25. 1. 2010 na katedře trestního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

Z hlediska trestněprávní kontroly kriminality páchané na mládeži bude třeba udržet, lépe však ještě zvýšit efektivnost práce orgánů činných v trestním řízení. Aktuálně probíhá radikální obměna lidských zdrojů u policie, která se ale nesmí negativně odrazit na předávání zkušeností s vyšetřováním trestných činů proti mládeži a projevit se v citelném útlumu v jejich odhalování. Je nutné více zaměřit pozornost na trestné činy páchané s využitím veřejně přístupných počítačových sítí, což vyžaduje osvojit si znalosti a dovednosti přesahující běžnou uživatelskou znalost práce s osobním počítačem.

Pro usměrnění a sjednocení aplikační praxe je žádoucí vypracovat, příp. revidovat praktické pomůcky k činnosti orgánů státu na úseku ochrany mládeže. Pro účely náležitého výkonu působnosti Služby kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky a státního zastupitelství se doporučuje zpracovat metodické návody, které by obsahovaly vzorové praktické postupy a ukázaly na příklady „dobré praxe“ vyšetřování trestné činnosti páchané na mládeži.

Perspektivně je důležité důsledně vytěžovat poznatky z mimotrestních oblastí pro trestní řízení. Předpokladem je profesionální a dobře fungující systém péče o ohrožené děti, od něhož by takové poznatky měly orgány činné v trestním řízení získávat, a respektování zpětné vazby k činnosti pracovníků, kteří se mají na odhalování konkrétních případů podílet. Pokračovat se musí v rozvíjení mezirezortní spolupráce u úkolů, které se mohou současně dotýkat působnosti hned několika ministerstev (zejména Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva vnitra a Ministerstva zdravotnictví), přičemž je nevyhnutelné odstranit formální přístup v jejich plnění. Roztříštěný a nejednotný dohled nad fungováním systému ochrany práv dětí by mohl být překonán zřízením nezávislé instituce – tzv. dětského ombudsmana, která by nahrazovala Výbor pro práva dítěte, což je poradní a pracovní orgán působící při Radě vlády pro lidská práva.

Co se týče konkrétní problematiky užívání anabolických látek a jiných prostředků s anabolickým účinkem (samozřejmě také užívání látek s hormonálním účinkem), měl by být respektován fakt, že existuje celospolečenské uznání škodlivosti zneužívání těchto látek, přičemž tento závěr je přijímán v zahraničí a na mezinárodním poli. Protože jsme si vědomi obtížnosti odhalovat a vyšetřovat pachatele uvedené trestné činnosti, z tohoto důvodu je třeba rozvinout možnosti získávat poznatky k této trestné činnosti, zejména ve smyslu aktivní signalizace případů užívání anabolických látek a jiných prostředků s anabolickým účinkem (látek s hormonálním účinkem). Nabízí se zejména důsledněji vytěžovat poznatky z oblasti sportovní, zvláště ze systému antidopingové kontroly, a medicínské, kde k detekci těchto látek pravidelně dochází.

9. 2. 4 Vzdělávání a výzkum

Nabízí se hledat cesty k optimalizaci výchovy a odborné přípravy pracovníků činných v rámci právní ochrany mládeže, zvláště pokud jde o zdůraznění spojení teoretických poznatků a praktických zkušeností v oblasti práva, jakož i o aplikaci nejnovějších poznatků kriminologie, psychologie a sociologie. Vytvořen by měl být systém vzdělávání státních zástupců a soudců, kteří rozhodují ve věcech mládeže. Navrhuje se zprostředkovat jim účast na uceleném cyklu přednášek a seminářů na dané téma v Justiční akademii. S tím souvisí také prosazování specializace na trestnou činnost páchanou na mládeži, tedy nejen tam, kde osoby mladší osmnácti let vystupují v postavení pachatelů trestných činů.

Doporučit lze zavedení nového výběrového předmětu „Právní ochrana mládeže“ do studijních plánů magisterského vzdělávacího programu na tuzemských právnických fakultách. Uvedený předmět by měl rozvíjet schopnosti a dovednosti studentů potřebné k řešení nejrůznějších kolizních situací. Obsahově by se jednalo o mezioborovou disciplínu přinášející prohloubenou znalost vybraných otázek práva občanského, správního, trestního a rodinného, včetně jejich vzájemných souvislostí. Výuka by byla zajišťována jak interními pedagogiky z více fakultních pracovišť, tak odborníky z praxe. Absolventi tohoto předmětu by mohli vykonávat studijní stáže v příslušných orgánech státní správy a občanských sdruženích, po úspěšném ukončení právnické fakulty v nich uplatnit i svoji profesní orientaci.

Taktéž je vhodné podporovat viktimologické výzkumy, jejichž poznatky budou využitelné při tvorbě preventivních programů. Zřetelný je nedostatek systematických, profesionálních a komparativních studií o aktuálních jevech trestné činnosti páchané na mládeže. V podmínkách České republiky jsou takové studie zpracovávány ojediněle, pokud ano, ve srovnání se zahraničím se značným časovým zpožděním a v ohraničeném odborném formátu. Systém kontroly trestné činnosti páchané na mládeži se nesmí opírat o dohady, intuice či domněnky, nýbrž vycházet z kritických tvrzení věd o společnosti a člověku, jež jsou náležitě zdůvodněna.

Závěr

Obsáhnout veškerou složitost trestné činnosti páchané na mládeži vyžaduje zapojení mnoha vědních oborů a multidisciplinární přístup. Problémů, které se dotýkají mládeže, je skutečně celá řada s tím, že pocházejí z rozličných disciplín. Po celé dvacáté století, zvláště v jeho první polovině, se zápolilo o potvrzení specifického postavení mládeže ve společnosti a posléze o posilování její právní ochrany. V současnosti se tento postoj v podstatných rysech nemění a zavazuje budoucího zákonodárce, aby ho zachovával a dále rozvíjel. Jakýkoli výrazný posun „zpět“, to jest v neprospěch mládeže, by podle našeho názoru byl obtížně obhajitelný a realizovatelný. Snahou je dát trestněprávní ochranu do „pohybu“, aby reflektovala výskyt a rozvoj negativních fenoménů, které zasahují mládež.

Zejména v posledních sedmi letech je velmi vyzvedávána ochrana mládeže jakožto pachatelů trestných činů, respektive činů jinak trestných. Vychází se ze správného závěru, že mládež s ohledem na některá specifika vyžaduje zvláštní způsob zacházení, a proto každou trestní věc mladistvého je třeba řešit individuálně se zřetelem na všechny okolnosti trestného činu (provinění), na osobnost dospívajícího a jeho zdravotní stav, ale i potřeby poškozeného a zájmy jeho blízkého sociálního okolí. Vše s cílem obnovit narušené sociální a právní vztahy a ve vhodných případech využít alternativních způsobů řešení trestních věcí.⁴⁵⁷ Kromě způsobů zacházení s mladými delikventy je ovšem třeba do legislativy zakotvit, možná ještě s větším důrazem, také právní ochranu osob, proti nimž kriminální jednání pachatelů směřují. Důležité je respektovat zásadu, že přes rozdílnost postavení příslušníků mládeže – na straně jedné jako pachatelů, na straně druhé jako obětí – se jim dostává právní ochrany v obou případech, jen nestejnými právními prostředky.

Zorný úhel na ochranu mládeže se zostřuje tím, že dochází k přetváření právní reglementace. Nejde jen o proces rekodifikace trestního práva hmotného a procesního, nýbrž i o transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti. Aktuálnost nacházíme nejen v celkovém tématu trestné činnosti páchané na mládeži, ale rovněž v jeho dílčích aspektech. Nesmíme ovšem klást rovnítko mezi slovy „aktuálnost“ a „módnost“. Módní téma v právu neobstojí, neboť je výrazem subjektivního emočního zabarvení určitého jevu.

---

⁴⁵⁷ Důvodová zpráva k návrhu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, tisk 210/0, 2003.

Z obecného hlediska lze konstatovat, že trestná činnost páchaná na mládeži není vysoce kontroverzním tématem. Nejedná se totiž o téma, o jehož existenci a významu by byly pochybnosti. Hodnoty společností uznané jsou tím, co definuje specifickou ochranu mládeže. Společnost klade důraz na perspektivní vývoj lidstva a klíčovou roli zde sehrává právě ochrana dětí a mladistvých. Mládež vystupuje jako nositel důležitých hodnot a zájmů, které je třeba chránit i prostředky práva, včetně prostředků práva trestního. Tato kategorie osob představuje určitou formu sociálního přežití společnosti a lze ji vnímat nejen jako budoucího pokračovatele lidského rodu, ale také jako předpoklad jeho existence. Lidská společnost však musela projít dlouhým vývojem a mnoha změnami, než začalo být dítě chápáno jako specifický jedinec a dětství považováno za samostatnou etapu lidského života. Navíc ochrana společenských vztahů dotýkajících se mládeže nepodléhá kritice o nadbytečné kriminalizaci, a to na rozdíl od jiných segmentů, jakými jsou například hospodářské a majetkové vztahy. Na trestněprávní ochraně mládeže panuje dlouhodobě shoda. Neodrazila se na ní ani skutečnost, že v postkomunistickém prostoru nastal posun od kolektivistických hodnot k většímu individualismu. Mezigenerační konflikt mezi dospělými a mládeží je nyní poznamenán kultem mládí. Nicméně kritičnost mladé generace vůči stávajícímu systému jakoby hranice generační omezenosti již překročila.

Musíme však upozornit, že tvrzení o potřebě ochrany mládeže kontrastuje s absencí publikačních pojednání věnovaných tomuto tématu vcelku. Spíše než s juristickými publikacemi se v tuzemsku setkáváme s pracemi z oboru jiných společenských věd, především pedagogiky, psychologie a sociologie. I v rámci takto zaměřených pojednání se nejednou rozebírají aspekty právní, pochopitelně jen okrajově a zjednodušeně. Dále je možné dohledat literaturu z oboru práva, která má jakýsi „poznámkový“ charakter – je stručným komentářem vybraných skutkových podstat trestných činů proti mládeži. Pokud se objevují díla zevrubnější, jsou opakovaně zpracovávána k jednomu a témuž problému: typicky k týraní a zneužívání dětí v rodině nebo ke komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí. Sledujeme izolovaný rozbor některých stránek trestné činnosti páchané na mládeži, aniž by byla přítomna sjednocující hlediska, tedy jakýsi „atomismus“.

Ačkoli trestná činnost páchaná na mládeži není považována za kontroverzní téma, za téma citlivé ji označit lze. Důvod senzitivního nahlížení na trestnou činnost proti mládeži vyplývá z toho, že společnost poskytuje mládeži specifické postavení, a to jako projev hodnot jí přisuzovaných. Jestliže dojde k ohrožení či porušení takové ochrany, ukazuje to na jisté selhání role společnosti. Útoky vůči dětem a mladistvým často vedou k citelným újmám fyzického i psychického charakteru. Třebaže se způsobená tělesná zranění ve většině případů zhojí, utrpěné psychické ztráty, především emocionálního

rázu, si postižený jedinec s sebou nese po celý zbytek života. Nelze pochybovat o tom, že jejich závažnost je zesílena tam, kde jsou obětí děti. Tedy osoby, které se vůči těmto útokům nemohou bránit, nebo které nejsou schopny takové chování adekvátně posoudit a reagovat na ně. Je-li v dětství jedinec viktimizován, zvyšuje se pravděpodobnost jeho další viktimizace v dospělosti. Citlivost vůči trestným činům proti mládeži se pohybuje v pásmu negativních reakcí, zejména v podobě požadavku přísného (až exemplárního) potrestání jejich pachatelů.

Náhled na trestněprávní ochranu mládeže není zcela konstantní. Jak snadno a rychle může dojít v této oblasti ke zvratu, lze ukázat na příkladu schvalování nového trestního zákoníku. V Parlamentu České republiky byly opakovaně ožiovány debaty o snížení dolní věkové hranice trestní odpovědnosti, což ovlivňovalo i dosah trestněprávní ochrany mládeže. Dosud je totiž prosazována koncepce, podle které je dolní věková hranice trestní odpovědnosti shodná s horní věkovou hranicí zakládající trestněprávní ochranu dětí (tady bez mladistvých).⁴⁵⁸ Po rozhodnutí Poslanecké sněmovny v roce 2008 zeslábla trestněprávní ochrana mládeže v případech, kdy předmětem útoku byla osoba mladší patnácti let (respektive čtrnácti let), potažmo kde skutečnost, že čin byl spáchaný na takové osobě, zakládala okolnost zvláště přitěžující. Nově bylo možné trestně stíhat čtrnáctiletého pachatele, současně však spáchání trestného činu proti čtrnáctileté osobě nešlo postihovat dotčenou skutkovou podstatou, případně bylo postižitelné mírněji, a to bez užití původní kvalifikované skutkové podstaty. Jednak nastávala beztrestnost pachatelů za některé jejich činy (např. pohlavní zneužívání osoby ve věku čtrnácti let), jednak byl pachatel za určitých podmínek ohrožen nižší výměrou trestní sazby odnětí svobody (např. za znásilnění osoby ve věku čtrnácti let odnětí svobody 2 až 10 let, místo 5 až 12 let).⁴⁵⁹ Vzhledem k dodatečně schválenému snížení dolní věkové hranice trestní odpovědnosti na čtrnáct let došlo k úpravě skutkových podstat trestných činů. Ovšem v mezidobí od platnosti do účinnosti přijatého kodexu byl znovu obnoven původní stav díky novele provedené zákonem č. 306/2009 Sb., která ještě před účinností trestního zákoníku vrátila dolní věkovou hranici zpět na patnáct let, čímž byl „oživen“ i dosah trestněprávní ochrany mládeže. Koncept zvýšené

---

⁴⁵⁸ Pokud jsou tyto hranice odlišné, mohou nastat komplikace při dovozování trestní odpovědnosti za trestný čin pohlavního zneužití, a to mezi pachateli a poškozenými z řad mládeže. Slovenská právní úprava, v níž je dolní věková hranice trestní odpovědnosti stanovena na čtrnáct let, tento problém odstranila „elegantním“ řešením, a sice zakotvením ustanovením § 22 odst. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. (trestný zákon): „pre trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201 nie je trestne zodpovedný, kto v čase spáchania činu nedovršil pätnásť rok svojho veku.“

⁴⁵⁹ Připomeňme, že zákon stanovil mírnější trestní sazbu pro případ, že čin byl spáchán na dítěti (osobě mladší osmnácti let) a současně nešlo o dítě mladší čtrnácti let.

trestněprávní ochrany dětí tak zatím sdílí „osud“ dolní věkové hranice trestní odpovědnosti.

Skupina trestných činů soustředěných pod druhový objekt trestných činů proti rodině a dětem sice zůstává v novém trestním zákoníku zachována, ale ve srovnání s dřívější právní úpravou není zcela konzistentní. Modifikovány jsou i ty skutkové podstaty trestných činů, které jsou zakotveny na jiných místech trestního kodexu a které souvisejí se změnou ochrany dalších právních statků. Například jde o zákaz provozování prostituce v blízkosti školy, školského nebo jiného obdobného zařízení nebo místa, které je vyhrazeno nebo určeno pro pobyt nebo návštěvu dětí (§ 190). Ochrana, jež se v trestním zákoně vztahovala výlučně ke kategorii mládeže, nyní postoupila k dalším kategoriím osob, jimž nově poskytuje zesílenou ochranu. Jde o únos osoby stížené duševní poruchou (§ 200) nebo o výrobu a jiné nakládání látek s hormonálním účinkem (§ 288). Ukázkou zpřísnění trestní represe je zase trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196), u něhož postačilo překonat dosavadní judikaturu tím, že byl zakotven znak skutkové podstaty stanovící (a oproti dřívější soudní praxi zkracující) minimální dobu neplnění zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného – jde o dobu delší než čtyři měsíce. Tam, kde nenastalo zpřísnění trestní represe, je vyloučeno její oslabení, třebaže v podobných případech k němu došlo. Navzdory dekriminalizaci přechovávání tvrdé pornografie (2008), zůstává tento způsob nakládání s dětskou pornografií v trestním zákoníku pořád trestný, dokonce i když jde o její přechovávání pro vlastní potřebu (§ 192). V souhrnu se dá uvést, že trestní zákoník přináší revizi stávající ochrany mládeže, nikoli její absolutně novou podobu.

Při úvahách o dalším vývoji trestné činnosti páchané na mládeži je třeba se obracet nejen do minulosti pro pochopení kořenů a souvislostí, ale také hledat v současnosti indicie naznačující možný budoucí vývoj a proměny této kriminality. Život dětí a mladistvých je ovlivňován celou řadou nových hrozeb a krizových jevů, které podstatným způsobem formují prostředí, v němž se pohybují. Zároveň se jim jen málokdy nabízelo tolik různorodých příležitostí jako dnes. Pokud pozorně sledujeme měnící se společenské podmínky, objevují se před námi nové a nové jevy, které negativně postihují děti a mladistvé. Ani kriminalita páchaná na mládeži totiž neexistuje jako jev nezávislý na čase, prostoru a na sociální realitě. Výchozí podmínkou definování a uplatňování efektivní kontroly kriminality páchané na mládeže je přitom znalost příčin takové kriminality a podmínek v nichž probíhá. Teprve po jejich důkladném poznání lze vůbec pomýšlet na její žádoucí omezení.

Často si klademe otázku, jaká bude naše budoucnost, a není tomu jinak ani teď a tady – na počátku třetího tisíciletí v České republice. V souvislosti s tím s nadějí

a s notnou dávkou očekávání vzhlížíme k mládeži. Předložené pojednání bylo věnováno jedné ze stěžejních oblastí, která právě v tomto ohledu má a bude mít vždy relevanci.

Resumé

This thesis “Current issues of criminal activity committed on youth” is based on the fact that criminal activity committed on youth is a serious society-wide problem which interferes in different fields of life of population. Moreover it is a continuous and often disputed phenomenon. In view of closer expert examination the crimes committed on youth deserve attention, if not for other reasons, then because they are linked with other socially pathologic effects with their links being interconditional and repeating.

The thesis is focused on a criminological and penal law dimension. To identify the interrelations between these two disciplines is a key problem both in terms of examining the efficiency of valid legislation and in terms of contemplations regarding future law. The penal law issue is built on knowledge and evaluation of wider context. Knowledge of other social sciences is utilized for a critical assessment of enacted legislation.

The topic of criminal activities committed on youth may be regarded as highly up-to-date. An element of up-to-dateness is a prerequisite of the fact that the thesis will contribute to resolving the current question and not get stuck on repeating the opinions long since overcome. Knowledge in the sphere of criminal activity committed on youth resulted in a decision to focus this thesis on current issues also in terms of their inner structure. It means on the issues which are subject of repeated discussions at expert level from a wider expert perspective. However, the less discussed issues which adversely affect the society have not been omitted either.

Those issues are especially up-to-date which relate to recodification of subjective and objective penal law. In the procedure of enacting new laws it is necessary to ask how the contemplated amendments to legislation may affect criminality levels, to think over and work through the legal provisions. At this point we follow the legislation level. But, aside it stands the application level from which the issues may be retrieved which in the context of criminal activity committed on youth appear in legal practice, namely they are included in case law. In addition to the interpretation of the valid legislation it is also a commentary on the social phenomena which stand outside the attention of legislation or which are resolved by the regulation, nevertheless incompletely or insufficiently.

Although it is a serious topic, the expert literature does not offer any comprehensive publication which would deal with criminal activity committed on youth. At least in the Czech Republic no comprehensive work has been published so far which would deal with the issue, let alone be focused on particular up-to-date questions. It is only possible to find some literature which deals with partial aspects of criminal activity committed on

youth which is in majority of cases prepared within broader discourse not limited only to the category of youth. Alternatively, it is possible to find narrowly profiled essays in expert legal magazines. Although the issue of criminal activity committed on youth is broadly discussed among experts, juristic publications do not contain any comprehensive treatise which would deal specifically with the issue and be in accordance with valid legislation.

The main objective of the presented work is to identify key and at the same time current problems of criminality committed on youth in the Czech Republic, to analyze and assess them as well as to thoroughly analyze the criminal law protection of youth, namely in view of its contents in the Penal Code in effect from 1. 1. 2010. This main objective is accompanied with partial objectives which give more distinct contours to it and which are reflected in the selected structure of the work.

The work includes the explanation of basic terms of the topic of criminal activity committed on youth and definition of its typical features. The work also clarifies the specifics of criminological character of criminal activity committed on youth both in terms of current conditions, development and structure, and from the perspective of causes and conditions of criminality. The work identifies the current phenomena of criminal activity committed on youth, such as cyber harassment, violence between partners, serving alcoholic beverages and anabolic substances, while presenting their criminological picture. The work outlines the position of youth in the international documents and the Czech legal system. It also defines the essential elements of criminal law protection of youth in the Penal Code and specifically in the new Penal Code. The work also notes the most important criminal procedural relations in criminal activity committed on youth which include the position of a child as a victim in criminal proceedings, examination of a person under fifteen years of age and protection of privacy of a child within criminal proceedings. A victimologic study was also performed with the objective to map the opinions and experience of older pupils of the second degree of elementary schools in the field of criminality committed on youth. At the conclusion the work summarizes the current knowledge of criminal activity committed on youth and its possible perspectives.

The thesis has been drawn up as an analytical study. It offers an overview of criminality committed on youth and stands it to a variety of criminological and criminal law connections. It analyses theoretical issues which relate to criminality committed on youth and the protection of youth in the legal system, generalizes the experience with the Penal Code and critically assesses the new Penal Code. The work points out the application problems and tries to offer possibilities how to resolve them. For the purpose

of an easier comprehension the issue is supported with dozens of real cases. It is the first work which thoroughly and systematically deals with the issue of criminal activity committed on youth in the Czech Republic. Some up-to-date criminological and criminal law knowledge in this field have been dealt with in this work for the first time ever. The results of the author's creative activity on the topic of this thesis have been continuously presented to expert public.

Příloha: Formulář dotazníku k viktimologickému výzkumu

DOTAZNÍK

Dovoluji si Tě požádat o vyplnění krátkého dotazníku zpracovaného v rámci mého postgraduálního studia na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Jeho cílem je zmapovat názory a zkušenosti starších žáků druhého stupně základních škol v oblasti kriminality páchané na mládeži.

Způsob dotazování je zcela anonymní. Poznatky získané prostřednictvím tohoto dotazníku nebudou spojovány s konkrétní osobou žáka.

Předem Ti děkuji za upřímné zodpovězení všech položených otázek.

Jakub Chromý

Pokyny pro vyplnění dotazníku:

U každé otázky vyber odpověď, která nejvíce odpovídá Tvému stanovisku. Nepřemýšlej příliš dlouho, první reakce je obvykle ta nejlepší. Zvolenou odpověď zakroužkuj. U posledních dvou otázek, u nichž se předpokládá volné vyjádření, napiš odpověď čitelně na řádek. Pokud nebude postačovat stanovený počet řádků, využij druhou stranu listu, přičemž k takové odpovědi připoj také číslo otázky.

1. Pohlaví – zaškrtni, zda jsi dívka či chlapec:

- a) dívka   b) chlapec

2. Jaký je Tvůj věk?

- a) 12 let   b) 13 let   c) 14 let   d) 15 let   e) jiný .....

3. Zažil(a) jsi osobně daný incident během svého života?

Slovní napadení (urážka, pomluva, zesměšnění apod.)

- a) ano, 1x   b) ano, 2x až 4x   c) ano, 5x a více   d) ne   e) bez odpovědi

Majetkový útok (krádež, úmyslné poškození věci, majetkový podvod apod.)

- a) ano, 1x   b) ano, 2x až 4x   c) ano, 5x a více   d) ne   e) bez odpovědi

Fyzické násilí (facka, kopání, kousání, tahání za vlasy, úder pěstí apod.)

- a) ano, 1x   b) ano, 2x až 4x   c) ano, 5x a více   d) ne   e) bez odpovědi

Vyhrožování fyzickým násilím

- a) ano, 1x   b) ano, 2x až 4x   c) ano, 5x a více   d) ne   e) bez odpovědi

Vynucený sexuální styk

- a) ano, 1x   b) ano, 2x až 4x   c) ano, 5x a více   d) ne   e) bez odpovědi

Pokus o vynucený sexuální styk

- a) ano, 1x   b) ano, 2x až 4x   c) ano, 5x a více   d) ne   e) bez odpovědi

Jiné sexuální obtěžování (osahávání, hlazení apod.)

- a) ano, 1x   b) ano, 2x až 4x   c) ano, 5x a více   d) ne   e) bez odpovědi

4. Kdy se odehrál daný incident, který jsi naposledy osobně zažil(a)?

Slovní napadení (urážka, pomluva, zesměšnění apod.)

- a) v tomto měsíci   b) v tomto roce   c) více než před rokem   d) bez odpovědi

Majetkový útok (krádež, úmyslné poškození věci, majetkový podvod apod.)

- a) v tomto měsíci   b) v tomto roce   c) více než před rokem   d) bez odpovědi

Fyzické násilí (facka, kopání, kousání, tahání za vlasy, úder pěstí apod.)

- a) v tomto měsíci   b) v tomto roce   c) více než před rokem   d) bez odpovědi

Vyhrožování fyzickým násilím

- a) v tomto měsíci   b) v tomto roce   c) více než před rokem   d) bez odpovědi

Vynucený sexuální styk

- a) v tomto měsíci   b) v tomto roce   c) více než před rokem   d) bez odpovědi

Pokus o vynucený sexuální styk

- a) v tomto měsíci   b) v tomto roce   c) více než před rokem   d) bez odpovědi

Jiné sexuální obtěžování (osahávání, hlazení apod.)

- a) v tomto měsíci   b) v tomto roce   c) více než před rokem   d) bez odpovědi

5. Kdo byl útočníkem daného incidentu, který jsi naposledy osobně zažil(a)?

Slovní napadení (urážka, pomluva, zesměšnění apod.)

- a) partner b) kamarád c) rodinný příslušník d) jiná známá osoba e) cizí osoba f) bez odpovědi

Majetkový útok (krádež, úmyslné poškození věci, majetkový podvod apod.)

- a) partner b) kamarád c) rodinný příslušník d) jiná známá osoba e) cizí osoba f) bez odpovědi

Fyzické násilí (facka, kopání, kousání, tahání za vlasy, úder pěstí apod.)

- a) partner b) kamarád c) rodinný příslušník d) jiná známá osoba e) cizí osoba f) bez odpovědi

Vyhrožování fyzickým násilím

- a) partner b) kamarád c) rodinný příslušník d) jiná známá osoba e) cizí osoba f) bez odpovědi

Vynucený sexuální styk

- a) partner b) kamarád c) rodinný příslušník d) jiná známá osoba e) cizí osoba f) bez odpovědi

Pokus o vynucený sexuální styk

- a) partner b) kamarád c) rodinný příslušník d) jiná známá osoba e) cizí osoba f) bez odpovědi

Jiné sexuální obtěžování (osahávání, hlazení apod.)

- a) partner b) kamarád c) rodinný příslušník d) jiná známá osoba e) cizí osoba f) bez odpovědi

6. Kde se odehrál daný incident, který jsi naposledy osobně zažil(a)?

Slovní napadení (urážka, pomluva, zesměšnění apod.)

- a) doma, přímo v bydlíšti b) venku, na ulici, v přírodě c) ve škole d) jinde e) bez odpovědi

Majetkový útok (krádež, úmyslné poškození věci, majetkový podvod apod.)

- a) doma, přímo v bydlíšti b) venku, na ulici, v přírodě c) ve škole d) jinde e) bez odpovědi

Fyzické násilí (facka, kopání, kousání, tahání za vlasy, úder pěstí apod.)

a) doma, přímo v bydlíšti b) venku, na ulici, v přírodě c) ve škole d) jinde e) bez odpovědi

Vyhrožování fyzickým násilím

a) doma, přímo v bydlíšti b) venku, na ulici, v přírodě c) ve škole d) jinde e) bez odpovědi

Vynucený sexuální styk

a) doma, přímo v bydlíšti b) venku, na ulici, v přírodě c) ve škole d) jinde e) bez odpovědi

Pokus o vynucený sexuální styk

a) doma, přímo v bydlíšti b) venku, na ulici, v přírodě c) ve škole d) jinde e) bez odpovědi

Jiné sexuální obtěžování (osahávání, hlazení apod.)

a) doma, přímo v bydlíšti b) venku, na ulici, v přírodě c) ve škole d) jinde e) bez odpovědi

7. Jak hodnotíš závažnost daného incidentu, který jsi naposledy osobně zažil(a)?

Slovní napadení (urážka, pomluva, zesměšnění apod.)

a) velmi závažný b) docela závažný c) ne tak závažný d) bez odpovědi

Majetkový útok (krádež, úmyslné poškození věci, majetkový podvod apod.)

a) velmi závažný b) docela závažný c) ne tak závažný d) bez odpovědi

Fyzické násilí (facka, kopání, kousání, tahání za vlasy, úder pěstí apod.)

a) velmi závažný b) docela závažný c) ne tak závažný d) bez odpovědi

Vyhrožování fyzickým násilím

a) velmi závažný b) docela závažný c) ne tak závažný d) bez odpovědi

Vynucený sexuální styk

a) velmi závažný b) docela závažný c) ne tak závažný d) bez odpovědi

Pokus o vynucený sexuální styk

a) velmi závažný b) docela závažný c) ne tak závažný d) bez odpovědi

Jiné sexuální obtěžování (osahávání, hlazení apod.)

a) velmi závažný b) docela závažný c) ne tak závažný d) bez odpovědi

8. Hovořil(a) jsi s někým o daném incidentu, který jsi naposledy osobně zažil(a)?

Slovní napadení (urážka, pomluva, zesměšnění apod.)

a) s někým z rodiny b) s kamarádem(kou) c) s policií d) s někým jiným e) s nikým f) bez odpovědi

Majetkový útok (krádež, úmyslné poškození věci, majetkový podvod apod.)

a) s někým z rodiny b) s kamarádem(kou) c) s policií d) s někým jiným e) s nikým f) bez odpovědi

Fyzické násilí (facka, kopání, kousání, tahání za vlasy, úder pěstí apod.)

a) s někým z rodiny b) s kamarádem(kou) c) s policií d) s někým jiným e) s nikým f) bez odpovědi

Vyhrožování fyzickým násilím

a) s někým z rodiny b) s kamarádem(kou) c) s policií d) s někým jiným e) s nikým f) bez odpovědi

Vynucený sexuální styk

a) s někým z rodiny b) s kamarádem(kou) c) s policií d) s někým jiným e) s nikým f) bez odpovědi

Pokus o vynucený sexuální styk

a) s někým z rodiny b) s kamarádem(kou) c) s policií d) s někým jiným e) s nikým f) bez odpovědi

Jiné sexuální obtěžování (osahávání, hlazení apod.)

a) s někým z rodiny b) s kamarádem(kou) c) s policií d) s někým jiným e) s nikým f) bez odpovědi

9. Byl daný incident, který jsi naposledy osobně zažil(a), řešen oficiálními institucemi (např. policií, vedením školy, úředníky městského úřadu apod.)?

Slovní napadení (urážka, pomluva, zesměšnění apod.)

a) ano b) ne c) bez odpovědi

Majetkový útok (krádež, úmyslné poškození věci, majetkový podvod apod.)

a) ano b) ne c) bez odpovědi

Fyzické násilí (facka, kopání, kousání, tahání za vlasy, úder pěstí apod.)

a) ano b) ne c) bez odpovědi

Vyhrožování fyzickým násilím

a) ano b) ne c) bez odpovědi

Vynucený sexuální styk

a) ano b) ne c) bez odpovědi

Pokus o vynucený sexuální styk

a) ano b) ne c) bez odpovědi

Jiné sexuální obtěžování (osahávání, hlazení apod.)

a) ano b) ne c) bez odpovědi

10. Jaké jsou podle Tvého názoru hlavní příčiny (důvody), že kriminalita je páchána na osobách mladších 18 let?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

12. Znáš ze svého okolí případ, kdy se osoba mladší 18 let stala obětí nějakého závažnějšího kriminálního činu? Stačí uvést jeho podstatu – např. kdo byl útočníkem, jak se takový čin odehrál, jaké byly jeho následky apod.

.....

.....

.....

.....
.....
.....

Konec

Děkuji Ti za vyplnění dotazníku

Věcný rejstřík

A

adolescence, 43,
alkohol, 53, 54, 56, 57, 58, 171, 172, 173,
176, 183,
alkoholické nápoje, 18, 53, 55, 56, 59, 60,
71
alkoholismus, 16
anabolické látky, 60, 61, 68, 69, 175, 176,
178
anabolické steroidy, 61, 62, 65, 67, 68,
69, 176

B

bipartice, 109

C

cena, 56

Č

čas, 130, 134, 141
členství, 131

D

dítě, 14, 15, 17, 19, 23, 33, 34, 35, 74, 75,
76, 77, 81, 86, 89, 90, 91, 92, 93, 98,
100, 108, 110, 111, 113, 114, 115, 117,
118, 129, 132, 133, 134, 135, 136, 137,
138, 139, 140, 141, 143, 145, 146, 147,
155, 156, 160, 162, 163, 164, 165, 168,
171, 182, 186, 187, 189, 193, 206, 207,
216, 220, 221,
domácí násilí, 48, 50, 207,
doping, 64, 65, 176, 177,

dospělý, 74, 117

E

e-mail, 39, 41, 43, 45, 46, 135, 210
ethanol, 172
Evropská unie, 102
extremismus, 16, 19, 210

F

forenzní psychologie, 192
fyzické násilí, 49, 201, 202, 203, 204,
205, 207

G

genetika, 209
grooming, 105

H

hormony, 61, 176
hospodářská krize, 211
hranice trestní odpovědnosti, 32, 221

Ch

charakteristika trestné činnosti, 18

I

informace, 31, 41, 43, 45, 55, 66, 69, 74,
94, 95, 97, 110, 129, 192, 194, 195, 196,
197, 198, 205, 207, 209
integrace, 99, 210
internacionalizace, 209
internet, 44, 45, 97, 101, 105, 212

K

komerční sexuální zneužívání dětí, 36,
88, 92, 104
konzumace, 53, 54, 55, 56, 58, 60, 66,
68, 69, 71, 173, 215
krádež, 199, 227, 228, 229, 230
kriminalita, 14, 16, 20, 31, 39, 40, 44, 76,
206, 208, 212, 222,
kriminální citlivost, 32
kriminální statistiky, 27
kriminologie, 9, 16, 19, 35, 39, 53, 74,
218,
kyberšikana, 10, 38, 42, 70

L

latence, 32
léky, 146, 209

M

manželství, 15, 27, 35, 47, 50, 74, 78, 79,
82, 107, 143, 144, 145, 147, 186, 211,
metoda, 11
mezinárodní organizace, 89, 94, 95, 104
mezinárodní smlouvy, 103
mládež, 14, 15, 16, 18, 20, 31, 32, 33, 36,
37, 38, 47, 48, 50, 51, 53, 55, 56, 58,
64, 65, 68, 71, 74, 75, 76, 78, 79, 83,
87, 94, 107, 114, 211, 212, 213, 219,
mladistvý, 19, 207
motivace, 64, 73
mravnost, 127, 129

N

násilí, 9, 10, 21, 22, 31, 34, 39, 40, 46, 47,
48, 49, 50, 51, 52, 70, 94, 96, 100, 105,

113, 118, 127, 129, 130, 136, 156, 157,
181, 199, 202, 204, 205, 206, 212, 216,
následek, 58, 107, 108, 144, 159, 174
nedbalost, 109
nepřímý pachatel, 126
nezletilý, 141, 158, 166, 186, 188

O

oběť, 10, 18, 21, 22, 31, 39, 42, 43, 50, 70,
203, 206,
obchodování s dětmi, 15, 27, 80, 94, 96,
104, 110
objekt, 10, 12, 15, 19, 28, 63, 80, 83, 106,
107, 110, 181, 222,
ohrožování výchovy, 26, 27, 79, 82, 107,
162, 165, 167, 168, 169, 182
omyl, 109, 172
opuštění, 15, 27, 79, 80, 82, 107, 109,
138, 140, 141, 180
Organizace spojených národů, 86, 87,
88, 89, 90, 93, 94, 105, 195
orgány činné v trestním řízení, 144, 154,
193, 194, 195, 196, 211, 217
osoba mladší osmnácti let, 15, 20, 21, 27,
56, 83, 106, 108, 128, 134, 137, 162,
163, 165, 168, 171, 182
osoba mladší patnácti let, 20, 24, 80,
108, 115, 117, 188, 189, 190, 221
osobní údaje, 46

P

pachatel, 19, 36, 48, 107, 108, 109, 113,
114, 115, 116, 117, 118, 123, 125, 128,
138, 140, 142, 143, 145, 148, 151, 152,
155, 156, 161, 165, 174, 178, 179, 181,
191, 202, 221, 235

partner, 46, 202, 228
party, 83
pedagog, 20, 189, 197
počítač, 193
pohlaví, 30, 32, 59, 63, 69, 86, 87, 91,
115, 123, 134, 164, 169, 200
pohlavní styk, 19, 30, 49, 111, 114, 116,
117, 123, 124, 127, 136, 168, 169, 170,
171
pohlavní zneužití, 107, 109, 115
pokus trestného činu, 75
policie, 48, 56, 62, 217,
pornografie, 22, 73, 80, 93, 95, 97, 98,
100, 101, 103, 104, 105, 107, 108, 126,
127, 128, 129, 132, 134, 135, 136, 137,
138, 183, 212, 215, 222,
poškozený, 44, 185, 196
právní norma, 19
právní ochrana, 121, 137
právní vědomí, 32,
prevence, 9, 46, 64, 65, 95, 105, 208,
212,
promiskuita, 51
prostituce, 9, 19, 22, 39, 73, 93, 95, 97,
98, 104, 107, 119, 120, 121, 122, 123,
124, 125, 126, 132, 134, 137, 168, 184,
214, 222,
přechovávání, 73, 80, 99, 100, 127, 132,
135, 136, 174, 222
přestupek, 122, 173
psychologie, 22, 34, 50, 134, 193, 218,
220,

R

Rada Evropy, 94
rande, 49

reglementační přístup, 215
rekodifikace, 219
represe, 112, 113, 136, 173, 180, 184, 213,
214, 222
restaurace, 141, 142
rodiče, 20, 34, 51, 54, 69, 74, 78, 88, 146,
147, 154, 155, 158, 160, 162, 165, 166,
186, 187, 190, 197, 207,
rodina, 9, 34, 49, 54, 74, 76, 77, 78, 89,
91, 92, 106, 143, 154, 156, 159, 193,

S

self-executing, 103
sex, 51
sexuální nátlak, 107, 108, 109, 112
skutková podstata, 109, 112, 115, 120,
123, 124, 125, 126, 135, 142, 152, 167,
168, 171, 174, 177, 181, 182, 183, 184,
215
sociálně patologické jevy, 8
soud, 18, 81, 86, 116, 117, 118, 120, 129,
133, 135, 141, 142, 143, 146, 147, 149,
150, 151, 153, 154, 157, 158, 161, 165,
186, 187, 190, 191, 192, 194,
soukromí, 5, 10, 19, 31, 82, 95, 106, 107,
193, 195, 196, 197, 198, 210,
soulož, 89, 110, 118, 169
společnost, 9, 14, 19, 20, 31, 33, 37, 38,
40, 42, 53, 57, 64, 70, 71, 73, 74, 75,
76, 77, 79, 80, 83, 85, 86, 89, 90, 91,
106, 107, 116, 119, 125, 126, 127, 129,
130, 132, 133, 134, 136, 142, 153, 154,
162, 163, 164, 165, 166, 168, 171, 179,
183, 184, 218, 219, 220,
sport, 62, 63, 64, 69,
stalking, 51

stárnutí, 211
svědek, 192

Š

šikana, 38, 40
škoda, 185
škola, 9, 18, 48, 54, 94, 121, 208, 209,

T

tělesná konstituce, 18
televize, 212
toxikomanie, 39, 53, 108, 164
trest, 82, 88, 93, 100, 109, 112, 113, 114,
115, 116, 117, 118, 123, 125, 129, 131,
132, 133, 139, 140, 141, 143, 144, 145,
146, 148, 150, 151, 154, 155, 156, 157,
159, 161, 163, 164, 169, 175, 187, 189,
190, 191,
trestná činnost, 16, 19, 27, 35, 54, 209,
220, 240
trestní právo, 93, 95, 98, 213
trestní zákon, 11, 12, 15, 17, 79, 81, 84,
106, 107, 108, 112, 115, 127, 134, 136,
148, 165, 179, 182, 222
trestní zákoník, 11, 12, 15, 17, 84, 106,
107, 115, 127, 136, 148, 165, 179, 182,
222
trestný čin, 12, 15, 18, 19, 21, 24, 25, 26,
27, 29, 31, 35, 36, 72, 75, 78, 79, 80,
81, 82, 84, 100, 101, 103, 106, 107,
108, 109, 110, 112, 114, 115, 116, 117,
118, 119, 122, 123, 124, 125, 126, 127,
135, 140, 143, 144, 145, 149, 152, 156,
158, 159, 160, 161, 163, 164, 166, 167,
169, 172, 174, 180, 181, 182, 184, 187,
188, 191, 214, 221, 222,

týrání, 38, 48, 50, 78, 80, 82, 107, 109,
128, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 180,
209,

U

ublížení na zdraví, 28, 29, 41, 108, 139,
140, 141, 159
úmysl, 109, 136, 141, 145, 179
únos, 107, 161, 222

V

věk, 18, 19, 20, 23, 27, 35, 36, 60, 71, 76,
98, 113, 118, 126, 133, 136, 138, 146,
166, 171, 200,
volný čas, 157
vydírání, 28, 29, 40, 112, 161, 215
výchova, 79, 95, 139, 155, 162, 165, 166,
207
výpověď, 188, 190, 191, 193
výslech, 10, 95, 154, 188, 189, 190, 191,
192, 193
výzkum, 10, 45, 62, 199, 218,
výživné, 142, 143, 144, 145, 146, 148, 149,
150, 151, 153, 154
vzdělání, 90, 151, 189, 199

Z

zahraničí, 53, 60, 69, 111, 129, 146, 155,
210, 217
základní lidská práva a svobody, 106
zákonný zástupce, 187, 196, 197
zanedbání povinné výživy, 24, 26, 27, 35,
78, 79, 80, 82, 107, 142, 143, 144, 145,
146, 148, 150, 151, 152, 180, 209, 222,
znásilnění, 28, 29, 30, 33, 97, 108, 113,
118, 137, 195, 221

zneužití, 22, 23, 62, 66, 80, 101, 107, 109,
111, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 127,
136, 137, 196, 221,

Ž

život a zdraví, 173, 175, 177
životní úroveň, 147

Seznam použité literatury

Tuzemské publikace knižní, časopisecké a elektronické

1. ALEXEJEV, S. Obecná teorie práva. Přeložil FABIÁN, K., JANSÁ, V., NOVÁK, F. Praha : Panorama, 1986.
2. AULICKÝ, P. Historicky komparativní náhled na některé trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. *Státní zastupitelství*. 2010, č. 1.
3. BAYROVÁ, M. Obecná charakteristika Úmluvy o právech dítěte. *Právo a rodina*. 2000, č. 5.
4. BAYEROVÁ, M. Osvojení v mezinárodních dokumentech. *Právní rozhledy*. 1999, č. 7.
5. BAYEROVÁ, M. Právo dítěte na život. *Právo a rodina*. 2001, č. 6.
6. BERAN, K. Zpětná působnost nového trestního zákoníku na trestné činy spáchané před 1. 1. 2010. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10.
7. Bez uvedení autora. Program Zřizování výslechových místností pro dětské oběti a svědky Policií České republiky. [cit. 2009-11-05]. Dostupné z: <http://web.mvcr.archov2008/zpravy/obp0625dhtml>.
8. Bez uvedení autora. Určování výše výživného by mohlo mít nová pravidla. [cit. 2009-12-04]. Dostupné z: http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/7226/_s.155/10202?docid=12401.
9. Bez uvedení autora. Tisková zpráva [online]. [cit. 2009-11-02]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/kontroly-podavani-alkoholu-detem-a-mladistvym.aspx>.
10. Bez uvedení autora. Tisková zpráva [online]. [cit. 2009-11-02]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/policiste-se-zamerili-na-alkohol-a-jine-navykove-latky.aspx>.
11. Bez uvedení autora. Tisková zpráva [online]. [cit. 2009-12-04]. Dostupné z: <http://www.leky.sukl.cz/padelky-leku>.
12. Bez uvedení autora. Tisková zpráva [online]. [cit. 2010-04-01]. Dostupné z: <http://www.amnesty.cz/zpravy/Svetovy-den-proti-trestu-smrti-zastavte-popravy-nezletilych/>.
13. Bez uvedení autora. Tisková zpráva [online]. [cit. 2010-04-05]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/operace-sword.aspx>.
14. BLATNÍKOVÁ, Š. *Pachatelé komerčního sexuální zneužívání dětí*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009.

15. BUREŠOVÁ, G., ZIERHUTOVÁ, J. et al. Sborník z mezinárodní konference o zdravotně sociální problematice dětství v evropském kontextu, konané ve dnech 8. – 9. 11. 2006. České Budějovice : Jihočeská univerzita, 2007.
16. BRICHČÍN, S., FIFKOVÁ, H., WEISS, P. Pornografie jako spouštěč deviantního chování? *Kriminalistika*. 1993, č. 2.
17. CÍSAŘOVÁ, D. Problematika komerčního sexuálního zneužívání dětí jakožto forma organizované kriminality. *Trestní právo*. 2007, č. 3.
18. CÍSAŘOVÁ, D. K některým aktuálním problémům metodologie věd zabývajících se bojem s trestnou činností. *Československá kriminalistika*. 1975, č. 2.
19. CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J. et al. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Praha : Linde Praha, 2004.
20. CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Nepříčetný pachatel*. Praha : Institut pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 1995.
21. CROOK, M. *V zajetí image těla*. Přeložila GAJDOVÁ, D. Ostrava : Oldag Publishers, 1995.
22. ČAPEK, J. *Právní slovník evropské ochrany lidských práv*. Praha : Orac, 2002.
23. ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha : Eurolex Bohemia, 2003.
24. ČERMÁK, F. et al. *Šikaně stop!* Praha : Ministerstvo obrany České republiky, 1997.
25. ČÍRTKOVÁ, L. Dítě jak oběť trestného činu. *Právo a rodina*. 2005, č. 5.
26. ČÍRTKOVÁ, L. Psychické týrání partnera aneb Domácí násilí beze stop. *Právo a rodina*. 2007, č. 6.
27. ČÍRTKOVÁ, L. Rodiče, děti, domácí násilí a traumatizující následky. *Právo a rodina*. 2007, č. 9.
28. ČÍRTKOVÁ, L. Sexuální zneužívání dětí. *Kriminalistický sborník*. 1999, č. 2.
29. ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠKOVÁ, P. et al. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Praha : Grada, 2007.
30. ČOČKA, O. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno : Masarykova univerzita, 2000.
31. DAVID, V., SLADKÝ, P., ZBOŘIL, F. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha : Linde Praha, 2005.
32. DRÁBKOVÁ, J. *Dohlédneme všechna rizika nových drog u dětí a mládeže* [online]. [cit. 2009–12–04]. Dostupné z: <<http://www.uzs.tul.cz>>.
33. DRAŠTÍK, A. K časové působnosti nového trestního zákoníku. *Trestní právo*. 2010, č. 4.

34. DUFKOVÁ, J., ZLÁMAL, I. *Domácí násilí se zaměřením na problematiku obětí*. Praha : Střední policejní škola ministerstva vnitra, 2005.
35. DUNOVSKÝ, J. et al. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. Praha : Grada, 2005.
36. DUNOVSKÝ, J., DYTRICH, Z., MATĚJČEK, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha : Grada Publishing, 1998.
37. DURDÍK, T. Dítě jako možný objekt trestného činu (1.). *Právo a rodina*. 2007, č. 4.
38. DURDÍK, T. Dítě jako možný objekt trestného činu (2.). *Právo a rodina*. 2007, č. 5.
39. EMBLETON, P., THORNE, G. *Suplementy ve výživě*. Přeložila ŠMÍDOVÁ, K. Pardubice : Svět kulturistiky, 1999.
40. FAZIK, A. et al. *Mládež ve společnosti*. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1977.
41. FIALA, J. et al. *Občanské právo*. Praha : ASPI, 2006.
42. FIALOVÁ, L. *Moderní body image. Jak se vyrovnat s kultem lidského těla*. Praha : Grada Publishing, 2006.
43. FOUSTKA, B. *Péče o dítě. Sociální postavení evropské mládeže a její ochrana*. Praha : Nakladatelství Vilímek, 1915.
44. GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. et al. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2006.
45. GLOGAR, R. et al. *Trestní zákon. Komentář*. Praha : Orbis, 1956.
46. GROMOVÁ, K. Incest – sexuální delikt páchaný v rodině. *Československá kriminalistika*. 1985, č. 1.
47. GŘIVNA, T. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 11.
48. GŘIVNA, T., SEKVARD, O. Nový pohled Nejvyššího soudu na zásadu ne bis in idem. *Právní fórum*. 2005, č. 3.
49. HANUŠ, J. et al. *Lidská práva. Nárok na obecnou platnost a kulturní diferenciaci*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001.
50. HANUŠ, L. K určení výživného „hrazeného“ osobou zbavenou osobní svobody v důsledku úmyslné trestné činnosti. *Právní rozhledy*. 2008, č. 4.
51. HANUŠOVÁ, J. Sexuální zneužívání dětí – jak proti němu bojovat. *Právo a rodina*. 2006, č. 7.
52. HASCH, K. Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek a její místo v praxi současných nezávislých soudů. *Trestní právo*. 1996, č. 1.
53. HEJLOVÁ, H. Rozumíme právům dítěte ve škole? *Komenský*. 2004, č. 11.
54. HENDRYCH, D. et al. *Právní slovník*. 2. rozšířené vydání. Praha : C. H. Beck, 2003.

55. HENDRYCH, D. et al. *Právnická fakulta Univerzity Karlovy 1348–1998. Jubilejní sborník*. Praha : Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 1998.
56. HERCZEG, J., GRIVNA, T. Právo na přístup k Internetu, blokáce stránek a digitální gilotina. *Trestněprávní revue*. 2010, č. 5.
57. HOLCR, K., HOLOMEK, J. *Bezpečnostní hrozby a rizika spojená s vývojem kriminality na Slovensku*. In Mezinárodní konference Bezpečnost v podmínkách organizací a institucí ČR konaná 20. 5. 2005 [online]. Praha : Soukromá vysoká škola ekonomických studií. 2005. [cit 2009–12–04]. Dostupné z: <<http://svses.cz/skola/akce/konf/bezp05/texty/sbornik.pdf>>.
58. HOLUB, M., NOVÁ, H., SLADKÁ-HÝKLOVÁ, J. *Zákon o rodině a předpisy související*. 8. aktualizované vydání. Praha : Linde Praha, 2007.
59. HRUŠÁKOVÁ, M. *Dítě, rodina, stát*. Brno : Masarykova univerzita, 1993.
60. HRACHOVEC, P. Dodatečné splnění vyživovací povinnosti jako podmínka účinné lítosti. *Právní rozhledy*. 1999, č. 6.
61. HRUŠÁKOVÁ, M. Ochrana soukromí mladistvých a dětí v řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a publikace obrazových snímků. *Trestněprávní revue*. 2006, č. 8.
62. HULMÁKOVÁ, J., VÁLKOVÁ, H. Trestněprávní ochrana dítěte v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2010, č. 10.
63. JELÍNEK, J. et al. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. Praha : Leges, 2009.
64. JELÍNEK, J. et al. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha : Linde Praha, 2007.
65. JÍLEK, D. Stručná geneze mezinárodní ochrany dítěte. *Právník*. 1990, č. 4.
66. KAISER, G. *Kriminologie*. Praha : C. H. Beck, 1993.
67. KALINA, K. et al. *Drogy a drogové závislosti*. Praha : Úřad vlády České republiky, 2003.
68. KLÍMA, K. et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2005.
69. KLÍMA, K. *Teorie veřejné moci (vládnutí)*. Praha : ASPI, 2003.
70. KLIMEŠ, D. *Proměny dětského zla* [online]. [cit. 2009–14–12]. Dostupné z: <<http://www.mimochodem.cz>>.
71. KNAPP, V. *Teorie práva*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 1995.
72. KOBLIÁŠ E., NOVOTNÝ, V. *Alkohol, drogy, závislosti*. Bratislava : Universita Komenského, 2007.
73. Kol. *Domácí násilí. Postupy k řešení problematiky ve vybraných evropských zemích*. Praha : Bílý kruh bezpečí, 2002.

74. Kol. ESPAD 07. *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách*. Přehled hlavních výsledků za rok 2007 a trendů za období 1995 – 2007. Praha : Psychiatrické centrum Praha, 2008.
75. Kol. *Mládež, drogy, společnost*. Praha : Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1997.
76. Kol. *Násilí na dětech: násilí nezná hranice, ale zanechává stopy*. Sborník z 2. národní a I. Středoevropské konference konané 1. – 4. 6. 2003 pod záštitou veřejného ochránce práv. Praha : Humanitas – Profes, o.p.s., 2003.
77. Kol. Určování výživného by mohla mít nová pravidla. [cit 2009–12–04]. Dostupné z: <<http://portal.justice.cz>>.
78. KOLÁŘ, M. *Management sociální práce se žáky základní školy II. Školní násilí a šikanování*. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, 2005.
79. KOUDELKA, Z. *Právní předpisy samosprávy*. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha : Linde Praha, 2008.
80. KRAMULOVÁ, D. Být dospělým už mladé neláká. Rozhovor s Petrem Mackem. *Psychologie dnes*. 2010, č. 5.
81. KRATOCHVÍL, V. et al. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009.
82. KRATOCHVÍL, V. Písemné poznámky k seminární práci Jakuba Chromého. Rukopis (nepublikováno, leden 2010, Brno).
83. KRATOCHVÍL, V. et al. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2002.
84. KRAUS, B. et al. *Jak se žije středoškolské mládeži na počátku XXI. století. Výzkum v Královehradeckém kraji v letech 2000 – 2003*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2004.
85. KRAUS, B. et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno : Paido, 2006.
86. KRAJČÍ, V., KOPECKÝ, K. *Kyberšikana u českých dětí – závěry z výzkumného šetření projektu E-Bezpečí a Centra PRVOK (září – listopad 2009)*. [cit. 2010– 01– 02]. Dostupné z:<<http://cms.e-bezpeci.cz>>.
87. KUBÁTOVÁ, H. *Sociologie životního způsobu*. Praha : Grada Publishing, 2010.
88. KUDRJAVCOV, V. N. et al. *Sociální deviace. Úvod do obecné teorie*. Praha : Svoboda, 1988.
89. KUČTA, J. et al. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009.

90. KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. et al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha : C. H. Beck, 2005.
91. KURIC, J. *Ontologická psychologie*. Brno : Akademické nakladatelství CERM, 2000.
92. KÚHN, Z., Bobek, M., POLČÁK, R. et al. *Judikatura a právní argumentace. Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*. Praha : Auditorium, 2006.
93. LANGER, I. *Rodinná politika vlády a kroky pro ochranu práv dětí* [online]. [cit. 2009-12-21]. Dostupné z: <<http://www.portal.justice.cz>>.
94. LOVASOVÁ, L. *Šikana*. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí – Sdružení linka bezpečí, 2005.
95. LUŽNÁ, R. Vyživovací povinnost k nezletilému dítěti rodiče ve výkonu trestu odnětí svobody – vybraná judikatura. *Právo a rodina*. 2008, č. 11.
96. MADLIAK, J., MIHALOV, J., ŠTEFÁNKOVÁ, S. Počítačová kriminalita. *Karlovarská právní revue*. 2008, č. 1.
97. MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné. Obecná část*. Brno : Nakladatelství Doplněk, 1997.
98. MARTINKOVÁ, M. *Mezinárodní výzkum obětí trestné činnosti v Praze v roce 2000*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002.
99. MARTINKOVÁ, M. *Výskyt některých forem násilného a sociálně nežádoucího jednání rodičů vůči dětem při výchově v rodině*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1995.
100. MATĚJKA, M. *Počítačová kriminalita*. Brno : Computer Press, 2002.
101. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : Sociologické nakladatelství, 1993.
102. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánované péče*. Praha : Portál, 2010.
103. MATOUŠKOVÁ, M., HEJLÍK, L. *Osobní údaje a jejich ochrana*. 2. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008.
104. MATYS, K. et al. *Trestní zákon. Komentář. II. Část zvláštní*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha : Panorama, 1980.
105. MEČÍŘ, J. *Alkoholismus nezletilých*. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1965.
106. MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I. Psychologické souvislosti audiovizuální produkce z hlediska rizika pro děti a mládež. *Psychologie pro praxi*. 2009, č. 1–2.
107. MILFAIT, R. *Komerční sexualizované násilí na dětech: prostituce, pornografie, obchod*. Praha : Portál, 2008.

108. MITLÖHNER, M. Několik poznámek k prevenci komerčního sexuálního zneužívání dětí a mládeže. *Zdravotnictví a právo*. 2006, č. 12.
109. MOULISOVÁ, M. Věk a trestná činnost z pohledu vývojové kriminologie. *Kriminalistika*. 2009, č. 2.
110. MUSIL, J. KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2004.
111. NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*. Praha : Academia, 2003.
112. NEKOLA, J. *Doping a sport*. Praha : Olympia, 2000.
113. NEKOLA, J., ZIMMER, J. Zneužívání anabolických steroidů mládeží ve fitcentrech. *Česko-slovenská pediatrie*. 2005, č. 7.
114. NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost. Současné poznatky a perspektivy léčby*. Praha : Portál, 2000.
115. NEŠPOR, K., DVOŘÁK, K. *Prevence trestné činnosti související s návykovými látkami*. Praha : Nakladatelství Armex, 1998.
116. NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. *Psychologie v právu*. Praha : C. H. Beck, 1997.
117. NEZKUSIL, J. et al. *Československá kriminologie*. Praha : Orbis, 1971.
118. NEZKUSIL, J. et al. *Základy Kriminologie*. Praha : Univerzita Karlova, 1974.
119. NOLČ, J. et al. *Evropská ústava s úvodním slovem*. Brno : CP Books, 2005.
120. NOVOTNÁ, V. Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. *Právní rádce*. 1999, č. 5.
121. NOVOTNÝ, F., RŮŽIČKA, M. et al. *Trestní kodexy*. Praha : Eurolex Bohemia, 2002.
122. NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., VALO, M., VOKOUN, R. *Trestní právo hmotné II. Zvláštní část*. 2. přepracované vydání. Praha : Codex, 1995.
123. NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M. et al. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 5. jubilejní a zcela přepracované vydání. Praha : ASPI, 2007.
124. NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. *Kriminologie*. Praha : ASPI, 2008.
125. PALEČEK, J., HAMPL, F. *Farmakochemie*. Praha : Vydavatelství VŠCHT, 1997.
126. PALOVSKÝ, T. Ústavní meze odpovědnosti za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 trestního zákona (glosa nad aktuálním stavem trestního řízení). *Státní zastupitelství*. 2007, č. 6.
127. PAVLÍČEK, V. et al. *Ústava a ustavní řád České republiky. Komentář. 2. díl*. 2. doplněné a podstatně rozšířené vydání. Praha : Linde Praha, 1999.
128. PERLÍK, F. *Základy farmakologie*. Praha : Galen a Nakladatelství Karolinum, 2003.

129. PIKÁLKOVÁ, S. et al. *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha : Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004.
130. PIKNA, B. *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu*. Praha : Linde Praha, 2006.
131. PIKNA, B. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva (prizmatem Lisabonské smlouvy)*. Praha : Linde Praha, 2010.
132. PLAŇAVA, I., PILÁT, M. et al. *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Brno : Baririster & Principal, 2002.
133. POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné. Zvláštní část. 5. doplněné a rozšíření vydání*. Praha : C. H. Beck, 2006.
134. PORADA, V. et al. *Kriminalistika. Úvod, technika, taktika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007.
135. POŽÁR, J. et al. *Základy teorie informační bezpečnosti*. Praha : Policejní akademie České republiky, 2007.
136. PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. Praha : Nakladatelství G plus G, 1999.
137. PRAŽÁK, E. *Kulturistika a doping*. Pardubice : Svět kulturistiky, 1991.
138. PROTIVINSKÝ, M. Sexuálně asociované smrtelné delikty na dětech. Anotace k článku DERN, H. Sexuell assoziierte Tötungsdelikte an Kindern. Kriminalistik. 2009, č. 11. *Kriminalistika*. 2010, č. 2.
139. PROUZA, D. *Zásada ne bis in idem v českém trestním procesu*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006.
140. PŘENOSIL, G. et al. *Aktuální problémy kriminologie V. Sborník*. Praha : Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR, 1985.
141. PYŠNÝ, L. *Doping, rizika zneužití*. Praha : Grada Publishing, 2006.
142. PYŠNÝ, L. *Doping, zdraví, výkon*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 1999.
143. RADVANOVÁ, S. *O rodině, manželství a dětech*. Praha : Panorama, 1978.
144. RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva. Instituty rodinného práva*. Praha : C. H. Beck, 1999.
145. RŮŽIČKA, M. *Komentář k trestnímu řádu. Zákonný zástupce, právní nástupce poškozeného. § 45. ASPI [databáze]*. Verze 10/2009. Wolters Kluwer ČR, 2009 [cit. 2009-12-04].
146. RŮŽIČKA, M., POLÁK, P. Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkající se problematiky „ne bis in idem“ z hlediska jeho aspektů mezinárodních a vnitrostátních. *Státní zastupitelství*. 2005, č. 6.

147. RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha : C. H. Beck, 2007.
148. ŘÍHA, M. K trestnému činu zanedbání povinné výživy. *Trestní právo*. 2008, č. 6.
149. SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha : Petrklíč, 2000.
150. SEKOT, A., LEŠKA, V., OBORNÝ, J., JŮVA, V. *Sociální dimenze sportu*. Brno : Masarykova univerzita, 2004.
151. SCHEU, H. CH. O smysluplnosti současné koncepce práv dětí. *Správní právo*. 2003, č. 5 – 6.
152. SCHEU, H. CH. *Úvod do mezinárodního práva veřejného*. Praha : Auditorium, 2010.
153. SKÁLA, J. et al. *Závislost na alkoholu a jiných návykových látkách*. Praha : Avicem, 1987.
154. SLEPIČKA, P., PYŠNÝ, L. et al. *Problematika dopingů a možnosti dopingové prevence*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2000.
155. SLEPIČKOVÁ, I., SLEPIČKA, P., JANSÁ, P. Social aspects of doping and anti-doping prevention possibilities in children and youth. *Acta Universitatis Carolinae Kinanthropologica*. 1996, č. 31.
156. SOKOL, J. *Moc, peníze a právo*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007.
157. SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti*. Dotisk prvního vydání. Praha : Nakladatelství Orac, 2004.
158. SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., Vanduchová, M. *Systém českého trestního práva*. Praha : Nakladatelství Novatrix, 2009.
159. SOVINOVÁ, H., CSÉMY, L. et al. *Kouření cigaret a pití alkoholu v ČR*. Praha : Státní zdravotní ústav, 2003.
160. SUCHÝ, O., ŠVANCAR, Z. *Mládež a kriminalita*. Praha : Melantrich, 1972.
161. SVATOŠ, R. *Základy kriminologie a prevence kriminality*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2009.
162. SVOBODOVÁ A., VODRÁŽKA, R. *Mládež a alkohol*. Praha : Ústav zdravotní výchovy, 1979.
163. ŠÁMAL, P. *Osnova trestního zákoníku 2004 – 2006*. Praha : C. H. Beck, 2006.
164. ŠÁMAL, P. et al. *Trestní řád. Komentář. I. díl*. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2008.
165. ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010.
166. ŠÁMAL, P., KRÁL, V., BAXA, J., PŮRY, F. *Trestní řád. Komentář. II. díl*. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2002.

167. ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, F., RŮŽIČKA, M., VONDRUŠKA, F., NOVOTNÁ, J. *Přípravné řízení trestní*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003.
168. ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář. I. díl*. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2004.
169. ŠEDIVÝ, V., VÁLKOVÁ, H. *Lidé, alkohol, drogy*. Praha : Naše vojsko, 1988.
170. ŠIMERKA, P., ZAVŘEL, M. Anabolické steroidy a mládež. *Pediatric pro praxi*. 2008, č. 9.
171. ŠÍN, Z. *Tvorba práva. Pravidla, metodika, technika*. Praha : C. H. Beck, 2003.
172. ŠTURMA, J. *Šikanování a šikanování jako pedagogický problém*. Hradec Králové : Líp, 2001.
173. ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2003.
174. ŠVARC, J. *Sexuální delikvence a deviace a jejich znalecké posuzování*. Přednáška pro Justiční akademii ze dne 22. 4. 2009. [cit. 2010-26-02]. Dostupné z: <<http://portlal.justice.cz/justice2/soubor.aspx?id=80696>>.
175. TICHÝ, L., ARNOLD, R., SVOBODA, P., ZEMÁNEK, J., KRÁL, V. *Evropské právo*. Praha : C. H. Beck, 2006.
176. TRAVNIČKOVÁ, I. et al. *Obchodování se ženami z pohledu České republiky*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004.
177. TURČEK, M. *Alkohol a děti*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladatelstvo, 1964.
178. UHL, A. *Jak maskovat etické otázky ve výzkumu závislosti*. Přeložil FUCHS, D. Praha : Úřad vlády České republiky, 2008.
179. URBANOVÁ, M. *Systémy sociální kontroly a právo*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2006.
180. VÁLKOVÁ, H., VOŇKOVÁ, J., SOTOLÁŘ, A. Ohrožené děti a mladiství v současné a budoucí české právní úpravě. *Právní rozhledy*. 1998, č. 12.
181. VANÍČKOVÁ, E. *Cesta za poznáním šikany, šikanování mezi dětmi*. Praha : Česká společnost na ochranu dětí – Růžová linka, 2002.
182. VANÍČKOVÁ, E. *Dětská prostituce*. 2. doplněné vydání. Praha : Grada Publishing, 2007.
183. VANÍČKOVÁ, E. Násilí mezi milenci. *Psychologie dnes*. 2004, č. 4.
184. VANÍČKOVÁ, E., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., PROVAZNÍKOVÁ, H. *Násilí v rodině. Syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1995.
185. VANDUCHOVÁ, M., GŘIVNA, T. et al. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha : ASPI, 2008.

186. VANTUCH, P. Domácí násilí. *Právní rádce*. 2003, č. 12.
187. VANTUCH, P. *Kriminologie. Zvláštní část*. Brno : UJEP, 1982.
188. VARGOVÁ-MARVANOVÁ, D., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M. *Partnerské násilí*. Praha : Linde Praha, 2008.
189. VEVERKA, V., BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. *Základy teorie práva a právní filozofie*. Praha : Codex, 1996.
190. VEČERKA, K. et al. *Mládež v kriminologické perspektivě*. Praha : Institut pro kriminologie a sociální prevenci, 2009.
191. VEČERKA, K., ŠTĚCHOVÁ, M., NEUMANN, J. *Vztah mladých lidí k některým mravním a právním normám*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1992.
192. VESECKÁ, R., CHROMÝ, J. *Kriminalita, veřejnost a média: problémy, o nichž se příliš (ne)mluví*. Praha : Linde Praha, 2009.
193. VESELÁ, R. et al. *Rodina a rodinné právo*. Praha : Eurolex Bohemia, 2005.
194. VIKTORINOVÁ, M., ZEZULOVÁ, J. Ještě k trestnému činu zanedbání povinné výživy podle § 196 trestného zákoníku. *Státní zastupitelství*. 2010, č. 10.
195. VOJNA, P. et al. *Kriminalita – skutečnost a právní vědomí*. Praha : Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR, 1984.
196. VOKURKA, M., HUGO, J. *Praktický slovník medicíny*. 8. rozšířené vydání. Praha : Maxdorf, 2007.
197. VOŇKOVÁ, J., HUŇKOVÁ, M. et al. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha : proFem, 2004.
198. VYHLÍDALOVÁ P. Trauma oběti trestného činu. *Policista*. Zvláštní příloha. 1998, č. 1.
199. VYKOPALOVÁ, H. Násilí v rodině. *Kriminalistika*. 2001, č. 4.
200. WEINBERGER, O. *Norma a instituce. Úvod do teorie práva*. Brno : Masarykova univerzita, 1995.
201. WEISS, P. Sexuální zneužití v dětství. *Psychologie dnes*. 1999, č. 8.
202. WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání*. Praha : Grada Publishing, 2005.
203. ZAPLETAL, J. Sociálně demografické znaky osobnosti pachatelů trestných činů. *Československá kriminalistika*. 1978, č. 2.
204. ZEMANOVÁ, Š. et al. *Lidská dimenze mezinárodní politiky*. Praha : Oeconomica – nakladatelství VŠE. 2004.
205. ZEZULOVÁ, J. Násilí vůči dítěti z pohledu trestního práva (1. část). *Právo a rodina*. 2000, č. 4.

206. ZEZULOVÁ, J. Násilí vůči dítěti z pohledu trestního práva (2. část). *Právo a rodina*. 2000, č. 5.
207. ZEZULOVÁ, J., BAYEROVÁ, M. Komerční sexuální zneužívání v mezinárodních dokumentech a v právním řádu České republiky. *Právní rozhledy*. 2000, č. 7.
208. ZEZULOVÁ, J., VIKTORINOVÁ, M. Trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku – aktuální aplikační problémy. *Státní zastupitelství*. 2010, č. 6.
209. ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2002.
210. ZUKLÍNOVÁ, M. Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby - schránek. *Právní rozhledy*. 2005, č. 7.

Zahraněční publikace knižní, časopisecké a elektronické

211. ALDER, CH., POLK, K. *Child victim of homicide*. Singapore : Cambridge university Press, 2001.
212. BELSEY, B. *Cyberbullying* [online]. [cit. 2009–04–12]. Dostupné z: <<http://www.cyberbullying.ca>>.
213. BELSEY, B. *What are the forms that cyberbullying might take?* [online]. [cit. 2000–04–12]. Dostupné z: <<http://www.cyberbullying.ca>>.
214. BERAN, T., QING, L. The relationship between cyberbullying and school bullying. *Journal of Student Wellbeing*. 2007, č. 12.
215. CAMPBELL, M. A. An old problem in a new guise? *Australian Journal of Guidance and Counselling*. 2005, č. 15.
216. CARRABINE, E., COX, P., LEE, M. et al. *Criminology: a sociological introduction*. Second edition. New York : Routledge, 2009.
217. CLOSE, S. M. Dating Violence Prevention in Middle School and High School Youth. *Journal of Child and Adolescent Psychiatry Nursing*. 2005, č. 18.
218. COKER, A. *Severe dating violence and quality of life among South Carolina high school students* [online]. Abstract. [cit. 2009–04–10]. Dostupné z: <<http://www.linkinghub.elsevier.com>>.
219. DAVIDSON, J. R., HUGHES, D. C., BLAZET, D. G. The association of sexual assault and attempted suicide within the community. *Archives of Psychiatry*. 1996, č. 6.
220. DEMPSEY, A. G., SULKOWSKI, M. L., NICHOLS, R., STORCH, E. A. Differences between peer victimization in cyber and physical settings and associated psychosocial adjustment in early adolescence. *Psychology in the Schools*. 2009, č. 10.

221. DIJK, J. *The world of crime: breaking the silence on problems of security, justice and development across the world*. Las Angeles : Sage Publications, 2008.
222. DURANT, R. H., RICKERT, V. I., ASHWORT, C. S., NEWMAN, C., SLAVENTS, G. Use of multiple drugs among adolescents who use steroids. *The New England Journal of Medicine*. 1993, č. 4.
223. FAIGENBAUM, A. D., ZAICHOWSKY, L. D., GADRNER, D. E., MICHELI, L. J. Anabolic steroid use by male and female middle school students. *Pediatrics*. 1998, č. 5.
224. FELSON, R., SAVOLAINEN, J., AALTONEN, M., MOUSTGAARD, H. Is the association between alcohol use and delinquency causal or spurious? *Criminology*. 2008, č. 3.
225. HAWKINS, J. D., HERRENKOLH, T. I. et al. Predictors of Youth Violence. *Juvenile Justice Bulletin*. 2000, č. 4.
226. HENNING, K., RENAUER, B., HOLDFORD, R. Victim or Offender? Heterogeneity Among Women Arrested for Intimate Partner Violence. *Journal of Family Violence*. 2006, č. 21.
227. HERRMAN, J. W. There is a Fine Line...Adolescent Dating Violence and Prevention. *Pediatric Nursing*. 2009, č. 3.
228. HINDUJA, S., PATCHIN, J. W., BURGESS-PROCTOR, A. *Cyberbullying – parent/teenager „scripts“ to promote dialogue and discussion* [online]. [cit. 2009–04–12]. Dostupné z: <<http://www.cyberbullying.us>>.
229. HOLCR, K. et al. *Kriminológia*. Bratislava : IURA Edition, 2008.
230. HOWARD, D. E., WANG, M. Q., YAN, F. *Psychosocial factors associated with reports of physical dating violence among U.S. adolescent females*. 2007. [cit. 2009–04–08]. Dostupné z: <<http://goliath.ecnext.com>>.
231. KARMEN, A. *Crime Victims. An Introduction to Victimology*. The second edition. Belmont : Wadsworth publishing Company, 1989.
232. KICMAN, A. Pharmacology of anabolic steroids. *British Journal of Pharmacology*. 2008, č. 154.
233. KLÖTZ, F., GRANATH, F., THIBILIN, I. Criminality among individuals testing positive for the presence of anabolic androgenic steroids. *Archives of General Psychiatry*. 2006, č. 1.
234. KOGANOVÁ, V. et al. *Ľudské práva a slobody v demokratickej spoločnosti*. Bratislava : Ekonóm, 2001.
235. Kol. *Cyberbullying Guidance*. Nottingham : DCSF Publications, 2007.

236. Kol. *Teen Dating violence* [online]. [cit. 2009-06-08]. Dostupné z: <<http://www.coolnurse.com>>.
237. Kol. *Domestic & Dating violence* [online]. An information and resource handbook. Metropolitan King County Council. [cit. 2009-04-08]. Dostupné z: <<http://www.metrokc.gov>>.
238. Kol. *Youth Alcohol Action Plan* [online]. TSO, Norwich, 2008, s. 10. [cit. 2009-11-02]. Dostupné z: <<http://www.alcoholpolicy.net/2008/06/youth-alcohol-a.html>>.
239. KOWALSKI, R. M., LIMBER, S. P. *Electronic bullying among middle school students*. Abstract. 2007.
240. LAWRENCE, R. *School crime and Juvenile Justice*. New York : Oxford University Press, 1998.
241. LENHART, A. *Cyberbullying and Online Teens Pew Internet & American Life Project*. [cit. 2010-01-02]. Dostupné z: <<http://cyber.law.harvard.edu>>.
242. MAUREEN, A. *Violence in Dating Relationships: Emerging Social Issues*. Westport : Praeger Publishers, 1989.
243. MIKLER-RAMISSETTY, S., GOEBERT, D., NISHIMURA, S., CAETANO, R. Dating Violence Victimization: Associated Drinking and Sexual Risk Behaviors of Asian, Native Hawaiian, Caucasian High School Students in Hawaii. *Journal of School Health*. 2006, č. 8.
244. MUNCIE, J. *Youth & Crime*. 3rd edition. London : Sage, 2009. s. 165.
245. OLESHEN, E., McVEIGH, K. H., WUNSH-HITZIG, R. A., RICKERT, V. I. Dating Violence Assault and Suicide Attempts Among Urban Teenagers. *Archives of Pediatrics and Adolescence Medical*. 2007, č. 6.
246. PALLONE, N. J. et al. *Young Victims, Young Offenders*. New York : The Harwort Press, 1994.
247. POPE, H. G., KATZ, D. L. Psychiatric and medical effects of anabolic-androgenic steroid use. A controlled study of 160 athletes. *Archives of General Psychiatry*. 1994, č. 5.
248. PRICE, M., DALGLEISH, J. Cyberbullying. Experiences, impacts and coping strategies as described by Australian young people. *Youth Studies Australia*. 2010, č. 3.
249. RICKERT, V. I., WICMANN, C. M., VAUGHAM, R. D., WHITE, J. W. Rates and Risk Factors for Sexual Violence Among an Ethnically diverse sample of Adolescents. *Archives of Pediatrics*. 2004, č. 12.
250. RICHARDSEN, A., BUDD, T. *Alcohol, crime and disorders: A Study of Young Adults*. Home Office Research, Development and Statistics Directorate, 2003.

251. SILVERMAN, J. G., RAJ, A., MUCCI, L. A., HATHAWAY, J. E. *Dating Violence Against Adolescent Girls and Associated Substance Use, Unhealthy Weight Control, Sexual Risk Behavior, Pregnancy, and Suicidality* [online]. [cit. 2008–05–08]. Dostupné z: <<http://www.jama.ama-assn.org>>.
252. STOLJAR, S. J. *Children, parents and guardians*. International Encyclopedia of Comparative Law IV. – Chapter 7. New York : International Association of Legal Science.
253. TENERELLI, J. *Battered child syndrome* [online]. Gale Encyclopedia of Medicine. [cit. 2009–12–06]. Dostupné z: <<http://www.healthatoz.com>>.
254. TETEN, A. L., BALL, B., VALLE, L. A., NOONAN, R., ROSENBLUTH, B. Considerations for the Definition, Measurement, Consequences, and Prevention of Dating Violence Victimization among Adolescent Girls. *Journal of Women's Health*. 2009, č. 7.
255. TURAYOVÁ, Y. et al. *Vybrané kapitoly z kriminologie*. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1999.
256. QING, L. New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. *Information Communication Technology*. 2007, č. 2.
257. VANDEBOSCH, H., CLEEMPET, K. V. Defining Cyberbullying: A Qualitative research into the Perceptions of Youngsters. *Cyber Psychology & Behavior*. 2008, č. 4.
258. WALDFOGEL, J. *The future of Child Protection: How to Break the Cycle of Abuse and Neglect*. Cambridge : Harvard University Press, 1998.
259. WEAVER, C. M., BORKWSKI, J. G., WHITMAN, T. L. Violence breeds violence: Childhood exposure and adolescent conduct problems. *Journal of Community Psychology*. 2008, č. 1.
260. WILLARD., N. *An educator's guide to cyberbullying and cyberthreats* [online]. [cit.2009–04–14]. Dostupné z: <<http://www.new.csriu/cyberbully/does/cbceducator.pdf>>.
261. ZEHR, H. *Changing lenses: a new focus for crime and justice*. Scottdale : Herald Press, 1990.

Časopisecké příspěvky zahraniční provenience byly získány z elektronických databází: EBSCO (EIFL Direct), ProQuest Central, SpringerLINK a Wiley InterScience.

Vlastní publikace autora využité při zpracování disertační práce

CHROMÝ, J. Aktuální otázky trestněprávní ochrany mládeže v České republice. In *Milníky práva ve stredoevropském prostoru*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta. 2010.

CHROMÝ, J. Cyberbullying – nový fenomén delikvence mládeže. *Státní zastupitelství*. 2008, č. 7–8.

CHROMÝ, J. Dítě jako oběť ve světle poznatků z viktimologického výzkumu. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2010, č. 3.

CHROMÝ, J. *Kriminalita páchaná na mládeži. Aktuální jevy a nová právní úprava v České republice*. Praha : Linde Praha, 2010.

CHROMÝ, J. Nad právním postihem provozování prostituce (nejen) dle návrhu trestního zákoníku. *Státní zastupitelství*. 2007, č. 9.

CHROMÝ, J. O kriminalitě páchané na mládeži – se zaměřením na problematické aspekty jejího poznávání. *Státní zastupitelství*. 2008, č. 10.

CHROMÝ, J. Podávání alkoholických nápojů mládeži. *Trestní právo*. 2009, č. 12.

CHROMÝ, J. Podávání alkoholických nápojů mládeži v kriminologických a trestněprávních souvislostech. *Trestněprávní revue*. 2007, č. 6.

CHROMÝ, J. Problematika komerčního sexuálního zneužívání dětí v mezinárodních dokumentech a její reflexe v trestněprávní úpravě České republiky. *Trestní právo*. 2008, č. 5.

CHROMÝ, J. Sociální a zdravotní aspekty prostituce v kontextu právního řádu České republiky. *Zdravotnictví a právo*. 2007, č. 10.

CHROMÝ, J. Specifika partnerského násilí mezi mládeží. *Trestní právo*. 2008, č. 7–8.

CHROMÝ, J. Trestněprávní ochrana mládeže v návrhu trestního zákoníku. *Trestní právo*. 2009, č. 2.

CHROMÝ, J. Trestněprávní ochrana mládeže v České republice – vybraná teoretická východiska. *Státní zastupitelství*. 2008, č. 5.

CHROMÝ, J. Užívání anabolických látek mládeží (nejen) ve světle trestního práva. *Trestněprávní revue*. 2008, č. 7.

CHROMÝ, J. Zamyšlení nad trestněprávním postihem televizního násilí. In *Dny práva 2009*. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2009.

Přehled citované judikatury

Ústavní soud

- Nález pléna Ústavního soudu ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/1994
(nález publikovaný pod číslem 42 ve svazku 2 Sb. n. u. ÚS na s. 65 a násl.).
- Nález Ústavního soudu ze dne 2. 2. 1998, sp. zn. IV. ÚS 154/1997
(nález publikovaný pod číslem 17 ve svazku 10 Sb. n. u. ÚS na s. 113 a násl.).
- Nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 2000, sp. zn. I. ÚS 249/2000
(nález publikovaný pod číslem 34 ve svazku 19 Sb. n. u. ÚS na s. 303 a násl.).
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 4. 2004, sp. zn. IV. ÚS 606/2003
(usnesení publikované pod číslem 23 ve svazku 33 Sb. n. u. ÚS na s. 453 a násl.).
- Nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2004, sp. zn. III. ÚS 587/2004
(nález publikovaný pod číslem 53 ve svazku 35 Sb. n. u. ÚS na s. 621 a násl.).
- Nález pléna Ústavního soudu ze dne 13. 4. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 69/2004
(nález publikovaný pod číslem 44 ve svazku 44 Sb. n. u. ÚS na s. 557 a násl.).
- Nález Ústavního soudu ze dne ze dne 11. 10. 2004, sp. zn. IV. ÚS 538/2003.
(nález publikovaný pod číslem 142 ve svazku 35 Sb. n. u. ÚS na s. 21 a násl.).
- Nález pléna Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 28/2004
(nález publikovaný pod číslem 205 ve svazku 39 Sb. n. u. ÚS na s. 171 a násl.).
- Nález Ústavního soudu ze dne 1. 2. 2008, sp. zn. II. ÚS 1619/2007
(nález publikovaný pod číslem 27 ve svazku 48 Sb. n. u. ÚS na s. 377 a násl.).
- Nález Ústavního soudu ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. IV. ÚS 1181/2007
(nález publikovaný pod číslem 32 ve svazku 48 Sb. n. u. ÚS na s. 415 a násl.).
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 3. 2008, sp. zn. I. ÚS 646/2008
(dosud nepublikováno v Sb. n. u. ÚS).
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 7. 2010, sp. zn. III ÚS 47/2010.
(dosud nepublikováno v Sb. n. u. ÚS).

Nejvyšší soud

- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 3. 2000, sp. zn. 8 Tz 36/2000.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2003, sp. zn. 7 Tdo 900/2003.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 10. 2003, sp. zn. 6 Tdo 1103/2003.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2004, sp. zn. 7 Tdo 325/2004.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2004, sp. zn. 8 Tdo 958/2004.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 12. 2004, sp. zn. 7 Tdo 1077/2004.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2005, sp. zn. 7 Tdo 356/2005.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 8. 2005, sp. zn. 6 Tdo 454/2005.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 10. 2005, sp. zn. 8 Tdo 1161/2005.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2006, sp. zn. 7 Tdo 407/2006.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 9. 2006, sp. zn. 6 Tdo 788/2006.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1135/2006.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2007, sp. zn. 3 Tdo 1482/2006.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2007, sp. zn. 11 Tdo 759/2006.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2007, sp. zn. 8 Tdo 1058/2007.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 11. 2007, sp. zn. 8 Tdo 1219/2007.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2008, sp. zn. 3 Tdo 52/2008.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 4. 2008, sp. zn. 3 Tdo 216/2008.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2008, sp. zn. 3 Tdo 760/2008.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 11. 2008, sp. zn. 6 Tdo 1394/2008.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10.12. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1416/2008.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2009 sp. zn. 6 Tdo 288/2009.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2009, sp. zn. 3 Tdo 550/2009.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2009, sp. zn. 11 Tdo 349/2009.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2009, sp. zn. 7 Tdo 946/2009.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 2009, sp. zn. 4 Tz 31/2009.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 2009, sp. zn. 3 Tdo 1042/2009.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2010, sp. zn. 8 Tdo 362/2010.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 2010, sp. zn. 7 Tdo 398/2010.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 2010, sp. zn. 8 Tdo 463/2010.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2010, sp. zn. 6 Tdo 452/2010.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2010, sp. zn. 4 Tdo 527/2010.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 4 Tz 23/2010.

Rozhodnutí č. 47/1953 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 90/1956 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 18/1963 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 31/1964 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. II/1965 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 2/1966 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 5/1966 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 31/1968 Sb. rozh. trest.

Rozhodnutí č. 46/1968 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 5/1969 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 27/1969 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 38/1970 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 63/1971 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 34/1976 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 53/1976 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 10/1977 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 20/1978 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 35/1978 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 47/1978 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 53/1979 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 25/1980 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 53/1980 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 54/1980 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 17/1982 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 26/1982-I. Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 5/1984 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 11/1984 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 20/1984-I. Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 28/1985 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 13/1987 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 12/1991 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 22/1992 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 25/1992 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 31/1992 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 49/1992 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 22/1995 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 16/1996 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 37/1997-I. Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 65/1999 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 26/2000 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 46/2000 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 21/2003 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 35/2005 Sb. rozh. trest.
Rozhodnutí č. 42/2005 Sb. rozh. trest.

Rozhodnutí č. 17/2006 Sb. rozh. trest.

Rozhodnutí č. 21/2006-II. Sb. rozh. trest.

Rozhodnutí č. 42/2006 Sb. rozh. trest.

Rozhodnutí č. 23/2007 Sb. rozh. trest.

Rozhodnutí č. 378/2007 Sb. rozh. trest.

Rozhodnutí č. 52/2009 Sb. rozh. trest.

Další soudy České republiky

Rozsudek Okresního soudu v Nymburce ze dne 4. 4. 2007, sp. zn. 2 T 91/2006.

Rozsudek Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 27. 6. 2006, sp. zn. 21 T 23/2006.

Evropský soud pro lidská práva

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 1. 2003. „L. a V. proti Rakousku“, stížnost č. 39392/98 a 39829/98. *ASPI* [databáze]. Verze 10/2009. Wolters Kluwer ČR, 2009 [cit. 09–12–04].

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. 12. 2008. „Juppala proti Finsku“, stížnost č. 18620/03. *ASPI* [databáze]. Verze 10/2009. Wolters Kluwer ČR, 2009 [cit. 09–12–04].